

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Prosnik

**Vpliv interesnih skupin na (zunanjo) politiko ZDA na primeru ameriške
judovske skupnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Prosnik

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

**Vpliv interesnih skupin na (zunanjo) politiko ZDA na primeru ameriške
judovske skupnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

*Kaj bi jaz ... brez vseh vas ...
zato se
vsem za vse iz srca zahvaljujem
in se za vse ... iskreno opravičujem.*

Vpliv interesnih skupin na (zunanjo) politiko ZDA na primeru ameriške judovske skupnosti

Odprtost ameriškega političnega sistema omogoča interesnim skupinam v ZDA veliko vpliva pri procesu tvorjenja politik. Te ta vpliv pogosto preko lobiranja s pridom uveljavljajo. Zaradi etnične mešanosti države so v ZDA dejavni tudi etnični lobiji. Eden izmed bolj uspešnih, če že ne najuspešnejši, je lobi povezan z ameriško judovsko skupnostjo. Več dejavnikov dela judovsko skupnost uspešno pri svojih prizadevanjih, ki so usmerjena v zagotavljanje ameriške pomoči Izraelu. Eden izmed njih je njena izjemna organiziranost. Drug razlog je ohranjanje kohezivnosti znotraj skupnosti glede sporočila, ki ga pošiljajo ameriškim odločevalcem. Tretji razlog je relativna neuspešnost konkurenčnih lobijev. Zelo veliko vlogo pri lobiranju judovske skupnosti igra tudi *American Israel Public Affairs Committee* – AIPAC. Iz majhne pisarne se je ta organizacija skozi čas razvila v eno izmed najvplivnejših in najvidnejših lobističnih organizacij v ameriškem političnem prostoru. Še posebej vplivna je postala v ameriškem kongresu. Postala je sinonim za etnično lobiranje.

Ključne besede: zunanja politika ZDA, ameriška judovska skupnost, AIPAC, lobiranje, interesne skupine.

Interest group influence on American (foreign) policy on the case of the American Jewish community

The openness of the American political system enables interest groups a considerable amount of influence upon policy creation. These make good use of it through lobbying. The ethnic structure of the US is the reason for the activity of ethnic lobbies. Among the most successful, if not the most successful of them, is the lobby linked with the American Jewish community. A series of factors attributes to the successfulness of the Jewish community in it's efforts, directed towards ensuring US support for Israel. One is its incredible organization. Second, is the maintenance of cohesion in the message it delivers to American decisionmakers. Third is relative failure of opposing lobbies. A vital part in the lobbying efforts of the Jewish community is played by the American Israel Public Affairs Committee – AIPAC. Through time, the organization evolved from a small office into one the most influential and visible lobbying organizations in the American political arena. Especially so in the American Congress. It became the synonym of ethnic lobbying.

Key words: American foreign policy, American Jewish community, AIPAC, lobbying, interest groups.

Kazalo:

1 UVOD	11
2 UMESTITEV PROBLEMA	15
2.1 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE.....	15
2.2 IZRAEL.....	18
2.3 TEORETSKA IZHODIŠČA	20
3 INTERESNE SKUPINE	24
3.1 OPREDELITEV POJMA	25
3.2 AMERIŠKI KONTEKST.....	28
3.3 AMERIŠKI POLITIČNI SISTEM	31
3.3.1 TEKMOVALNOST MED VEJAMI OBLASTI	31
3.3.2 FEDERATIVNA UREDITEV.....	34
3.3.3 POLITIČNE STRANKE	35
3.3.4 FINANCIRANJE KAMPANJ.....	38
3.3.5 INTERESNE SKUPINE IN KANALI VPLIVA.....	43
3.3.5.1 ZAKONODAJNA, IZVRŠNA VEJA TER STRANKE.....	43
3.3.5.2 SODNA VEJA	48
3.3.5.3 BIROKRATSKI APARAT	49
3.3.5.4 JAVNO MNENJE	50
3.3.6 INTERESNE SKUPINE IN ZUNANJA POLITIKA ZDA.....	52
4 LOBIRANJE	57
4.1 VRSTE LOBIRANJA	60
4.2 VRSTE LOBISTOV	63
4.3 REGULACIJA LOBIRANJA	65
4.4 POGOJI VPLIVA.....	71

4.5 LOBIJI IN ZUNANJA POLITIKA ZDA.....	73
4.6 POGOJI USPEŠNEGA LOBIRANJA ETNIČNIH LOBIJEV	76
5 JUDOVSKA SKUPNOST	77
5.1 ZGODOVINA JUDOVSKE SKUPNOSTI SKOZI DELO NJENIH POGLAVITNIH ORGANIZACIJ	79
5.2 JUDOVSKA SKUPNOST DANES	85
5.2.1 JUDOVSKA IDENTITETA	89
5.2.1.1 HOLOKAVST	90
5.2.1.2 IZRAEL.....	92
5.2.1.3 CIONIZEM	94
5.2.2 JUDOVSKA SKUPNOST KOT POLITIČNI FAKTOR	97
5.2.3 NAKLONJENOST JAVNEGA MNENJA.....	100
5.2.4 NEOKONZERVATIZEM	103
6 AIPAC	110
6.1 IZVOR AIPAC-a.....	111
6.1.1 ŠIRŠI CIONISTIČNI KONTEKST.....	113
6.1.2 FINANCIRANJE	114
6.1.3 ZAČETKI LOBIRANJA	117
6.2 STRUKTURA AIPAC-a	121
6.2.1 FUNKCIONARJI	122
6.2.2 ČLANSTVO	123
6.2.3 UPRAVA	125
6.2.4 IZVRŠNI IN UPRAVNI ODBOR.....	126
6.3 DELOVANJE AIPAC-a.....	128
6.3.1 VRH AIPAC-a.....	130
6.3.2 LETNA KONFERENCA ZA PREGLED POLITIK.....	132
6.3.3 AMERICAN ISRAEL EDUCATION FOUNDATION.....	134

6.3.4 ODBORI ZA POLITIČNO DELOVANJE (PAC-i).....	137
6.4 KONKURENČNI LOBIJI.....	138
6.4.1 KONKURENCA IZ JUDOVSKÉ SKUPNOSTI.....	138
6.4.2 ARABSKI LOBI.....	139
6.4.3 NEETNIČNI LOBIJI.....	145
6.5 ZAKLJUČNE MISLI.....	150
7 ZAKLJUČEK.....	158
LITERATURA.....	163
PRILOGE.....	186
Priloga A: Zakondajni postopek v ameriškem kongresu.....	186
Priloga B: Vojaška in ekonomska pomoč ZDA Izraelu.....	188
Priloga C: Spisek nekaterih vidnejših neokonzervativcev v ZDA.....	189
Priloga Č: Spisek članskih organizacij <i>Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations</i> (CPMAJO).....	191
Priloga D: Krčenje palestinskih teritorijev in ekspanzija Izraela.....	192

Kazalo tabel in grafov:

Tabela 5.1: Države z veliko elektorskimi glasovi in judovska populacija v njih.....	99
Graf 5.1: Naklonjenost ameriške javnosti Izraelu.....	101

SEZNAM KRATIC

ACLU	<i>American Civil Liberties Union</i>
ADC	<i>American-Arab Anti-Discrimination Committee</i>
ADL	<i>Anti Defamation League</i>
AEI	<i>American Enterprise Institute</i>
AFL	<i>American Friends of Likud</i>
AICE	<i>American-Israeli Cooperative Enterprise</i>
AIEF	<i>American Israel Education Foundation</i>
AIPAC	<i>American Israel Public Affairs Committee</i>
AJC	<i>American Jewish Committee</i>
AJCon	<i>American Jewish Congress</i>
AZC	<i>American Zionist Council</i>
AZCPA	<i>American Zionist Council for Public Affairs</i>
BDS	<i>Campaign of Boycotts, Divestment and Sanctions Against Israel</i>
BRIC	<i>Brasil, Russia, India, China</i>
CAMERA	<i>Committee for Accuracy in Middle East Reporting</i>
CFK	<i>Citizens for a Free Kuwait</i>
CLSFF	<i>Charles and Lynn Schusterman Family Foundation</i>
CPMAJO	<i>Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations</i>
CSP	<i>Center for Security Policy</i>
DOD	<i>Department of Defense</i>
DOS	<i>Department of State</i>
FARA	<i>Foreign Agents Registration Act</i>
FBI	<i>Federal Bureau of Investigation - Zvezni preiskovalni urad</i>
FEC	<i>Federal Election Commission</i>
FDD	<i>Foundation for Defence of Democracies</i>

ICC	<i>Israel on Campus Coalition</i>
IOI	<i>Israel Office of Information</i>
IRS	<i>Internal Revenue Service</i>
JAFI	<i>Jewish Agency for Israel</i>
JAP	<i>Jewish Agency for Palestine</i>
JA-AS	<i>Jewish Agency - American Section</i>
JCPA	<i>Jewish Council for Public Relations</i>
JDC	<i>American Jewish Joint Distribution Committee</i>
JFNA	<i>Jewish Federations of North America</i>
JINSA	<i>Jewish Institute for National Security Affairs</i>
JFN	<i>Jewish National Fund</i>
MEF	<i>Middle East Forum</i>
NAAA	<i>National Association of Arab Americans</i>
NAACP	<i>National Association for the Advancement of Colored People</i>
NER	<i>Near East Report</i>
OSCE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PAC	<i>Political Action Committee</i>
PLO	Palestinska osvobodilna organizacija
PNAC	<i>Project for a New American Century</i>
SZ	Sovjetska zveza
TBI	<i>Taglit-Birthright Israel</i>
UIA	<i>United Israel Appeal</i>
UJA	<i>United Jewish Appeal</i>
WINEP	<i>Washington Institute for Near East Policy</i>
WJC	<i>World Jewish Congress</i>

WZO	<i>World Zionist Organization</i>
YMCA	<i>Young Men's Christian Association</i>
ZDA	Združene države Amerike
ZOA	<i>Zionist Organization of America</i>

1 UVOD

Mednarodna skupnost je danes izjemno kompleksna tvorba, ki jo sestavljajo, sooblikujejo in snujejo mnogi dejavniki. Eden teh so tudi interesne skupine. Interesne skupine so v veliki meri še vedno vezane na države, v katerih obstajajo, čeprav sta razvoj mednarodne skupnosti in predvsem razvoj komunikacijskih tehnologij omogočila tudi obstoj mednarodnih interesnih skupin. Različne države predstavljajo različno naklonjena okolja interesnim skupinam. Nedvomno predstavlja politični sistem Združenih držav Amerike izjemno naklonjeno okolje delovanju interesnih skupin. Skozi celoten obstoj ZDA so bile eden izmed temeljev, na katerih se je gradila ta država. Posledično predstavljajo interesne skupine v njej pomemben dejavnik pri nastajanju politik. Kar je še posebej pomembno za svetovno javnost in pričujoče delo, je dejstvo, da imajo posledično tudi velik vpliv na nastajanje zunanjih politik ZDA. Zaradi njihove etnične sestave se pogosto v tvorjenje le-teh vmešavajo tudi etnične interesne skupine z mešanimi rezultati. Ena od njih je tudi ameriška judovska skupnost, ki po svoji uspešnosti delovanja izstopa med vsemi ostalimi etničnimi interesnimi skupinami.

Teza tega dela bo zato, da ameriška judovska skupnost igra izjemno vlogo v procesu tvorjenja zunanje politike ZDA, še posebej v odnosu te države do Izraela. To ji uspeva iz več razlogov. Prvi razlog za to je njena izjemna organiziranost. Drugi razlog izhaja iz disproporcionalne zastopanosti judovske skupnosti glede na njen delež ameriškega prebivalstva med ekonomskimi, političnimi in intelektualnimi elitami države. Judovska skupnost sama je razdeljena glede vprašanja odnosa do Izraela, vendar njeno vodstvo uspeva ohranjati enotnost sporočila, ki ga pošiljajo politikom v ZDA, in sicer da morajo Združene države stati trdno na strani Izraela. Tretji razlog je pomanjkanje resne konkurence med ostalimi interesnimi skupinami, ki bi bile sposobne izzvati stališča, ki jih zastopa vodstvo ameriške judovske skupnosti.

Delo se začne s precej nevsakdanjim citatom, ki se ga pripisuje takratnemu ameriškemu predsedniku po njegovem srečanju s takrat pravkar izvoljenim izraelskim premierom. V kratki **zgodovinski analizi** mednarodnega konteksta, v katerem sta takrat obstajali obe državi, bo postalo razvidno, da je govora o dveh hegemonih. Eden je bil globalni hegemon, ki takrat ni

imel resnejšega tekmeča v mednarodni skupnosti, drugi je bil lokalni, ki je svoj hegemonški status dolgoval prav omenjenemu globalnemu. Poglavlje se navezuje na naslednjega, ker sta v njem osvetljena tudi oba odločevalca - izraelski premier in ameriški predsednik. Hkrati je citat tudi izhodišče za celotno delo, saj bo vprašanje, zakaj je prišlo do izrečenih besed, bistveno za celotno besedilo. Citat namreč nakazuje izjemen odnos, ki ga medsebojno gojita ti dve državi.

Vprašanje, zakaj tak odnos med njima, bo najprej privedlo do vprašanja, na katerih ravneh sploh nastaja zunanja politika. Da bi si odgovorili na to vprašanje, moramo vedeti v kakšnem okolju nastaja zunanja politika. Z **analizo in interpretacijo primarnih virov** si bomo morali najprej obrazložiti pojme, kot so 'mednarodni odnosi', 'mednarodna skupnost' in 'zunanja politika'. Ker si je z realističnimi pristopi skoraj nemogoče razložiti nenavaden odnos med državama, bomo izhajali iz socioloških pristopov do proučevanja mednarodne skupnosti. To nam bo razširilo krog igralcev v mednarodni skupnosti iz subjektov mednarodnega prava (kar so pretežno države) na subjekte mednarodne skupnosti. Eden izmed pomembnejših subjektov mednarodne skupnosti so interesne skupine, ki so predmet naslednjega poglavja.

V njem moramo seveda najprej opredeliti sam pojem - interesne skupine. Z **analizo in interpretacijo sekundarnih virov** bomo nazorno opisali razloge za njihov nastanek ter opisali okolja, ki nudijo najugodnejše pogoje za njihov razvoj. To nam bo nudilo podlago za njihov podrobnejši opis. Izpostavili bomo seveda tudi njihov pomen v mednarodni skupnosti. Pokazali bomo, da igrajo zelo pomembno vlogo v liberalnih demokracijah in s tem prešli na njihovo vlogo v Združenih državah, kjer verjetno igrajo večjo vlogo pri tvorjenju zunanjih politik kot v katerikoli drugi državi sveta. Sledil bo kratek pregled zgodovine njihovega nastajanja v ZDA. Odgovor na vprašanje, zakaj imajo interesne skupine tolikšen vpliv v ZDA, nam bo dala ponazoritev vloge, ki jo igrajo v politični ureditvi Amerike. Politični sistem te države z njegovo decentraliziranostjo, ustavno pogojeno tekmovalnostjo med vejami oblasti in specifičnostjo političnih strank, na stežaj odpira vrata njihovemu vplivu. Možnost vpliva, ki ga imajo v vseh treh vejah oblasti, na vseh ravneh od lokalne do federalne in vpliv, ki ga imajo na stranke, tudi s pridom izkoriščajo. Mnogo k temu vplivu prispeva tudi velika vloga denarja, ki je vedno bil in ostaja pomemben dejavnik političnega vsakdana v Ameriki. Zaradi tega bomo tudi z **analizo primarnih virov** prikazali zakonodajo povezano z denarjem v političnih kampanjah, saj ta neposredno zadeva tudi interesne skupine. Na koncu poglavja se bomo posvetili še njihovemu vplivu za zunanjo politiko. Pri tem se ne bomo mogli izogniti

institucionalnim dejavnikom, ki lahko omejujejo njihov vpliv oziroma institucij povezanih z oblikovanjem in izvajanjem zunanje politike ZDA.

V naslednjem poglavju si bomo predočili glavno metodo delovanja interesnih skupin - lobiranje. S **primerjalnim raziskovanjem** si bomo ogledali razliko med lobijem in interesno skupino in se zatem posvetili vrstam lobiranja in lobistov. V tem poglavju bomo ostali osredotočeni zgolj na ZDA, kjer se je lobiranje razvilo v pravo znanost in celo industrijsko vejo, kot trdijo nekateri. Preko predstavitve regulacije lobiranja, pri čemer bomo spet primorani uporabiti **primarne vire**, bomo preko **interpretacije sekundarnih virov** predstavili pogoje za uspešnost lobiranja. Preko kratke **zgodovinske analize** delovanja nekaterih etničnih lobijev v ZDA bo razvidno, da imajo ti lahko precejšen vpliv na tvorjenje zunanjih politik ZDA in preko tega seveda tudi vpliv v širšem mednarodnem prostoru. Zaradi specifičnosti etničnih lobijev bomo prikazali tudi specifične pogoje potrebne za njihovo uspešnost.

S tem bomo prešli na judovsko skupnost v ZDA. Prejšnja poglavja so služila opisovanju okolja, v katerem deluje in so toliko izčrpna ravno zaradi poskusa prikaza posebnosti ameriškega političnega prostora, ki omogoča **vsem** interesnim skupinam izjemen vpliv pri tvorjenju politik. Vpliv judovske skupnosti je predmet dokazovanja naslednjih dveh poglavij tega dela. Ta je uspela na izjemen način izkoristiti možnosti, ki jih ji je ponujal in še zmeraj ponuja ameriški politični prostor. Skozi **zgodovinsko analizo** bomo najprej poskušali predstaviti njeno zgodovino in razvoj v ZDA. Preko treh velikih judovskih organizacij, ki jih izpostavljajo številni avtorji, bomo poskušali pokazati tudi na vlogo, ki jo je skupnost igrala v Združenih državah pri njihovih odnosih z Izraelom in v mednarodni skupnosti. Z **analizo uradnih statistik** ter **analizo in interpretacijo sekundarnih virov** bomo poskušali prikazati razloge za njeno nadpovprečno vplivnost na tvorjenje politik ZDA do Izraela. Posvetili se bomo njeni nadpovprečni organiziranosti v kompleksni mreži nacionalnih in lokalnih organizacij. Ponazorili bomo tudi vloge, ki jih Judje igrajo v vseh sferah ameriške javnosti, še posebej njihovi vlogi kot političnega dejavnika. Posebno pozornost bomo namenili tudi posebni intelektualni struji v ZDA - neokonzervatizmu.

Zadnje poglavje bo obravnavalo organizacijo, ki se smatra za lobistični podaljšek ameriške judovske skupnosti. Z **analizo in interpretacijo sekundarnih in primarnih virov** ter tudi na **študijah primerov** bomo poskušali pokazati, da je mogoče organizacijo, ki se imenuje *American Israel Public Affairs Committee* (AIPAC), resnično smatrati za vzor etničnega lobiranja v ZDA. V tem poglavju bomo prav tako obdelali še nekatere druge judovske organizacije povezane z AIPAC-om. Predstavili bomo tudi konkurenčne lobije judovske skupnosti kot celote in obravnavali vpliv AIPAC-a v kontekstu pogojev za uspešnost lobiranja.

V zaključku bomo poskušali povzeti zapisano. Pri tem se bo izkazala tudi omejenost tega dela. Predvsem zaradi oddaljenosti in omejenosti dostopa do virov, pa tudi zaradi izjemne organizacijske kompleksnosti judovske skupnosti v ZDA ter površnosti obravnave ameriške zakonodaje zaključkom, do katerih bomo prišli, ne bomo zaupali popolnoma. Pri tem je potrebno upoštevati tudi dejstvo, da so na vsebino dela v veliki meri vplivala tudi osebna mnenja in prepričanja avtorja pričujočega dela.

2 UMESTITEV PROBLEMA

»Who the fuck does he think he is, who's the fucking superpower here?«

Zgornji vulgarni verbalni spodrseljaj naj bi ušel »ogorčenemu« Billu Clintonu v začetku julija leta 1996 po njegovem srečanju z novoizvoljenim izraelskim premierom Benyaminom Netanyahujem (Black 2008). Clintona in njegovo osebje naj bi takrat motilo več stvari. Netanyahu naj bi namreč pred srečanjem sam določal, o čem se bo pogovarjal s Clintonom, na srečanju samem naj bi se obnašal, kot da ZDA obstajajo »zato, da počno kar bi on želel« (Keinon in Horovitz 2009). Black nadaljuje, da ima malokdo, ki je kdajkoli imel opravka z Netanyahujem lepe spomine nanj (Black 2008). Kljub temu tega ne gre odpraviti zgolj z osebnostnimi lastnostmi izraelskega politika. Če si hočemo pojasniti izrečene besede, si velja najprej pogledati kontekst, v katerem so bile izrečene.

2.1 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Izzivalcev statusa ZDA kot edine preostale velesile takrat ni bilo. Gospod Jim O'Neil (»Mr. Bric«) za banko Goldman Sachs in za »lasten vtis«, ki ga je hotel tam pustiti, še ni koval akronima BRIC (Kowitt 2009).¹ Kako le? Bipolarni svet iz obdobja hladne vojne je bil preteklost, multipolarnost začetka enaindvajsetega stoletja se je sicer nakazovala, vendar je bila še dovolj daleč za obzorjem. Brazilija se je komaj začela pobirati po diktaturah in krizi lastne valute, da bi konec tisočletja lahko spet pristala v njej. Rusija je krvavela v Čečeniji in drvela proti bankrotu dve leti kasneje. Planet je bil še daleč od tega, da bi bil v celoti '*Made in China*'. Indijci so takrat jezili Američane in svet z zavračanjem pristopa k Pogodbi o celoviti prepovedi jedrskih poskusov (*Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty*)², ki je takrat nastajala (Kempster 1996). Ta pogodba je takrat nastajala kot »reakcija na ogorčenje, ki ga je povzročilo nadaljevanje francoskega testiranja nuklearnega orožja«, ki je Francoze tudi

¹Kratico skuje po terorističnih napadih na ZDA leta 2001. Južna Afrika se tem državam pridruži leta 2011. Od tedaj naprej je govora o skupini BRICS (Thomas 2011).

²Američani so bili med najglasnejšimi zagovorniki pogodbe (Kempster 1996). Do danes (junij 2012) jim pogodbe, ki je odprta za pristop od 24. septembra 1996, še ni uspelo ratificirati. Med omembe vrednimi državami, ki pogodbe še niso ratificirale, so Kitajska, Indija, Pakistan, Severna Koreja, Iran in Izrael (Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty Organization 2012). Konvencija bo stopila v veljavo šele, ko bo ratificirana s strani »vseh 44 držav, za katere se šteje, da imajo jedrske zmožnosti, ki bi jih lahko uporabile za izvedbo jedrskih poskusov« (Türk 2007, 539).

pripravilo do tega, da so to bili njihovi zadnji testi (BBC 1996). Ne glede na to bi lahko rekli, da sta Indija, še posebej Kitajska, takrat bili z ZDA v nesoglasju predvsem na ekonomsko-ideološkem področju. Svoji gospodarstvi sta v devetdesetih, kot zapiše Rodrik, razvijali preko protekcionizma, z malo privatizacijami, velikopotezno industrializacijo ter mlačnimi fiskalnimi in monetarnimi politikami. V nasprotju z večjim delom sveta. Tam je takrat prevladoval Washingtonski konsenz,³ ki so ga kritiki smatrali za »neprikrit ideološki poskus vsiljevanja neoliberalizma in tržnega fundamentalizma na razvijajoče se nacije«. Če pustimo ob strani Severnoameriški sporazum o svobodni trgovini (*North American Free Trade Agreement*) iz leta 1994, ki je zaobjemal Kanado, ZDA in Mehiko, je bil Washingtonski konsenz še najbolj uspešen v deželah vzhodne Evrope (vključujoč Rusijo) in Južne Amerike, kjer je stopnja privatizacij, deregulacij in trgovinskih liberalizacij po vsej verjetnosti dosegla višjo raven kot »kdajkoli prej v zgodovini«. Tudi dežele podsaharske Afrike so konsenz sprejemale kot recept za oživitev svojih gospodarstev, vendar manj vneto (Rodrik 2006, 974–5).

Evropska unija je bila še Evropska skupnost, ki se je sicer na začetku leta 1995 razširila za tri države, a je bila v največji meri še zmeraj le gospodarska skupnost. Tako je kot celota le s težavo poskušala uveljavljati svoj vpliv na lastnem kontinentu. To je prihajalo do izraza predvsem pri konfliktih na Balkanu. Konec leta 1995 so bile tako predvsem ZDA tiste, ki so preko zveze NATO v Bosni in Hercegovini izbombardirale Daytonski sporazum. Ameriško javnost so novice s tega področja pretresle v aprilu 1996, ko se je letalo ameriške vojske zaletelo v hribovje pred letališčem v Dubrovniku, pri čemer je med ostalimi pomembnimi poslovniki umrl tudi ameriški sekretar za trgovino Ron Brown (Wikipedia 2012a).

Prva polovica leta 1996 je za 'najmogočnejšega človeka na planetu' oziroma 'voditelja svobodnega sveta', kot se pogosto imenuje predsednika ZDA onstran Atlantika, vsaj kar se vojaških posredovanj ameriških oboroženih sil tiče, bila dokaj mirna (GlobalSecurity 2012).⁴ Na Bližnjem vzhodu se je dozdevalo, da bi se arabsko-izraelski konflikt lahko nekoč celo

³ S strani ZDA in mednarodnih institucij, v katerih so imele prevladujoč vpliv - Svetovne banke ter Mednarodnega denarnega sklada. Konsenz je pravzaprav niz ukrepov na področjih monetarne, fiskalne ter socialne politike: 1) fiskalna disciplina 2) preusmerjanje javnih sredstev 3) reformiranje davčnih sistemov 4) finančna liberalizacija 5) sprostitev menjalnih tečajev 6) sprostitev trgovine 7) odprtost do neposrednih tujih investicij 8) privatizacija 9) deregulacija 10) varovanje intelektualne lastnine (Rodrik 2006, 978).

⁴ Mogoče preveč mirno. V tem obdobju (november 1995–marec 1996) je namreč uspel najpogosteje na štiri oči videvati gospodično Lewinsky (Associated Press 2008).

končal, za kar je vsekakor nosil del zaslug tudi Clinton sam. V Perzijskem zalivu se je Irak šibil pod sankcijami in je šele decembra 1996 lahko začel izvažati nafto pod programom 'Nafta za hrano', čeprav ga je Varnostni svet vzpostavil že v aprilu 1995 (Office of the Iraq Programme Oil-for-Food 2012). Iran je kazal znake želje po izboljšanju odnosov z ZDA, Osama bin Laden je šele avgusta 1996 napovedal vojno Ameriki (Davis 2011). A terorizem ZDA kljub temu ni prizanašal. Aprila 1995 se je zgodil bombni napad v Oklahomi,⁵ novembra 1995 in dobra dva tedna pred obiskom Netanyahuja sta se zgodila bombna napada na vojaško osebje v Saudovi Arabiji, ki sta omajala odnose s tem pomembnim ameriškim zaveznikom v Zalivu (Gresh 1997).

Clinton je na zunanjepolitičnem področju deloval suvereno, na notranjepolitičnem pa je imel kar nekaj težav. Če je bil 104. kongres ZDA še trdno v rokah demokratov predsednikove stranke, je bil 105. kongres, ki je nastopil svojo legislaturo januarja leta 1996, v obeh domovih pod vladavino republikancev. A vendar tudi z demokratsko večino kongres pri nekaterih stvareh Clintonu ni bil naklonjen. Tako mu je na notranjepolitičnem področju dve leti poprej onemogočil njegovo zdravstveno reformo, na zunanjepolitičnem je novembra 1995 izglasoval zakon, ki je predvideval selitev ameriškega veleposlaništva iz Tel-Aviv-a v Jeruzalem.⁶ Podobno je bilo z uzakonitvijo sankcij zoper Iran, ki jim je Clintonova administracija še uspela nekako nasprotovati leta 1995, junija in avgusta 1996 pa si tega ni več upala. Moral je namreč začeti razmišljati o svoji ponovni izvolitvi (Mearsheimer in Walt 2008, 288–9).⁷

⁵ Kjer so Timothy McVeigh in njegovi pajdaši svoje nestrinjanje z zvezno vlado izrazili tako, da so s tovarnjakom-bombo uničili poslopje polno zveznih agencij v Oklahoma Cityju.

⁶ Izrael je Jeruzalem razglasil kot svoje glavno mesto leta 1950. V nasprotju z mednarodnim pravom. Tega se mednarodna skupnost trdno drži, kar je mogoče videti med ostalim tudi po številu veleposlaništev tujih držav v Jeruzalemu. Poleg veleposlaništev Kostarike in El Salvadorja bo v Jeruzalemu težko najti še kakšno.

⁷ Iran je januarja 1995 namerno izbral ameriško družbo Connoco, da bi razvila naftna polja v Iranu kot signal za izboljšanje odnosov. Marca istega leta Clinton pod pritiski judovske skupnosti razveljavi dogovor z odredbo predsednika (*Executive Order*). Aprila je administracija v kongresu uspela preprečiti sprejetje zakona, ki bi prekinil vse trgovinske stike med ZDA in Iranom. A je maja predsednik izdal odredbo, ki je prepovedovala trgovino in investicije v Iran. Pritiski judovske skupnosti so se nadaljevali. Predlog zakona, pozneje znanega kot *Iran-Lybia Sanctions Act*, je spet prišel v kongres. Junija in julija je bil sprejet brez glasu proti v obeh domovih in Clinton ga je bil prisiljen podpisati v začetku avgusta 1996 (prav tam).

2.2 IZRAEL

Clintonov gost je takrat prišel iz popolnoma drugačne države. Netanyahu je na obisk prišel dober mesec dni potem, ko je bil s tesno zmago izvoljen za novega premiera Izraela.⁸ Nasledil je Yitzhaka Rabina, ki ga je judovski skrajnež Yigal Amir ubil novembra 1995 zaradi njegove podpore mirovnemu procesu, za katerega se je Netanyahu pozneje hvalil, da ga je osebno spodkopal (Kessler 2010). Mirovni proces je bil do tedaj na dobri poti. Dogovori iz Osla septembra 1993 in septembra 1995, ki so Američane spravili v manjšo diplomatsko zadrego⁹ ter mirovni sporazum z Jordanijo konec leta 1994, so izboljšali odnose Izraela s Palestinci in hkrati tudi z nekaterimi severnoafriškimi in zalivskimi muslimanskimi državami (Bar-Tal in Vertzberger 1997, 673). Vendar kljub temu večina muslimanskih še vedno ni priznavala judovske države. Aprila 1996 se je Palestinski nacionalni svet zavezal k upoštevanju izraelskih zahtev po spremembah Palestinske narodne listine za nadaljevanje mirovnega procesa (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012a). Prav tako v aprilu se je Izrael spopadel s palestinsko (teroristično) organizacijo Hezbollah na ozemlju suverene države, ki se imenuje Libanon. Trpel je posamične samomorilske napade, za katere je večinoma prevzemala odgovornost palestinska (teroristična) organizacija Hamas (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012b).¹⁰ Vsekakor je zato bil protiteroristični sporazum¹¹ med ZDA in Izraelom, sklenjen v aprilu, dobrodošla novica za Izraelce. Izrael ni imel zgolj težav s terorizmom. V devetdesetih letih se je priseljevalo v to državo več deset tisoč priseljencev na leto (The Jewish Virtual

⁸ To so bile prve volitve, na katerih so Izraelci neposredno glasovali tudi za premiersko pozicijo. Strankam izvoljenim v Knesset (izraelski parlament) je še naprej pripadalo število sedežev proporcionalno glede na dosežen rezultat, kjer pa je Netanyhujeva stranka (Likud) zasedla drugo mesto (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012c).

⁹ Dogovori iz Osla naj bi, kot piše Hyland, namreč popolnoma presenetili Američane. Začetki dogovorov segajo k dvema izraelskima profesorjema, ki sta najprej vzpostavila stike s predstavniki Palestinske osvobodilne organizacije - PLO. Iz tega so nastali redni sestanki, na katerih so se dogovorili o Deklaraciji načel začasne samoupravne ureditve (*Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangement*), ki sta jih Arafat in Peres sprejela. Vse to se je dogajalo s pomočjo Norveške, ki je o tem redno obveščala ameriško zunanje ministrstvo, ki je zadevo ignoriralo. Peres je pod krinko uradnega obiska sporazum skrivaj podpisal in ostalo je samo še, da v to prepričajo Rabina. Ceremonijo podpisa so potem ponovno uprizorili na zelenici za Belo hišo. Skratka, kot pravi Hyland: »ZDA niso igrale nobene vloge pri tem zgodovinskem preboju« (Hyland 1999, 157–8).

¹⁰ Samomorilski napadi v februarju in marcu so bili odgovor na izraelski atentat na Hamasovega izdelovalca bomb (Human Rights Watch 2002).

¹¹ *Counterterrorism Cooperation Accord Between the Government of the State of Israel and the Government of the United States of America*, sklenjen 30. aprila 1996.

Library 2012a),¹² kar je nedvomno pustilo ekonomske, politične in socialne posledice v državi, v regiji in drugod.

Ob vsem tem je bil Izrael prejemnik precejšnje ameriške vojaške in finančne pomoči. Od leta 1985 je vsako leto prejemal več kot tri milijarde dolarjev pomoči. Ta pomoč se je delila približno v razmerju 1,8 vojaške proti 1,2 milijarde ekonomske pomoči (Sharp 2012, 32).¹³ Tudi na ameriško politično podporo ne gre pozabiti. Predvsem na tradicionalno uporabo veta ZDA na predvidene resolucije Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov (OZN), ki bi bile kakor koli usmerjene zoper interese Izraela. Teh vetov je bilo samo od leta 1972 več kot štirideset (The Jewish Virtual Library 2012b).

Zgoraj smo poskušali na kratko prikazati globalni kontekst, v katerem je potekalo srečanje voditeljev dveh držav. Držav, katerih medsebojni odnosi bodo rdeča nit pričujočega dela. Na eni strani so bile ZDA - vojaški, ekonomski in ideološki hegemon sveta s specifičnimi geopolitičnimi interesi na bližnjevzhodnem območju. Predsedoval jim je človek, ki si je prizadeval za konec arabsko-izraelskega konflikta, in ki nedaleč v stran (v jugovzhodni Evropi) ni omahoval pri uporabi sile za doseg svojih mirovnih aspiracij. Na drugi strani je stala država, ki je bila od svojega nastanka dalje z večino držav tega območja v bolj ali manj slabih odnosih in celo oboroženih spopadih ter vojnah. Bila je brez pravih zaveznikov. Edini resnični zaveznik so bile pravzaprav zgolj ZDA. Obdana je bila z državami, ki niso priznavale njenega obstoja, razen tistih, ki so prav s pomočjo ZDA privolile v normalizacijo odnosov z njo. Hkrati je ta država okupirala ozemlje in tam ravnala v nasprotju z mednarodnim pravom. S tem mislimo na Gazo, Zahodni breg in vzhodni Jeruzalem, ne gre pozabiti tudi dejstva, da je Izrael leta 1981 aneksiral Golansko planoto. Vsa ta ozemlja skupaj s Sinajskim polotokom je zasedel v preventivni vojni, ki jo je začel zoper Egipt leta 1967. Iz Sinajskega polotoka so se Izraelci začeli umikati po mirovnem sporazumu z Egiptom leta 1979. Povrh je takrat vdrla z vojsko na ozemlje Libanona, v katerega je Izrael vdrl že leta 1978, 1982 in nazadnje leta 2006. Ob vsem tem početju je bil ekonomsko in vojaško podprt ter politično zaščiten s strani ZDA.

¹² Največ priseljencev je prihajalo iz držav bivše Sovjetske zveze (SZ). Največ jih je prišlo v letih 1990 (185.227 od skupaj 199.516) in 1991 (147.839 od skupaj 176.100). Leta 1995 se je v Izrael priselilo 76.361 ljudi (64.848 iz bivše SZ). Leta 1996 je število priseljencev znašalo 70.919, od katerih je 59.048 prihajalo iz držav nekdanje SZ. Skupno se je od leta 1990 dalje v Izrael priselilo za dober milijon ljudi iz bivše SZ (prav tam). Pred letom 1990 je Izrael imel manj kot 5 milijonov prebivalcev (prav tam).

¹³ To nikakor niso bila vsa sredstva, ki so prihajala iz ZDA. Svoj čas (leta 1982) je kongresna računovodska služba ocenjevala, da je dejanska ameriška pomoč Izraelu mogoče celo 60 % višja od javno dostopnih informacij (Chomsky 1999, 49).

Pričakovali bi lahko, da bi takratni pogovor jezen zapustil izraelski premier in ne obratno. Nedvomno uvodne besede Clintona kažejo na zanimiv odnos med državama. Na 'poseben odnos', o katerem vsi politiki, ki si prizadevajo igrati kakršno koli resnejšo vlogo v ZDA, kot bi lahko ugotovil vsakdo, ki bi se lotil proučevanja odnosov med tema dvema državama, govorijo z izjemnim zanosom. Kako si je torej mogoče razlagati, kar smo zapisali zgoraj? Nedvomno bi pri poskusu razlage medsebojnih odnosov med ZDA in Izraelom zašli v slepo ulico, če bi izhajali iz razumevanja mednarodnih odnosov, ki je zaznamovalo preteklost proučevanja le-teh. In sicer da so države v mednarodnih odnosih temeljna enota proučevanja, ki je popolnoma suverena pri izvajanju svoje zunanje politike, in kjer je njihova moč (predvsem vojaška) dejavnik za uresničevanje njenih interesov. Da bi si poskusili odgovoriti na zgornje vprašanje in poskušali razumeti medsebojne odnose teh dveh držav, bomo zato morali najprej razumeti, kateri dejavniki lahko vplivajo na te odnose in kakšna je strukturiranost okolja - mednarodne skupnosti, v katerem se odvijajo. To bomo ponazorili z obrazložitvijo pojmov, kot so 'mednarodna skupnost', 'mednarodni odnosi' in 'zunanja politika'.

2.3 TEORETSKA IZHODIŠČA

Izhajali bomo iz sociološkega razumevanja mednarodne skupnosti, saj se drugi pristopi preveč omejujejo na države kot temeljne elemente te skupnosti oziroma celo izhajajo iz predpostavke, da mednarodna skupnost kot taka, sploh ne obstaja. Mednarodna skupnost je tako, kot jo opisuje Benko, »posebna oblika družbene organizacije, /.../ ki ima svoj obstoj, svoje cilje in interese in svojo lastno dinamiko«. V tem primeru mednarodne skupnosti ne tvorijo zgolj države ampak vsi akterji v njej. Naštejmo nekatere izmed njih: mednarodne vladne in nevladne organizacije, narodi, družbene skupine, mednarodne skupine pritiska, narodnoosvobodilna gibanja, specifično organizirani sistemi držav, teroristične organizacije ... Vidimo torej, da nosilci politične volje in moči, ki zmorejo vplivati na mednarodne odnose niso zgolj države - 'subjekti mednarodnega prava'¹⁴ - ampak tudi vsi ostali akterji v

¹⁴ »Mednarodno pravo je sistem pravnih načel in norm, s katerimi so določene pravice in obveznosti subjektov mednarodnega prava v njihovih medsebojnih odnosih in v mednarodni skupnosti« (Türk 2007, 19). Subjekti mednarodnega prava so v prvi vrsti države oziroma so to tisti subjekti, ki so »sposobni dejansko, efektivno izpolnjevati obveznosti in uveljavljati pravice, da bi sistem lahko deloval.« Poleg držav so to še določene mednarodne organizacije ali druge entitete, ki jim je bila ta subjektiviteta priznana. Priznana je seveda lahko zgolj od drugih subjektov mednarodnega prava (Türk 2007, 83–5). Ob tem velja dodati, da v sociološkem razumevanju ni toliko govora o mednarodnem pravu kot vezivu te skupnosti, ampak je kot vezivo smatrano soglasje o nekaterih bistvenih vrednotah kot so mir, varnost, samoodločba ... (Benko 1996, 28).

mednarodni skupnosti, ki jih Benko imenuje »subjekti mednarodne skupnosti«. Med njimi se razvijajo kompleksni kulturni, ekonomski, politični ... odnosi - mednarodni odnosi (Benko 1996, 22—6; Benko 2000, 127—36). Iz zapisanega vidimo, da vsi ti akterji ne morejo delovati neodvisno eden od drugega in da potemtakem ne moremo domnevati, da bi lahko delovali izven te skupnosti. To pomeni, da morajo to skupnost smatrati kot sebi nadrejeno, kar ne pomeni, da si ne bi prizadevali vplivati nanjo s sredstvi, ki so jim na voljo znotraj te skupnosti ob (ne)upoštevanju njenih pravil.

S tem se nam nakazujejo sestavni elementi strukture mednarodne skupnosti. Poleg zgoraj naštetih **subjektivnih dejavnikov** (subjekti mednarodne skupnosti) imamo tudi **objektivne dejavnike**, kot so materialne in proizvodjalne sile, ekonomski in družbeni razvoj, naravni pojavi, družbeni pojavi (na primer ideologije), geografsko okolje itn. Med njimi se dogajajo združevalni in razdruževalni **proces**i, ki vplivajo na **odnose** med njimi, ki so lahko politične, ekonomske, znanstvene, kulturne, vojaške ... narave. **Mednarodnopravne norme** so tiste, ki urejajo te odnose in določajo standarde obnašanja. Tako lahko trdimo, da subjekti mednarodne skupnosti delujejo v »konkretnem, bolj ali manj strukturiranem okolju, ki deluje kot korektiv za določanje in uresničevanje njihovih ciljev in interesov.« Ta 'korektiv' so dejavniki, ki vplivajo na njihove medsebojne odnose (mednarodne odnose) tako, da ustvarjajo pogoje in okvirje za delovanje teh subjektov (Benko 2000, 127—36).

Mednarodne odnose v nekem konkretnem obdobju nam pomaga razumeti spoznavanje zunanjih politik držav, ki sestavljajo konkreten mednarodni sistem. Zunanjo politiko nam po drugi strani pomaga razumeti analiza strukture mednarodne skupnosti v nekem določenem obdobju. Prav tako so za razumevanje zunanje politike pomembne politična, ekonomska, ideološka in druga razmerja ter razporeditve v tej skupnosti (Benko 1996, 35, 222).

In kaj torej je zunanja politika?

[Je razumljena kot] institucionaliziran proces dejavnosti-akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj bodisi, da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja, bodisi se jim prilagaja. Naloga zunanje politike pa je tudi, da skladno s temi interesi in cilji ter

povezano z dejavnostmi na območju t.i. notranje politike absorbira akcije in reakcije subjektov iz mednarodnega okolja, do katerih prihaja zaradi dogajanj znotraj nje. Končno uporablja zunanja politika funkciji ohranjanja in reprodukcije določenega družbenoekonomskega in političnega sistema v kaki državi, kar pomeni, da se v tej funkciji povezuje z ideološko in politično zbliževalnimi silami v mednarodni skupnosti (Benko 1996, 221).

Vidimo, da je zunanjo politiko konkretne države mogoče proučevati na več ravneh, ki vplivajo nanjo oziroma na izbiro možnosti, s katerimi so odločevalci v njej soočeni. Russett in Starr (1996) izhajata iz šestih možnih ravni:

- 1) Na najširši možni ravni proučevanja je svetovni sistem kot celota. Kjer je potrebno pri razumevanju zunanje politike izhajati iz svetovnega sistema kot celote in pri tem upoštevati državne dejavnike (interakcija držav, tehnološki, znanstveni, gospodarski napredek, vojaško, ekonomsko, politično moč in vpliv), kot tudi nedržavne dejavnike (mednarodne vladne in nevladne organizacije, bloke držav, zavezništva, verske skupnosti, interesne skupine, teroristične skupine, multinacionalna podjetja, geopolitični položaj držav in njihovo mesto v hierarhiji svetovnega sistema ...).
- 2) Stopnjo nižje je mogoče proučevati zunanjo politiko na podlagi spletov odnosov, ki obstajajo med državo in drugimi mednarodnimi dejavniki. Tu gre predvsem za diplomacijo ter sredstva, načine in razloge, zaradi katerih države vplivajo na zunanjo politiko preostalih. Proučevanje na tej ravni nam pove, na kakšne načine je zunanja politika držav omejena od zunaj. Naslednji dve ravni obravnavata notranje omejitve.
- 3) Najprej je tu omejitev, ki izhaja iz specifičnosti države same. Kakšna je družba države, kolikšna razpoložljiva materialna sredstva ima na voljo, kakšna je njena gospodarska organiziranost, kakšna ideologija in kakšni nacionalni interesi vodijo državo.
- 4) Pomembna omejitev je tudi politični sistem ter struktura, v kateri delujejo vladni odločevalci. Ali državi vladajo ozke elite ali ne in kakšna orodja so na razpolago tem elitam (razlike med diktaturami in demokracijami na primer) lahko kaže na zastopanost družbenih skupin pri odločanju in hkrati na njihovo participacijo v političnih procesih. Hkrati lahko razberemo, kolikšen vpliv bo imelo javno mnenje na tvorjenje politik in kdaj bo lahko ta vpliv izvajalo. Na vseh teh postavkah bosta temeljili zadnji dve ravni.

- 5) Najprej so tu vloge, ki jih bodo zasedali odločevalci o zunanji politiki. Ravnanja posameznikov so vsekakor odvisna tudi od pozicij in pričakovanj povezanih z njimi in ne zgolj od prepričanj teh posameznikov. Ti morajo delovati v korist organizacij, za katere delajo. Znotraj vlade bodo tako različni ministri zahtevali večji kos razpoložljivih sredstev za svoj resor. Odločitve, ki jih bo sprejemal nek predsednik bodo lahko tudi odvisne od njegovih svetovalcev itn.
- 6) Vendar bo mnogo odločitev še vedno odvisnih od odločevalca samega. Osebne lastnosti posameznika lahko vplivajo na njegove odločitve. Kakšne so njegove osebne lastnosti, kako ti ljudje gledajo na svet, kakšna so njihova ozadja, kaj hočejo sami doseči in še bi lahko naštevali.

S tem smo si predočili strukturo in okvirje okolja, v katerem nastaja in se izvaja zunanja politika. Prav tako smo se dotaknili tudi kompleksnosti procesa nastajanja le-te. Kar še zdaleč ne pojasni uvodnega citata. Zelo težko bi si namreč izrečene besede razlagali zgolj na zadnji, od zgoraj opisanih, ravni. Po drugi strani bi bilo skoraj nemogoče upoštevati vse ravni. Da bi ga kljub temu poskušali pojasniti, se bomo osredotočili samo na enega izmed mnogih dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje zunanje politike ZDA, in sicer interesnih skupin. Če smo natančnejši - zgolj enega dela ene interesne skupine. Tako se bomo ukvarjali predvsem z notranjepolitičnim dogajanjem v ZDA, saj smatramo, da so notranji družbeni procesi povezani s procesi v mednarodni skupnosti in je tako mogoče razumeti »zunanjo politiko kot nadaljevanje notranje« (Benko 1996, 222). Na primeru interesnih skupin bomo videli tudi prepletenost in pogojenost zunanje politike z notranjo in mogoče bolje razumeli, zakaj je Henry Kissinger smatral zunanjo politiko kot »kompleksen socialni napor« (Kissinger v Benko 1996, 255).¹⁵ Zato si bomo najprej natančneje obrazložili, kaj interesne skupine pomenijo v mednarodnem kontekstu. Potem bomo definirali sam izraz in jih postavili v kontekst družbe (kakšna je njihova vloga v njem) in na koncu jih bomo postavili še v ameriški kontekst.

¹⁵ Kissinger, Henry. 1968. *Polycentrism and International Politics*. 13.

3 INTERESNE SKUPINE

Videli smo, da vpliv interesnih skupin ni omejen zgolj na družbo znotraj držav. Njihov vpliv na oblikovanje in izvajanje zunanje politike držav in s tem na mednarodne odnose je vse prej kot neznamen, kot je mogoče razumeti Benka (2000, 248). Russett in Starr¹⁶ poudarjata, da obstajajo znotraj nacionalnih držav številne podskupine, temelječe na etničnih, rasnih, jezikovnih, religioznih, kulturnih, regionalnih, gospodarskih političnih in drugih osnovah. Vse od teh so pomembna gibalna ali delovalci v svetovni politiki, ki v večini primerov uspevajo vplivati na mednarodno dogajanje le preko nacionalne vlade, in sicer tako preko vpliva na javno mnenje (oziroma jih javno mnenje včasih celo oblikuje)¹⁷ kot tudi mimo javnega mnenja, ko gre za specifična vprašanja, ki ponavadi ne pritegnejo pozornosti javnosti (Russett in Starr 1996, 81–3; 139–48; 321; 334). Benko navaja, da je kategorija »interesne skupine« oziroma »skupine pritiska« nastala v ZDA med obema vojnama,¹⁸ da bi z njo izrazili in sistematizirali vplive, ki jih na vladni aparat izvajajo »sile religiozne, ekonomske, kulturne, sindikalne, etnične in druge narave.« Ti vplivi imajo »karakteristike direktnega pritiska na središča odločanja in težnje po obvladovanju javnega mnenja, preko katerega bi bil možen vpliv na središča političnega odločanja«, kar ima pogosto obliko kombinacije obeh. Govori tudi o mednarodnih skupinah pritiska s sposobnostjo intervencije na mednarodni ravni in povzema Meynauda, ki pravi, da »mednarodne skupine pritiska izvajajo svoj vpliv in pritisk na medvladne organizacije in vlade drugih držav, ne da bi bile pri tem odvisne od javnih oblasti« (Meynaud v Benko 2000, 252).¹⁹ Dopolni ga, da je mogoče govoriti tudi o vplivu teh skupin na »svetovno javno mnenje, če pogojno uporabimo ta termin«. Za mednarodne skupine pritiska smatra velike korporacije in nevladne organizacije. Vendar je Benko zelo pazljiv pri uporabi besede 'pritisk' v kontekstu mednarodnih odnosov, saj imajo države edine »monopol brezpogojnega prisiljevanja« oziroma vzajemnih pritiskov oboroženega in neoboroženega značaja (Benko 2000, 250–5).

¹⁶ Uporabljata 'interesne skupine' in 'skupine pritiska' kot sinonima.

¹⁷ Hrebenar in Bryson govorita podobno - ljudje, ki delijo podobna prepričanja, oblikujejo družbena gibanja, ki lahko potem, ko se primerno organizirajo, prerastejo v interesne skupine (Hrebenar in Bryson 2009, 9). Hague in Harrop govorita raje o kanalih vplivanja in sicer o neposrednih vplivih na odločevalce in o posrednih preko političnih strank in javnega mnenja (Hague in Harrop 2007, 217–8).

¹⁸ Takoj za obdobjem, za katerega Hague in Harrop trdita, da je v njem nastalo največ interesnih skupin v ZDA - med 1900 in 1920 (Hague in Harrop 2007, 211).

¹⁹ Meynaud J. 1960. Les groupes de pression internationales, Ed. Quenais je, Presses universitaires de France, 2.

3.1 OPREDELITEV POJMA

Sama opredelitev pojma ni tako enostavna, kot bi se mogoče zdelo na prvi pogled. Mnogo je namreč sinonimov,²⁰ ki opisujejo, kar bomo definirali kot interesno skupino. Kot pravi Fink Hafnerjeva, različni avtorji izbirajo kot izhodišče enega teh sinonimov in nato uporabljajo druge »za razlikovanje specifičnih lastnosti ali metod delovanja interesnih skupin« in nadaljuje, da nekateri enačijo interesne skupine s skupinami pritiska, drugi imenujejo skupine pritiska tisto podzvrst interesnih skupin, ki kot metodo vplivanja na odločevalce uporablja grožnje s sankcijami, tretji uporabljajo pojem »interesne skupine« zaradi njegovega nevtralnega značaja (Fink Hafner 2007, 16).²¹ Izhajali bomo iz definicije, kot jo zapišeta Hrebenar in Bryson.²² »Interesne skupine so skupine, ki delijo svojevrstna prepričanja, interese ali vzorce obnašanja in ki to izražajo nasproti drugim skupinam znotraj družbe in/ali oblasti v obliki zahtev« (Hrebenar in Bryson 2009, 275).²³ Zakaj smo izbrali to definicijo, bo postalo jasno, če pogledamo, kaj omenjena avtorja smatrata za izvor interesnih skupin, kaj drugi avtorji smatrajo za razloge za njihov nastanek in kakšno vlogo naj bi v družbi igrale interesne skupine.

Hrebenar in Bryson postavljata njihov izvor v družbena gibanja (*social movements*), ki nastajajo spontano iz potrebe ljudi po izražanju svoje volje in nimajo jasno izdelane strukture. Lahko so velike skupine isto mislečih ljudi, izoblikujejo se okoli ene ali več osrednjih organizacij, ki jih povezuje neki skupni cilj. Ta cilj ponavadi ni del prevladujočega političnega diskurza. V tem stadiju zgolj predlagajo politične spremembe. Če bi ta gibanja dosegla svoj cilj, bi dejansko ustvarile spremembe, zato morajo postati politično aktivna - postati morajo politična gibanja (*political movements*). Kot primere za to navedeta ameriška gibanja iz 60-ih in 70-ih let prejšnjega stoletja. To vsekakor zahteva večjo stopnjo organiziranosti in jasnejšo artikulacijo zahtev. Če ta gibanja uspejo s svojimi političnimi zahtevami, se pogosto razvijejo v »bolj vplivne interesne skupine, ki imajo pomemben vpliv na tvorjenje politik znotraj državnega aparata« (Hrebenar in Bryson 2009, 10).

²⁰ Recimo skupine pritiska (*pressure groups*), posebni interesi (*special interest*), organizirani interese (*organized interest*), politične skupine (*political groups*), zagovorniške skupine (*advocacy groups*) ... celo lobi, ki ga bomo definirali v nadaljevanju.

²¹ Fink Hafnerjeva vse v zgornji opombi našete smatra kot sinonime (prav tam).

²² In ga uporabljata za sinonim terminom, kot so »skupine pritiska«, »posebni interesi« in »lobi«, saj imajo lahko drugi izrazi (predvsem v ameriškem kontekstu) slabšalen prizvok (prav tam).

²³ »Interest group - a group that shares particular opinions, interests, or behaviors that make claims on other groups within society and/or on the government« (Hrebenar in Bryson 2009, 275).

Podobne razloge za nastanek interesnih skupin navajata tudi Hague in Harrop. Na Zahodu, pravita, so se le-te oblikovale v valovih skupaj z večjimi spremembami v družbi in da je njihova dejavnost prav tako povezana z rastjo družbene regulacije ter širitvijo državnih storitev (Hague in Harrop 2007, 209).²⁴ Davidson in drugi²⁵ povzemajo različne hipoteze nastanka interesnih skupin, med njimi tudi takšne, ki njihovo številčnost povezujejo z rastočo kompleksnostjo družbe in takšne, ki vidijo razloge za nastanek v prelomnih dogodkih ali pojavu novih izzivov, ki rušijo ravnovesje obstoječih sil znotraj družbe (Davidson in drugi 2008, 391). Navedimo še Benka, ki trdi, da prave razsežnosti v političnem življenju dobiva pojav »skupin pritiska«²⁶ šele z demokratizacijo družbe (Benko 2000, 248). Lahko trdimo, da interesne skupine nastajajo iz potreb družbe po prilagajanju izzivom, ki ga predstavlja za družbo njen lastni razvoj, kar velja še posebej v demokratičnih družbah. Mogoče pri tem nastane vtis, da so interesne skupine zgolj posledica množičnih ljudskih gibanj. Temu ni tako. To so lahko tudi poklicna, gospodarska ali trgovinska združenja. Te tri vrste združenj naj bi predstavljale celo največji delež med interesnimi skupinami v ZDA (Hrebenar in Bryson 2009, 13).

Kot navaja Fink Hafnerjeva, so interesne skupine pomembni igralci v modernih demokracijah. Opravljajo namreč za delovanje političnega sistema pomembne funkcije, kot so: pretok vpliva med vlado in vladanimi, transformacija ekonomske v družbeno in politično moč, iskanje ravnovesja med stabilnostjo in spremembo javnih politik, oblikovanje zahtev, identifikacija in krepitev legitimnosti političnega sistema, politična socializacija. Obravnava jih kot pomemben dejavnik večanja možnosti demokratične vladavine. Istočasno opozarja tudi na nekatere z interesnimi skupinami povezane negativne vidike, kot so podkupovanje, zavajanje, grožnja obvladljivosti in upravljalnosti oblikovanja političnih odločitev ter dominacija močnejših skupin nad šibkejšimi (Fink Hafner 2007, 11–2). Podobno o vlogi interesnih skupin govorita Hague in Harrop, in sicer da so (ob političnih strankah) pomemben kanal komunikacije med družbo in oblastjo,²⁷ še posebej v liberalnih demokracijah, kjer ob demokratično izvoljenih predstavnikih zagotavljajo funkcionalno zastopništvo in pluralizem v družbi, a hkrati opozarjata na razmerja moči med njimi (Hague in Harrop 2007, 209; 212–3).

²⁴ Uporabljata 'interesne skupine' in 'skupine pritiska' kot sinonima.

²⁵ Uporabljajo kot sinonim termin posebni interesi.

²⁶ Kako Benko uporablja izraz »skupina pritiska«, smo pojasnili zgoraj.

²⁷ Enako Hrebenar in Bryson (Hrebenar in Bryson 2009, 11).

Če smo že omenili politične stranke, bomo na tem mestu omenili še razlike med političnimi strankami in interesnimi skupinami (Hrebenar in Bryce 2009, 11):

- a) politične stranke si prizadevajo prevzeti institucije oblasti, interesne skupine pa skušajo zgolj vplivati na njih.
- b) Politične stranke iščejo širšo podporo za povečanje njihove izvoljivosti, interesne skupine pa lahko zastopajo zelo ozke interese.
- c) Politične stranke so pri njihovem delovanju mnogo bolj omejene z zakoni kot interesne skupine, ki svoje napore usmerjajo zgolj v fazo ustvarjanja zakonodaje.²⁸

Omeniti velja še kanale, preko katerih interesne skupine uveljavljajo svoj vpliv. Prvi je neposreden stik z odločevalci. Lahko imajo neposreden dostop do izvršne veje, do zakonodajne veje, vpliv imajo lahko celo na birokratski aparat države (večina aktivnosti interesnih skupin naj bi se osredotočala predvsem nanj), uveljavljajo ga lahko tudi na sodiščih preko tožb in presojev. Drugi kanal je posreden vpliv preko političnih strank. Lahko celo postanejo stranka, če smatrajo, da njihovi interesi niso dovolj zastopani. Tretji kanal je posreden vpliv preko javnega mnenja, kjer mislimo na njihovo delovanje preko medijev, vendar ne vse. V grobem obstajata dve vrsti skupin, kot smo omenili zgoraj. Na eni strani so tiste, ki si prizadevajo za javno dobro in izkoriščajo medije za svojo promocijo, na drugi imamo skupine ozkega interesa, ki so protekcionistične in si načeloma prizadevajo svoje interese ščititi tako, da jih bolj ali manj uspešno skrivajo pred javnostjo. Te skupine medije uporabljajo zgolj takrat, ko so v to prisiljene (Hague in Harrop 2007, 217–9).

Na kratko povzemimo, kaj vemo o interesnih skupinah, preden pogledamo njihov ameriški kontekst. V literaturi obstaja mnogo sinonimov za to, kar smo tukaj poimenovali interesna skupina. Zapisana definicija nam predoči, da je govora o skupinah, ki jih povezujejo prepričanja, interesi in vzorci obnašanja. Izhajajo iz družbe same, a poudariti velja, da pri tem nismo mislili zgolj na skupine posameznikov povezanih v organizacije, ampak tudi na skupine organizacij. Pomembno za vse, ki jih smatramo kot interesne skupine, je, da aktivno (so)delujejo v procesih znotraj skupnosti in niso zgolj pasivni opazovalci dogajanja v njej.

²⁸ Podobno Hague in Harrop - interesne skupine zastopajo ožje interese, prizadevajo si za vpliv in ne za oblast, ponavadi delujejo v ozadju (Hague in Harrop 2007, 209). Vendar velja opomniti, da morda tudi ta meja med političnimi strankami in interesnimi skupinami v ameriškem političnem prostoru izginja. Dogaja se namreč tudi to, da interesne skupine izobražujejo svoje člane, kako naj se potegujejo za izvolitev (Davidson in drugi 2008, 59, 401).

Njihovi interesi niso nujno ozki. Lahko si prizadevajo tudi za skupno dobro. Hrebenar in Bryson pravzaprav tako tudi vlečeta osnovno ločnico med interesnimi skupinami. Na eni strani so skupine z ozkimi interesi (*self-oriented*), ki poskušajo s svojim vplivanjem doseči politične cilje, ki bodo koristili zgolj njim, na drugi so skupine javnega interesa (*public interest*), ki si prizadevajo uveljavljati to, kar smatrajo za širši interes družbe (Hrebenar in Bryson 2009, 12). Komunicirajo tako z drugimi skupinami kot tudi z oblastjo in so pomemben dejavnik znotraj vsake skupnosti (mednarodne, nacionalne, lokalne itd). Bolj je ta skupnost demokratična, pomembnejšo vlogo imajo.

3.2 AMERIŠKI KONTEKST

Američani se radi opisujejo kot »*nation of joiners*« in pri tem radi omenjajo, kaj je o njihovi edinstvenosti v tem pogledu pisal de Tocqueville v njegovem delu Demokracija v Ameriki. Tudi Curtis in drugi omenjajo de Tocquevilla in nekatere druge avtorje, ki so potrjevali to tezo. Vendar hkrati, ko delajo primerjavo med 33 državami, dokazujejo, da Američani le niso tako edinstveni v tem. Med drugim izpostavljajo, da jih po pripravljenosti združevanja, če se odšteje združevanje v cerkvena in religiozna združenja, presegajo nekatere skandinavske države. A ne glede na to se Američani radi povezujejo v združenja in iz njihove študije je mogoče povzeti tudi nekatere razloge za to. Ti so ameriški sistem vrednot, ki daje velik poudarek na participaciji v javnih zadevah, k čemur je pomembno prispevala tudi religiozna mešanost (izpostavljajo nehierarhično naravo protestantizma), politična organizacija države, kjer je pomembna predvsem dolgotrajnost demokratičnih institucij in visoka ekonomska razvitost, kjer je glavno vlogo igrala industrializacija (preko specializacije dela, višanja izobrazbe in dohodkov, ki so omogočali nastanek srednjega razreda, sposobnega upreti se državi in zagotavljati sredstva za samostojne skupine). Ti faktorji so ustvarili razširjujoč se sistem, v katerem obstoj združenj vzpodbuja nastanek novih, njim konkurenčnih združenj (Curtis in drugi 2001, 783–805). To še posebej pride do izraza, če so nekatere skupine premočne v zastopanju svojih interesov. Kot pravi Bowles, so ZDA odprta družba, vendar zelo neenaka in mnoge korporacije imajo tesne povezave z izvršnimi agencijami ter kongresnimi odbori ter pododbori (Bowles 1998, 225). Interesne skupine, deli izvršne veje in deli zakonodajne veje so pogosto vzpostavili tako imenovane železne trikotnike (*iron triangles*), ki so postali nekakšne koalicije voditeljev interesnih skupin, vladnih uslužbencev

in članov kongresa v zastopanju interesov samih skupin (Hague in Harrop 2007, 214; Thomas 2001, 83).

Politični razvoj v ZDA je ustvaril situacijo, kjer so interesne skupine in politične stranke obstajale večinoma kot ločene in neodvisne entitete (Thomas 2001, 79). Sistem interesnih skupin je v ZDA nastajal v več valovih. Njihovo število je v določenih obdobjih skokovito naraščalo, v obdobjih med temi skoki je njihova rast bila precej omejena (Hrebenar in Bryson 2009, 14). Hague in Harrop smatrata za prvi val nastanka nekako obdobje med 1830 in 1860, ko so nastale prve nacionalne organizacije, kot so Krščansko združenje mladih moških (*Young Men's Christian Association - YMCA*) in protisuženjske skupine (Hague in Harrop 2007, 211).²⁹ Tudi Hrebenar in Bryson zapišeta enako (2009, 14). Naslednji val nastanka spada v časovni okvir med 1880 in 1900, ko nastajajo predvsem delavska in delodajalska združenja. Glavni razlog za njihov nastanek je bila industrializacija (Hague in Harrop 2007, 211; Hrebenar in Bryson 2009, 15). Med leti 1900 in 1920 nastane največ interesnih skupin, pri čemer začne nastajati tudi več združenj na etnični podlagi (Hague in Harrop 2007, 211; Hrebenar in Bryson 2009, 15). Hague in Harrop kot zadnji večji val nastanka interesnih skupin smatrata obdobje med 1960 in 1980. Takrat so nastajale mnoge okoljevarstvene skupine in skupine, katerih primarni interes je bil javno dobro (Hague in Harrop 2007, 211). Hrebenar in Bryson to obdobje postavita med 1960 in 1970 in to obrazložita s povečanjem družbenega aktivizma in povečanjem vladnega aparata. Poleg naštetih je razloge za razmah bilo mogoče iskati tudi v razvoju komunikacij, širitvi vladnih regulacij in z njo povezanimi reakcijami gospodarstva in družbe ter imigraciji. Trdita tudi, da je vsak izmed teh valov bil

²⁹ Kot zanimivost velja omeniti leta 1826 ustanovljeno *American Temperance Society*. V začetku 19. stoletja so začeli evangeličanski protestanti v ZDA opozarjati na negativne vplive alkohola v ameriški družbi. Po njeni ustanovitvi se je hitro razširila po celotnih ZDA in spremenila svoj deklariran cilj iz zmernosti (*temperance*) v prepoved (*prohibition*). Do leta 1861 je 13 od takratnih 40 držav ZDA prepovedalo prodajo alkohola. Ustanovljenih je bilo več podobnih organizacij. Tako nastalo gibanje, je leta 1893 ustanovilo *Anti-Saloon League* kot svoj lobistični podaljšek. Vrhunec je gibanje doseglo s spremembo ustave, ki je omogočila prohibicijo v ZDA (Hrebenar in Bryson 2009, 115–6). Ta je bila v veljavi od januarja 1920 do decembra 1933. Omeniti velja, da ta sprememba ustave ZDA (18. amandma) ni prepovedovala pitja alkoholnih pijač, ampak 'zgolj' »izdelavo, prodajo in transport opojnih tekočin po, v ali iz Združenih držav in vseh teritorijev pod njihovo jurisdikcijo« (National Archives and Records Administration 2012). Tako je bilo od držav samih odvisno ali bodo prepovedale tudi pitje. Še ena zanimiva organizacija nekako spada v to obdobje. Ku-klux-klan je bil ustanovljen leta 1865. Ustanovili so ga veterani nekdanje vojske Konfederacije (Hrebenar in Bryson 2009, 116). Svoj vrhunec naj bi ta skupina doživela v obdobju med 1920 in 1925, ko naj bi imela do šest milijonov članov (Wikipedia 2012b). V zvezni državi Texas je ravno v tem obdobju celo obvladovala zakonodajno vejo oblasti (Bowles 1998, 54). Sedaj je organizacija še vedno aktivna, vendar naj ne bi imela več kot 6.000 članov (Wikipedia 2012b).

hkrati tudi obdobje velikih družbenih sprememb, nemirov ter družbenih gibanj (Hrebenar in Bryson 2009, 15).³⁰

Oglejmo si približno sedanje stanje še v številkah. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja naj bi vsaj 65 odstotkov Američanov pripadalo najmanj eni organizaciji (Putnam v Davidson in drugi 2008, 390).³¹ V tem obdobju naj bi število lokalnih, regionalnih in nacionalnih organizacij v ZDA presegalo 138.000 (Rivenburg v Davidson in drugi 2008, 390).³² Hrebenar in Bryson pravita, da nihče ne ve natančno, koliko interesnih skupin je dejansko aktivnih v ZDA, a menita, da bi lahko bili blizu pravemu številu, če se pogleda število aktivnih neprofitnih organizacij na nacionalni ravni, ki je sredi prejšnjega desetletja znašalo nekje okrog 26.000 organizacij (Hrebenar in Bryson 2009, 13). Ta številka zbledi ob številki, ki jo ponuja *National Center for Charitable Statistics* (NCCS), ki ob preštevanju registriranih neprofitnih organizacij v ZDA leta 2008 pride čez milijon in pol (NCCS 2012). Mnoge teh organizacij lahko v skladu z našo definicijo³³ smatramo za interesne skupine, ki igrajo v političnem sistemu ZDA zelo pomembno vlogo. »Vsaka večja in manjša zakonska iniciativa je organizirana in dominirana s strani interesnih skupin, ki ji bodisi nasprotujejo bodisi jo podpirajo«, ameriški sistem interesnih skupin pa »ostaja najrazvitejši v svetu ter služi kot model za merjenje razvoja sistemov interesnih skupin in demokracij po svetu« (Hrebenar in Bryson 2009, xv-i). Če gremo še malo dlje, je pomen interesnih skupin v ZDA takšen, da »Washington dolguje svoj obstoj, zaposlitveno stopnjo in blaginjo zvezni vladi in parazitskemu zastopanju interesov« (Bowles 1998, 223).

³⁰ Zanimivo je tudi to, da ti valovi nastajanja interesnih skupin nekako sovpadajo tudi s Huntingtonovimi valovi demokratizacije in obratne demokratizacije po svetu (Samuel Huntington, *The Third Wave: Democratization in the late twentieth century* v Hague in Harrop 2007, 52–8).

³¹ Putnam, Robert D. 1996. The Strange disappearance of civic America. *American Prospect*, zima 1996, str 35. Naslov kaže na to, da je Putnam smatral, da se članstvo v združenjih v ZDA zmanjšuje, a ga med ostalimi tudi zgoraj omenjeni avtorji zanikajo (Curtis in drugi 2001, 783).

³² Rivenburg, Roy. 1997. There is no such thing as the Odd man out. *Los Angeles Times*. 1. oktober, B9.

³³ V neskončni množici združenj, zgolj za ilustracijo, obstajajo tudi precej skurilna združenja, kot npr. *Flying funeral directors of America*, v katerem so združeni direktorji pogrebnih podjetij, ki so hkrati tudi strastni aviatiki, ali pa *American council of spotted asses*, ki je v nasprotju s pričakovanjem, združenje ljubiteljev živalskih potomcev žrebcev in oslic (mezeg) oziroma oslov in kobil (mula).

3.3 AMERIŠKI POLITIČNI SISTEM

Omenili smo že, da je pomemben dejavnik, ki razpihuje število interesnih skupin tudi politična ureditev države, njen politični sistem. Vzpodbujanje tekmovalnosti med vejami oblasti, šibka centralna oblast, federalna ureditev in šibkost političnih strank omogočajo interesnim skupinam lažje prodreti v politične procese (Bowles 1998, 48, 225; Thomas 2001, 82).³⁴ Kot pravi Thomas, so pomembni faktorji, ki so vplivali na odnose med strankami in interesnimi skupinami tudi poudarek v ameriški politični kulturi na individualnih pravicah, oprtih predvsem na določila v Ustavi ZDA, vseprisotnost sistema svobodnega podjetništva, zaverovanost in obsedenost Američanov z zakoni in regulacijami in sistem za financiranje političnih kampanj (Thomas 2001, 82–3).

3.3.1 TEKMOVALNOST MED VEJAMI OBLASTI

Najprej bomo podrobneje razložili tekmovalnost med vejami. Če poskušamo povzeti Bowlesa, je na eni strani predsednik, ki mu avtoriteta izhaja iz dejstva, da je edini izvoljeni uradnik na nacionalni ravni, vendar nima nikakršnega političnega sredstva ali celo ustavnega pooblastila, da bi pripravil kongres do tega, da se na kakršenkoli način odzove na njegove predloge. Vse je v veliki meri odvisno od sodelovanja kongresa pri njegovih iniciativah. Prva dva člena Ustave ZDA jasno določata pristojnosti predsednika in kongresa in tudi razmerja med njimi. Predsednik je vrhovni poveljnik oboroženih sil, vendar lahko edino kongres napove vojno. Enako lahko kongres omejuje predsednika pri njegovih vojaških podvigih s financiranjem letih. Privilegij predsednika, da vodi oborožene sile v vojni, je bila mnogokrat s strani predsednikov interpretirana tudi v smislu, da jim to nekako daje pravico tudi do začetka sovražnosti. Če si ogledamo samo obdobje po drugi svetovni vojni, je to polno posredovanj ameriških oboroženih sil po svetu, pri čemer seveda ne gre pozabiti mnogih posredovanj tajnih agencij. Na kratko - ZDA so bile mnogokrat udeležene v vojaških spopadih, ne da bi kongres uradno napovedal vojno. Vietnamska vojna in škandal Watergate sta pripeljali kongres do tega, da je omejil manevrski prostor predsednika glede oblikovanja politik. Predvsem tako, da si je kongres sam zagotovil lastne strokovnjake za analizo in oblikovanje

³⁴ Podobno Hague in Harrop, ki pravita, da so glavni faktorji za uspešno delovanje interesnih skupin delitev oblasti, ustavna pravica do naslavljanja zahtev na oblast, šibka strankarska disciplina in samosvoji odbori v zakonodajni veji oblasti (Hague in Harrop 2007, 217).

politik ter s tem zmanjšal svojo odvisnost od izvršne veje. S tem je hkrati na široko odprl tudi vrata interesnim skupinam (Bowles 1998). To je prišlo do izraza tudi pri oblikovanju zunanje politike, kjer so interesne skupine postale pravzaprav organizatorji zbiranja informacij glede zunanjepolitičnih vprašanj (Slany 2002, 484). Vsak novoizvoljeni predsednik s seboj pripelje svoje ljudi, lahko si izbere svoj lastni kabinet, vodilne vojaške, diplomatske in sodniške uradnike. Prav tako lahko predsednik določa, kdo naj bi vodil zvezne agencije, vendar mora za to spet dobiti dovoljenje kongresa. Senata, če smo natančni. Z vsako novo administracijo se zamenja približno 4.000 ljudi.³⁵ ZDA so edina napredna demokracija, ki dovoljuje takšne masovne politične zamenjave (Hrebenar in Bryson 2009, 47). Glede sprejemanja mednarodnih pogodb je predsednik prav tako odvisen od odobravanja senata. Dve tretjini senata morata namreč odobriti te pogodbe, da začnejo veljati. Še zadnja pristojnost predsednika je letni proračun, ki ga mora predlagati. Kongres ga ponavadi v veliki meri spremeni. Proračun lahko celo zavrne, če predsednik sprememb ne sprejme. Prerekanje glede proračuna je tudi ena izmed glavnih razdvojevalnih in tekmovalnih točk v kongresu samem, saj je ravno v proračunske debate vedno vpleteno mnogo več ljudi kot v preostale (Bowles 1998, 145–80 Davidson in drugi 2008, 304–34). Kako 'vroče' lahko te debate okrog proračuna postanejo, se je pokazalo tudi leta 2011, ko je ZDA 'grozil' celo bankrot, če se ne bi uspeli dogovoriti glede porabe proračunskih sredstev in predvsem dvigniti zgornjo mejo, do katere se lahko ZDA zadolžijo (Haskins 2011).³⁶

Nasproti predsedniku, če nadaljujemo povzemanje Bowlesa, stoji kongres, kjer so predstavniki prav tako izvoljeni, vendar na državnem in lokalnem in ne na zveznem nivoju. Z Ustavo je vsaki zvezni državi zagotovljeno predstavljanje v kongresu. Enakost držav pride najbolj do izraza v senatu (*Senate*),³⁷ ki je bil v osnovi mišljen kot telo, ki bi prispevalo k večji stabilnosti in modrosti odločitev spodnjega doma ameriškega kongresa (*House of Representatives*).³⁸ Skupno število senatorjev znaša 100. Vsako državo predstavljata dva senatorja, ki bosta v senatu zagovarjala interese države, ki jo predstavljata. Spodnji dom

³⁵ Kar ima lahko zanimive posledice. Ko je Clintona zamenjal Bush mlajši, so na primer med ostalimi akti vandalizma odhajajoči uradniki odstranili tudi črko W iz računalniških tipkovnic. Vse skupaj je ameriške davkoplačevalce stalo dobrih 15.000 ameriških dolarjev (Munn 2002).

³⁶ Zelo pomembno vlogo v tej debati so seveda igrale tudi interesne skupine. Najbolj izpostavljena je bila *Tea party movement*, ki ji je uspelo skupaj z republikanci »popolnoma spremeniti način razprave v ZDA« (prav tam).

³⁷ Hague in Harrop smatrata ameriški senat kot prototip zgornjega doma v federalnih državah. Ta zgornji dom naj bi zagotavljal v večini primerov enakost držav pri oblikovanju politik federacij (Hague in Harrop 2007, 282–3).

³⁸ Senatorjev na začetku ni volilo ljudstvo neposredno, ampak so jih izvolila zakonodajna telesa zveznih držav. To se je spremenilo šele leta 1913 s 17. amandmajem k Ustavi ZDA (Davidson in drugi 2008, 43).

sestavlja 435 članov,³⁹ in sicer proporcionalno glede na število prebivalstva živečega po državah. Vsaki državi je zagotovljen vsaj en predstavnik.⁴⁰ Ti so v spodnji dom izvoljeni iz okrožij (*districts*), kjer posledično vsak izmed njih predstavlja svoje okrožje in je zaradi tega seveda zelo dovzeten za potrebe tega okrožja. Tekmovalnost posledično poteka na relaciji od lokalne do zvezne ravni. Kot primer navedimo, da so se oblikovale različne skupine držav s podobnimi gospodarskimi interesi (severovzhod ZDA - *Rust Belt* je središče jeklarske in avtomobilske industrije, srednji zahod - *Farm Belt* je tako rekoč žitnica ZDA ...) ali s podobnimi vrednotami (osrednje področje ZDA - *Bible Belt ipd.*). Kot primer povezovanja na lokalni ravni lahko omenimo predstavnike, ki izvirajo iz bolj religiozних okrajev napram tistim iz sekularnih itd. Skratka, različni interesi porajajo različne koalicije in različne konflikte. Zelo pomembna je ločnica, ki se pojavi zaradi delitve kongresa samega na senat in spodnji dom ameriškega kongresa, ki sta, gledano po hierarhiji, enaka. Ustava jima sicer določa nekatere razlike,⁴¹ vendar zaradi njune hierarhične izenačenosti neizbežno prihaja do nasprotij med njima.⁴²

³⁹ Opozoriti velja na nazive, ki se uporabljajo za člane posameznega doma v angleščini. V senatu so seveda *senators*, za člane spodnjega doma obstaja več poimenovanj (sinonimov), in sicer: »*Member of Congress*« (tako se jih zelo pogosto naslavlja, čeprav so *Members of Congress* seveda tudi senatorji), »*Congressman/woman*« in »*Representative*« (Zetter 2008, 373).

⁴⁰ Proporcionalno se razdeli zgolj 431 sedežev. Štiri sedeže namreč zasedajo delegati iz Ameriške Samoe, Okrožja Columbia (*District of Columbia* - ta zaobjema glavno mesto ZDA Washington), Guama, Deviških otokov in Puerto Rica. Vsakih deset let se opravi census, ki pogosto prerazdeli število predstavnikov iz posameznih držav. Po censusu 2001 je povprečno okrožje zaobjemalo 700.000 ljudi. Ko se določi, koliko sedežev bo imela posamezna država, se mora na novo začrtati okrožja znotraj držav. Pri tem pogosto prihaja do neizprosnega tekmovanja med strankami pri risanju mej temelječih na rasah, razredih, izvoljivosti, strankarstvu itd. Pogosto izpadejo te meje precej bizarne. Zato ne gre čuditi, da ravno iz ZDA izhaja izraz *gerrymandering* - samovoljno razkosavanje okrajev, ki je ime dobilo po guvernerju države Massachusetts Eldridgeju Gerryju, ki je leta 1811 ustvaril enega takšnih okrajev v korist demokratske stranke (Davidson in drugi 2008, 44–58).

⁴¹ Spodnji dom je prvi po vrsti, ki se ukvarja z davčno zakonodajo (1. člen, 7. odsek), senat je odgovoren zato, da svetuje glede nominirancev za izvršno in zakonodajno vejo oblasti in jih tudi potrjuje, zadolžen je tudi za ratifikacijo mednarodnih pogodb (2. člen, 2. odsek). Spodnji dom ima torej primat nad fiskalno politiko, senat pa nad zunanjo (Bowles 137). Razlika med njima je očitna tudi pri tem, da v primeru neodločenega izida predsedniških volitev, predsednika izvoli spodnji dom (2. člen, 1. odsek, oziroma 12. amandma). Še ena razlika je ta, da ima zgolj spodnji dom pravico do javne obtožbe (*impeachment*) javnih uslužbencev (1. člen, 2. odsek), medtem ko ima senat edini pravico soditi tako obtoženim, obsodi pa jih lahko samo z dvotretjinsko večino (1. člen, 3. odsek) (National Archives and Records Administration 2012). Clinton je bil leta 1998 uspešno javno obtožen zavestnega laganja in oviranja sodišča glede preiskave svojih avantur z gospodično Lewinsky. Postal je drugi predsednik ZDA, poleg Andrewa Johnsona, ki ga je doletela javna obtožnica. Jackson je v senatu preživel za en glas (Baker in Eilperin 1998). Clintona je senat oprostil. Dodajmo še eno zanimivost pri Američanih. Nekatere države namreč poznajo tudi odpoklic (*recall*) nekaterih državnih uradnikov. Postopek se lahko začne, ko je zbranih dovolj podpisov volivcev, ki uradnika želijo razrešiti njegove dolžnosti (Bowles 1998, 62). V državi Wisconsin so na takšen način poskušali odstaviti guvernerja Scotta Walkerja.

⁴² Dostikrat tudi zaradi tako banalnih zadev kot je prestiž. Senat sam sebe rad označuje za »*the World's greatest deliberative body*« - najimenitnejše posvetovalno telo sveta« (Davidson in drugi 2008, 41).

Če smo prej govorili o tem, kako kongres omejuje predsednika, moramo navesti še predsednikovo omejevalno moč napram kongresu. Predsednik lahko uporabi veto na odločitve kongresa, kar mu daje precejšnjo moč, saj mora kongres svoje odločitve potrditi, če hoče veto izničiti, z dvotretjinsko večino v obeh domovih. Ta moč pride še posebej do izraza, če ima predsednik zagotovljeno strankarsko podporo v obeh domovih (Bowles 1998).

3.3.2 FEDERATIVNA UREDITEV

Tudi federalna ureditev prispeva k temu, saj imajo države precej svobode pri določanju lastnih zadev, kar jasno pripomore k šibki centralni oblasti. Federalizem je princip delitve suverenosti med centralno oblastjo in lokalnimi vladami. Federacija je politični sistem temelječ na tem principu. To je tudi najbolj pogost princip povezovanja, ki drži skupaj države, velike glede na teritorij in število prebivalstva. Mnogo šibkejša povezava držav je konfederacija. Je šibka povezava držav, kjer vse ohranijo svojo državnost, vendar jih skupaj drži osrednja oblast, ki deluje zgolj kot predstavnik te zveze držav. Obe obliki povezovanja, sta bili preizkušeni v primeru Združenih držav. Klasičen primer za konfederacijo so ZDA med leti 1781 in 1787, ko je ravno šibkost te konfederacije pripeljala do trdnejše povezave med takratnimi ameriškimi državami. Centralna oblast - kontinentalni kongres ni imel avtoritete nad pobiranjem davkov, urejanjem trgovanja in ni imel nobene avtoritete nad populacijo. Tudi zato so predstavniki 13 ameriških držav leta 1787 postavili temelje današnjim ZDA. Vzpostavitvi federacije sta botrovala vsaj še dva dejavnika. Prvi je bil bojazen pred tujo vojaško močjo, ki bi se ji lahko ameriške države zoperstavile le kot skupnost. Drugi dejavnik so bili ekonomski pomisleki, kjer so prednjačili federalisti v prepričanju, da bi takšna zveza ugodno vplivala tudi na ekonomsko rast. Izvirni federalni princip, kot so si ga omislili v ZDA, je vseboval idejo, da nacionalna oblast in državne oblasti delujejo avtonomno, vsaka v svoji sferi in da so povezane zgolj preko ustave. Obsežna koordinacija med centralno oblastjo v začetnem obdobju države ni bila ne potrebna in tudi ne izvedljiva. Ideja, da mora zvezna vlada omejiti svoje aktivnosti zgolj na tiste, ki so eksplicitno dovoljene v ustavi, kot so določanje in pobiranje davkov, plačilo dolgov in skrb za skupno obrambo in skupno blaginjo ZDA, je ostala trdno zasidrana v glavah ljudi. Ne gre pozabiti, da so ta nasprotja med tema strujama celo vodila v državljansko vojno, ki je pravzaprav bila vojna za ohranitev te

federalne zveze (Hague in Harrop 2007, 282—92). V tej vojni je bilo zavrženo prepričanje, da lahko države iz te zveze tudi izstopijo.

Nova ureditev je bila vzpostavljena leta 1789 z ratifikacijo ustave. Skozi celotno zgodovino ZDA se je potem znotraj njih bil boj med frakcijami, ki so si prizadevale za močnejšo centralno oblast države in tistimi, ki so si prizadevale za zmanjšanje njene moči. Ta konflikt se nekako najbolj manifestira v prepričanju, da je najbolj primerna za definiranje javnega interesa prav javnost sama. Od tod izvirata tudi moč in tekmovalnost interesnih skupin ter tudi težave, ki jih le-te povzročajo oblastem na vseh ravneh odločanja znotraj ZDA (Bowles 1998 1—17).

3.3.3 POLITIČNE STRANKE

Šibkost političnih strank v ZDA ima, med ostalim, prav tako svoje korenine v začetkih te države. Nasprotovanje strankarstvu nekaterih vidnejših 'ustanovnih očetov' je še vedno zelo prisotno v ameriškem političnem diskurzu. Res je, da so ljudje, kot so Washington, Madison, Hamilton in Jay, svarili pred strankami in strankarstvom, vendar se pri tem rado pozablja, da so se bali predvsem participacije množic, ki bi jih s seboj pritegnilo strankarstvo. Poudariti velja, da je moč strank samih skozi zgodovino države zelo nihala. Sprva so se morale šele razviti, zatem se je počasi razvijal dvostrankarski sistem. Ta je nekako doživel vrhunec v državljanski vojni, kjer je bilo mogoče nasprotna tabora razdeliti tudi po strankarski pripadnosti. Vso to obdobje so stranke bile precej avtonomne in neregulirane, kar jih je posledično naredilo tudi precej močne. Njihova moč je dosegla vrhunec po državljanski vojni, še posebej na prehodu iz 19. v 20. stoletje. V večjih mestih na vzhodu in srednjem zahodu so se takrat razvili strankarski stroji (*party machines*). Stranke so oskrbovale ljudi z materialnimi dobrinami (delo, finančna pomoč ali pomoč pri iskanju stanovanja za imigrante ipd.), od njih so v zameno pričakovale politično podporo. Cilj je bil zmagovati volitve preko distribucije sadov vladanja (Bowles 1998, 18—35). Od tega obdobja naprej so ljudje na stranke začeli gledati sumničavo in vedno bolj se je utrjevalo prepričanje, da stranke niso uspele držati koraka z ekonomskimi, socialnimi in političnimi realnostmi ZDA, kar je doseglo vrhunec v Vietnamski vojni (Thomas 2001, 86). S sprejetjem in spremembami zakonodaje, ki je

regulirala stranke ob koncu 19. in začetku 20. stoletja, še posebej v času velike depresije, so stranke začele izgubljati na moči (Bowles 1998, 30–35; Ware 2006, Thomas 2001, 84–5).

Ena pomembnejših sprememb, pravi Bowles, ob koncu 19. stoletja je bila vpeljava tajnih volitev. Ta je po eni strani oslabil vpliv strank, ker so izgubile nadzor nad volivci (prej so namreč lahko vodile evidence, kdo bo kako glasoval in na volilnih mestih delile volilne lističe), po drugi strani so z vpeljavo tajnega glasovanja države uvedle tudi pravila, ki so zahtevala od strank, da dokažejo zadostno podporo med volivci, preden lahko postavljajo svoje kandidate, kar je utrdilo položaj dveh največjih strank.⁴³ Podobno je obveljalo tudi za predsedniške kandidate. Zaradi različnih ureditev na teh področjih po državah sta stranki seveda pridobili na pomenu v smislu organizacijskih zmožnosti. Kandidati so potrebovali pomoč strank pri organizaciji svojih kampanj. Hkrati pa delitev področja tekmovanja (politični boj za mesta v zakonodajni veji oblasti in boj za predsedniški položaj) slabi stranki, ker ne omogoča neke trše povezave med predsednikom in člani kongresa kot zgolj pripadnosti stranki na nominalni ravni (Bowles 43–6). Iz tega sledi, da je federalni sistem močno vplival na strankarski sistem. V državi namreč obstaja zaradi specifične zakonske ureditve 50 različnih strankarskih sistemov (Thomas 2001, 83; Bowles 1998, 36), kar dela ameriški strankarski sistem bolj za neke vrste konfederacijo mnogih strank povezanih v dve osrednji, kot trdi Bowles. Ameriške stranke niso pravne osebe zasebnega prava kot v večini drugih demokratičnih držav, ampak so smatrane za kvazi javne institucije, ki so podvržene regulacijam in zakonom državnih zakonodajnih teles. Države določajo pravila, kdaj se izvajajo volitve, kako se izvajajo volitve in predizbori (*primaries*), koliko stranke lahko vplivajo na izbor kandidatov, regulirajo jim celo organiziranost itd. Stranke torej nimajo nadzora niti nad lastnimi pravili, strukturo ali nad tem, kdo jih bo zastopal (Bowles 35–9). Stranke v ZDA so tako postale precej specifične tvorbe.

Ware (2006) navaja štiri pogloblitve značilnosti, ki jih delajo svojevrstne. Strankarski sistem je eden najbolj reguliranih med liberalnimi demokracijami danes. Stranke so posledično pod **obširnimi zakonskim nadzorom**. Vez med člani stranke in stranko je ponavadi formalno članstvo, ki s seboj prinese obveznosti (članarino) in privilegije (možnost kandidature). Nič

⁴³ Glavni dejavniki, ki ohranjajo primat največjih dveh strank so: diskriminatorna pravila napram tretjim strankam s strani držav; sistem volilnih okrajev, ki jih predstavlja zgolj en predstavnik; elektorski sistem predsedniških volitev in število različnih sistemov (Bowles 1998, 45, 49). McChesneyja in Nicholisa je mogoče razumeti, da k temu prispeva tudi medijsko pokrivanje kampanj (McChesney in Nichols 2012).

od tega ne velja za ameriške stranke. Ne poznajo **članstva s članarino**. Decentraliziranost države je vplivala tudi na organizacijo strank, ki so v ZDA **ohranile decentralizirano naravo** njihove strukture. Kar v praksi pomeni, da se mnoge dejavnosti strank ne nadzirajo iz strankarskih central, ampak ostajajo domena lokalnih enot strank. Torej manjka neka jasna hierarhija znotraj strank. Najbolj očiten primer tega je nominacija strankarskih kandidatov, kjer celo kandidati sami prevzemajo to vlogo, in kjer lojalnost teh ljudi bolj temelji na lojalnosti svojim volivcem kot strankarski lojalnosti. Naslednja posebnost je ta, da stranke ne razvijajo specifičnih političnih programov, poskušajo jih ohranjati, kolikor se da splošne. Za njih je značilna tudi **neprogramska narava** strankarskega tekmovanja.

Kot trdi Bowles, so stranke šele nedavno začele postajati ideološko koherentne. V prejšnjih obdobjih so namreč svoje politične cilje formulirale zgolj preko svojih predsedniških kandidatov (Bowles 1998, 20,48). Na splošno velja za politične stranke v ZDA, da niso nikoli bile resnično zmožne ali voljne opravljati mnogih političnih funkcij tipičnih za stranke v drugih zahodnih državah (rekrutiranje kandidatov, financiranje kampanj, razvijanje politik - *policy development*). Predvsem od 70-ih let dalje so stranke postajale vedno bolj zakonsko omejene na teh področjih in tudi same so se omejevale pri tem z lastnimi pravili.⁴⁴ Na drugi strani so prav v tem času nastajale tudi številne regulacije za interesne skupine, v katerih se je število od 60-ih let naprej izjemno povečalo, kar je prav tako spodjedalo uspešnost delovanja strank. Spremenilo se je področje delovanja obeh. Če je do takrat veljalo, da se stranke osredotočajo zgolj na volilne procese in skupine zgolj na tvorjenje politik, to od takrat velja v vedno manjši meri. Zakonodaja v veliki meri določa razmerje med strankami in interesnimi skupinami. Neposredno so to recimo omejitve denarnih prispevkov strankam, posredno so to lahko zakoni, ki po državah regulirajo predizbore. Če so ti zaprtega tipa (*closed primaries*), to omogoča strankam večji nadzor nad političnim procesom v primerjavi z interesnimi skupinami. Obratno velja za odprte predizbore (*open primaries*), ki omogočajo večji vpliv interesnim skupinam (Thomas 2001, 79, 83–7). Kot pravita Hrebenar in Bryson stranke

⁴⁴ Leta 1968 je demokratska stranka na konvenciji za nominacijo svojega predsedniškega kandidata višjim uradnikom stranke onemogočila vpliv na izbiro kandidata. Kandidate od takrat naprej izbirajo na predizborih. Prav tako so uvedli reforme za povečanje zastopanosti glede na spol, raso in starost. Stranka je bila takrat pod hudimi notranjimi razdori, ki so bili povezani tudi z razvojem interesnih skupin povezanih z državljanskimi pravicami (demokrati na jugu države so bili proti večjim pravicam črncev), okoljevarstvom, pravicami žensk in pravicami homoseksualcev (Bowles 1998, 47). Podobne reforme so kasneje uvedli tudi v republikanski stranki (Thomas 2001, 87).

vztrajno izgubljuje svojo vlogo v političnih kampanjah, interesne skupine pa nasprotno vztrajno nadomeščajo njihovo vlogo (Hrebenar in Bryson 2009, xv).

3.3.4 FINANCIRANJE KAMPANJ

Thomas izpostavlja sistem za financiranje političnih kampanj kot najpomembnejšega med vsemi dejavniki, ki vplivajo na odnos med strankami in interesnimi skupinami (Thomas 2001, 85). Kot pravi Bowles, morajo tisti s političnimi ambicijami biti najprej sposobni nabrati dovolj denarja. In to vedno več za vsa mesta na vseh ravneh, za katera se potegujejo. Šele takrat se lahko »dajo na trg« (Bowles 1998, 63). Trg in trženje sta ključni besedi, ki veljata za ameriške volitve, še posebej predsedniške, od volitev leta 1968 dalje.⁴⁵ Od takrat se namreč politični kandidati vse bolj tržijo kot potrošniški izdelki, kar je tudi eden izmed glavnih razlogov, zakaj so stroški političnih kampanj začeli strmo naraščati od začetkov 70-ih do danes, trdita McChesney in Nichols. Velik del stroškov pri tem predstavljajo politični oglasi na televizijah. Kako zelo so porasli ti stroški, nazorno pokaže naslednji podatek - 1972 je vsota denarja vsega političnega oglaševanja za vse politične dirke na vseh ravneh (federalna, državna, lokalna) znašala le dobre 3 odstotke tega, kar se pričakuje, da bo zapravljeno v letu 2012. Preračunano v današnje dolarje je to znašalo 200 milijonov dolarjev. V letu 2012 naj bi torej bilo zapravljenih več kot 6,6 milijarde! Podatki kažejo, da je učinkovitost tega trženja tem večja, čim nižje gremo po politični lestvici. V predsedniških kampanjah je verjetnost, da bodo objektivni ekonomski in politični dejavniki v ZDA in po svetu imeli vpliv na odločitve ljudi in predsedniške debate, večja. Ta vpliv se manjša v kampanjah za senat, spodnji dom, državna zakonodajna telesa itd. (McChesney in Nichols 2012). Ta denar večinoma prihaja iz interesnih skupin, kar seveda negativno vpliva na vlogo političnih strank v političnih kampanjah.

⁴⁵ Najbolj nazoren primer političnega trženja je uspeh trgovske znamke Barack Obama. Pri tem so bili njegovi marketinški strokovnjaki toliko uspešni, da so iz njega naredili ikono, ki je pravzaprav presegala zmogljivosti navadnega smrtnika. In za to bili nagrajeni z nagrado *Marketer of the Year* za leto 2008 (McChesney in Nichols 2012). »4. november 2008 se bo zapisal v zgodovino kot največji dan v zgodovine trženja /.../ oglaševalska skupnost se lahko marsičesa nauči od kampanje Obame«. Obama je namreč navduševal z enostavnostjo (napaka večine oglaševalcev je, da poskušajo prodajati domiselne koncepte), konsistentnostjo (mnogi poskušajo komunicirati namesto, da bi se umeščali) in relevantnostjo - vztrajanje pri sloganu *change*, prosto »po Goebelsu«, kot pravi Ries, »večja je laž, bolj jo ponavljaš in ljudje jo bodo verjeli«. To nagrado je Obama, oziroma ekipa Obame dobila pred volitvami (Ries 2008). Zmaga na volitvah je bila le še formalnost.

A ni bilo zmeraj tako. Stranke so po reformah volilne zakonodaje iz leta 1971⁴⁶ in njegovih dopolnilih v letih 1974, 1976 in 1979⁴⁷ postale bolj pomembne, kot so bile za financiranje političnih kampanj pred njimi. Še posebej po spremembah 1979, ko so strankarski odbori dobili pravico neomejene potrošnje denarja za politično mobilizacijo in gradnjo strankarskih struktur z omejitvijo, da tega denarja ne trošijo za neposredno podporo kandidatov samih. Vendar so stranke pridobile na pomembnosti zgolj za kratek čas. Hitro so se namreč začeli množiti tako imenovani PAC-i (*Political Action Committees*)⁴⁸ oziroma odbori za politično delovanje, od katerih so stranke in kandidati postali odvisni v smislu finančnih donacij (Bowles 1998, 43, 67; Thomas 2001, 87). Ponazorimo to s številkami. Leta 1974 je bilo na zvezni ravni aktivnih 608 PAC-ov, leta 1990 pa že 4200 in so prispevali približno 40 odstotkov vseh sredstev za kampanje spodnjega doma in 20 odstotkov vseh sredstev za kampanje v senat (Thomas 2001, 87–90). Še posebej pomembni so prispevki PAC-ov za kandidate za spodnji dom kongresa, kjer so pomenili leta 2006 že dobro tretjino prejetih sredstev za le-te, medtem ko so za kandidate za senat ostali približno isti, kar v številkah pomeni naslednje: 1972 so ti odbori prispevali 8.5 milijona dolarjev za kampanje kandidatov spodnjega doma in senata, leta 2006 je to znašalo že preko 250 milijonov (Davidson in drugi 2008, 74). Število PAC-ov se je nekako ustalilo in je v zadnjih dvajsetih letih nihalo med 3.800 in 4.600 (Federal Election Commission 2009). Pri tem so največjo porast doživeli PAC-i povezani s poslovnim (*business-related*) sektorjem, ki predstavljajo več kot četrtno vseh PAC-ov (Davidson in drugi 2008, 74; Bowles 1998, 70), kar ne preseneča. Po eni strani zaradi tega, ker imajo na razpolago največ denarja, po drugi pa tudi zaradi zakonov, ki so podjetjem do leta 1976 preprečevali ustanovitev takih odborov, če so kakorkoli poslovala z oblastmi (Bowles 1998, 66; Hrebenar in Bryson 2009, 194). V zgodovini ZDA je bilo več reform, ki so uvajale strožji nadzor nad financiranjem političnih kampanj⁴⁹. Koliko občutljivo je to

⁴⁶ *Federal Campaign Act of 1971*.

⁴⁷ Vzpodbujene so bile tudi s strani škandala Watergate. Nixon je takrat med ostalimi nezakonitimi stvarmi financiral ilegalne aktivnosti CIA preko na skrivaj pridobljenih sredstev za financiranje svoje kampanje za ponovno izvolitev (Bowles 1998, 65).

⁴⁸ Organizirani so neodvisno od strank in političnih odborov kandidatov in registrirani pri FEC. PAC-i dobivajo donacije posameznikov in ostalih PAC-ov. Ta denar donirajo političnim kandidatom, strankam in drugim PAC-om (Hrebenar in Bryson 2009, 276).

⁴⁹ Prvi večji poskus kongresa omejiti razpoložljiva sredstva kandidatom je bil ti. *Tillman Act* (1907), ki je prepovedal prispevke korporacij zveznim kampanjam in darila kandidatom. Sledil je *Federal Corrupt Practices Act* (1910), ki je bil amandmiran v letih 1911 in 1925 in ki je uvedel poročanje volilnih odborov o prispelih sredstvih in omejil njihovo višino. *Hatch Act* (1939) in dopolnjen 1940 je prepovedal strankam nagovarjanje zveznih uslužbencev za doniranje sredstev in prepovedal politične donacije zveznim pogodbenikom. *Taft-Harley Act* (1947) je prepovedal neodvisne donacije sindikatov in korporacij. Sledil je *Federal Election Campaign Act* (1971), dopolnjen 74, 76 in 79. Glavna določila tega zakona so omejevala višino sredstev, ki so ga kandidati sami donirali lastnim kampanjam, postavila zgornjo mejo potrošenih sredstev za kampanje, zaostrila

vprašanje pri Američanih in kako intenzivno so interesne skupine ter stranke pritiskale na te odločitve kaže tudi to, da so mnoge od teh zakonskih ureditev končale na presoji pri Vrhovnem sodišču (Hrebenar in Bryson 188–95). Zgodovina je tudi polna primerov, kako so se vsi vpleteni poskušali izogibati omejitvam. Po reformah leta 1947, ki so onemogočile sindikatom in korporacijam financiranje kampanj v podporo ali proti političnim kandidatom, so se začeli pojavljati PAC-i. Česar korporacije in sindikati niso smeli početi, so posamezniki v njih seveda lahko. Denar torej ni prihajal iz računov organizacij, ampak iz denarnic posameznikov, ki so bile še posebej debele pri vodilnih iz velikih korporacij. To je bil glavni povod za reforme leta 1971. Omejitve, ki jih je ta zakon vpeljal so povzročile porast tako imenovanega »soft money«, denarja, ki ni bil nadzorovan s strani *Federal Election Commission* (FEC), ker ni bilo potrebno prijaviti virov tega denarja. To je bil glavni vzrok za nove reforme, imenovane *The Bipartisan Campaign Act* iz leta 2002, ki so pripeljale do trenutno veljavne zakonodaje (Hrebenar in Bryson 2009, 190–1).

Preko donacij strankarskim odborom,⁵⁰ so stranke lahko pridobivale neomejene in neregulirane količine denarja s strani posameznikov, korporacij, sindikatov in ostalih interesnih skupin. Ti so potem ta denar zapravljali v imenu kandidatov. Vendar tega po zakonu niso smeli. Denar je v veliki meri šel za politične oglase, ki pa niso eksplicitno govorili v podporo določenemu kandidatu. To so bili tako imenovani »issue ads«. Ti oglasi tudi niso neposredno nagovarjali volivcev naj podprejo ali nasprotujejo kakemu kandidatu, ampak so govorili zgolj v prid ali proti pogledom kandidatov na določene teme, pri čemer so se seveda izogibali omembi kandidatovega imena. Ta praksa je zaživela predvsem po letu 1988. Zanimivo je to, da je ta praksa bila celo podprta s strani Vrhovnega sodišča v odločitvi *Colorado Republican Party v. Federal Election Commission* (424 U.S. 261) leta 1996 pod pogojem, da se taka sredstva porablja 'neodvisno' (*independently*) od kandidatov. Štirje od devetih sodnikov so bili celo mnenja, da bi kakršnekoli omejitve glede porabe sredstev strank

določila za razkrivanje virov sredstev, omejila prispevke posameznikov, omejila prispevke strank kandidatom, ustvarila sistem za javno financiranje predsedniških kandidatov in ustanovila *Federal Election Commission* ter jo zadolžila za izvrševanje zakonov povezanih s financiranjem političnih kampanj. V odločitvi Vrhovnega sodišča (*Buckley v. Valeo* 424 U.S. 1, 1976) so padle vse omejitve glede količine sredstev, ki se lahko potrošijo v kampanjah in količine lastnih sredstev kandidatov. Ohranile so se zgolj omejitve za predsedniške kandidate, ki so se odločili, da sprejmejo državno pomoč pri financiranju njihovih kampanj.

⁵⁰ Ki so denar pridobivali na vse mogoče načine. Nacionalni odbor demokratske stranke (*Democratic National Committee* DNC) je na primer v začetku leta 1996 na veliko sodeloval s predsednikom (Clinton) in podpredsednikom (Al Gore) pri pridobivanju velikodušnih donacij premožnih posameznikov tako, da so te ljudi vabili na jutranje kavnice s predsednikom. Vljudno sugerirana donacija (400.000 dolarjev) je bil račun za to kavico (Bowles 1998, 68–9).

bile neustavne (Bowles 1998, 67–8; Hrebenar in Bryson 191, 276). Ta praksa se je z reformami leta 2002 za stranke ukinila. Te sedaj ne smejo več sprejemati ali trošiti 'mehkega' denarja na zvezni ravni. Lahko ga uporabljajo zgolj na lokalni ravni za registracijo in mobilizacijo volivcev, vendar zgolj pod določenimi pogoji. Ves nabran denar mora biti prijavljen. Vedeti se mora, kdo je dal in koliko. Mora biti tako imenovani »*hard money*«, ki je precej omejen. Prispevki posameznikov so omejeni na 2000 dolarjev na volitve na kandidata za spodnji dom ali senat in se povečujejo z inflacijo. Največ kar lahko posameznik prispeva strankam in PAC-om (57.500) in kandidatom (37.500) v dveh letih, je 95.000 dolarjev. PAC-i lahko prispevajo največ 25.000 dolarjev - 5 na kandidata na volitve, 15 nacionalnim odborom strank in 5 državnim in lokalnim strankarskim odborom. Še ena pomembna novost te zakonodaje je, da je prepovedala politično oglaševanje (*electioneering communications*) znotraj 60 dni pred splošnimi in 30 dni pred predizbami,⁵¹ kar je bilo seveda nemudoma postavljeno pred Vrhovno sodišče⁵² kot omejevanje svobode govora (Davidson in drugi 2008, 78–9; Hrebenar in Bryson 2009, 191–5). Dve glavni posledici teh reform sta bili povečanje priliva 'trdega' denarja, a tudi porast števila zagovorniških skupin (nepovezanih s strankami ali kandidati), od katerih so mnoge registrirane kot PAC-i mnoge pa zgolj kot tako imenovane skupine 527.⁵³ Zelo je velik del denarja, ki ga naberejo gre prav v mobilizacijo volivcev in v tematske oglase - *issue ads*, kar je zgolj v predsedniške volitve leta 2004 vneslo stotine milijonov dolarjev (Davidson in drugi 2008, 80).⁵⁴ Velja omeniti, da je v tem zakonu bilo korporacijam in sindikatom še vedno prepovedano neposredno plačevati za politične oglase in so lahko to počeli zgolj preko PAC-ov in posledično preko reguliranega denarja (Davidson in drugi 2008, 79). Sledili so novi poskusi regulacije in nove pritožbe pri Vrhovnem sodišču. Poskus reforme leta 2010 se je osredotočal predvsem na razkrivanje identitete velikih donatorjev za političnimi oglasi. Prav tako so želeli tujim korporacijam, izvajalcem vladnih programov (*government contractors*) in prejemnikom vladne pomoči (kot sta npr. bili finančna in avtomobilska industrija v ZDA), prepovedati politično doniranje. Dodatno so si v

⁵¹ Uvedena je bila tudi zahteva, da se v političnem oglasu pojavi tudi kandidat, ki potrdi sporočilo (Davidson in drugi 2008, 95). To ponavadi zveni takole: »Jaz sem 'ta in ta' in odobravam to sporočilo«.

⁵² *McConnel v. Federal Election Commission* 540 U.S. 93, 2003.

⁵³ To so organizacije ustanovljene z namenom vplivanja na nominacijo, izvolitev, imenovanje ali poraz kandidata za katerokoli uradno mesto (predsednik, senator, guverner ...). Ime so dobile po 527. sekciji iz davčnega zakonika ZDA (26 U.S.C. § 527), ki obravnava politične organizacije, in ki jim med ostalim določa, kateri od njihovih prihodkov so obdavčljivi in kateri ne. Med te organizacije spadajo tudi stranke, PAC-i in volilni odbori. Za 527-ke veljajo tiste organizacije, ki se registrirajo kot take pri davčnem organu, vendar ne pri FEC (Hrebenar in Bryson 2009, 274; Davidson in drugi 2008, 79). Na ta način se izogonejo nadzoru FEC.

⁵⁴ Za takšne ali drugačne namene je (ne nujno zgolj za omenjene oglase in mobilizacijo) samo 50 največjih (oboje PAC-i in 'navadne' 527-ke) potrošilo dobrih 470 milijonov dolarjev (Center for responsive politics 2012c).

reformi prizadevali tudi za izenačitev pravil glede razkrivanja političnih donacij za kandidate za ameriški senat z obstoječimi za predsedniške kandidate in kandidate za spodnji dom kongresa. Reforma jasno ni uspela priti skozi senat.

Še vedno (maj 2012) je aktualna in se imenuje *DISCLOSE Act*. Še posebej izpostavljena je postala po odločitvi Vrhovnega sodišča v zadevi *Citizens United v Federal Election Commission* 558 U.S. 50, 2010 (Open Congress 2012).⁵⁵ Prej smo že govorili o svobodi govora, s katero je Vrhovno sodišče argumentiralo pravico strank do neomejenega trošenja denarja. Kongres je to pravico z reformami omejil. Tokrat je sodišče to pravico dodelilo interesnim skupinam. In izzvalo val ogorčenja po ZDA in porodilo zaskrbljenost nad to odločitvijo celo pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE). Sodišče je tako rekoč odpravilo omejitve za potrošnjo denarja korporacij in sindikatov za volilne namene, kot smo jih opisali zgoraj. Sedaj niso več omejeni z zgornjimi mejami 'trdega' denarja in lahko po mili volji nabirajo in trošijo 'mehki' denar. OSCE je že večkrat priporočila, da v ZDA sprejmejo trše zakone v zvezi s financiranjem političnih kampanj. Kot je rekel Janez Lenarčič, si OSCE vztrajno prizadeva za to, da bi se na eni strani volivcem omogočila pristna izbira med kandidati in da bi politični kandidati na drugi strani imeli pravične možnosti za izvolitev. Odločitev Vrhovnega sodišča bi lahko »vplivala na oba principa, ker grozi, da bo še bolj marginalizirala kandidate brez močnega finančnega zaledja in s tem okrnila politično areno« (OSCE 2009). Sodišče je ugotovilo, da je glede na pravico, ki jo zagotavlja 1. amandma k Ustavi ZDA,⁵⁶ določilo zakona iz leta 2002, ki prepoveduje neodvisno porabo korporacij (in sindikatov) za politične namene neposredna prepoved govora. Sodišče je trdilo, da zakon spregleda, da je PAC, ki ga ustanovi korporacija, od le-te ločena organizacija in zato mora imeti pravico do svobode govora. Sodišče je prav tako potrdilo princip, da prvi amandma velja tudi za korporacije, da imajo tudi te pravico do političnega govora in nadaljevalo, da vsi govorci, vključujoč posameznike in medije, uporabljajo denar, ki ga naberejo na »tržišču« (*marketplace*) za financiranje svojega govora, ki je seveda zaščiten s 1. amandmajem. Sodišče je ugotovilo tudi, da neodvisni izdatki, vključno s tistimi, ki prihajajo od korporacij, sami po sebi ne povzročajo korupcije ali ne dajejo vtisa korupcije. Dejstvo, da imajo govorci vpliv ali dostop do politikov ne pomeni, da so politiki skorumpirani (Justia 2012). Na dlani je, da je

⁵⁵ Na njihovi spletni strani je mogoče najti tudi vse tiste (interesne) skupine, ki podpirajo reforme (skupno jih je 8) in tiste, ki jim nasprotujejo. Teh je 72 (prav tam).

⁵⁶ Ta, med ostalim, prepoveduje kongresu, da bi sprejemal zakone, ki bi kakorkoli krčili ali odvzemali pravico do svobode govora.

pravica do svobode govora sveta. Očitno je postranskega pomena, da je jakost glasu odvisna od debeline denarnice.

Seveda je to bilo na 'tržišču' z navdušenjem sprejeto in privedlo do tako imenovanih Super PAC-ov, ki se od navadnih PAC-ov razlikujejo po tem, da lahko sedaj sprejemajo neomejene količine denarja od posameznikov, korporacij, sindikatov in drugih skupin (tudi PAC-ov) in so nekakšno nadaljevanje nekdanjih 527-k. V primeru, da dobivajo denar s strani neprofitnih organizacij, lahko donatorji ostanejo popolnoma anonimni. K delni anonimnosti prispevajo tudi roki, do kdaj je potrebno donacije prijaviti (Barker in Wang 2011). To lahko počno samo neodvisno od kandidatov ali političnih strank. Svojih aktivnosti tako ne smejo na noben način koordinirati z njimi. Podobno torej, kot je veljalo nekoč za stranke. To ne-kordiniranje je seveda popoln absurd.⁵⁷ Enako kot nekoč pri strankah. Morda najbolj očiten primer tega je verjetno nekdanji kandidat za republikansko nominacijo za predsednika John Huntsman. Super PAC, ki je pretežno financiral njegove oglase *Our Destiny PAC*, je namreč dobil 1,9 milijona dolarjev od njegovega očeta (MSNBC 2012). Samoumevno je, da se nista nikakor, nikoli in nikjer koordinirala v svojih prizadevanjih. Zaskrbljujoče je predvsem to, kam je večina tega denarja usmerjena. Kot pravita McChesney in Nichols, je denar nabran s strani Super PAC-ov primarno usmerjen v politično oglaševanje, in sicer v negativne oglase, ki pretežno črnijo podobo političnega nasprotnika, povedo pa zelo malo ali nič o programu kandidata, za katerega je oglas narejen (McChesney in Nichols 2012).

3.3.5 INTERESNE SKUPINE IN KANALI VPLIVA

3.3.5.1 ZAKONODAJNA, IZVRŠNA VEJA TER STRANKE

Zgoraj smo omenili kanale, preko katerih lahko interesne skupine uveljavljajo svoj vpliv. Sedaj si bomo ogledali, kako preko njih delujejo v ZDA, kjer so vrata za vpliv interesnih skupin na tvorjenje politik na stežaj odprta na pravzaprav vseh zgoraj omenjenih kanalih.

⁵⁷ Nihče se iz tega ne zna norčevati bolje kot Američani sami. Eden izmed njih (Stephen Colbert) oziroma njegov odvetnik ob prisotnosti odvetnikov Viacom-a, korporacije, ki gosti njegovo humoristično oddajo (*The Colbert Report*) in privolitvi FEC, je ustanovil svoj lastni Super PAC (Eggen 2011). Super PAC z imenom *Americans for a better tomorrow*, *tomorrow* je tudi precej uspešen pri nabiranju denarja. Zapravlja ga predvsem za oglase, ki se norčujejo iz oglasov kandidatov in odločitve Vrhovnega sodišča. Prav tako Colbert tudi ni izpustil nobene priložnosti, da bi se čim pogosteje ne-koordiniral z vsemi, s katerimi se ne bi smel.

Začeli bomo z institucijami, primarno odgovornimi za tvorjenje politik - izvršno vejo, zakonodajno vejo in tudi stranke. Če smo prej navedli, da je glavna točka pritiska za interesne skupine birokratski aparat države, to v ameriškem primeru ne velja. Vitalni del političnih procesov v ZDA je predvsem ameriški Kongres in še posebej njegovi odbori ter pododbori (Hague in Harrop 2007, 217; Bowles 135–80; Davidson in drugi 2007, 197–8). Kot pravita Hague in Harrop, se parlamente v večini demokracij dostikrat smatra za bolj reaktivne kot pa proaktivne in zato člane teh parlamentov interesne skupine obravnavajo kot mnenjske voditelje, ne pa kot dejanske odločevalce, kot je to slučaj pri ameriških (Hague in Harrop 2007, 217). Pri tem bomo najprej omenili sledeče - za ameriški kongres že dolgo velja, da bodo ljudje, ki so vanj enkrat prišli, tam tudi ostali. Odstotki ponovno izvoljenih leta 2004 še posebej izstopajo. Tega leta je bilo ponovno izvoljenih več kot 95 odstotkov predstavnikov senata in spodnjega doma. Leta 2010 je ta številka padla v obeh domovih na nekaj čez 80 odstotkov. To je tudi odstotek ponovne izvolitve, ki velja za senat v zadnjem desetletju. V spodnjem domu je odstotek v zadnjem desetletju vztrajno presegal številko 90. K temu sta prispevali predvsem dve stvari. Najprej prepoznavnost kandidatov in sicer predvsem zaradi javnega nastopanja in količina denarja, ki so jo imeli na razpolago (Center for responsive politics 2012č). K temu prispevajo še pomoč, ki jo dobivajo od svojega osebja in vezi vzpostavljene med svojimi volivci. V denarju so v prednosti pogosto tudi zaradi nepotrošenih sredstev iz predhodnih volitev. Pritegnejo še več denarja, ker jih tisti, ki prispevajo, vidijo kot boljše »investicijo« (Davidson in drugi 2008, 62–5, 69–72, 87–90; Bowles 1998, 92–4). Ti investitorji seveda radi odprejo denarnice, če se politiki izkažejo za voljne glasovati tako, kot je najboljše za njihov okraj in se pri tem ne ozirati na strankarsko pripadnost (Bowles 1998, 93). Zaradi tega so člani kongresa še posebej dovzetni za vpliv interesnih skupin (člani spodnjega doma bolj kot člani senata). Ne samo zaradi tega, ker si morajo zagotoviti podporo članov interesnih skupin - tako glasov na volitvah (člani spodnjega doma vsake dve leti, člani senata pa vsakih šest let) kot tudi denarnih sredstev teh skupin - ampak tudi zaradi pomoči, ki jim jih interesne skupine lahko nudijo pri oblikovanju zakonodaje, dostopa do širše javnosti, analiz politik, celo govore jim pišejo in tako dalje (Bowles 1998, 64, 136, 232; Hrebenar in Bryson 2009).

Vpliv interesnih skupin na predsednika tudi ni nezanemarljiv. Za zgoraj omenjene drage kavice se je potrebno namreč tudi na nek način oddolžiti. Vpliv in denar sta dve stvari, ki lahko odpreta ušesa predsednika. Vodilni največjih korporacij imajo vsekakor zagotovljen

dostop do predsednika in tudi ljudje, ki so visoko v ameriški politiki (Zetter 2008, 370). Kot pravi Bowles, predsedniki pritegnejo na vseh ravneh tvorjenja politik (iniciacije, formalizacije, legitimacije, implementacije in evaluacije) tako nasprotovanje kot tudi sodelovanje interesnih skupin. Na nekaterih področjih (železni trikotniki opisani spodaj) ima predsednik pravzaprav zvezane roke. Na drugih področjih se mora predsednik precej potruditi, da si pridobi podporo skupin. Za te namene vlagajo predsedniki in njihovo osebje velike napore v pridobivanje te podpore med skupinami in pomoči pri predstavitvi njihovih politik pred kongresom in širšo javnostjo ter si istočasno prizadevajo za skupno lobiranje pri kongresu. Za te namene ima Bela hiša celo poseben oddelek za odnose z javnostmi (Bowles 1998, 235–7).

Omenili smo že, da je vloga strank v ZDA nihala in ne gre jih popolnoma odpisati. Nekje od 1830 do 1960 je za stranke na lokalnem nivoju veljalo, da so redno rekrutirale in sponzorirale svoje kandidate, za tem je iniciativa prešla h kandidatom (Davidson in drugi 2008, 58). Sicer se ljudje za kandidaturo odločijo sami, vendar hitro naletijo na nacionalne mreže strankarskih odborov in njihove zavezniške interesne skupine. V središču teh omrežij sta odbora za politične kampanje obeh glavnih strank. Tako v spodnjem domu kot tudi v senatu, ki sta aktivna v vseh fazah kongresnih volitev. To, kar si kandidati lahko obetajo od strank, so lojalnost volivcev strankam, finančna pomoč strank (čeprav vedno manjša, kot smo videli) in logistična pomoč, ki jo stranke lahko nudijo kandidatom (Davidson in drugi 2008, 58–92). Kot pravi Thomas (2001, 91–3), obstajajo tri področja sodelovanja med strankami in interesnimi skupinami. Prvo je sodelovanje pri volitvah. Stranke rabijo denar za volitve, interesne skupine ga priskrbijo. Drugo je dejstvo, da rabijo interesne skupine stranke za implementacijo njihovih politik. Kot tretja povezava se posledično ponuja ideološka sorodnost strank in interesnih skupin.

Prej smo že omenili, da se je ideološkost strank začela kristalizirati šele nedavno. Zato tudi ni pretirano trdnih vezi med strankami in skupinami. Pretežno so to zgolj koalicije, ki temeljijo na pragmatičnosti. Glavna težava interesnih skupin, če temu smemo tako reči, je ta, da bo zmeraj ena stranka na oblasti (pogojno rečeno). Zato si poskušajo biti dobre z obema. Vendar obstajajo skupine, ki so nekako tradicionalno vezane bolj na demokratsko stranko kot na primer sindikati in na drugi strani skupine, ki zastopajo kapital, ki jim je bližje republikanska stranka (Thomas 2001, 93; Hague in Harrop 2007, 218).

Stranke imajo težave z nominacijo kandidatov na vseh ravneh, ker ti postajajo vedno bolj neodvisni od njih, kar pa ne velja za (v veliki meri finančno) odvisnost kandidatov od podpore interesnih skupin (Bowles 1998, 48–9; Davidson in drugi 2008 69–75). Omenili smo že in poudarimo še enkrat, da se kandidati pogosto »nominirajo sami«. ⁵⁸ Stranke se osredotočajo bolj na to, da bi iz teh ljudi izbrale najbolj obetavnega, ki mu potem ponudijo svojo podporo. Ta podpora in seveda tudi pravila posameznih držav ⁵⁹ v zvezi z volitvami so potem tista, ki napravijo osnovno selekcijo med kandidati (Davidson in drugi 2008, 58–61). Težavo za stranke predstavlja tudi izbira njihovega kandidata za predsednika. Glede na medijsko izpostavljenost je mogoče sklepati, da je kandidatov za predsednika v ZDA ponavadi zelo malo. Temu ni tako. V predsedniško bitko se je bolj ali manj uspešno pognalo na volitvah leta 2008 kar 153 kandidatov in kandidatk (Federal Election Commission 2012). Če smo prej govorili o pomembnosti denarja, bomo to sedaj ponazorili še s številko. Na takratnih predsedniških volitvah je bilo potrošenih okoli 1,8 milijarde dolarjev. Prvič v zgodovini se je zgodilo, da so kandidati potrošili več kot milijardo, pravzaprav sta to storila že prva dva kandidata obeh strank Barack Obama, s skoraj 760 in John McCain, s skoraj 360 potrošenimi milijoni dolarjev (Center for responsive politics 2012b) ⁶⁰.

Poskusimo si na primeru sedanjih volitev ponazoriti še, kakšen pomen ima podpora interesnih skupin za kandidate. Začnimo pri Newt Gingrichu, ki se je potegoval za nominacijo za republikanskega kandidata za predsedniške volitve. Gingrich se je *National Rifle Association* (zelo vplivni interesni skupini obsedeni s pravico do nošenja orožja) poskušal prikupiti s stavki, kot so: »Pravica do nošenja orožja prihaja od Vsemogočnega in ne od naše oblasti«, zato bo njegova administracija »predložila Združenim narodom pogodbo [sic!], ki bo razširila

⁵⁸ Tudi v smislu tega za katero stranko bodo kandidirali, kar se včasih izkaže za precej neprijetno za stranke. Leta 1988 si je Lyndon Larouche prizadeval za demokratsko nominacijo za kandidata za predsednika. Njegov politični program je med ostalim temeljil na obvezni karanteni ljudi obolelih z AIDS-om in zahtevi, da se britanska kraljica razkrije kot glava mednarodne zarote tihotapljenja drog. Eden izmed ljudi, ki so ga podpirali pri tem, je bil nominiran za kandidata demokratske stranke za državnega sekretarja dve leti poprej (Bowles 1996, 73).

⁵⁹ Nekatero državo (Kalifornija) celo prepovedujejo strankam podpreti (*endorse*) kandidate v predizborih (*primaries*). Po drugi strani približno 80 odstotkov držav zahteva od volivcev, da se na nek način izrečejo o strankarski pripadnosti, preden lahko volijo na predizborih. To morajo storiti od dva tedna do celega leta pred predizbori, odvisno od države (Bowles 1998, 73).

⁶⁰ Po uradnih podatkih Federal election commission (FEC) sodeč je bil absolutni rekorder pri nabranem in potrošenem denarju gospod Lee L. Mercer junior, kandidat za demokratsko nominacijo. Nabral in potrošil naj bi namreč več kot 900.000.000 dolarjev lastnih sredstev (Federal election commission 2012). Kako mu je to uspelo in zakaj ni nihče slišal zanj? Razlogi so očitni. Ameriška vlada mu namreč dolguje »!.../ Zillions of Dollars in money«, očitno je bil tudi zelo uspešen pri tem, kar je oštevilčil kot 51. razlog za njegovo izvolitev: »To Prove to you citizens you do not know what and how I am suppose to do for you and what and how I am suppose to do for the United States of America's Government National and International« (Mercer for President 2008).

pravico do nošenja orožja, kot človekovo pravico [sic!] na vsakega posameznika [sic!] tega planeta« (Ames 2012). A Gingrich ima še večje načrte. Te je predstavil na Floridi, kjer se nahaja raketno izstrelišče ameriške vesoljske agencije NASA. »Ob koncu mojega drugega mandata bomo imeli prvo stalno bazo na luni in ta bo ameriška.« Gingrich očitno misli resno. Že dalj časa nazaj je vložil celo predlog zakona, ki bi omogočal koloniji na luni, da bi lahko postala zvezna država Združenih držav (Karl 2012). Ne gre poudarjati, da je z vesoljskim programom v ZDA povezanih ogromno delovnih mest. Drug nazoren primer je Rick Santorum.⁶¹ Santorum je pravzaprav bil kandidat ekstremne religiozne desnice v ZDA, ki predstavlja med 12 in 15 odstotkov volilnega telesa ZDA, a ima najbolj zagrizene in zveste volivce in je zato njen vpliv realno večji. Republikanska stranka je v veliki meri odvisna prav od teh glasov in je tako morala pravzaprav prilagajati sebe kandidatu in ne obratno (The Real News 2012a).

Še eno stvar gre poudariti v zvezi z izvršno in zakonodajno vejo oblasti in interesnimi skupinami. To so železni trikotniki. Izvršne agencije, interesne skupine, strankarski voditelji in strankarski odbori ter celoten kongres tvorijo ozadje, na katerem temelji oblikovanje politik v odborih in pododborih znotraj spodnjega doma, senata in v skupnih odborih obeh domov.⁶² To ustvarja konfliktna okolja, ko interesne skupine goreče zastopajo ali nasprotujejo določenim temam – npr. teme okrog pravice do nošenja orožja ali glede vprašanja abortusa. Lahko so odbori skregani tudi po strankarski liniji. A ustvarjajo se tudi konsenzualna okolja za oblikovanje politik in zakonodaje. Tako se pogosto izoblikujejo okolja, ki vzpodbujajo zaveznitva med odbori, izvršnimi agencijami (*executive agencies*, ki vključujejo birokratski aparat, predvsem višje rangirane birokrate in potemtakem tudi izvršno vejo oblasti) in interesnimi skupinami - železni trikotniki. Primer tega sta recimo odbora senata in spodnjega doma za veteranske zadeve, ki redno zagovarjata zakonodajo, ki je spoštljiva do veteranskih združenj, vse skupaj pa podpira ministrstvo za veteranske zadeve pri vladi. Enako velja tudi

⁶¹ Kako skrajn je v svojih pogledih, bo mogoče najbolje ponazorilo naslednje. Leta 2003 se je Santorum v nekem intervjuju zapletal okoli homoseksualnosti. Rekel je, da z istospolnimi nima težav, ima pa težave z istospolnim aktom. In da če je ta dovoljen, potem je mogoče pričakovati, da bo tega vedno več, kar bo seveda vodilo v propad »zdrave, stabilne, tradicionalne družine« kot osnovne celice družbe. Preden ga je izpraševalec prekinil je začel nekako takole: »To ne pomeni, da se spravljam nad homoseksualnost. To ni, saj veste, kot moški na otroka, moški na psa ...« (The Associated Press 2003). To so mnogi razumeli, kot da bi vlekel vzporednice med homoseksualnostjo, sodomijo in pedofilijo. Gejevski aktivist Dan Savage je zatem začel kampanjo za spremembo priimka Santorum v neologizem (Johnson 2012). Poiščite na spletu, če smemo uporabiti ta izraz, »santorum«, saj se še vedno (maj 2012) pojavi pred njegovo uradno stranjo.

⁶² Delo in sistem odborov sta na kratko opisana v dodatku 1.

za odbore za kmetijstvo, s kmetijstvom povezane interesne skupine in kmetijskim ministrstvom (Davidson in drugi 2008, 224–5; Hague in Harrop 2007, 214–6).

3.3.5.2 SODNA VEJA

Zgoraj smo že navajali primere delovanja interesnih skupin preko Vrhovnega sodišča. Nasploh za njih velja, da delujejo preko sodišč predvsem skozi pravljanje (*litigation*). Skupine se pogosto povezujejo v ta namen in si medsebojno pomagajo ali si nasprotujejo s tako imenovanimi *amicus curiae* (prijatelj sodišča) dopisi,⁶³ kar še posebej velja za tiste skupine, ki s tožbami niso uspele drugod. Tudi zvezna vlada se poslužuje teh pisem. Za Reaganovo administracijo je bil to eden izmed načinov, na katere so poskušali implementirati svoje politike glede molitev v šolah in splava. Eden bolj znanih primerov doseganja ciljev preko tožb je primer *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP), ki je bila ustanovljena po prvi svetovni vojni in pripomogla h končanju segregacije v ZDA. (Bowles 1998, 192–3, 227–8). Pravljanje ponavadi prevzame obliko skupinskih tožb (*class action suits*), ki se jih poslužujejo predvsem korporacije, da bi z njimi izpodbijale nove ali obstoječe regulacije (Hague in Harrop 2007, 218). Primer tožarjenja med interesnimi skupinami so tudi tožbe, ki so tobačno industrijo iztožile za ogromne odškodnine in jih prisilile v razkrivanje škodljivosti kajenja, ali če še brskamo po spominu, tožbe, ki so avtomobilsko industrijo prisilile v povečanje varnostnih standardov v osebnih avtomobilih itn.

Potrebno je omeniti vpliv, ki ga skupine lahko izvajajo na izbor sodnikov. Vrhovno sodišče je globoko vpleteno v formulacijo, implementacijo in vrednotenje zakonov v ZDA. Člani sodišča so politično imenovani. Predlaga jih predsednik, potrjuje jih senat. Senat oziroma njegov pravosodni odbor lahko predsednikove predloge tudi zavrne in imenovanja novih vrhovnih sodnikov so zmeraj tudi stvar prestiža. Enak postopek velja za zvezne sodnike - *federal judges* (Bowles 1998, 181-2, 204-5). Predlagani so ponavadi tisti, ki so člani stranke predsednika ali vsaj simpatizerji stranke. Njihova kvalificiranost je preverjena s strani ministrstva za pravosodje, zatem pa njihove nominacije obravnava pravosodni odbor senata.

⁶³ Pravni dopis z dodatnimi informacijami ali mnenji, ki ga interesne skupine naslovijo na sodišča z namenom vplivanja na njihove odločitve (Hrebenar in Bryson 2009, 273). Primer takega pisma je tudi eden izmed uporabljenih virov (IRMEP 2012j). Pri tem gre za dopis, ki ga je Institute for Research: Middle Eastern Policy poslal na sodišče, kjer se je sodilo bivšima zaposlenima AIPAC-a. Z dopisom so želeli doseči tudi ponovno preiskavo o aktivnostih AIPAC-a v ZDA.

Teh zveznih sodnikov (za različne vrste sodišč) je več kot 1700 (Federal Judicial Center 2012). Posledično imajo interesne skupine vpliv pri izbiri, saj mora predsednik upoštevati njihovo mnenje, in pri potrditvi, ki jo morajo dobiti v senatu, kjer interesne skupine spet lahko vplivajo na njegove člane. Kot zapiše Bowles, je pozitivno mnenje glede nominacije vrhovnih in zveznih sodnikov ene izmed skupin pravzaprav predpogoj za nominacijo. Govora je o Združenju pravnikov in študentov prava (*American Bar Association*). A ti seveda niso edina interesna skupina, ki vpliva na potrditev sodnikov. Še posebej težavna je predvsem nominacija vrhovnih sodnikov. Pri Reaganovi nominaciji vrhovnega sodnika Borka so senat k zavrnitvi nominacije prepričale tudi NAACP, *National Organization of Women* (NOW) in *American Civil Liberties Union* (ACLU) (Bowles 1998, 209, 237).

V ZDA obstaja 52 različnih pravnih sistemov. Vsaka država ima svojega, en velja za ZDA kot celoto in še en velja za Okraj Columbia (*District of Columbia*). Večino sodišč po državi predstavljajo državna (*State Courts*) in občinska (*Municipal Courts*). Sodnikov v teh je okrog 30.000. Izbor teh sodnikov variira od države do države. Sodniki v 14 državah so izvoljeni na volitvah in sicer kot kandidati strank. V 18 državah se te sodnike voli brez strankarske udeležbe. V treh jih določi zakonodajno telo, v 15-ih pa imajo mešani sistem. Sodnike določi guverner, potem ko jih izbere iz kandidatne liste, ki mu jo pripravi posebna komisija. Ta komisija sestoji iz pravnikov, ki jih je določil guverner sam in pravnikov, ki jih izberejo sodniki. Sodniki, ki so potem izbrani iz te liste, so lahko ponovno izvoljeni s strani prebivalcev države (Bowles 1998, 182). Če je izbira sodnikov na zvezni ravni v dobršni meri odvisna od profesionalnega združenja pravnikov, to na državni ravni ne velja več.

3.3.5.3 BIROKRATSKI APARAT

Birokratski aparat, četrta veja oblasti, kot ga poimenuje Bowles, sestoji iz ministrstev (*departments*), agencij ali uradov (*bureaux*) znotraj njih. Glavne organizacijske enote znotraj aparata so prav agencije in uradi, ki so kot polavtonomne enote pod stalnim pritiskom s strani Bele hiše, kongresa in interesnih skupin. Vsi ti poskušajo vplivati na formulacijo in na implementacijo politik. Predsednik ima precej moči preko političnih imenovanj najvišjih uradnikov, ki seveda morajo biti potrjeni v kongresu. Kongres ima za vsako agencijo tudi specializiran pododbor. Nižji birokrati so potem podvrženi političnim pritiskom od zgoraj in

pritiskom interesnih skupin od spodaj (Bowles 1998, 250–1). Volja kongresa mora biti implementirana preko oblikovanja in uveljavljanja regulative. Interesne skupine so posledično primorane temeljito pregledovati in delovati po pravilih, ki jih izdajajo agencije. Interesi skupin se uveljavljajo preko dveh kanalov. Prvi je strokovnost in specializacija na svojih področjih, ki jih lahko nudijo kongresnim pododborom in agencijam. Drugi kanal so koristi ali negativni učinki za širšo javnost, ki jih lahko imajo sprejeti ukrepi. Z agencijami in kongresom si tako delijo pohvale ali kritiko te javnosti. Jasno je, da to s seboj prinese tudi ostra nasprotovanja med skupinami samimi ali med skupinami in oblastjo oziroma birokracijo. V splošnem velja, da si ta zaradi tega prizadeva vključiti čim več interesov v svoje procese odločanja. Skupine so zato pogostokrat tako zelo vpletene v procese znotraj agencij, da so meje med oblastjo in skupinami povsem zabrisane (Bowles 1998, 237–8).

3.3.5.4 JAVNO MNENJE

Zgoraj smo že zapisali osnovno delitev interesnih skupin. Ene so skupine ozkega interesa, druge pa skupine javnega interesa. Podobno jih razčlenita tudi Hague in Harrop. Delita jih v zaščitniške skupine (*protective groups*), ki ščitijo točno določene interese, imajo omejeno članstvo in so ponavadi dobro obveščene in povezane z oblastmi, ki jih pogosto tudi same konzultirajo. Drugo vrsto poimenujeta kot promocijske (*promotional groups*), ki promovirajo neke splošne cilje (*cause*), so odprte za članstvo, imajo manj stikov z oblastjo in poskušajo s svojim delovanjem koristiti širši javnosti. Te so tudi tiste, ki za promocijo svojih ciljev pretežno uporabljajo tudi medije, preko katerih poskušajo vplivati na javno mnenje. Klasične medije (televizija, radio, tiskani mediji) uporabljajo bolj posredno kot neposredno. Poskušajo pritegniti njihovo pozornost, ker imajo na razpolago manj sredstev za neposredno oglaševanje. Obratno je pri zaščitniških. Tem je bližje tiho delovanje pri oblasteh in oglaševanje je nekako izhod v sili. Vendar se to v ZDA tudi spreminja. Zaščitniške skupine so se iz uspeha promocijskih naučile, da mnogokrat velja, če hočejo navdušiti kongres, morajo najprej prepričati javnost (Hague in Harrop 2007, 211–2, 218–9).

Vendar je potrebno na kratko opisati še en dejavnik v bitki med interesi pred javnostjo. In to so mediji sami. V Združenih državah so mediji izjemno močna interesna skupina (Davidson in drugi 2008, 80; McChesney in Nichols 2012), ki seveda lahko izjemno vplivajo na javno

mnenje preko tega, da preprosto odloča o tem, kaj bo na 'sporedu' in kaj ne. Zelo očitno je to predvsem pri političnih kampanjah. Pretežni del Američanov novice o volitvah dobiva preko televizije. Televizijske postaje volitve v veliki meri ignorirajo. Razlog je na dlani. Če hočejo politiki prepričati ljudi preko televizije, morajo za to plačati in ni govora o tem, da bi jim televizijske postaje namenjale brezplačen čas v obliki televizijskih debat. In tako večino časa vrtijo politične oglase in z njimi na debelo služijo. Leta 2004 so lokalne televizijske postaje po ZDA pobrale 2,6 milijarde dolarjev za te oglase. Ti oglasi so večinoma negativni, torej oglasi, ki napadajo nasprotnikove poglede ali obnašanje. Zakaj? Ker učinkujejo in to predvsem pri tistih ljudeh, ki imajo malo informacij o kandidatih samih (ki jih iz televizijskih postaj seveda ne dobijo) in mobilizirajo že prepričane (Davidson in drugi 2008, 80, 92–5, McChesney in Nichols 2012). In tako velja, da so volitve na televizijah predstavljene kot konjska dirka, v kateri je pomemben zgolj rezultat, kar za sabo potegne osredotočanje na osebnost in s tem bolj na simbol kot pa na substanco (Bowles 1998, 81). Pravzaprav, pravita McChesney in Nichols (2012), je edino, o čemer poročajo v zvezi z volitvami to, kako komu kažejo ankete javnega mnenja, kaj je kdo komu rekel in kakšne posledice ima to itd. Ko kritizirata razvoj političnega oglaševanja in vlogo medijev, ki so jo pri tem razvoju igrali in jo v vedno večji meri igrajo, zaključita, da je ameriški volilni sistem »valja v blatu denarja, idiotizma in korupcije«. ⁶⁴

Če spremljamo dogajanja v ZDA, se pogosto zdi, da Američani v svojem romantiziranju preteklosti verjamejo, da je nekoč bilo bolje. Mogoče res, a že na začetku prejšnjega stoletja so se našli ljudje, kot na primer ameriški humorist Will Rogers, ki so trdili, da ima Amerika »najboljši kongres, ki ga lahko kupi denar« (Quotes.net 2012). Najuspešnejše pri 'nakupih' in 'investicijah' so predvsem velike korporacije. ⁶⁵

⁶⁴ Oziroma v originalu: »*The U.S. electoral system is wallowing in a sea of money, idiocy, and corruption*« (prav tam).

⁶⁵ Od 30-ih največjih ameriških korporacij je med leti 2008 in 2010 zgolj eno plačalo davek od dobička. Vse druge so dobile sredstva celo povrnjena - skupno 11 milijard ameriških dolarjev. V tem času so imele skupaj slabih 164 milijard dobička. Hkrati so skupaj potrošile 476 milijonov za lobiranje kongresa in prispevale 22 milijonov k političnim kampanjam na zveznem nivoju. Skratka - več so potrošile za lobiranje, kot so plačale davka. Izvrstno investiran denar, še posebej ob dejstvu, da so v tem času uspele odpustiti na tisoče delavcev in povišati plače vodilnim (Portero 2011).

3.3.6 INTERESNE SKUPINE IN ZUNANJA POLITIKA ZDA

Preden nadaljujemo z glavno metodo delovanja interesnih skupin - lobiranjem, si moramo za naše potrebe ogledati še vpliv, ki ga izvajajo na zunanjo politiko ZDA, saj so, kot pravi Bowles »oblikovanje zunanje politike ZDA, sredstva njene implementacije in cilji, h katerim je usmerjena, izjemnega pomena za mednarodni politični sistem« (Bowles 1998, 381). Ta vpliv zunanje politike omenja tudi Benko in kot faktorje vpliva omeni tudi interesne skupine znotraj ZDA. Kategorizira jih glede njihove stopnje intenzivnosti vplivanja na mednarodne odnose. In sicer (Benko 2000, 251):

- a) Skupine s stalnimi in direktnimi interesi, kot so zunanja trgovina, ladjedelništvo, religiozne skupine ...
- b) Skupine z interesi omejenimi na oblikovanje državne ureditve, za katero uresničevanje posredno zadeva tudi zunanjo politiko, kot npr. sindikati.
- c) Skupine z interesi splošnih vprašanj, ki le sporadično zadevajo vprašanja zunanje politike, kot npr. veteranska združenja v ZDA.

Interesne skupine so zgolj eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje zunanje politike, kot smo videli. Manjka nam kontekst ameriškega političnega prostora, da bi lahko bolje razumeli njihov vpliv in koliko so pri tem vplivu omejene. Zato si bomo na tem mestu ogledali, katere institucije imajo največ vpliva na oblikovanje zunanje politike v Združenih državah, kot jih našteva Bowles. To so **predsednik države**, ki je osrednja oseba, okoli katere se politika oblikuje, kar pride do izraza še posebej v nepričakovanih ali kriznih situacijah. Kot najpomembnejše mesto za preučevanje zunanje in varnostne politike predsedniku služi **Svet za nacionalno varnost** (*National Security Council*), ki je prav tako najpomembnejše telo za koordinacijo teh politik z drugimi vladnimi agencijami in organizacijami,⁶⁶ ter **Urad trgovinskega predstavnika ZDA** (*Office of the United States Trade Representative*), ki je pristojen za vse zadeve povezane s Svetovno trgovinsko organizacijo ter za vse ostale multilateralne in bilateralne pogovore in dogovore v zvezi s trgovinsko in blagovno menjavo. Slednji je neposredno nadrejen **ministrstvu za trgovino** (*Department of Commerce*), ki je

⁶⁶ Sestavljajo ga predsednik, podpredsednik, sekretar za finance, pomočnik predsednika za nacionalno varnost (*Assistant to the President for National Security Affairs*), predsedujoči združenega štaba oboroženih sil ZDA (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff*), direktor nacionalne obveščevalne dejavnosti (*Director of National Intelligence*), po potrebi so povabljeni vanj še drugi višji in nižji predstavniki izvršne in zakonodajne veje (The White House 2012).

edino pristojno za trgovsko zastopanje in ima popolno jurisdikcijo nad trgovsko politiko v ambasadah in konzulatih ZDA po svetu. Zunanje ministrstvo je pri tem skorajda izključeno iz procesa implementacije trgovinske politike, ki jo določa Urad trgovinskega predstavnika. **Ministrstvo za finance** (*Treasury Department*) najbolj prispeva k tvorjenju zunanje politike preko svojega upravljanja z največjo rezervno valuto sveta - ameriškim dolarjem. Vpliv ministrstva je viden tudi v mednarodnih finančnih organizacijah, kot so Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka in Medameriška razvojna banka, kjer Združene države igrajo dominantno vlogo. **Ministrstvo za pravosodje** (*Justice Department*) ima štiri oddelke, ki so vpleteni v zunanjo politiko. Ti so Zvezni preiskovalni urad (*Federal Bureau of Investigation - FBI*), katerega glavna funkcija je predvsem protiobveščevalna dejavnost. Ameriška agencija za nadzor nad mamili (*Drug Enforcement Agency - DEA*), ki se ukvarja s preiskovanjem tihotapljenja mamil in ima poleg uradov v ZDA svoja predstavništva v mnogih drugih državah po svetu⁶⁷. Ameriški osrednji nacionalni urad (*US National Central Bureau - USNCB*) je uradni predstavnik ZDA pri INTERPOL, prav tako tudi koordinira delo zveznih obveščevalnih agencij in agencij za odkrivanje in pregon. Služba za priseljevanje in naturalizacijo (*Immigration and Naturalisation Service - INS*) je že vse od leta 1891 pristojna za upravljanje ameriške priseljevalne zakonodaje, pogosto pa tudi sama izdaja predpise glede le-te. **Skupnost obveščevalnih agencij** je ogromen kompleks agencij in organizacij,⁶⁸ pri čemer je obstoj nekaterih izmed njih celo javno zanikan. Nominalno je imel nad njimi nadzor Direktor osrednje obveščevalne dejavnosti (*Director of Central Intelligence - DCI*),⁶⁹ katerega glavna dejavnost je bila koordinacija dela različnih agencij in je bil hkrati tudi direktor Osrednje obveščevalne agencije - CIE. **Zunanje ministrstvo** (*Department of State - DOS*) je vodeno s strani desetih glavnih uradnikov. Prvi po hierarhiji je državni sekretar za zunanje zadeve (*Secretary of State*), ki ima pod seboj kopico sekretarjev namestnikov (*Deputy Secretary*), podsekretarjev (*Under-Secretary*) ter sekretarjev pomočnikov (*Assistant Secretary*).⁷⁰ V Washingtonu je ministrstvo organizirano v urade na način, ki odlikava

⁶⁷ Natančneje 226 uradov po ZDA in 85 predstavništev v 65 državah po svetu. Izstopa Mehika z 11 predstavništvami (DEA 2012).

⁶⁸ To je skupnost 17-ih vojaških in civilnih agencij ter organizacij »znotraj izvršne veje oblasti«, kjer je »primarna naloga zbiranje in posredovanje bistvenih podatkov, ki jih predsednik in oblikovalci politik, člani skupnosti za odkrivanje in pregon ter člani vojaške skupnosti, potrebujejo za izvrševanje njim dodeljenih funkcij« (Intelligence.gov 2012).

⁶⁹ Po reorganizaciji leta 2005 (posledica terorističnih napadov na ZDA) to delo opravlja Urad direktorja nacionalne obveščevalne dejavnosti (*Office of the Director of National Intelligence ODNI*). Poleg koordinacije ima, med ostalim, tudi pristojnosti pri določanju skupnih strategij in ciljev ter razporejanju razpoložljivih sredstev in sedi v Svetu za nacionalno varnost (ODNI 2012).

⁷⁰ V številkah to pomeni: 2 sekretarja namestnika, 6 podsekretarjev, 34 sekretarjev pomočnikov (DOS 2012).

organizacijsko strukturo odborov in pododborov za zunanje zadeve v kongresu, razen oddelka v ministrstvu (*Congressional Relations Office*),⁷¹ ki koordinira nastope uradnikov ministrstva na zaslišanjih v kongresu. Znotraj ministrstva obstajajo tudi povsem administrativni oddelki. Precej pomemben je oddelek podsekretarja za politične zadeve (*Under-Secretary for Political Affairs*), ki je razdeljen po oddelkih glede na geografske regije sveta.⁷² Ta oddelek je zadolžen za upravljanje ameriške politike do držav po teh regijah in za pripravljanje poročil za Svet za nacionalno varnost ter seveda implementacijo njegovih odločitev. Podsekretar za politične zadeve je tudi edini izmed višjih uradnikov na ministrstvu, ki ni politično nastavljen, ampak je poklicni diplomat. Vodilni položaji in vodilni diplomatski predstavniki so pogosto postavljeni po politični poti in mnogokrat je v zgodovini ZDA med temi višjimi uradniki bila pomembnejša politična lojalnost kot strokovnost. Naslednje je **ministrstvo za obrambo** (*Department of Defense - DOD*), ki razpolaga z ogromnimi sredstvi, ki so vitalnega pomena za industrijo povezano z obrambo.⁷³ Samo ministrstvo je tudi ogromni birokratski aparat, ki ima svoje središče v Pentagonu. Zaradi velikosti se pojavljata predvsem dve težavi. Ena je odgovarjanje za svoja dejanja številnih civilnih in vojaških uradnikov v tem aparatu napram sekretarju za obrambo, kongresu in samemu predsedniku, druga je tekmovalnost znotraj vej oboroženih sil, ki ohranjajo precejšnjo avtonomijo svojega delovanja. Organ, ki je namenjen za nadzor oboroženih sil je **Združeni štab oboroženih sil ZDA** (*Joint Chiefs of Staff*), ki sestoji iz šestih uradnikov. To so predsedujoči (*Chairman*) njegov namestnik (*Vice-Chairman*) in vodilni možje treh vej oboroženih sil (vojska, letalstvo in mornarica, ki ima dva predstavnika). Njegova poglobljena naloga je vojaško svetovanje sekretarju za obrambo in predsedniku. Sledi sam **kongres**, ki mu vpliv na zunanjo politiko precej niha. Kadarkoli je potreben hiter odziv na nastale situacije, dopušča izvršni veji precej svobode, vendar dalj časa ta situacija traja, bolj se vpleta vanjo. V kriznih situacijah je vpliv torej minimalen, medtem ko pri strateškem načrtovanju politike lahko izvaja precejšen vpliv. Ta vpliv je močan pri dodeljevanju tuje pomoči, potrjevanju vodilnih uradnikov na položaje, ratifikacijah pogodb, trgovinski politiki, strukturni obrambni politiki (proračun, vojaške baze, razvrstitev in

⁷¹ Sedaj se ta imenuje *Bureau of Legislative Affairs* - Urad za zakonodajne zadeve (DOS 2012).

⁷² Te so Afrika, Evropa in Azija, Južna in Centralna Azija, Vzhodna Azija in Pacifik, Bližnji vzhod. Ima še splošni oddelek za zadeve v zvezi z zahodno poloblo (to je pravzaprav oddelek za Severno in Južno Ameriko) in oddelek namenjen mednarodnim organizacijam (DOS 2012).

⁷³ Če prikažemo gibanje obrambnega proračuna ZDA v številkah, vidimo, da je proračun izjemno porastel po letu 2000 iz dobrih 400 milijard na preko 700 milijard dolarjev vsako leto od 2008 do 2011 in se je šele za leto 2012 zmanjšal pod to mejo na dobrih 650 milijard dolarjev (DOD 2012).

organizacija oboroženih sil). Pri slednji je prepletenost med izvršno vejo, zakonodajno vejo in interesnimi skupinami še posebej izrazita.⁷⁴

Kot zadnje Bowles (1998) navede še **interesne skupine** in začne pri vplivu tujih držav na ZDA, za katere pravi, da jih je mogoče smatrati kot skupine, ki poskušajo vplivati na ZDA v lastno korist. Poudarja, da je mogoče med tiste z dejanskim vplivom šteti zgolj tiste, ki imajo tradicionalno dobre diplomatske odnose z Združenimi državami, medtem ko je vpliv tistih s slabimi odnosi tako rekoč zanemarljiv. Večina komunikacije poteka preko ambasad, še posebej v obdobjih napetosti, če do njih pride. Vendar imajo možnost svoje interese zastopati tako pred kongresom, v medijih in tudi pred interesnimi skupinami oziroma širšo javnostjo znotraj ZDA. Izpostavlja primer Izraela. Izraelsko veleposlaništvo naj bi ohranjalo širok spekter stikov znotraj ZDA (v Pentagonu, v obeh domovih kongresa, med pro-izraelskimi skupinami in posamezniki) in uporabljalo raznovrstne taktike (celo usmerja sredstva, torej večinoma denar k naklonjenim politikom ali stran od nenaklonjenih) za pridobivanje podpore Izraelu. Pri tem mu je v veliko pomoč tudi delovanje Judov v akademski skupnosti, v medijih in poslovnem svetu. Vse naštetu daje Izraelu precejšen vpliv na izvršno in zakonodajno vejo oblasti. Nadaljuje z razporeditvijo interesnih skupin, ki jih vidi kot potencialno vplivne na zunanjo politiko, v podskupine (Bowles 1998):

- a) etnične in nacionalne skupine (izpostavlja črnske, arabske in izraelske skupine).
- b) Gospodarske skupine (sindikati, oboroževalna industrija, multinacionalke).
- c) Skupine, ki si prizadevajo za človekove pravice (množica sekularno-liberalnih skupin in tudi verskih skupin).
- d) Intelektualne in raziskovalne organizacije (pogosto ideološko osnovane npr. *Council for Foreign Relations*, vplivna skupina, ki predstavlja interese gospodarskih, finančnih in intelektualnih elit, *think-tanki* kot sta *Brookings Institution* in *American Enterprise Institute*⁷⁵). Različne ameriške vlade so bile

⁷⁴ Pri opisovanju te tesne povezanosti se pogosto uporablja izraz vojaško-industrijski kompleks. Izraz je prvič uporabil bivši ameriški predsednik Eisenhower v svojem poslovnem govoru leta 1961. Gre za to, da interesne skupine, ki zastopajo obrambno industrijo, uspešno vplivajo na odločevalce in ohranjajo agresivno zunanjo in vojaško politiko države, dokler uspeva celoten kapitalističen sistem države, ki bi lahko drugače deloval še bolje tudi brez take politike, saj bi več državnega denarja ostalo za druge (Russett in Starr 1996, 304–6; Benko 2000, 251).

⁷⁵ Kot trije najpomembnejši *think-tanki* se smatrajo ravno *Brookings Institution*, najstarejšo izmed njih, ki velja za zmerno liberalno in levičarsko organizacijo in je sodelovala pri ustvarjanju Organizacije združenih narodov ter snovanju Marshallovega načrta. *American Enterprise Institute*, ustanovljen leta 1943, velja za konzervativno in poslovno usmerjeno institucijo, ki je bila zelo vplivna v administracijah Busha mlajšega. Kot tretjo se omenja

različno dovtetne do mnenja teh institucij, vendar predsedniki in člani kongresa pogosto najemajo te ljudi za vodilne kadre v vladah in kot pomočnike v svojih pisarnah!

- e) Državne in lokalne oblasti, katerih večina si prizadeva pritegniti tuj kapital tudi s predstavnitvi po tujih državah. So pa te oblasti povezane preko dveh močnih organizacij, ki si prizadevata vplivati na izvršno in zakonodajno vejo oblasti na področjih gospodarskih in političnih interesov od znotraj, in sicer *National Governors' Association* in *National League of Cities*.
- f) Skupine elektronskih in tiskanih medijev, kjer še posebej za komercialne medije velja, da jih vladni tiskovni predstavniki pogosto uspejo uspešno manipulirati ali celo nadzirati (med invazijo Granade je bilo novinarjem onemogočeno poročanje o tem), vendar je dovolj primerov iz zgodovine (pozna faza vietnamske vojne), kjer so mediji uspeli izpodbiti vladno propagando in posledično imeli zelo velik vpliv na javno mnenje in tudi na dogajanje v vladnih krogih samih (Bowles 1998, 381–402).⁷⁶ Po konsolidaciji medijskega prostora, ki se je začela v 80-ih v ZDA postajajo mediji vse bolj mogočna interesna skupina, ki jo zastopa *National Association of Broadcasters* – NAB (McChesney in Nichols 2012).

Podobne skupine navaja tudi Slaney.⁷⁷ Navaja skupine z ekonomskimi interesi (vojaško industrijski kompleks, poslovne, trgovinske in industrijske skupine), skupine z ideološkimi interesi (protivojne, okoljske in skupine za človekove pravice), etnične skupine (Judje, Grki, Kubanci) in tuje vlade. Zaključuje, da imajo interesne skupine izjemno velik vpliv na oblikovanje zunanje politike v ZDA in izpostavlja slabe in dobre strani tega dejstva. Na eni so vodilni tvorci zunanje politike, ki se pogosto morajo pogajati s tujimi predstavniki in domačimi interesnimi skupinami hkrati. Nekateri, med njimi tudi Henry Kissinger, so svoje frustracije izražali tako, da so trdili, da je skoraj nemogoče voditi zunanjo politiko v odprti družbi, ker niso imeli dovolj avtonomije pri odločanju. Na drugi strani pa to kaže na to, da je v ZDA potreben širši konsenz za sprejemanje odločitev, kar prinese s seboj večjo

Heritage Foundation, ustanovljeno leta 1973, ki prav tako promovira konzervativne vrednote, kot so podjetništvo, omejena centralna oblast, svoboda posameznika in močna nacionalna obramba. Omembe vreden je mogoče tudi zelo libertarni *Cato Institute*, ustanovljen leta 1977, ki je postal glavno središče nasprotovanja reformam lobiranja in financiranja političnih kampanj ter nasprotovanja programom socialne države (Hrebencar in Bryson 2009, 122–8).

⁷⁶ Drznili bi si trditi, da je Iraška vojna tipičen primer tega. Najprej uspešno utišani in voljni slediti propagandi so kasneje toliko bolj silovito udarili po tistih, ki so jih zavajali in manipulirali.

⁷⁷ Slaney sicer govori o lobijih.

informiranost ljudi in več demokratičnosti v odločanje ter oblikovanje trajnejših politik. Za skupine z ekonomskimi, ideološkimi in etničnimi interesi velja, da imajo pri zunanjepolitičnih vprašanjih precej več vpliva na svoje pripadnike kot politične stranke (Slaney 2000, 483–500).

Interesne skupine v ZDA imajo glede na povedano izjemno velik vpliv na oblikovanje politik države. To seveda velja tudi za zunanjo politiko. Celoten politični sistem in družba sta prežeti z njihovim vplivom, vendar ga ne gre precenjevati. Še posebej, ko se mora država hitro odzvati na dogodke izven njenih meja in tudi doma je izvršna veja tista, ki ima vajeti trdno v svojih rokah. Na voljo ima ogromen birokratski aparat, ki je v takih situacijah dovolj poslušen. Za vse, kar ima daljši rok trajanja, je center odločanja kongres in njegovi odbori, ki so primarni cilj interesnih skupin, ki imajo tudi izjemen vpliv na to, kdo sedi v kongresu. Manjšega imajo na izvolitev predsednika, vendar mu lahko zelo otežijo njegovo delo in prizadevanja za uresničitev začrtanih politik, prav tako si lahko kupijo, pogojno rečeno dostop do njega. Denar je v ameriški politiki stvar, kjer se vse začne in tudi konča. Ko Davidson in drugi začenjajo z razlago vloge denarja v kongresu citirajo enega izmed politikov (Jesse Unruh) iz časov, ko so stranke v ZDA bile še dokaj močne. Ta naj bi rekel: »Denar je materino mleko politike« (Davidson in drugi 2008, 69).⁷⁸ Brez slabe vesti lahko dodamo, da so potemtakem interesne skupine prsi, ki so vsak volilni cikel obilnejše in na katera se vsi nadebudni politiki v Ameriki morajo prisesati, če si to želijo ali ne.

Še vedno nismo pojasnili uvodnega citata. A z naslednjimi poglavji bomo prišli precej bližje možnim razlogom za Netanyahujev 'pogum'. V naslednjem si bomo predočili glavno metodo delovanja interesnih skupin - lobiranje.

4 LOBIRANJE

*»I know what America is, America is a thing you can move very easily, move it in the right direction«.*⁷⁹

⁷⁸ *Money is the mother's milk of politics* (prav tam; Hrebencar in Bryson 2009, 44).

⁷⁹ Benjamin Netanyahu leta 2001 (Kessler 2010).

V tem poglavju se bomo osredotočili zgolj na ameriški kontekst lobiranja. Zgoraj smo videli, da izvira pojem 'interesne skupine' iz ZDA. Tudi za pojma lobi in lobiranje je mogoče trditi, da nastaneta v ZDA. V njihovi politični praksi naj bi nastala leta 1829 za opis ljudi, ki so pogosto iskali privilegije po hodnikih zakonodajnega organa v Albanyju kot *lobby agents* (Fink Hafner 2007, 17).⁸⁰ Kot pravi Zetter, so Američani iznašli lobiranje in tehnike lobiranja, kot so se razširile po zahodnem delu poloble. Praksa in metode so v razvoju šle tako daleč, da se ZDA lahko smatrajo celo za rojstni kraj nove gospodarske panoge - lobistične industrije (Zetter 2008, xxv, 7).⁸¹ Zato se pogosto sliši in bere, da sta lobiranje in politika povezana z interesnimi skupinami tako ameriška kot jabolčna pita.⁸² A opozoriti velja, da lobiranje ni ameriška iznajdba.⁸³ Vsak demokratični sistem namreč vsebuje »formalna in neformalna sredstva, s katerimi državljani poskušajo organizirano vplivati na vlado«, vendar je »tisto, kar je specifično za ameriške izkušnje /.../ stopnja, do katere se je razvil interesno-skupinski sistem in njegova vloga v politiki« (Fink Hafner 2007, 17).

Kakšen pomen ima lobiranje v ameriškem kontekstu, nam lepo ponazori naslednji citat: »[Lobiranje] je tako vpleteno v strukturo ameriške politike, da lahko z veliko upravičenostjo trdimo, da je zgodovina lobiranja skorajda zgodovina ameriške zakonodaje« (Lane v Davidson in drugi 2008, 413).⁸⁴ Lobiji in lobiranje, pravi Fink Hafnerjeva, »sta neizogibni sestavini demokratičnega oblikovanja in izvajanja javnih politik v vseh sodobnih demokracijah« (Fink Hafner 2007, 8). Oziroma »[lobiranje] prispeva k učinkovitemu političnemu komuniciranju« (Hague in Harrop 2007, 220). Kot smo zgoraj z opisom interesnih skupin v kontekstu ZDA nakazali in kot bomo dokazovali tudi v nadaljevanju, to še posebej velja za ZDA. Pojmi kot so lobi, lobiranje in lobist so nedeljivo povezani z interesnimi skupinami. Pojdimo po vrsti.

⁸⁰ Zetter sicer ponudi zgodbo iz šestdesetih let 19. stoletja, ko naj bi predsednik Grant, naveličan ljudi, ki so mu dvorili v lobiju hotela Willard, le-te zaničljivo poimenoval za lobiste (prav tam). Zgodba postane zanimivejša, ko izvemo, da je Grant pogosto skočil v ta hotel, zato ker mu žena doma ni pustila piti. Govorice, da je Grant pogosto v hotelu so se hitro razširile in mnogi so v tem videli priložnost srečati se s predsednikom in mu odščipniti minuto ali dve (PublicCitizen 2005).

⁸¹ Za namene lobiranja se je v ZDA leta 2011, po podatkih *Center for responsive politics*, potrošilo 3,31 milijarde dolarjev (Center for responsive politics 2012a).

⁸² Američani radi pozabljajo, da so se v njihovo deželo z ljudmi priselili med ostalim tudi recepti za hrano. Jabolčna pita ima namreč trdne angleške korenine. Sodeč po naslednjem verzu angleškega dramatika Roberta Greena iz leta 1589 so Angleži na drugi strani Atlantika jabolčno pito asociirali z zelo pozitivnimi občutki že precej pred nastankom ZDA: »*thy breath is like the steeme [sic!] of apple pies*« (Mayer 2008).

⁸³ Tudi Zetter omeni kot mogoč izvor lobiranja angleški parlament (Zetter 2008, 6). Enako tudi Hague in Harrop (Hague in Harrop 2007, 219).

⁸⁴ Lane, Edgar. 1964. *Lobbying and the Law*. Berkeley: University of California Press. 18.

Kaj je lobi? Kot smo opomnili zgoraj se izraza lobi in interesne skupine pogosto uporabljata kot sinonima. Tukaj jih ne bomo obravnavali kot takih. Spomnimo se, kako smo zgoraj definirali interesne skupine, preden nadaljujemo z definicijo lobija. To so skupine, ki delijo svojevrstna prepričanja, interese ali vzorce obnašanja, in ki to izražajo nasproti drugim skupinam znotraj družbe in/ali oblasti v obliki zahtev. Za lobije bi lahko trdili, da so interesne skupine z dodano vrednostjo in lobiranje je (so) metoda(e) delovanja teh skupin, kot bomo videli.

Fink Hafnerjeva navaja, da »[v] ZDA politični oziroma politološki pojem lobi nastane za opis ljudi, ali skupine ljudi, ki ogovarjajo ali prosijo zakonodajalce, z namenom vplivati na dejavnost zakonodajnega organa v interesu posebne skupine, industrije ipd.« Nadaljuje, da pojem lobi »pomeni interesno skupino, ki je pooblastila svojega predstavnika oziroma najela nekoga (*lobby agent*), da bi neposredno zastopal interese lobija v komunikaciji s političnimi odločevalci« in zaključuje, da so v skladu s prvotnim političnim in politološkim pojmom lobija, »lobiji samo tiste interesne skupine, ki imajo vložek v procesu oblikovanja politik, se zanj aktivno potegujejo v komunikaciji z oblikovalci javnih politik, hkrati pa nimajo cilja priti na oblast« (Fink Hafner 2007, 16). Podobno lobi opisuje tudi Slany (2002, 483). »Kot lobiji«, pravi, »so na splošno smatrani tisti posamezniki ali skupine, ki si prizadevajo posredovati poglede interesnih skupin, ponavadi v zvezi z določeno zakonodajo, članom kongresa.«

Posledično se nam ponuja tudi definicija lobiranja. O »[lobiranju] govorimo takrat,« pravi Fink Hafnerjeva, »ko gre za poskuse vplivanja na vlado oziroma zakonodajalce v interesu določene interesne skupine in to v komunikaciji med predstavnikom ali lobistom te interesne skupine in /.../ zvrstmi odločevalcev«. In kot nadaljuje, je s stališča komunikacijske teorije mogoče o lobiranju govoriti, ko so prisotni naslednji elementi: gre za vladno oziroma parlamentarno odločanje, obstaja želja vplivati, obstaja posredovalec med interesnimi skupinami in vladnimi odločevalci ter kot zadnji element obstoj komunikacije (Fink Hafner 2007, 18). V ameriškem kontekstu je lobiranje »širši in bolj dinamičen fenomen«, pravi Slaney. Interesne skupine lobirajo tudi izvršno vejo oblasti, vladni uslužbenci lobirajo pri interesnih skupinah in tuje vlade lobirajo kongres (Slany 2002, 483, 496–8). Tudi predsedniki in vodilni kadri strank pogosto lobirajo pri interesnih skupinah (Davidson in drugi 2008,

404).⁸⁵ Bela hiša ima tudi posebno pisarno namenjeno za lobiranje pri kongresu, ki se imenuje *Congressional Liaison Office*. Ravno tako ima vsako ministrstvo in vsaka agencija iz državnega birokratskega aparata ti. *Congressional Relations Office* za lobiranje pri kongresu (Zetter 2008, 370; Hrebenar in Bryson 2009, 24).⁸⁶

4.1 VRSTE LOBIRANJA

Najbolj splošno gledano je lobiranje proces, v katerem se poskuša pritiskati na zakonodajalca, da bi ta sprejel ali zavrgel določeno zakonodajo. Hrebenar in Bryson ločita **neposredno lobiranje** (*direct lobbying*), za katerega smatrata, da ga je največ, in kjer tok informacij teče neposredno med predstavnikom interesne skupine in zakonodajalci, njihovimi predstavniki ali zakonodajnimi institucijami. Gre za poskus neposrednega vplivanja na sprejemanje predpisov ali zakonodaje na predstavniško telo ali predstavnika, ki sodeluje v formulaciji vladnih politik. Druga vrsta lobiranja je posredno lobiranje (*indirect lobbying*), kjer gre za pridobivanje in organizacijo širših množic (*grassroots*) kot sredstvo pritiska na zakonodajalca. Med načine izvajanja pritiska štejeta med ostalim vplivanje na medije, uporabo koalicij, bojkote, demonstracije,⁸⁷ proteste in raznorazne iniciative. Pri tej vrsti lobiranja (*grassroots lobbying*) ni neposrednega stika z zakonodajno vejo. Oziroma če kontakt je, je to preko pisem, klicev, faksov, telegramov in podobnega s strani ljudi naslovljenih na njihove predstavnike (Hrebenar in Bryson 2009, 22–33, 274–5).⁸⁸ Tako kontaktiranje se je od sedemdesetih let dalje izjemno povečalo (Goldstein 1999, 16–7; Slaney 2002, 483). Podobno v osnovi lobiranje delijo

⁸⁵ Republikanska stranka je malodane celo izsiljevala lobistična podjetja med leti 1995 in 2007. Vodilni kader stranke je z namenom izriniti čim večji delež vpliva demokratov iz lobistične skupnosti od lobističnih podjetij zahteval, da zaposlijo čim večje število republikancev na najbolj vplivnih pozicijah. V stranki so ta projekt poimenovali *K Street Project* (prav tam). K Street v Washingtonu je ulica, kjer ima svoj sedež največ lobističnih podjetij.

⁸⁶ Lobiranje zvezne vlade naj bi na leto požrlo neke okrog 15 milijonov dolarjev. Največ ljudi za te namene zaposluje obrambno ministrstvo (Pentagon) – 25, ministrstvo za zunanje zadeve, ministrstvo za zdravje, izobraževanje in socialne zadeve (*Department of Health, Education and Welfare*) pa 20. Celotno CIA jih ima 6. Podatki so iz leta 2008–9 (Hrebenar in Bryson 2009, 24–5).

⁸⁷ Te so v Washingtonu zelo pogost pojav. Tri na dan naj bi se tam povprečno zgodile (Hrebenar in Bryson 2009, 33).

⁸⁸ Goldstein povzema, da v politologiji (*political science*) obstajata dve osnovni vrsti lobiranja. Prvo je zunanje lobiranje (*outside lobbying*), ki je v javnosti bolj znano kot lobiranje ljudskih množic (*grass roots*) in zavzema celoten proces od identifikacije in novačenja do mobilizacije politične sile, ki je zmožno vplivati na politične odločitve - vključuje torej širše množice. Drugo je 'insajdersko' lobiranje (*inside strategies*), v katerega se šteje zasebne sestanke s politiki in njihovim osebjem, zaslišanja pred odbori in prispevanje denarja. Oboje lahko služi obema stranema - zakonodajalci lahko na podlagi podatkov in reakcij, ki jih v tem procesu dobivajo ocenijo politične posledice, druga stran pa ima s tem v rokah učinkovito orodje za prenašanje svojih želja in zahtev (Goldstein 1999, 3–4).

Davidson in ostali. Pod neposredno lobiranje (*direct lobbying*) štejejo »tradicionalno metodo« lobiranja - lobisti posredujejo med klienti in odločevalci. Najpomembnejše pri tem so osebni stiki in poznanstva. Pomembna je tudi prepoznavnost tistih, ki lobirajo. Zvezdniki vseh sort, družinski člani pomembnih politikov, pomembni politiki sami, bivši pomočniki politikov in vplivni podjetniki so še posebej uspešni pri lobiranju. Pod neposredno lobiranje štejejo tudi nadzorovanje odborov kongresa, pričevanja na zaslišanjih v teh odborih, interpretacija odločitev kongresa svojim klientom ter storitve, ki jih nudijo članom kongresa, kot so pisanje govorov in asistiranje njihovim uslužbencem ter pomoč pri organiziranju in financiranju političnih kampanj. Še posebej dovzeten za neposredno lobiranje je spodnji dom ameriškega kongresa (Davidson in drugi 2008, 393–6).

To, kar Hrebenar in Bryson opisujeta kot posredno lobiranje, Davidson in drugi razdelijo na več podskupin. Najprej omenjajo **družabno lobiranje** (*social lobbying*), kjer lobisti do članov kongresa pristopajo preko družabnih dogodkov, kot so večerje, sprejemi, rojstni dnevi, potovanja in govori. Pravzaprav gre pri tem za obojestranski odnos. Zaradi zakonodaje so politiki in lobisti omejeni pri - recimo temu - neposredni predaji in sprejemanju daril. Zato politiki za družabne dogodke zaračunavajo vstopnino v obliki prispevkov za njihove kampanje. Za govore politiki ne smejo dobivati plačil, razen če ta honorar namenijo za dobrodельne institucije ali za druge organizacije, ki so izvzete plačevanja davkov. Lahko pa namenijo denar za financiranje podpore ali izvolitve dotičnega politika. **Koalicijsko lobiranje** (*coalition lobbying*) je naslednji tip lobiranja. Ker imajo interesne skupine včasih skupne cilje ali branijo iste interese, se posledično tudi povezujejo. Kar pomeni več virov, več stikov in več sredstev, ki jih lahko vložijo v svoje napore. Vendar so to ponavadi koalicije, ki ne zdržijo dolgo. Kot nekakšno pravilo velja, da pri lobiranju ni stalnih prijateljev in ne stalnih sovražnikov, ampak zgolj stalni interesi. Kot morda najpomembnejšo in najučinkovitejšo metodo lobiranja Davidson in drugi opisujejo ti. **grassroots⁸⁹ lobiranje**. Namesto da bi člane kongresa nagovarjali neposredno, se mnoge organizacije raje odločajo za mobilizacijo volivcev v okrajih in državah članov kongresa. Volivci pri tem postanejo glas interesnih skupin preko telefonskih klicev, e-pošte, pošiljanja pisem, faksov, ki jih naslavljajo na

⁸⁹ Fink Hafnerjeva uporablja prav ta izraz. Kot glavne tehnike lobiranja, za katerega pravi (kot smo pokazali zgoraj pri opisovanju interesnih skupin), da se je tokom zgodovine ZDA vedno bolj širilo iz zakonodajne veje na ostali dve, navaja poleg *grassroots* lobiranja še osebno (neposredno), neposredno preko kompetentnih lobistov in posredno (preko prijateljev uradnikov, oblikovanja javnega mnenja, mobilizacije volivcev) lobiranje (Fink Hafner 2007, 20).

kongres. K temu načinu spadajo še televizijski oglasi in članki v časopisih, ki jih plačujejo interesne skupine. V zvezi s tem se dogajajo tudi nepravilnosti. Pogosto se dogaja, da se organizirajo tudi lažni *grassroots*, ki se jih označuje s pojmom *astroturf*.⁹⁰ Pri tem gre za formalne PR kampanje, ki poskušajo ustvariti vtis spontanega *grassroots* obnašanja in s tem postanejo krinka za mogočne financerje iz ozadja, ki se nočejo izpostavljati v javnosti ali hočejo zakriti njihove resnične cilje. Prakse lažnega *grassroots* lobiranja so enake pravemu, le da se v tem primeru dogaja, da kongres zasipajo s pismi otrok, pokojnih⁹¹ ali ljudi, ki se ne spomnijo, da bi ta pisma kdaj napisali. V zvezi s tem gre omeniti še nevidno (*stealth*) lobiranje. Tukaj lobisti oziroma PR specialisti poskušajo vplivati na medije, sponzorirajo njim naklonjene *grassroots* aktivnosti ali generirajo lažna znanstvena poročila, pravijo Davidson in drugi. Pri tem velja dodati še en zanimiv način lobiranja članov skupin in ne njihovih zastopnikov, ki je specifičen za ZDA. To je ti. »fly-in«. Gre za organiziranje ljudi z namenom, da priletijo iz vseh strani sveta v Washington, da bi se lahko vsi srečali s svojim članom kongresa in mu posredovali svoje zahteve ali želje, ki so seveda poprej bile koordinirane znotraj interesne skupine (Zetter 2008, 396). *Grassroots* lobiranje nadaljujejo Davidson in drugi, je postal tako pogost, da so se nekatera lobistična podjetja specializirala v ravno obraten način lobiranja. Tako imenovano *grasstops* lobiranje, kjer gre predvsem za to, da se poišče ljudi, katerim politiki ne morejo reči ne (njegov politični mentor, menedžer kampanje, glavni donator itd.).⁹² Kot zadnji način je opisano **elektronsko lobiranje** (*electronic lobbying*), ki temelji na uporabi vse večje razvitosti komunikacijskih tehnologij, ki omogoča pogostejše vključevanje večjih množic,⁹³ ki jih je mogoče tudi bolje informirati. Pozivi ljudi k udejanjaju so pogosti preko radijskih postaj, televizij, še posebej pa spleta. Ne gre pozabiti tudi na tuje države in podjetja, ki prav tako vlagajo precejšnje napore v lobiranje kongresa (Davidson in drugi 396–400, 412–3).

⁹⁰ Astroturf je ime podjetja, ki prodaja umetno (lažno) travo z enakim imenom. Deluje od leta 1965 dalje in se hvali, da je izumitelj sintetične trave: »Astroturf je ena izmed največjih znamk ameriškega športa - tako legendarna kot atleti, ki so tekmovali na njej« (Astroturf 2012).

⁹¹ Pokojni so v deželi neskončnih možnosti resna politična sila. Kot navaja Weinger, je zaradi kaosa v sistemu registracije volivcev v volilnem letu 2012 še zmeraj registriranih skoraj 2 milijona mrtvih (Weinger 2012). Kar priključuje v spomin volitve iz leta 2000. Florida je bila država, v kateri se je odločalo o bodočem predsedniku ZDA. Bush mlajši je zmagal za vsega 537 glasov (Federal Election Commission 2001). Kako glasujejo mrtvi? S pomočjo živih. Glasovnice se kradejo, ponarejajo, ponarejajo se tudi podpisi, včasih se tudi pomotoma pripiše glas pokojnemu itd. Lahko se zgodi tudi, da se izpolni zadnja želja pokojnega (protizakonito seveda), kot je to storil nek gospod Holmgren in oddal glas svoje nekaj dni pred volitvami umrle žene, ker je »v srcu čutil, da je tako prav« (Martin in Heath 2005).

⁹² Enako Zetter, ki ugotavlja, da so Američani spet bili prvi pri tem načinu lobiranja (Zetter 2008, 396).

⁹³ Socialna omrežja so postala zelo pomembno orodje politične agitacije. Zelo lep primer tega je zgoraj omenjena 'blagovna znamka Obama' (glej opombo 45).

4.2 VRSTE LOBISTOV

Kdo so lobisti in kaj točno počno? Idealen lobist bi moral imeti odlično znanje glede zakonodaje, ki se nanaša na njegovega klienta, zakonodajnih postopkov, obvladati bi moral odnose z javnostmi in imeti primerno osebnost za ustvarjanje kontaktov in predvsem pridobivanje dostopa do njih. Njihovo delo lahko zaobjema oblikovanje strategij za lobistične kampanje (delujejo kot strategji), zbiranje informacij z njihovega področja delovanja, ki jih posredujejo naprej klientom (delujejo kot povezovalci), pogovore z zakonodajalci in odločevalci ter pričevanja pred odbori (delujejo kot zagovorniki), nekateri pa zgolj posredujejo kontakte (delujejo kot kontaktne osebe). Skratka lobiranje je postalo toliko profesionalno in raznovrstno, da (vsaj ameriške) univerze ponujajo lobiranje celo kot študijski program (Hrebenar in Bryson 2009, 28–9).

Hrebenar in Bryson lobiste opisujeta kot posameznike, ki poskušajo vplivati na oblikovanje politik vlade preko komunikacije z izvoljenimi funkcionarji ali javnimi uslužbenci v prid organizacije, ki jo predstavljajo (Hrebenar in Bryson 2009, 275). Navajata, da lobisti izhajajo predvsem iz vrst bivših politikov in vladnih uradnikov, odvetnikov, ljudi za stike z javnostmi, računovodjev in iz interesnih skupin. Navajata več skupin lobistov. Najprej so tu **bivši politiki**, med temi je posvečanje lobiranju po njihovi politični karieri ali celo med njihovimi mandati zelo pogost pojav in so načeloma zelo iskani lobisti, predvsem zaradi njihovih zvez in poznavanja zakonodajnih postopkov (Hrebenar in Bryson 2009, 22). Milbrath navaja, da je v 50-ih letih prejšnjega stoletja v ZDA 40 odstotkov lobistov prihajalo iz izvršne veje oblasti (Milbrath⁹⁴ v Hrebenar in Bryson 2009, 24).⁹⁵ Prehajanje od zaposlitve kot predstavniki ljudstva ali zaposlitve pri vladi k zaposlitvi kot lobisti za interesne skupine in obratno označuje termin *revolving door* (Hrebenar in Bryson 2009, 47, 276). Uradniki in lobisti malodane neprestano prehajajo iz izvršne ali zakonodajne veje med lobiste in obratno, nekateri celo večkrat. Leta 2007 je bilo med lobisti registriranih več kot 300 bivših članov kongresa (Davidson in drugi 2008, 394). Leta 2012 je med zaposlenimi v kongresu

⁹⁴ Milbrath, Lester. 1963. *The Washington Lobbyists*. Chicago: Rand McNally (stran ni navedena).

⁹⁵ Zanimiv primer bivšega politika, ki je postal lobist, je Henry Kissinger (svetovalec za nacionalno varnost in sekretar za zunanje zadeve ZDA med leti 1969 in 1977). Med ostalim je uspel navezati stike med ZDA in Ljudsko republiko Kitajsko. Po izteku njegovega mandata ga je kitajska vlada najela za lobista v ZDA. Politiki, ki so postali lobisti, niso nov pojav. Na polovici 19. stoletja je ruska vlada najela bivšega ameriškega senatorja za takratnih 30.000 dolarjev, da je lobiral za prodajo (takrat ruske) Aljaske Združenim državam (Hrebenar in Bryson 2009, 24, 57–8).

(pomočniki, uradniki ...) 3693 takšnih, ki so lobirali leta 2009 in 375 bivših članov kongresa (Center for responsive politics 2012d).

Naslednji so **insajderski lobisti** (*insider lobbyists*), ki so podporniki neke interesne skupine in hkrati zasedajo tudi sedež v kongresu. Tak primer je dolgoletni senator Joseph Lieberman, ki zastopa »izraelske interese« (Hrebenar in Bryson 2009, 23). Insiderski lobisti je mogoče najti tudi med zaposlenimi po ministrstvih in na pomembnih pozicijah v Beli hiši in po ministrstvih. Reaganova, Clintonova in administracija Busha mlajšega, so bile »natrpane« s takimi ljudmi. V Bushevih administracijah je bilo celo »več sto« takih, ki so na svojih pozicijah delovali kot lobisti za določene interese (Hrebenar in Bryson 2009, 23). Kot smo omenili že prej, so se lobiranja lotili tudi v izvršni veji oblasti in tako ima tudi sama zvezna vlada (vlada, ministrstva, agencije, uradi) veliko **vladnih lobistov** (*liaison lobbyists*).

Sledijo ti. **lobisti za stike z javnostmi** (*public relations lobbyists*), ki skrbijo predvsem za javno podobo njihovih klientov in za te namene obstajajo tudi mnoga specializirana podjetja. Pogostokrat so najeta s strani tujih vlad za izboljšanje njihove podobe, pri čemer večina teh primerov ne ugleda luči javnosti ali dobi medijske pozornosti oziroma jo dobi 'prepozno', nadaljujeta Hrebenar in Bryson. Izstopajoč je takšen primer, ki je pomagal prepričati ameriško (lahko rečemo tudi svetovno) javnost v nujnost osvoboditve Kuvajta. Kuvajtska vlada v eksilu je takrat (1990) najela podjetje Hill and Knowlton (Hrebenar in Bryson 2009, 24–27). To je ustvarilo skupino *Citizens for a Free Kuwait* (CFK) in začelo aktivno podpirati, organizirati ter voditi njeno delovanje. Prav tako so pomagali organizirati zaslišanja pred kongresnim odborom za človekove pravice, za katero so nekatere sodelujoče tudi pripravljali. Med drugimi tudi takrat 15 letno dekle po imenu Nayirah (odboru je bila predstavljena brez priimka, da bi »zaščitili njeno družino«). Na prepričljivo ganljiv način in v brezhibni ameriški angleščini je potem povedala, da je na lastne oči videla, kako so iraški vojaki iz inkubatorjev vzeli 15 nedonošenčkov in jih pustili umreti na tleh. Dekle je bilo hči kuvajtskega ambasadorja v ZDA in zgodba je bila popolna laž. CFK je dobila 17.000 dolarjev od 78 posameznikov iz ZDA in Kanade ter skoraj 12 milijonov dolarjev od kuvajtske vlade in tako poplačalo podjetje za njegov trud (Democracy NOW! 2003).⁹⁶

⁹⁶ Drug primer je podjetje *Black, Manafort, Stone and Kelly*, ki je med ostalimi zastopalo tudi diktatorje, kot so bili filipinski Ferdinand Marcos, somalski Mohamed Siad Barre, zairski Mobutu Seseseko in angolsko gverilsko gibanje pod Jonasom Savimbijem ter krepko prispevalo k 60-milijonski pomoči ZDA tem gverilcem konec 80-ih

Hrebenar in Bryson navedeta še **interne lobiste** (*in-house lobbyists*), lobiste, ki so zaposlenih pri interesnih skupinah oziroma izhajajo iz njih in predstavljajo največje število lobistov v Washingtonu in po državah (kjer je lobiranje zmeraj več). Mnogi izmed njih niso profesionalni lobisti, le vlogo lobistov opravljajo. Zelo učinkoviti »amaterski« lobisti so lahko tisti s talentom, zaledjem ali prestižem, kot so to npr. člani *Business Roundtable* (ki jo sestavlja okrog 180 menedžerjev največjih ameriških korporacij), ki zmeraj naletijo na odprta ušesa pri politikih (Hrebenar in Bryson 2009, 28). Med ameriškimi korporacijami (tudi srednje velikimi) je vedno več takšnih, ki kongres nagovarjajo neposredno in ne preko panožnih združenj. Najeti lobistično podjetje jim prinese več posluha pri odločevalcih. Večje korporacije za namene lobiranja ustanavljajo celo posebne oddelke in ustanavljajo, kot se izrazita Hague in Harrop, prave »korporativne ambasade« v Washingtonu. To je eden izmed treh glavnih razlogov, ki naj bi prispeval k porasti pojava lobiranja. Naraščajoča kompleksnost kampanj za vplivanje na javno mnenje in porast vladnih regulacij sta ostala dva, ki jih naštejeta (Hague in Harrop 2007, 219). A k temu seveda moramo dodati tudi porast števila interesnih skupin in zgoraj naštete razloge zanj. Zakonodaja je temu dogajanju le s težavo sledila.

4.3 REGULACIJA LOBIRANJA

Glavni namen lobistov je torej poskušati vplivati na uradne politike preko komunikacije z odločevalci v imenu interesnih skupin, ki so jih najele ali iz katerih izhajajo. Metode, ki jih uporabljajo pri tem, so raznovrstne in vsebujejo med ostalim prispevanje denarja in organizacijo ali pomoč pri vodenju političnih kampanj, mobilizacijo širših množic za dvigovanje javne podpore, razumevanje obstoječe pomoči pri pisanju nastajajoče zakonodaje itd. Kakršnekoli metode torej, ki bi lahko ugodno vplivale na interese skupin, ki jih zastopajo ali olajšale njihov dostop do odločevalcev. K tem metodam je bilo nekoč šteti tudi podkupovanje, kot pravita Hrebenar in Bryson. Zlata doba korupcije v ameriški politiki naj bi trajala tam nekje od konca 19. do sredine 20. stoletja, ko so se sprejemale prve večje reforme lobiranja. Vendar je denar očitno ostal vseprisoten in neposredno podkupovanje je na nek

in v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja (Burkholder 1993), gverilci so leta 2008 še vedno bili na spisku njegovih strank (Hrebenar in Bryson 2009, 27). Še en nedaven primer je Saudova Arabija, ki je po terorističnih napadih na ZDA porabila več kot 20 milijonov dolarjev za izboljšanje lastne podobe in njihovi lobisti naj bi letno opravili več sto obiskov v pisarnah članov kongresa (Davidson in drugi 2008, 419).

način zamenjalo posredno. A poudariti velja, da za denar velja bolj to, da ustvarja dostop, ne zagotavlja pa glasov (Hrebenar in Bryson 2009, 29–30). Podobno, kot smo zgoraj zapisali za zakone, ki so urejali financiranje političnih kampanj, velja tudi za regulacijo lobiranja. Pot je bila dolga, naporna in ostaja nedokončana, nekatere spremembe so prav tako obtičale na Vrhovnem sodišču. Spet zaradi 1. amandmaja k Ustavi ZDA, ki daje državljanom tudi pravico »na vlado naslavljati prošnje in zamere« (National Archives and Records Administration 2012), kar je tudi ključen del Ustave za lobiste (Zetter 2008, 367).

Prvi poskus regulacije seže v leto 1876, ki je zahteval registracijo lobistov pri spodnjem domu kongresa. Nekatere države znotraj ZDA so lobiranje celo prepovedale,⁹⁷ vendar nobeno določilo ni bilo sistematično uveljavljeno na zvezni ravni. Šele dogodki povezani z drugo svetovno vojno so pripeljali do celostne reforme na tej ravni. To je bil *Foreign Agents Registration Act* (FARA) iz leta 1938, ki je bil sprejet iz bojazni pred propagando nacistične Nemčije znotraj ZDA, čeprav za to ni bilo resnih dokazov in pred bojaznijo povezano s pro-komunistično propagando. FARA propagande ni prepovedoval. Osredotočal se je bolj na razkrivanje dejavnosti. Poenostavljeno povedano osredotočal se je na razkritje lobiranja tujcev, lobiranja samega pa ni reguliral. Ministrstvu za pravosodje je bilo potrebno prijaviti, kdo dejavnost plačuje (tuji predstojnik - *foreign principal*) in kdo to počne v imenu plačnika (agent tujca - *foreign agent*).⁹⁸ Zakon je bil večkrat dopolnjen v 50-ih in 60-ih letih prejšnjega stoletja. Največje spremembe so se zgodile leta 1966 predvsem iz bojazni, da bi lahko tuji konkurenti poskušali vplivati na ameriške regulacije davkov in gospodarstva. Od takrat se je zakon zraven propagande osredotočal tudi na *grassroots* lobiranje in lobiranje kongresa s strani tujih držav oziroma entitet.⁹⁹

⁹⁷ Država Georgia je leta 1877 prepoved zapisala celo v svojo ustavo (Fink Hafner 2007, 80).

⁹⁸ *Foreign Agents Registration Act* 22 U. S. C. §611 določa v členu b: tuji predstojnik (*foreign principal*) je vlada ali politična stranka tuje države, tuja fizična oseba ali partnerstvo, združenje, korporacija, organizacija ali kakršnakoli druga povezava oseb organizirana pod zakoni tujih držav ali katere glavno mesto delovanja je tuja država.

Agent tujca (*agent of a foreign principal*) je definiran v členu c: vsaka oseba (fizična in pravna), ki deluje kot agent, predstavnik, zaposleni ali sluga tujega naročnika ali ki karkorkoli deluje po nalogu, zahtevi, napotkih ali pod nadzorom tujega predstojnika. Vsaka oseba, katere dejavnosti so posredno ali neposredno nadzirane, usmerjane, financirane ali subvencionirane s strani tujega predstojnika v celoti ali v večjem delu. Tisti, ki neposredno ali preko drugih oseb v ZDA izvaja politične aktivnosti, ki so v interesu tujega predstojnika ter deluje kot PR svetovalec, propagandni agent ali politični svetovalec za ali v interesu tujega predstojnika. Za agenta velja tudi tista oseba, ki nabira in porablja in deli prispevke, posojila, denar ali druge stvari z vrednostjo v interesu predstojnika, ki zastopa interese predstojnika pred agencijami ali uradniki vlade ZDA ali tista oseba, ki se za agenta smatra (FARA).

⁹⁹ Eden izmed razlogov za spremembo zakonodaje v 60-ih, so bile tudi aktivnosti Izraela v ZDA, kot bomo obrazložili spodaj.

Takoj po vojni je sledil *Federal Regulation of Lobbying Act* iz leta 1946. To je bil prvi zakon, ki si je prizadeval vzpostaviti sistem registracije lobistov in razkritje tistih, ki so poskušali vplivati na kongres. Od vsakega, katerega »glavni cilj« (*primary purpose*) je bil vplivati na sprejetje ali zavrnitev zakonodaje v kongresu, je zahteval, da se registrira v obeh domovih kongresa in poroča vsako četrletje o svojih financah. Zakon ni reguliral dejavnosti same ali finančnih aktivnosti lobistov, poudarjal je zgolj registracijo dejavnosti in poročanje o njej in uvedel kazni za nespoštovanje. Kljub šibkosti zakona samega je bil še dodatno oslabljen zaradi odločitve Vrhovnega sodišča v zadevi *United States v. Harriss* (347 U.S. 612) iz leta 1954, kjer je sodišče odločilo, da se morajo prijaviti samo lobisti, ki so plačani za svojo dejavnost in da se zakon nanaša zgolj na tiste, ki člane kongresa ogovarjajo neposredno.

Sledilo je obdobje večih neuspešnih poskusov mašenja lukenj v zakonu. In šele leta 1995 je dejansko prišlo do sprejetja *Lobbying Disclosure Act* kot odgovor na škandal,¹⁰⁰ ki je vključeval tudi dejansko podkupovanje članov kongresa s strani lobistov (PublicCitizen 2005). Po sprejetju tega zakona, ki je razširil zahtevo za registracijo na vse tiste lobiste, ki porabijo vsaj eno petino svojega časa za vplivanje na zakonodajalce, osebje kongresa ali višje uradnike v izvršni veji, in ki za to dobijo vsaj 5.000 dolarjev v polletnem obdobju, je število registriranih lobistov poskočilo za več kot 10.000 na skoraj 15.000. Leta 2005 je število registriranih lobistov doseglo skoraj 35.000.¹⁰¹ Zakon je zahteval tudi, da lobisti predlagajo polletna poročila, v katerih morajo navesti, kdo so njihove stranke, na katere politike (*policies*) poskušajo vplivati in koliko denarja »približno« namenijo za lobiranje. Zvišale so se kazni za kršitelje, *grassroots* lobiranje so iz zakona izvzeli. Deloma so spremenili tudi FARA. Razširili so definicijo agentov tujca tako, da sedaj vključuje tudi posameznike, ki lobirajo v imenu podjetij v lasti tujcev.

Zadnji poskus regulacije lobiranja se je zgodil leta 2007. Že pred tem je bilo očitno, da je zakon še vedno pomanjkljiv. Ni bilo dovolj prijav ali pa so bile napačne (še posebej seveda glede porabljenega denarja), mnoge so prihajale prepozno, kot se je izrazil eden izmed članov kongresa: »imamo sistem razkrivanja lobiranja zgolj v imenu«, zato je spet bil potreben

¹⁰⁰ Na ti. *Wedtech* škandal.

¹⁰¹ Število aktivnih lobistov je po podatkih *Center for Responsive Politics* znašalo malo čez 14.000. Zanimivo je to, da je število aktivnih lobistov doseglo najvišjo vrednost v letu 2007, ko jih je bilo skoraj 15.000, v letu 2012 je padlo pod vrednost iz leta 1998 na nekaj čez 10.000. Izdatki za lobiranje, kljub temu kažejo konstantni trend večanja (Center for Responsive Politics 2012a).

škandal v zvezi z lobiranjem,¹⁰² da se je dejansko nekaj premaknilo (Davidson in drugi 2008, 410–3). Nastal je *Honest Leadership and Government Act*. Najpomembnejša določila, ki jih uvede so četrletno poročanje glede lobiranja, polletno poročanje o finančnih prispevkih za politične aktivnosti, povečuje kazni, podaljšuje obdobje, v katerem bivši člani in zaposleni kongresa ne smejo preiti med lobiste in s tem naslavlja fenomen vrtljivih vrat, prepoveduje sprejemanje daril kot tudi plačil za raznorazne prireditve ter omejuje plačana potovanja, ki jih mora prej odobriti etična komisija kongresa. Lobist ali lobistično podjetje je lahko vpleteno v organizacijo teh potovanj zgolj, če dogodek traja en dan ali manj. Potovanja so lahko daljša, če jih organizira ena izmed številnih tako imenovanih 501 (c) 3 skupin (obrazloženo spodaj), vendar pod pogojem, da noben lobist tega ni plačal, organiziral ali prisostvoval. Omejitve za potovanja veljajo le za senatorje in njihove zaposlene. Pomembno je tudi, da morajo politične organizacije poročati FEC-ju vsakega pol leta sredstva, katera je zbral lobist (Hrebenar in Bryson 181–3). Tehnika se imenuje *bundling*. Pri tem gre za to, da nekateri lobisti zbirajo sredstva iz različnih naslovov in jih tako zbrane posredujejo naprej političnim kandidatom (Davidson in drugi 2008, 402).

Lobiranje ni 'omejeno' zgolj z zakoni, ki se nanašajo neposredno na interesne skupine ali na volilno zakonodajo. Precejšen vpliv ima tudi davčni zakonik (*Internal Revenue Code*) oziroma pravila ameriškega davčnega urada (*Internal Revenue Service- IRS*). Gre predvsem za pravila, ki določajo, ali je prispevke, ki so jih ljudje dali katerim organizacijam, mogoče odbiti (*tax deductible*) od davkov ali ne. Vsi tipi organizacij opisanih spodaj so oproščeni (*tax exempt*) plačevanja davkov (Hrebenar in Bryson 2009, 58). Zgoraj smo že omenili nekatere, vendar jih bomo spodaj skupaj z drugimi obdelali bolj natančno.

Najprej bomo obrazložili številko 501. Pod tem paragrafom so navedene vse neprofitne organizacije, ki so izvzete plačevanja davkov v ZDA, vsega skupaj to zaobjema nekje 36 zvrsti (z več podzvrstmi) organizacij.¹⁰³ Oproščene plačevanja davkov so seveda tudi

¹⁰² 2006 se je izvedelo, da je lobist Jack Abramoff, ki so ga indijanska plemena najela za lobista, da bi jim pomagal pri odpiranju novih in ohranjanju licenc starih kazinojev, opeharil za več deset milijonov dolarjev. To je počel tako, da je skupaj s svojim partnerskim podjetjem (Scanlon), ki naj bi skrbelo za *grassroots* podporo, plemenom zaračunaval prevelike stroške in pri tem pozabil omeniti, da je partner tega podjetja. Hkrati so on in njegovi na skrivaj lobirali proti interesom plemen, ki naj bi jih zastopali (Hrebenar in Bryson 2009, 177). Leto prej je izbruhnil še en škandal, ki je mogoče dobil manj pozornosti. Lawrence Franklin, uslužbenec ministrstva za obrambo, je zaposlenim pri AIPAC-u predajal tajne dokumente, ki so obravnavali politike ZDA do Irana (IRMEP 2012j, 60).

¹⁰³ K tem se štejejo še razne vrste kooperativ pod paragrafom 521 (a).

politične organizacije, definirane pod paragrafom 527 (IRS 2011). Za naše potrebe moramo razumeti zgolj te organizacije in organizacije interesnih skupin ustanovljene pod sekcijami 501 (c) (3), 501 (c) (4) ameriškega davčnega zakonika, ker so ravno ta določila v ZDA ustvarila dve največji zvrsti interesnih skupin (Hrebenar in Bryson 2009, 58):

- a) **Organizacije** pod paragrafom **501 (c) (3)** so tiste organizacije, ki so ustanovljene in vodene izključno iz enega ali večih točno določenih razlogov. Ti so lahko religiozne, dobrodne, znanstvene, izobrazbene, književne ali športne (za promocijo športna na nacionalni ali mednarodni ravni) narave, lahko so tudi organizacije za varstvo potrošnikov ali organizacije za preprečevanje nasilja nad otroci ali živalmi. V splošnem se jih označuje za dobrodne organizacije in zato morajo delovati v korist javnosti in ne v korist posameznih fizičnih ali pravnih oseb. Donacije tem organizacijam (razen organizacijam za varstvo potrošnikov) so lahko od donatorjev prijavljene kot davčne olajšave vendar za to spet obstajajo določene omejitve, ki jih tukaj ne bomo obravnavali. Pomembno pri teh organizacijah je, da lahko izgubijo svoj status izvzetosti plačevanja davkov, če se ne držijo pravil, določenih za njih, glede njihovega političnega delovanja in lobiranja.

Politično delovanje se nanaša predvsem na delovanje v političnih kampanjah. Za njih velja absolutna prepoved posredne ali neposredne udeležbe v političnih kampanjah za ali proti izvolitvi kandidatov za uradna mesta na vseh ravneh političnega spektra. Vendar jim ni prepovedano izvajati poučevanja volilnega telesa, vzpodbujanja volivcev k udeležbi na volitvah ali k registraciji volivcev, dokler to počnejo na nestrankarski način.

Te organizacije se smejo ukvarjati z lobiranjem (poskusom negativno ali pozitivno vplivati na sprejemanje ali oblikovanje zakonodaje ali vplivati na ljudi, ki so vključeni v procese sprejemanja politik) ali propagando (torej vključuje tudi *grassroots* lobiranje), če to ne tvori »znatnega dela« njihovih aktivnosti. Če lobirajo 'preveč', jih to lahko stane njihovega statusa. Zgornja meja denarja, ki ga lahko organizacije porabijo za lobiranje na leto je 1 milijon dolarjev. Vsota je odvisna tudi od velikosti organizacije same. Če na primer organizacija za svoje delovanje porabi 500.000 dolarjev, lahko lobiranje predstavlja 20 odstotkov te vsote (ob tem, da je lobiranje že vključeno v ta sredstva!). Vendar jim je dovoljeno organizirati izobraževalna srečanja, pripravljati in razdeljevati izobraževalen material, sodelovati v javnih razpravah,

objavljati raziskave, če to počnejo na ne-strankarski način ali pričati v svojo korist pred zakonodajnimi telesi, če so tja povabljeni.

- b) **Organizacije** iz paragrafa **501 (c) (4)** so lahko zgolj sledeče: državljanska društva (*civic leagues*), organizacije za javno dobrobit (*social welfare*)¹⁰⁴ in lokalna delavska združenja (zaposleni pri določenem delodajalcu ali osebe iz določene občine - *municipality*). Tudi za njih velja, da ne morejo delovati v korist lastnikov ali posameznikov. Da bi ohranile svoj status, morajo dohodki teh organizacij biti namenjeni izključno za dobrodelne (*charitable*), izobraževalne (*educational*) ali rekreacijske (*recreational*) namene.

Od naštetih bomo obravnavali samo organizacije za javno dobrobit. Če namreč organizacija dokaže, da bo delovala »izključno« (*exclusively*) za promocijo javne dobrobiti, za njo ne velja več omejitev, ki velja za zgoraj omenjene 501 (c) (3), ali 501 (c) (4), ki tega ne 'dokažejo'. Tista namreč, ki onemogoča posredno ali neposredno participacijo v političnih kampanjah in vplivanju na tvorjenje zakonodaje. Če organizacija to dokaže, je lahko tudi deloma politično aktivna in podobno velja tudi za lobiranje. Kar avtomatično pomeni, da ljudje svojih prispevkov organizacijam 501 (c) (4), ki so se odločile tako delovati, ne morejo več odbiti od davkov (IRS 2011).

Kar se lobiranja tiče, lahko te organizacije lobirajo neomejeno pod pogojem, da lobirajo za zadeve, ki so bile navedene za njen obstoj.

Kar zadeva politične aktivnosti, so te organizacije lahko vpletene v politične kampanje kandidatov za ali proti njihovi izvolitvi pod pogojem, da tako delovanje ni primarna dejavnost te organizacije (Reilly in Braig-Allen 2003, 2–3).

- c) **Politične organizacije** iz paragrafa **527** smo že obdelali zgoraj. Tukaj bomo samo našteteli, katere spadajo pod to kategorijo. To so stranke, odbori, združenja, fondi ali katerekoli organizacije, ustanovljene in vodene z namenom posrednega ali neposrednega nabiranja in trošenja sredstev za namene vplivanja na izbor, nominacijo, izvolitev, namestitev kateregakoli posameznika na katerikoli politični položaj v državi.¹⁰⁵

¹⁰⁴ V ameriškem kontekstu to nima kaj dosti opraviti s socialo ali socialno državo (*social welfare state*). Gre za to, da so to organizacije, ki naj bi delovale v dobro javnosti in za skupno dobrobit.

¹⁰⁵ U.S.C. 26 § 527 (e) (1) in (2).

Dodajmo to, da lahko vse organizacije iz sekcije 501 (c)¹⁰⁶, razen tistih organizacij iz sekcije 501 (c) (3), ki jim je to eksplicitno prepovedano, ustanavljajo take politične organizacije oziroma natančneje - lahko ustanovijo posebne ločene fonde (*separate segregated fund*), ki se potem obravnavajo kot neodvisne politične organizacije (IRS 2011). Ti fondi so torej zgoraj omenjeni PAC-i. Izpostaviti moramo še to, da obstajata dve vrsti PAC-ov. Korporacije, sindikati in zgoraj omenjene (501 c) organizacije ne smejo neposredno prispevati sredstev za volitve. Tudi zaradi tega ustanavljajo te fonde (PAC-e) za ustanovitev, kateri nosijo stroške in pridobivajo sredstva za njih. Ta sredstva in svoja sredstva lahko potem namenjajo za njihove aktivnosti. Druga vrsta PAC-ov so ti. nepovezani (*nonconnected*) PAC-i, ki so organizacijsko in finančno neodvisni od drugih organizacij oziroma popolnoma odvisni od donacij ljudi (Federal Election Commission 2008).

Če povzamemo, je zakonodaja glede lobiranja v ZDA res zelo obširna, vendar je še zmeraj dovolj pomanjkljiva, da omogoča zlorabe in lobiranje spravlja na slab glas.¹⁰⁷ To bi lahko pripisali dejstvu, da po eni strani stežka dohaja razmah lobiranja in razvoj lobistične industrije, po drugi strani pa so ravno interesne skupine tiste, ki otežujejo sprejetje restriktivnejše zakonodaje. Ne glede na to, se ob spremljanju političnega dogajanja v Združenih državah ne gre izogniti vtisu, da nezadovoljstvo s sistemom vzbuja predvsem izjemen vpliv nekaterih interesov v ZDA.

4.4 POGOJI VPLIVA

Najpomembnejše pri lobiranju so zveze in poznanstva. Vpliv lobistov ni nujno tako velik, kot ga radi (sami) poudarjajo. Dostikrat je vse, kar dosežejo, to, da svojim klientom omogočijo dostop do politikov in birokratskega aparata. Pogojev, potrebnih za uspešno vplivanje interesnih skupin na odločevalce, je vsaj pet. Najpomembnejša je **stopnja legitimnosti**.

¹⁰⁶ Center for Responsive Politics omenja še 501 (c) (5) organizacije (sindikati in kmetijske organizacije) in 501 (c) (6) organizacije, med katere štejejo podjetniška društva (*business leagues*), nepremičninske (*real estate*) in trgovske (*trade*) uprave (*board*) ter gospodarske zbornice (Center for Responsive Politics 2012e). Ker je glavni cilj te organizacije slediti in proučevati vpliv denarja na ameriško politiko in so posledično tudi te organizacije v večji meri vpletene v te procese, so bile omenjene tudi tukaj.

¹⁰⁷ Seveda obstajajo tudi organizacije, ki si prizadevajo »izboljšati podobo in povečati vlogo [lobiranja] kot vitalnega in spoštovanega člana v demokratičnem procesu«, kot je to na primer *ALL - American League of Lobbyists* (ALL 2012).

Skupine z največjim ugledom in podporo javnosti bodo pri lobiranju v največji prednosti. Druga po pomembnosti je **sposobnost sankcioniranja** odločitev in koliko boleče so lahko te sankcije. Naslednja pomembna lastnost je **številčnost** oziroma število, gostota ter zagnanost članov skupin. Kot zadnjo lastnost po pomembnosti navedeta vire (*resources*) oziroma **denarna sredstva**. Denar pripomore k vplivu, a ne vedno.¹⁰⁸ Praviloma velja, pravita, da so razpoložljiva sredstva redko odločilna. Zgoraj naštetu in ostala politična sredstva ter lastnosti skupin so pomembnejša. Spretno lobiranje jih lahko izkorišča, ne more pa jih ustvariti (Hague in Harrop 2007, 219–20, 222–3). Vpliv denarja je zmeraj potrebno meriti skupaj z drugimi dejavniki, kot so pritiski volivcev, strankarske povezave, prijateljstva, osebna prepričanja in predsodki članov kongresa ali drugih. Za denar lobistov, ki ga tako ali drugače namenjajo odločevalcem, velja, da njihova razmerja bolj utrjuje, kot pa jih snuje. »Glasovi bodo zmeraj potolkli denar«, je vedel povedati eden izmed kongresnikov. Denar je namreč, v nasprotju z volivci mogoče zmeraj nadomestiti.

Iz tega sledi še ena zelo pomembno dejstvo, ki ga interesne skupine izigravajo pri lobiranju kongresa. Okrog sto interesnih skupin naj bi namreč vodilo natančne evidence, kako so posamezni člani kongresa glasovali na področjih, ki so tem skupinam blizu ali ki so pomembna za njih. **Evidence glasovanja** potem seveda posredujejo svojim članom. Prav tako jih uporabljajo kot pomoč pri odločanju o tem, ali bodo kongresnika podprli na naslednjih volitvah ali ne. Člani kongresa, še posebej tisti z majavimi stolčki, so zato še posebej pazljivi pri oddaji svojega glasu, ko se v kongresu izve, katere skupine bodo nadzirale glasovanje (Davidson in drugi 2008, 403–5). Seveda je za uspeh potrebno tudi pravilno lobirati.

Splošna pravila učinkovitega lobiranja vključujejo pravočasnost, ki je zelo pomembna pri končnem rezultatu. Najbolj učinkovite so interesne skupine takrat, ko imajo odločevalci pred seboj še prazen list papirja. Kot smo videli zgoraj, je pri skupinah v Združenih državah dokaj pogosto to, da same pišejo ali pomagajo pisati zakonodajo. V zavesti je potrebno ohraniti tudi kompleksnosti javnopolitičnega procesa, kar vključuje poznavanje proceduralne poti, poznavanje nasprotnih interesov in zmožnost iskanja zaveznikov. **Naslavljanje** je potrebno

¹⁰⁸ Kot se izrazita Hague in Harrop: »*Here money talks, but not always loudly*« (Hague in Harrop 2008, 223). Kar priključuje v spomin še eno izjavo, kateri ne smemo popolnoma zaupati. Predstavniki spodnjega doma kongresa Michael Joseph 'Ozzie' Myers je leta 1980 dejal agentu FBI pod krinko, medtem ko je od njega jemal podkupnino: »*Money talks in the business and bullshit walks. And it works the same way down in Washington*« (CongressionalBadBoys 2012).

prave ljudi, kar se v ZDA razteza čez celoten politični spekter in čez vse veje oblasti. Nasljaljati jih je potrebno tudi **na pravilen način** in z natančno izdelanimi strategijami. Zelo učinkovito komuniciranje je komuniciranje iz perspektive poslušalcev in ne iz lastne perspektive. Prav tako **učinkovite so komunikacijske strategije** osredotočene na emocionalna sporočila, ki morajo biti enostavna in jasna. Predlogi, ki se jih podaja, morajo biti uporabni in prilagojeni odločevalcem ter morajo hkrati upoštevati omejitve, do kod lahko sežejo. Dokler se upošteva pravilo, da ne ravnati tako kakor večina, se tudi ne gre bati podučevanja in dokazovanja pred odločevalci. Ustvariti se mora zaupanje in vtis zaupljivosti. V procesu lobiranja mora ostati osnovni cilj vplivati na oblikovanje politike, ki bo v interesu lobija ali vsaj ne v nasprotju z njim, pri čemer je v ZDA prav diskretnost lobiranja pogosto predpogoj za njegovo učinkovitost (Fink Hafner 2007, 57–63; Zetter 2008, 3, 30).

4.5 LOBIJI IN ZUNANJA POLITIKA ZDA

Zgoraj smo že pokazali, da lahko imajo interesne skupine precejšen vpliv na tvorjenje zunanje politike te države. Poskušali smo tudi pokazati, da tega vpliva ne gre precenjevati, saj interesom nasproti stoji mogočni birokratski aparat. Trdili bomo, da lahko imajo resen vpliv samo takrat, ko imajo zaveznike tudi znotraj tega aparata - na čim več ravneh. Na tem mestu si bomo na kratko ogledali zgolj vpliv, ki ga lahko imajo etnični lobiji. Razlog za porast njihovega števila in moči vidi Snetzinger predvsem v spremembi ameriške zakonodaje glede omejitev priseljevanja v letu 1965 (*Immigration Act of 1965*), ki je na široko odprl vrata imigrantom, katerih število se je še povečalo med 1980 in 1990, spet zaradi sprememb zakonodaje, ki so sprostile omejitve glede tistih, ki so bežali pred politično represijo, omogočile ilegalnim prišlekom legalizacijo njihovega statusa in na koncu še spremembe, ki so dodatno omilile pogoje za tiste, ki so v ZDA hoteli priti na legalen način (Snetzinger 2002, 290). Kot pravi Watanabe (1984, 3–10), etničnost ravno konec 60-ih postane »zelo pomemben in vztrajen vir politične in socialne identifikacije ter motivacije« v ZDA, kar je vsekakor pomembno prispevalo k porastu aktivnosti interesnih skupin v tej deželi. Flanzbaumova (1999, 10) trdi, da so 70-a potem postala »era, posvečena diverziteti, oblikovanju etnične identitete in raziskovanju kulturne dediščine.« Goldberg (1990, 10) celo zapiše, da je etnična zavest v 70-ih in 80-ih letih postala bistvena sestavina notranje politike v Severni Ameriki. Zato si bomo na kratko ogledali tri primere etničnih lobijev, ki so imeli

precejšen vpliv na zunanjo politiko Združenih držav, preden se bomo podrobneje posvetili vplivu judovske skupnosti.

Kot prvega bomo navedli primer kitajskega lobija. **Kitajski lobi** je v ZDA pridobil na moči konec 30-ih let 20. stoletja. Vendar so kitajski nacionalisti že pred tem najemali vplivne lobiste, ki so ameriški kongres svarili predvsem pred kitajsko komunistično nevarnostjo. V njem so se znašli tako Kitajci kot tudi Američani. Dodatna krila je lobi dobil tudi po japonski agresiji na Kitajsko in bil zelo vpliven pri vzpostavljanju in pospeševanju gospodarskih sankcij Združenih držav naperjenih zoper Japonsko.¹⁰⁹ Med drugo svetovno vojno je ameriški kongres nagovarjala celo Čang Kajškova soproga. Nasploh so pripadniki lobija za takratne razmere uporabljali najbolj napredne PR metode: množična pošiljanja pisem, uporaba javnih govorcev, uporaba peticij, mobilizacija mnenjskih voditeljev na univerzah, v cerkvah in ostalih organizacijah, prav tako so imeli zaveznike med vplivnimi politikami. Še več vpliva je lobi dobil med korejsko vojno. Glavni dosežki lobija sta bila ohranjanje podpore Čang Kajšku¹¹⁰ in pozneje preprečitev priznanja Ljudske Republike Kitajske (LRK) ter onemogočanje LRK-ju znotraj Združenih narodov.¹¹¹ Normalizacija odnosov s Kitajsko je bila mogoča šele takrat, ko je lobi nekako zamrl, kar se je zgodilo šele v 70-ih z Nixonom, je pa ponovno oživel z izvolitvijo demokratične vlade na Tajvanu v 90-ih. Lobiranje postane zopet toliko uspešno, da so nekateri strokovnjaki za zunanjo politiko primerjali uspešnost njegovega početja z uspešnostjo lobiranja za interese Izraela (Cohen 2002, 185–91).

Naslednji primer je **kubanski lobi**.¹¹² Politika ZDA po letu 1959 (torej od Castrovega prevzema oblasti na Kubi) je bila pod stalnim močnim vplivom kubansko-ameriške skupnosti na jugu Floride (Logevall, 2002, 109). Takrat je na jug ZDA prispela dokaj majhna, a zelo

¹⁰⁹ Kot zapiše Painter, je bil onemogočen dostop do nafte eden »ključnih faktorjev« pri odločitvi Japonske, da napade ZDA. Nekje do 80 odstotkov nafte je v Japonsko pred embargom jeseni leta 1941 prihajalo iz ZDA (Painter 2002, 4). Kitajski lobi je takrat bil eden izmed faktorjev, ki so onemogočali nadaljevanje diplomatskih stikov med ZDA in Japonsko (Cohen 2002, 186).

¹¹⁰ Pomoč je v obdobju po drugi svetovni vojni v vojaški in ekonomski obliki do padca nacionalističnega režima leta 1949 znašala 2,5 milijarde dolarjev. Za primerjavo povejmo, da je pomoč ZDA v obliki Marshallovega načrta v obdobju 1947–52 za 16 evropskih držav znašala 12 milijard (Sibley 2002, 95).

¹¹¹ Za ta namen lobi organizira skupino *Committee of One Million Against the Admission of Communist China to the United Nations* (Cohen 2002, 189).

¹¹² Ena bolj znanih predstavnic kubanskega lobija je pop zvezda Gloria Estefan, ki je skupaj z možem »na čelu kubanskih Američanov, ki zagovarjajo ostro politiko do vlade na Kubi« (Stephens 2010). Kot Pravi Slany, je največja skupina ameriških Kubancev organizirana pod imenom *Cuban-American National Foundation*. Med uspehe si je lahko štela tudi vsakoletno obsojanje Castrovega režima pri (bivši) Komisiji za človekove pravice OZN (Slany 2002, 496).

glasna skupina emigrantov (bežali so predvsem tisti iz višjih družbenih razredov) iz Kube. Na začetku tisočletja so kubanski Američani predstavljali vsega 0,5 odstotka vse populacije v ZDA in 10 odstotkov latino populacije, vendar jih je 63 odstotkov živelo na območju Miamija. Dejstvo je, da živijo tako zgoščeno v eni najpomembnejših držav v ZDA, kar se tiče elektorskih glasov za predsedniške volitve in to, da ni bilo in še vedno ni nobene druge skupine, ki bi ji nasprotovala, kar je še posebej veljalo v obdobju hladne vojne zaradi njihove protikomunistične retorike. To jih dela za zelo močno politično silo, na katero mora računati vsak nadebudni predsedniški kandidat v ZDA (Snetzinger 2002, 296–7). Kot se je nekoč izrazil Jimmy Carter, ko je zavrnil omilitev sankcij zoper Kubo: »S tem ne bi pridobil nobenega glasu, bi jih pa mnogo izgubil, če bi Castru zgolj nakazal naklonjenost« (Logevall 2002, 109).¹¹³ Posledica teh dejstev je bil »strupen in ekscesiven diplomatski napad« Združenih držav na Kubo, ki jo je pravzaprav zaprl pred svetom. Početje je bilo že večkrat obsojeno tudi s strani največjih zaveznic ZDA - brez pravega učinka (Snetzinger 2002, 296–7).

Tudi **grški lobi** je zanimiv primer. Leta 1964 so si organizacije grških Američanov v ZDA prizadevale zmanjšati vojaško pomoč Turčiji, da ta ne bi mogla orožja uporabljati zoper Grke na Cipru, ki so si prizadevali za neodvisnost. Največji vpliv so dosegli leta 1974, ko so uspeli skozi kongres spraviti resolucijo, ki je podpirala neodvisnost Grkov na Cipru in nasprotovala turški intervenciji, čeprav je večina opazovalcev krivila Grke za izbruh nasilja. Skozi kongres je po uspešnem lobiranju prišel tudi embargo orožja za namenjenega v Turčijo. Temu sta nasprotovali tako administracija kot tudi vodstvo kongresa. Turčija je, kot odgovor na to, ukazala zaprtje vseh ameriških vojaških inštalacij na njenem ozemlju. Lobiranje se je nadaljevalo in moč lobija je bila posledica treh dejavnikov. Najprej zaradi dobre organizacije lobija samega (deloma so se zgledovali po organiziranosti pro-izraelskega lobija¹¹⁴) in njegovega dela (učinkovite *grassroot* kampanje - pisma, telegrami, klici ...). Drugo je bilo zelo uspešno sodelovanje z drugimi interesnimi skupinami, in sicer z armenskimi in pro-izraelskimi. S temi so sodelovali predvsem pri ohranjanju embarga na orožje. Turčija je na

¹¹³ Cyrus Vance, njegov takratni svetovalec za zunanjo politiko je namreč 1976 leta predlagal omilitev sankcij zoper Kubo, ker je s tem računal na to, da bo Kuba omejila svojo pomoč odporniškemu gibanju v Angoli (*Popular movement for the liberation of Angola*), ki je Američanom v tistem delu sveta delala precej preglavic (prav tam).

¹¹⁴ Celo ime so si izbrali podobno: *American Hellenic Institute Public Affairs Committee - AHIPAC*. Še ena pomembna organizacija pri tem je bila *American Hellenic Educational Progressive Association - AHEPA* (Slany 2002, 495). Bowles AHIPAC leta 1998 smatra za drugi najvplivnejši lobi za pro-izraelskim lobijem v ZDA (Bowles 1998, 244).

podlagi tega prekinila odnose z Izraelom. In tretji pomemben dejavnik je bilo zelo usmerjeno vplivanje lobija na tiste člane kongresa, ki so lahko vplivali na delo kongresa (Slany 2002, 495, Watanabe 1984).

4.6 POGOJI USPEŠNEGA LOBIRANJA ETNIČNIH LOBIJEV

Če smo zgoraj govorili o pogojih in načinih uspešnega lobiranja, se moramo dotakniti še treh dejavnikov, ki jih Snetzinger (2002) navede kot tiste, ki lahko ublažijo ali celo odpravijo vpliv etničnih lobijev na zunanjo politiko ZDA. Prvi dejavnik je **javno mnenje**. To se je že večkrat pokazalo kot odločilno pri vplivu etničnih skupin. Če je javnost namreč naklonjena ciljem skupin ali vsaj apatična glede le-teh, lahko skupine dosega izjemen vpliv na svojih ozkih interesnih področjih. Kot primer tega navede ustanovitev Izraela. Tisti, ki so mnenje o tem vprašanju imeli izoblikovano, so jo podpirali, večina ljudi v ZDA je vedela zelo malo o tem vprašanju. Resnična debata glede tega vprašanja je potekala pravzaprav zgolj znotraj judovske skupnosti v ZDA. Na istem primeru razloži tudi neuspeh. Izrael je takoj zaprosil za vojaško in ekonomsko pomoč, vendar je ameriški embargo na izvoz orožja na Bližnji Vzhod ostal predvsem zaradi nasprotovanja javnosti dvigu embarga. Kot drugi uravnoteževalni dejavnik navede vpliv, ki ga lahko imajo na interese etničnih lobijev **ne-etnični lobiji** oziroma predvsem gospodarske interesne skupine, kar še posebej velja, če so pod vprašajem ekonomski interesi ZDA. Tretji dejavnik, ki lahko ublaži njihov vpliv, so interesi **drugih etničnih lobijev**, ki lahko zastopajo tudi diametralno nasprotna stališča. Kjer teh protiuteži ni, pravi Snetzinger, lahko tudi zelo majhen etnični lobi dominira politično areno. A lahko bi dodali še en dejavnik, ki ga omenja. Namreč tega, da morajo te skupine dokazovati, da so **konsistentnost** svojih političnih zahtev **z osnovnimi načeli zunanje politike ZDA**, ki jih Snetzinger povzame takole - vojaška varnost, zaščita ekonomskih interesov in zmanjševanje ter mirno reševanje mednarodnih sporov. Politična podpora etničnim lobijem prav tako temelji tudi na politični preračunljivosti - če lahko s podporo mnogo pridobiš in malo izgubiš (Snetzinger 2002, 303–6).¹¹⁵

¹¹⁵ Kot primer navede glasove Judov na volitvah leta 1948. Trumanova volilna strategija je slonela tudi na pridobivanju glasov interesnih skupin in njegovo priznanje Izraela je vsekakor bilo deloma tudi povezano z volitvami (Snetzinger 2002, 305). Je pa k temu prispeval tudi dostop nekaterih vidnejših judovskih predstavnikov do Trumana in strah pred vplivom Sovjetske zveze na bližnjevzhodnem območju (Spiegel 1985).

Podobno o pogojih za uspešno vplivanje etničnih lobijev govori Watanabe (1984), ko pravi, da je eden glavnih ciljev, ki jih morajo doseči ta, da prepričajo odločevalce v to, da je zastopanje njihove pozicije v interesu javnosti oziroma nacionalnem interesu. Dalje opozarja na to, da morajo biti izjemno **dobro organizirani** in s tem vidni v politični sferi ter hkrati imeti visoko raven politične participacije. **Kohezivnost** skupin je zelo pomembna, še posebej okrog specifičnih vprašanj, ki zadevajo te skupine. Kot zadnje omenja še sposobnost **gradnje koalicij** z drugimi interesnimi skupinami in tudi znotraj njih samih. Najboljši način zagotavljanja politične podpore je za Watanabeja, če lahko skupine z odločevalci zgradijo nekakšen **sistem medsebojne podpore**. Če se med njimi vzpostavi nek medsebojno koristen odnos, skupina dobi v odločevalcu zaveznika, ki podpira njihove cilje in obratno. Skupina mu služi kot vir informacij, mu piše govore, dostavlja poročila ali dokumente, mu nudi pomoč na volitvah v denarnem in političnem smislu, ga podpira pri njegovih ostalih zakonodajnih iniciativah in tako dalje (Watanabe 1984, 49–63).

Pokazali smo, da interesne skupine - lobiji, predstavljajo enega bistvenih dejavnikov pri formulaciji politik v ZDA. Drznili si bomo trditi, da bi to lahko bilo tisto, kar je mislil Netanyahu, ko je izjavil, da ve, kaj je Amerika. Vpliv interesnih skupin na zunanjo politiko je prav tako lahko izjemen, kot smo videli. In tukaj bomo trdili, da je mislil prav na to, ko je dejal, da so ZDA stvar, ki se jo da enostavno premakniti v pravo smer. Kar je vsekakor mogoče storiti, če imaš v njih prave zaveznike ...

5 JUDOVSKA SKUPNOST

»*We control America*«

Stavek se je pripisoval Arielu Sharonu in kroži po medmrežju, čeprav stavka verjetno nikoli ni izrekel, kar so dokazali pri *Committee for Accuracy in Middle East Reporting - CAMERA* (CAMERA 2002).¹¹⁶ To je tudi eden izmed razlogov, zakaj smo to izjavo uporabili. Problematičen je ta pojav vsaj zaradi dveh razlogov. Prvič zaradi pripisovanja tako rekoč

¹¹⁶ Članica CPMAJO (glej prilogo Č).

nadnaravnih sposobnosti Judov¹¹⁷ pri obvladovanju najmočnejše države sveta in posledično tudi sveta samega, kar vsaj močno meji na antisemitizem, če že dejansko ni. Drugič to kaže na nerazumevanje dejanske moči, ki jo imajo znotraj ZDA, pogojev potrebnih za to, da jo ohranjajo ali razmer znotraj skupnosti same. Nikakor ne drži, da nadzorujejo Ameriko, drži pa, da so izjemno vplivna interesna skupina znotraj nje. Pravzaprav niti ne moremo govoriti o eni interesni skupini, ko govorimo o judovski skupnosti v ZDA, saj so pogledi nekaterih skupin znotraj te skupnosti (tudi glede Izraela na primer) lahko tudi diametralno nasprotni. Skratka skupnost je izjemno raznolika in vse kaj drugega kot monolitna tvorba, zato je verjetno bolj primerno govoriti o 'judovskih skupnostih'. Kot skupnost jo je mogoče obravnavati zgolj zaradi njene izjemne organiziranosti, ki po eni strani temelji na izjemni medsebojni solidarnosti, po drugi pa tudi na precej decentralizirani strukturi. Obstaja vsaj še en razlog, zakaj smo zapisali zgornji 'navedek'. Kot zapiše Goldberg (1996), je konec 20. stoletja pravzaprav celotna svetovna javnost začela ameriško judovsko skupnost smatrati kot »resnega igralca v svetovni politiki, sposobnega vplivati na dogodke, definirati in dosegati pomembne cilje in sposobna nagraditi prijatelje ter kaznovati nasprotnike«. Ameriški Judje se na drugi strani vedno bolj smatrajo za člane »izolirane in ranljive manjšine«, kar pogosto prihaja do izraza tudi preko pretirane bojzani pred antisemitizmom, katerega pojavnost v ZDA je vztrajno padala in ga sedaj praktično ni več. Leta 1983 je namreč 45 odstotkov Judov v anketah odgovorilo pritrdilno na vprašanje, ali je antisemitizem v ZDA resen problem. Leta 1990 je to število zraslo na 85 odstotkov (Golberg 1996). Kot dokazuje Finkelstein (2005), ni v novem tisočletju nič drugače.

Dejansko antisemitizem pada, percepcije ogroženosti Judov pa ostajajo ali se celo krepijo. Ta pojav ima verjetno precej problematične korenine. Finkelstein pokaže, da se namreč obtoževanje z antisemitizmom pogosto uporablja za utišanje tistih, ki izražajo kritična stališča do politik, ki jih na Bližnjem Vzhodu vodi Izrael. To naj bi bil resničen in ciničen cilj tistih, ki v kritičnosti do cionizma ali Izraela ali njegovih politik, vidijo prikrit antisemitizem - 'novi

¹¹⁷ Zakaj velika začetnica? Prej smo videli, da Jude avtorji zgoraj obravnavajo kot etnijo. Kar verjetno počnejo iz praktičnih razlogov. Nekateri se namreč smatrajo kot pripadniki religije, drugi pa kot pripadniki etnije, spet tretji oboje in še bi se dalo naštevati. Tukaj se ne bomo ukvarjali z vprašanjem, kaj pomeni biti Jud. Ali to pomeni religijsko pripadnost ali etnično pripadnost ali narodnost ali državljanstvo (glede na to, da se Izrael smatra za judovsko državo). Izrazili bomo zgolj upanje, da se nihče ne bo več resno ukvarjal s tem, ali so Judje posebna rasa ali ne. Glede Izraela velja omeniti sledeče. Maja 2012 je sodišče v Haifi zavrnilo pritožbo profesorja Uzzija Ornana, ki je hotel pripraviti izraelsko notranje ministrstvo do tega, da mu prizna njegovo državljanstvo na podlagi tega, kje je bil rojen, ne na podlagi tega, da je Jud (ni veren) oziroma (J)ud, ker je rojen judovski materi (Hovel 2012), če poenostavimo.

antisemitizem'. Antisemitizem zlorabljen v politične namene seveda banalizira resnost tega pojava.¹¹⁸ Začetki teh zlorab segajo ravno nekje v konec 70-ih let prejšnjega stoletja, izvirajo pa iz delov judovske skupnosti, najbolj naklonjene Izraelu (Finkelstein 2005, 1–85). Na naslednjih straneh bomo iz teh in drugih razlogov poskušali na kratko predstaviti to judovsko 'skupnost' in se na kratko dotakniti tudi vloge, ki jo je igrala v ameriški preteklosti ter njenih povezav z Izraelom, preden si bomo podrobneje ogledali še eno izmed lobističnih skupin, ki naj bi (po lastnih besedah) lobirala v imenu judovske skupnosti in za interese Izraela.

5.1 ZGODOVINA JUDOVSKE SKUPNOSTI SKOZI DELO NJENIH POGLAVITNIH ORGANIZACIJ

Judovska skupnost v ZDA ima dolg obstoj, ki sega v leto 1654 (Goldberg 1990, 15). Takrat se je v Novem Amsterdamu (današnji New York) oblikovala prva večja judovska skupnost (Feldstein 1998, 61). V naslednjih 200 letih je, kot navaja Burstein, populacija narasla nekje na 50.000 in potem do začetka 20. stoletja porasla na več kot milijon (Burstein 2011, 133). Po večini so do leta 1900 prihajali iz Severne Evrope, potem pa do prve svetovne vojne večinoma iz Srednje in Vzhodne Evrope (Cohen 1972, 38–9). S številom je seveda rasla tudi organiziranost. Prvi večji poskus raziskati razsežnosti judovske skupnosti v ZDA se zgodi s poskusom popisa judovskih organizacij leta 1899 v prvi izdaji *American Jewish Yearbook*.¹¹⁹ Tudi do ustanavljanja prvih večjih nacionalnih organizacij je začelo prihajati nekje okrog preloma stoletja. Letopis je takrat zabeležil 19 nacionalnih organizacij in nekatere od njih še vedno igrajo pomembno vlogo v skupnosti.¹²⁰ Število nacionalnih judovskih organizacij je

¹¹⁸ Početje ni omejeno zgolj na ZDA. Nobelov nagrajenec za literaturo, nemški književnik in umetnik Günter Grass, si je v začetku aprila 2012 drznil s pesnitvijo, *Was gesagt werden muss*, izpostaviti Izrael kot nuklearno silo, ki s svojim početjem ogroža svetovni mir. Čeprav ne kritizira zgolj Izraela, je bil s strani mnogih proglašen za antisemita. Kot se je izrazil izraelski notranji minister, naj bi Grass na ta način poskušal »širiti idejo, ki jo je podpiral z nošenjem uniforme SS«. Grass je bil član SS zadnja dva meseca vojne, ko še ni dopolnil 18 let. Podatki o tem so javnost razburjali že leta 2006. A šele 2012, ko je zapisal in v kasnejših intervjujih potrdil svoje kritike, mu je Izrael prepovedal vstop v državo (Tagesschau 2012a). Izraelski veleposlanik v Nemčiji, Emmanuel Nahson, je pesnitev primerjal s stoletnim obtoževanjem Judov, da so pred veliko nočjo začenjali z ritualnimi usmrčitvami krščanskih devic. Nemški *Zentralrat der Deutschen Juden* je označil pesnitev za »pamflet sovraštva«. AJC v Nemčiji ga je obtožil, da škodi nemško-izraelskemu prijateljstvu s tem, ko »nujno varnostno politiko [Izraela] označuje kot zločin« (Tagesschau 2012b) itn. Grass je pesnitev objavil tudi kot kritiko nemške prodaje podmornic Izraelu. Sodeč po poročanjih bo Izrael te opremil z nuklearnim orožjem (Tagesschau 2012c). Nemčija je zaradi odnosa Izraela do Palestincev grozila z odpovedjo prodaje podmornic leta 2011. Na koncu je Izrael prodala podmornice s popustom (*discounted cost*) (Sharp 2012, 5).

¹¹⁹ Izhaja vse do danes in predstavlja letni opis dogodkov in dogajanj okrog judovskega življenja v ZDA in po svetu.

¹²⁰ Med njimi so bile *American Jewish Historical Society*, *Central Conference of American Rabbis*, *National Council of Jewish Women* (takrat *Council of Jewish Women*), *United Jewish Communities* (takrat *National*

začelo strmo naraščati šele po prelomu stoletja. Leta 1907 je obstajalo že vsaj 47, leta 1918 vsaj 76, leta 1950 pa že 249 organizacij delujočih na nacionalni ravni. Do leta 2007 je njihovo število počasi naraslo na preko 300 (Burstein 2011, 134–6).

Med takrat obstoječimi organizacijami velja izpostaviti B'nai B'rith (v prevodu »sinovi zaveze«), ki je najstarejša judovska dobredelna organizacija. Ustanovljena je bila leta 1843 v New Yorku s strani nemških judovskih emigrantov (Cohen 1972, 5), in sicer z namenom izboljšanja življenjskih pogojev za Jude v Ameriki. Organizacija je dokaj hitro širila svoje izpostave po deželi in se ukvarjala predvsem s humanitarno pomočjo in ustanavljanjem ustanov, kot so sirotišnice in knjižnice. Prvi viden dosežek na mednarodnem področju seže v sedemdeseta leta 19. stoletja. Na prigovarjanje organizacije zaradi resnosti antisemitizma v Romuniji je ameriška vlada ustanovila konzulat v tej državi in kot konzula tja poslala enega bivših predsednikov organizacije. Med večje uspehe sodi tudi prisotnost njenih predstavnikov pri ustanavljanju Združenih narodov v San Franciscu (B'nai B'rith 2012).

Na začetku 20. stoletja se pojavijo tri organizacije,¹²¹ ki nastanejo v namen boja proti antisemitizmu. Leta 1906, kot piše Cohen, v New Yorku nastane *American Jewish Committee* (AJC), in sicer predvsem kot reakcija na pogrome zoper Jude v caristični Rusiji in zaradi potrebe po bolj koordiniranem delovanju skupnosti glede antisemitizma v ZDA in po svetu. S tem so bili prva organizacija, ki je med svojimi glavnimi cilji navajala skrb za dobrobit Judov izven Amerike oziroma zaščito njihovih državljanskih in religioznih pravic. Tudi to organizacijo so ustanovili nemški emigranti, ki so po večini bili sekularni in necionistični. Organizacija prav tako ni ciljala na množično članstvo. Šlo je nekako za elitni klub premožnih in vplivnih ljudi, ki so si prizadevali doseči postavljene cilje z diskretnimi pritiski in s tiho diplomacijo.¹²² Kmalu po nastanku je AJC začel urejati in izdajati *American Jewish Yearbook*¹²³ in to počne še danes. Prvi odmeven dosežek organizacije je bil preklic

Conference of Jewish Charities, danes pa *Jewish Federations of North America*), *Zionist Organization of America* (takrat *Federation of American Zionists*) ter *B'nai B'rith* (Burstein 2011, 134).

¹²¹ Ki jih med ostalimi izpostavljajo Cohen (1972), Thomas (2007), Feldstein (1998) in Burstein (2011), zato jih bomo izpostavili tudi tukaj.

¹²² Imeli so »Hofjude« pristop, kot so jim to očitali iz mnogi iz judovske skupnosti (Cohen 1972, 25). Hofjude je bil izraz uporabljan za vplivne Jude, ki so po večini vodili finance evropskemu plemstvu oziroma mu posojali denar.

¹²³ Leta 1945 je ustanovil in še vedno izdaja tudi mesečnik *Commentary* - »najbolj vpliven časopis neokonzervativcev« v ZDA od 70-ih let prejšnjega stoletja dalje (Commentary 2012).

rusko-ameriškega trgovinskega dogovora.¹²⁴ Lobirali so pri predsedniku, kongresu, sodelovali s katoliki, odgovarjali na kritične članke v časopisih in leta 1911 dosegli preklic pogodbe.¹²⁵ Hkrati so upali, da bo ta dogodek emancipiral Jude v Rusiji in sprožil verižno reakcijo po Vzhodni Evropi, česar niso dosegli, za kar so si še naprej prizadevali. Kot organizacija so bili tudi vplivni pri odpiranju vrat večji imigraciji v ZDA do konca prve svetovne vojne. Ob njenem koncu so imeli precejšen vpliv pri predsedniku Wilsonu in poskušali preko njega vplivati na novo nastajajoče države, da sprejmejo v njihove ustave določila, ki bi Judom zagotavljale religiozne in državljanske pravice. Ko leta 1917 pride do Balfourjeve deklaracije,¹²⁶ ji nasprotujejo in se do samega konca druge svetovne vojne le s težavo sprijaznijo z njeno vsebino. V obdobju med vojnama je organizacija prednjačila v boju zoper antisemitizem še posebej zaradi svojih stikov pri najvišjih političnih krogih ZDA. Bojevali so boj na dveh frontah. Po eni so se sami morali braniti pred obtožbami, ker so mnogi videli ravno v AJC-ju kronski dokaz judovske zarote, na drugi strani so hkrati opozarjali na nacistično nevarnost v Nemčiji in vztrajno delovali zoper nacistično propagandno znotraj Združenih držav. Takoj, ko se je začelo osvobajanje Evrope, je bil AJC eden večjih organizatorjev človekoljubne pomoči namenjene tja in pred koncem vojne je prav tako igral vlogo pri ustanavljanju Združenih narodov (Cohen 1972, 1–270). Šele leta 1946 se njegova proti-cionistična usmerjenost ublaži in z ustanovitvijo Izraela preneha. Koliko se je vodstvo organizacije upiralo povezati se s cionističnimi organizacijami, kaže tudi to, da se je šele v 90-ih priključila *Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations* - CPMAJO. Eden večjih uspehov po vojni je bila revizija stereotipov o Judih v krščanskih učbenikih in zgodovinska deklaracija o odnosih Cerkve do nekrščanskih verstev drugega vatikanskega koncila leta 1965. Dandanes se posveča bolj kontinuiteti judovstva in se smatra za *think-tank* judovske skupnosti (Cohen in Chanes 2007, 54–6). Organizacija ima 26 predstavništev v ZDA, svoje izpostave ima tudi v Bruslju, Berlinu, Parizu, Ženevi, Rimu, Mumbaju in Jeruzalemu (AJC 2012).

¹²⁴ *The Russian-American Commercial Treaty of 1832*, ki je formalizirala obstoječe prakse med državama in določala bilateralne trgovinske pravice na podlagi načela največjih ugodnosti - *most favored nation* (U.S. Department of State Archive 2009).

¹²⁵ V spodnjem domu so dosegli ogromno večino. Rezultat je bil 300:1 (Cohen 1972, 77).

¹²⁶ Novembra 1917, po diskusijah v britanskem kabinetu in po konzultacijah s cionističnimi voditelji, je takratni britanski zunanji minister, Arthur James Balfour, sporočil v pismu baronu Rothschildu, da »je vlada njegovega veličanstva naklonjena ustanovitvi nacionalne domovine judovskega ljudstva v Palestini«. To pismo predstavlja »prvo politično priznanje cionističnih prizadevanj s strani katere od velikih sil« (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012č).

Naslednja organizacija, ki ji bomo namenili večjo pozornost, je *American Jewish Congress* (AJCon), ki je nastal leta 1918 zaradi nezadovoljstva z delom in načinom dela AJC-ja. Ustanovile so ga skupine judovskih imigrantov s pretežno vzhodnoevropskim poreklom, ker se jim je zdelo judovsko vodstvo AJC-ja z nemškimi koreninami »aristokratsko, samooklicano, samoohranjajoče se telo, brez mandata ameriške judovske skupnosti [in] s paternalističnim odnosom do vzhodnoevropejcev.« Ustanovljen je bil kot instrument zastopanja interesov ameriških Judov na mirovni konferenci v Versaillesu po prvi svetovni vojni, tj. kot *ad-hoc* krovna organizacija judovske skupnosti takrat (Chanes 2007a, 56–7). AJC se mu je pridružil šele pod pritiski javnosti (Cohen in Chanes 2007, 55). Je ena centralnih organizacij glede odnosov znotraj judovske skupnosti v ZDA. Nasprotno od AJC-ja je bil AJCon zamišljen kot organizacija, ki si je prizadevala za širšo članstvo s strani skupine ljudi, ki je izhajala po večini iz Vzhodne Evrope in bila globoko cionistična. Kongres naj bi bil zgolj začasen in naj bi se razpustil po konferenci in oblikovanju povojnega programa za Jude. To se tudi zgodi leta 1920, vendar so dan za tem delegati religioznih, cionističnih in nekaterih ostalih organizacij položili temelje današnjemu AJCon-u, ki je edina med judovskimi organizacijami za odnose znotraj skupnosti, ki je bila cionistična od same vzpostavitve dalje. Dokončno organiziran je bil leta 1928. Kongres je imel dva poglobitna cilja: zagotavljati humanitarno pomoč evropskim Judom po koncu prve svetovne vojne in ponovno vzpostaviti judovsko politično prisotnost v Palestini. Njeni voditelji, med njimi tudi Louis Brandeis,¹²⁷ so si prizadevali za čim večjo demokratičnost znotraj organizacije in čim večjo članstvo. Odigrali so tudi neke vrste emancipatorno vlogo, ker so zastopali vizijo ameriškega judovstva kot religiozne in etnične skupnosti z lastno kulturno zgodovino, ki bi morala odkrito propagirati svoje interese, kar je vključevalo tudi povsem odkrito in javno lobiranje. Metode so vsekakor bile zelo javne. Bil je vodilna sila v proti-nacističnem gibanju in pozval ter organiziral bojkot nemških dobrin v 30-ih letih. V sredini 30-ih let je bil vodilna sila pri formiranju *World Jewish Congress* (WJC)¹²⁸ in se kmalu zatem preoblikoval v organizacijo, ki je temeljila na individualnem članstvu (kot rečeno, je bil krovna organizacija večih drugih). Kot sredstvo proti diskriminaciji so začeli uporabljati tudi tožbe. Po vojni je AJCon na podlagi prepričanj, da je dobrobit Judov odvisna tudi od liberalne in socialne klime

¹²⁷ Leta 1916 je Brandeis postal prvi Jud, ki je zasedel pozicijo vrhovnega sodnika v ZDA. Veliko vlogo v ameriškem cionističnem gibanju je igral predvsem zato, ker je pritegnil mnogo simpatizerjev in izboljšal njegovo organizacijo ter financiranje. Podpora Blafourjevi deklaraciji predsednika Wilsona ravno tako pripisuje Brandeisovemu vplivu (The Jewish Virtual Library 2012č).

¹²⁸ Nacionalne judovske organizacije so kasneje ustanovile *World Jewish Congress - American Section* (Chanes 2007a, 56).

v državi, začel intenzivneje promovirati socialno zakonodajo in delovati v smeri krepitev državljskih pravic in odpravljanja rasizma. Za te namene je začel intenzivneje sodelovati z NCAAP-jem in ACLU-jem. Poskusi spreminjanja zakonodaje in tožbe so bile nasprotje tega, kar sta počela AJC in *Anti-Defamation League* (ADL), ki sta se osredotočali na tiho diplomacijo in izobraževalne kampanje. AJCon je imel vodilno vlogo pri nekaterih odločitvah Vrhovnega sodišča glede ločitve države in cerkve ter državljskih pravic. Izraelu je bil od samih začetkov zelo naklonjen, vendar se je njegova brezpogojna naklonjenost v 90-ih letih občutno zmanjšala - pri vprašanih izraelskih naselbin in glede mirovnega procesa npr. je zavzemal drugačna stališča od konsenzualnih pozicij judovske skupnosti v ZDA (Chanes 2007a, 56-8). Danes se organizacija opisuje kot »zveza ameriških Judov, organizirana v namene obrambe judovskih interesov doma in v tujini preko posredovanja v javnih politikah, z uporabo diplomacije, zakonodaje in sodišč.« Ponašajo se z vzdevkom, ki so si ga priborili z uporabo teh metod: generalni pravobranilec judovskega ljudstva (AJCon 2009). Njen obstoj je vprašljiv. Močno so jih namreč prizadele finančne mahinacije Bernard Lawrence 'Bernie' Madoffa. Velike količine denarja so imeli naložene v njegovi več deset milijard vredni ponzijski shemi. V trenutku, ko se je ta sesula, so pri AJCon-u morali zapreti vrata (Berkman 2010). Tudi mnoge druge judovske organizacije so imele pri Madoffu naložen denar. Za leto 2009 so v organizacijah prejemnicah v Izraelu zato pričakovali od 20 do 30 odstotkov manj donacij iz ZDA (Branovsky 2008).¹²⁹

Kot zadnje bomo izpostavili *Anti Defamation League* (ADL). Ustanovljena je bila v Chicagu leta 1913 (takrat *Anti-Defamation League of B'nai B'rith*) kot odgovor na vseprisoten »surov in odkrit« antisemitizem. V nasprotju z B'nai B'rith in ostalima dvema, ADL ni članska organizacija. Nastala je kot del B'nai B'rith, a je, še posebej po razhajanjih v 90-ih, postala avtonomna z lastnim vodstvom in strukturami za financiranje. Kot cilj si je zadala končati obrekovanja judovskega ljudstva in zagotoviti pravično ravnanje z vsemi državljani. Prvotno je bil njen način delovanja omejen na preprečevanje diskriminacije Judov v javnem življenju (ustanovah, šolah ...), in sicer preko osveščanja in izobraževanja širše javnosti z izobraževalnimi programi in poudarjenjem kulturnega pluralizma. Za razliko od AJCon-a se je izogibala tožbam pred sodišči in s tem konfrontacijam, ki bi jo izpostavljale v javnosti, podobno kot AJC. V organizaciji je prevladovalo mnenje, da se nekaterih slabih lastnosti

¹²⁹ Celoten seznam opeharjenih je zbral *Wall Street Journal*. Jasno razvidno je, da jih je daleč največ prihajalo iz New Yorka ali okolice (WSJ 2009).

družbe ne da odpraviti, ampak zgolj omiliti. Med vojnama je njeno delo obsegalo predvsem osveščanje glede antisemitske propagande. Tudi ADL je delovala zoper Henryja Forda, ki je tisti čas bil izdajatelj časopisa *Dearborn Independant*. Ta časopis je z izdatno Fordovo pomočjo objavil in razširjal znane protokole cionskih starešin (*Protocols of the Elders of Zion*) - fabriciran zapisnik judovske zarote, katere cilj naj bi bil doseči svetovno oblast. ADL naj bi bila najbolj zaslužna za to, da je časopis protokole umaknil in objavil opravičilo. Uspehe je organizacija imela tudi pri razkrivanju Ku-klux-klana ter v delovanju zoper pro-nacistične organizacije v ZDA. Po drugi svetovni vojni se je tudi ADL posvečala boju zoper rasizem in v 60-ih letih sodelovala pri sprejetju *Civil Rights Act of 1964* - zakonu, ki je prepovedal rasno segregacijo. Kot AJC si ADL lasti del zaslug za spremembo odnosa Vatikana do drugih religij. Po vojni 1967 so dogajanja povezana z Izraelom in Bližnjim Vzhodom postala prioriteta za ADL. Predvsem se je osredotočala na arabsko propagando in sodelovala z Evropsko skupnostjo pri izničenju arabskega bojkota Izraela. Vlogo je igrala tudi pri organiziranju Judov v Sovjetski zvezi. V 70-ih letih je začela veliko pozornosti posvečati zgoraj omenjenemu 'novemu antisemitizmu', ki ga je prav ta organizacija okarakterizirala kot takega. Ob koncu 70-ih in v 80-ih je tudi izgubila svoj strah pred resnejšo uporabo sodišč za dosego svojih ciljev. Zaradi spora z nekaterimi črnskimi skupinami se je manj posvečala državljanskim pravicam in več ločitvi države in cerkve, podobno kot AJCon. Konec 80-ih let je vodenje organizacije prevzel Abraham Foxman, ki je organizacijo naredil eno vidnejših na kontinentu s precej velikim proračunom, ki se je pod njegovim vodstvom skoraj potrojil in sedaj znaša letno okrog 60 milijonov dolarjev. Od zgodnjih 90-ih let dalje se intenzivneje posveča tudi osveščanju glede holokavsta ter redno izvaja raziskave glede prisotnosti antisemitizma po svetu (Chanes 2007b, 194-5). Kot se danes opisuje sama, je njen cilj boj zoper antisemitizem in vse oblike fanatizma v ZDA in po svetu. To skuša doseči z informiranjem, izobraževanjem ter zagovarjanjem in spremembami zakonodaje. ADL služi kot vir informacij vladam, medijem, organom za odkrivanje in pregon, vzgojiteljem in javnosti. V ZDA ima 30 pisarn, prisotna je tudi v Rusiji, Italiji in Izraelu. Preko svojega »*WORLD OF DIFFERENCE* ®« inštituta izvaja programe proti predsodkom po celotni zahodni Evropi, v Izraelu in na Japonskem (ADL 2012).

5.2 JUDOVSKA SKUPNOST DANES

Judovska skupnost v ZDA je dandanes ogromen organizacijski kompleks. Če povzamemo Bursteina (2011), so organizacije - že od nekdaj bile in še posebej dandanes so - zelo pomemben del judovskega življenja v Ameriki.¹³⁰ Ko poskuša polagati temelje za podrobnejše študije organizacijske strukture judovske skupnosti, za katero pravi, da še ni bila resneje proučena, prešteva dobrodelne neprofitne organizacije in pride do števila 9.482 (podatki so za leto 2007). Pri tem opozarja, da so to zgolj 501 (c) (3) organizacije in zraven niso bile vštete še druge 501 (c) organizacije. Prav tako zraven niso vštete profitne organizacije. Med preštetimi organizacijami dominirajo religiozne in izobraževalne organizacije. Zgolj sinagog je blizu 4000. Dobrodelnih in neprofitnih organizacij, katerih delovanje je povezano z Izraelom (mnogo od teh je organizacij, ki podpirajo določene organizacije v Izraelu) in delujejo na nacionalni ravni (torej niso omejene na določene države znotraj Združenih držav) je nekaj čez 400. Je tudi skoraj 300 organizacij, katerih delovanje je povezano z drugimi državami izven ZDA (Burstein 2011).

Vendar so središčna točka judovskega organiziranega življenja v ZDA judovske federacije. Če poskušamo povzeti Feldsteina (1998), tvorijo judovske federacije najpomembnejši del organizacijske strukture judovske skupnosti v Severni Ameriki. Tudi na tem kontinentu Judje sprva niso bili sprejeti z odprtimi rokami in začetki organiziranega življenja imajo svoje korenine tudi v obljubah, ki so jih morali dajati lokalnim oblastem, da bodo poskrbeli zase in ne bodo v »nadlogo« širši skupnosti. Vendar je novi kontinent kljub vsemu predstavljal dosti bolj svobodno okolje za njihov razvoj, kot je to predstavljal stari kontinent. Judje so hitro posvojili principe, na katerih so bile osnovane ZDA ter ponotranjili vrednote, tradicije in običaje nove dežele. Lokalne skupnosti so se iz potrebe po bolj učinkovitem delovanju začele med seboj povezovati in ustanovitev prve judovske federacije sega v leto 1895. Spet velja, da so pglavitni del k organizaciji federacij prispevali sekularni Judje. Osnovna načela, ki so vodila in še zmeraj vodijo federacije, so predvsem ponos na različnost in ohranjanje avtonomije lokalnih skupnosti in federacij, njihov amerikanizem, poudarek na pomenu skupnosti in ustvarjanje večje povezanosti med skupnostmi. Nastanek federacij je omogočal tudi učinkovitejše nabiranje sredstev in njihovo porabo pri načrtovanju razvoja skupnosti.

¹³⁰ Judje so v ZDA prihajali s »posebno dolgo zgodovino organiziranega življenja v skupnosti«, kot zapiše omenjeni avtor (Burstein 2007, 222).

Število federacij se je večalo in kmalu je nastala organizacijska potreba po skupni - krovni organizaciji. Federacije leta 1932 ustanovijo *Council of Jewish Federations and Welfare Fund* (danes *The Jewish Federations of North America - JFNA*),¹³¹ ki od takrat naprej predstavlja judovske federacije v Severni Ameriki (ZDA in Kanada). Sprva je delo federacij obsegalo predvsem pomoč pri integraciji judovskih priseljencev in skrb za njihovo dobrobit. Ustanovitev Izraela je imela precejšen učinek tudi na federacije - v smislu večjega pomena Judov v Izraelu v zavesti ameriške diaspore. Velik vpliv je nastanek države imel na organizacijo nabiranja sredstev za pomoč novonastali državi oziroma Judom tam. Pred nastankom Izraela so se sredstva nabirala ločeno. Po njegovem nastanku se je nabiranje sredstev, namenjenih v Izrael, začelo vključevati v obstoječe strukture federacij. Ta proces se je močno okrepil po vojni 1967, vendar je bil končan šele tik pred novim tisočletjem. V 90-ih letih so federacije letno zbrale okrog 800 milijonov dolarjev, ki jih je prispevalo med 30 in 50 odstotkov judovskih gospodinjstev. Več kot polovica teh sredstev je bila porabljena za osnovne cilje delovanja federacij, torej pomoč potrebnim, financiranju šol in šolanja (delež namenjen za izobrazbo se zelo poveča po 1967 in tudi v začetku 90-ih), za vrtce, domove za ostarele, pomoč pri preseljevanju (tudi v Izrael), osveščanje javnosti, poučevalne programe o holokavstu, sodelovanje z zgoraj omenjenimi AJC, AJCon in ADL na področju boja proti antisemitizmu (federacije so namenjale nekje 2 do 3 odstotke vseh sredstev nacionalnim organizacijam neposredno) itd. Ostala sredstva so šla v Izrael in drugam po svetu preko *United Israel Appeal* - UIA in *American Jewish Joint Distribution Committee* – JDC.¹³² Delovanje federacij je zmeraj temeljilo na čim širši zastopanosti, iskanju konsenza znotraj skupnosti in spoštovanju avtonomije njihovih članic.

Vsaj do 90-ih let je veljalo tako. Takrat tudi zaradi omenjene reorganizacije - združitve največjih judovskih ameriških organizacij, namenjenih zbiranju sredstev, se je šele vpeljalo glasovanje o odločitvah, ki ni temeljilo zgolj na konsenzu. Feldstein (1998) trdi tudi, da je to nakazalo trend konsolidacije in združevanja judovskih organizacij v ZDA. Konec tisočletja so federacije začele posvečati več pozornosti prihodnosti judovstva (predvsem zaradi velikega števila porok izven skupnosti) in vezem z Izraelom, vedno več federacij se vključuje tudi

¹³¹ Vmes je bila organizacija znana pod imenom *Council of Jewish Federations*, ki se leta 1999 združi z *United Jewish Appeal* (UJA) in *United Israel Appeal* (UIA) v *United Jewish Communities* (Goldberg in Berenbaum 2007, 238–9). Današnje ime si nadene leta 2009, ker je »pomanjkanje enotnosti imena včasih otežilo donatorjem najti federacije od države do države«. Ideja za tem je skratka bila »prenesti sporočilo, da so vse federacije del enotnega sistema« (JTA 2009).

¹³² Feldstein (1998, 67). Več o UIA, UJA in AJDC spodaj.

lobiranje. Kot velika organizacija je JFNA ustanovljala tudi nekatere specializirane organizacije, kot sta bili *National Community Advisory Council* (danes ***Jewish Council for Public Relations - JCPA***)¹³³ in *National Foundation for Jewish Culture*, ki danes nosi ime *Foundation for Jewish Culture*¹³⁴ (Feldstein 1998). JFNA danes predstavlja 157 federacij po Severni Ameriki in preko 300 neodvisnih judovskih skupnosti. Letno nabere in razdeli več kot 3 milijarde dolarjev, ki jih namenja v izobraževalne namene ter dobrobit judovski skupnosti v ZDA in Judov po svetu. S tem se nahaja med prvimi desetimi največjimi dobrodelnimi organizacijami v Severni Ameriki (JFNA 2012).

Do sedaj smo se že zgolj deloma dotaknili kompleksne prepletene mreže nacionalnih organizacij in lokalnih federacij, ki služijo splošnim in specifičnim interesom skupnosti. Če povzamemo - lokalne organizacije so združene v lokalne federacije, krovna organizacija federacij je JFNA, ki je reprezentativno telo organiziranega judovskega življenja v Severni Ameriki. Poleg lokalnih organizacij in federacij obstaja še veliko število nacionalnih organizacij, kot smo videli v uvodu, ki povezujejo različne skupine znotraj skupnosti, kot npr. delavstvo, ženske, rabine, mladino itd. Mogoče velja izpostaviti še religiozne organizacije kot so *Union for Reform Judaism*,¹³⁵ *Orthodox Union*¹³⁶ in *United Synagogue of Conservative Judaism*.¹³⁷ Krovna organizacija, največja od teh nacionalnih organizacij, nosi ime ***Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations*** (CPMAJO) in trenutno združuje 51 organizacij (CPMAJO 2012).¹³⁸ Bila naj bi judovska organizacija z največjo odmevnostjo v ameriških medijih. Redno se srečuje na sestankih z namenom dobivanja napotkov (*receiving briefings*) s strani ameriških in izraelskih vladnih uradnikov (*government officials*). Je tudi pravi naslov (*the adres*) za tuje voditelje, ki hočejo nasloviti ameriško judovsko skupnost. Konferenca je nastajala tekom 50-ih let prejšnjega stoletja. Leta 1951 se je

¹³³ Pri čemer je kot soustanovitelj deloval tudi AJCon (Chanes 2007a, 57). Vmes se je JCPA imenovala *National Jewish Community Relations Advisory Council* (Berenbaum 2007, 288). Organizacija služi kot »reprezentativen glas organizirane judovske ameriške skupnosti«. V svojem pol-stoletnem obstoju je organiziranim judovskim skupnostim služila »kot mehanizem za identifikacijo problemov, formulacijo politik, razvoj strategij in programov«. Kot tri glavne cilje navaja: zaščito pravic Judov doma in po svetu, posvečanje varnosti Izraela in zaščito ter ohranitev pravične ameriške družbe (JCPA 2012).

¹³⁴ Ustanovljena je bila leta 1960 z namenom ohranjanja judovske kulturne dediščine. Podpira umetnike in raziskovalce, ki se ukvarjajo z judovsko identiteto, kulturo in skupnostjo (Foundation for Jewish Culture 2012).

¹³⁵ URJ združuje preko 900 sinagog (okrog 1.5 milijona Judov) v ZDA ter njenih teritorijih in Kanadi (URJ 2012).

¹³⁶ OU oziroma *Union of Orthodox Jewish Congregations of America* združuje preko 800 sinagog (preko 0,6 milijona Judov). Je ena izmed večjih organizacij na svetu pri certificiranju košer hrane. Njen certifikat »**U**« nosi več kot pol milijona izdelkov (OU 2012).

¹³⁷ USCJ združuje okrog 700 sinagog in ima prav tako čez milijon članov (USCJ 2012).

¹³⁸ Spisek članskih organizacij je v prilogi Č.

skupina judovskih voditeljev na poziv Abba Ebana (poznejšega zunanjega ministra Izraela, ki je takrat bil izraelski predstavnik pri OZN) začela srečevati z izraelskimi uradniki na sestankih in posvetovanjih. Leta 1955 so ti voditelji sklicali prvo konferenco, ki se je ukvarjala z izraelsko-ameriškimi odnosi in se za tem začeli redno srečevati in vzpostavljati organizacijsko strukturo. Formalno je bila organizacija vzpostavljena leta 1959 in takrat štela 15 članov. Od tega je bilo »8 predstavnikov cionističnih organizacij«. Šele leta 1966 se preoblikuje v telo sestavljeno iz članskih organizacij. Prvotni mandat organizacije je bil »delovati kot predstavnik ameriške judovske skupnosti pri izvršni veji oblasti glede vprašanj povezanih z Izraelom«. ¹³⁹ V sredini 60-ih let se je ta mandat razširil tudi na druga področja mednarodnih odnosov. K potrebi Izraela po učinkovitejšem komuniciranju s skupnostjo v ZDA so k nastanku konference prispevali še drugi dejavniki. Tudi ameriško zunanje ministrstvo je izrazilo željo, da bi raje kot z mnogimi posameznimi zastopniki skupnosti, videlo eno organizacijo, s katero bi lahko komuniciralo. Zgoraj omenjeni *World Jewish Congress* je prav tako želel dostop do ameriškega političnega prostora in njegovi voditelji so igrali vplivno vlogo pri prepričevanju ameriške judovske skupnosti, da ustanovijo skupno telo, ki bi delovalo v namene koordinacije delovanja cionističnih voditeljev, ki takrat še ni obstajalo. K nastanku organizacije je prispevalo tudi to, da vprašanja povezana z Izraelom niso bila prioriteta JFNA. Prva večja preizkušnja organizacije je bila Sueška kriza, kjer so poskušali preprečiti sankcioniranje Izraela s strani Združenih držav. Med šestdnevno vojno 1967 so organizirali množične shode pred Belo hišo v podporo Izraelu in med jomkipursko vojno 1973 energično delovali v smeri zagotavljanje vojaške pomoči tej državi. Ob izvolitvi prve Likudove vlade v Izraelu leta 1977 je v ameriški judovski skupnosti poskušala pridobivati podporo zanjo in istega leta je bila konferenca prva ameriška judovska organizacija, ki se je srečala z egiptovskim predsednikom Anwarjem Sadatom. V 80-ih je bil njen glavni cilj preprečiti prodajo sofisticiranega orožja Arabcem. Konferenca je prispevala tudi k preklicu resolucije Generalne skupščine OZN, ki je enačila cionizem z rasizmom ¹⁴⁰ leta 1991. Igrala je vodilno vlogo pri zagotovitvi 10 milijardnega paketa garancij za posojila (*loan guarantees* ¹⁴¹),

¹³⁹ Kot povzema Thomas, organizacija dobi status judovskega glasu pri izvršni veji, naj bi pa v resnici bila glas izraelskih vlad (Thomas 2007, 22).

¹⁴⁰ Resolucija Generalne skupščine A/RES/3379 (XXX) iz leta 1975 je določila, da je »cionizem oblika rasizma in rasne diskriminacije«. Resolucija je bila preklicana z resolucijo A/RES/46/86, na dan 16. decembra 1991, tudi zato, da bi se Izrael usedel za pogajalsko mizo. Izrael je namreč pogojeval svoje sodelovanje na madridski mirovni konferenci konec leta 1991 s preklicom zgoraj omenjene resolucije (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012d).

¹⁴¹ *Loan guarantees* omogočajo Izraelu cenejše zadolževanje, ker za te zadolžitve jamčijo ZDA.

ki mu je nasprotovala administracija Busha starejšega.¹⁴² Velja dodati, da organizacija ni bila ravno zagovornik dogovorov iz Osla in tudi umik Izraelcev iz Gaze leta 2005 je naletel prej na zavrnitev kot pa odobravanje. Skratka, CPMAJO si prizadeva delovati na podlagi konsenza članskih organizacij glede nacionalnih in mednarodnih vprašanj. Danes služi kot »represzentativno telo, na katerega se obračajo uradniki izvršne in zakonodajne veje oblasti, izraelski voditelji ter voditelji tujih držav glede skupnih vprašanj«. Njene aktivnosti so se zmeraj oblikovale okrog principa, da je »vojaško močan, politično varen in ekonomsko zdrav Izrael v najboljšem interesu ZDA in svetovnega miru«. AJC se je kot članska organizacija CPMAJO pridružil šele leta 1991. Med omembe vredne programe CPMAJO spada *Daily Alert*, ki je povzetek novic povezane z Bližnjim Vzhodom, za CPMAJO ga pripravlja *Jerusalem Center for Public Affairs*¹⁴³ (Chanes 2007c, 140–3). Omenjamo ga zato, ker Petras (2006, 12) trdi, da *Daily Alert* dnevno dobivajo vsi člani zakonodajne in izvršne veje oblasti v ZDA. CPMAJO izdaja tudi *Israel on Campus Beat*. To je projekt, ki ga CPMAJO izvaja skupaj z *Israel on Campus Coalition* (več o tej organizaciji v poglavju 6.4.2) in je tedensko spletno glasilo pro-izraelskih študentov, ki pokrivajo dogajanja v zvezi z Izraelom na ameriških kampusih. Prav tako ima CPMAJO vzpostavljen sistem za hitro obveščanje celotne judovske skupnosti (Chanes 2007c, 142). V naslednjem poglavju bomo videli tudi njeno vlogo, ki jo igra pri AIPAC-u.

5.2.1 JUDOVSKA IDENTITETA

Zgoraj smo videli, da se skupnost danes intenzivno ukvarja tudi s vprašanjem judovske identitete v bodoče. Del te identitete je vsekakor tudi odvisen od vsakega posameznika, ki se smatra za (J)uda. Del identitete pa predstavlja tudi dejstvo, da so Američani. Tukaj se bomo osredotočili še na tri vidike judovske identitete, in sicer na holokavst, Izrael in cionizem.

¹⁴² Takrat je namreč njegova administracija poskušala ponovno oživetiti mirovni proces in je pogojevala zagotovila s sodelovanjem Izraela na Madridski konferenci, ki se je zgodila oktobra 1991, in ki jo je administracija pogojevala predvsem z zamrznitvijo gradenj naselij. Mnogo denarja bi bilo namenjenega ravno za gradnje novih naselij. Spomnimo, da je takrat začelo v Izrael prihajati ogromno priseljencev iz bivše Sovjetske zveze. Judovska skupnost je bila izrazito proti takšnemu pogojevanju. Bush starejši je na tiskovni konferenci v septembru zagrozil z vetom na vsako odločitev kongresa, ki bi lahko preprečila mirovno konferenco in izrekel znameniti stavek, da je zgolj »osamljen posameznik«, ki mu nasproti stoji »1000 lobistov«. Pri tem je precejšnjo vlogo igral tudi AIPAC (Thomas 2007, 148–52).

¹⁴³ Center je pravzaprav izraelski *think-tank* oziroma »inštitut za izobraževanje in raziskave politik«. Je tudi soustanovitelj *NGO-ja* Monitor, ki nadzira nevladne organizacije pri poročanju glede Izraela. Pred časom je izdajal tudi spletno glasilo *Israel on Campus Beat* (Jerusalem Center for Public Affairs 2004).

5.2.1.1 HOLOKAVST

Kot prvega bomo obdelali holokavst. Pri tem velja opozoriti, da je ta del zavesti judovske skupnosti nastal preko in v ameriškem kontekstu. V nasprotju s pričakovanji namreč holokavst dolgo časa ni igral neke večje vloge (vsaj) v ameriški judovski skupnosti oziroma, če jo je že igral, se je to dogajalo izven javne sfere. Kot piše Flanzbaum (1999, 1), po drugi svetovni vojni ne Američani in ne Judje v ZDA praktično niso govorili o njem. Če povzamemo Younga (1999), vidimo, da ni bilo sistematskih prizadevanj znotraj skupnosti, da se o tej temi ne bi govorilo, bolj je to temeljilo na čisto človeških dejavnikih, kot npr. osebna doživetja, o katerih je bilo težko govoriti ali drugim neprijetno poslušati. Poenostavljeno povedano, manjkala je volja do govorjenja o tem in pripravljenost prisluhniti temi (Young 1999, 50–5). Vendar Thomas (2007) navaja, da je vsaj takoj po vojni od leta 1946 do 1948 takratna krovna organizacija judovskih federacij vztrajno in soglasno zavračala predlagano postavitev spomenika holokavstu v New Yorku, ker bi bil v »nasprotju z judovskimi interesi, saj bi portretiral Jude kot šibke in nemočne«. ¹⁴⁴ To se do 80-ih let prejšnjega stoletja popolnoma spremeni. Takrat namreč, se je holokavst že rutinsko uporabljal za »vzbujanje občutkov krivde, simpatij in podpore Izraelu z namenom nabiranja sredstev in odvrčanja kritik na račun Izraela in Judov«. In to s strani ljudi v skupnosti, ki so takrat postajali voditelji te skupnosti in na lastni koži niso doživeli ne antisemitizma, kaj šele medvojnih zločinov (Thomas 2007, 32–33).

Tudi Finkelstein govori o nasprotovanju judovskih organizacij spomenikom takoj po vojni (Finkelstein 2000, 13). Vendar gre vsaj dva koraka dlje (ne zgolj enega), ko obtoži največje judovske organizacije, da so iz holokavsta nekje od 90-ih let dalje naredile celotno industrijo. Predvsem zgoraj omenjenim velikim ameriškim organizacijam očita, da so holokavst začele uporabljati kot sredstvo prisile za izterjevanja dodatnih reparacij od Nemčije ter s pritiski in tožbami izterjevale in izterjale pretirane vsote denarja iz švicarskih bank. ¹⁴⁵ Vse to so počeli v imenu pomoči tistim, ki so preživeli holokavst. Tega denarja so dejanske žrtve videle zelo

¹⁴⁴ Kot pravi Young, so se večja obeležja nacističnih zločinov dogajala že med vojno, a manj po njej. Oktobra leta 1947 se je zgodila slovesnost v *Riverside Parku*, kjer so po omenjenem nasprotovanju organizirane skupnosti postavili zgolj spominsko ploščo (Young 1999, 69).

¹⁴⁵ Švicarske banke so v začetku 90-ih po lastni preiskavi navedle, da nimajo več kot 775 računov žrtev s skupaj 32 milijoni dolarjev premoženja. Leta 1996 se je ustanovila komisija iz judovskih predstavnikov ter predstavnikov švicarskih bank, predsedoval ji je Paul Volcker (bivši predsedujoči ameriške centralne banke in eden vidnejših ameriških ekonomistov). Nastane ponudba za 250 milijonov dolarjev. Na koncu so banke plačale 1,25 milijarde dolarjev odškodnine (Finkelstein 2000, 90–103).

malo ali nič (Finkelstein 2000). Henry sicer piše, da je od nemškega denarja imelo korist preko pol milijona žrtev nacizma (Henry 2007, 145). Kako je do tega prišlo? Mnogo ima s tem opraviti tudi to, kako je holokavst prišel v zavest širše ameriške javnosti. Očitno je, kot pravi Flanzbaum, ki problematiko obdeluje z vidika medijev, da percepcija holokavsta v ZDA ni bila statična. Prav tako trdi, da so Američani redkokdaj o tej temi slišali od žrtev samih oziroma so od njih slišali precej pozno. Prvi stik ameriške javnosti s holokavstom v medijih je bil dnevnik Ane Frank in film posnet po njem v 50-ih letih. Vendar pravi, da je oboje bilo smatrano bolj kot zgodba o »neusahljivem optimizmu in moči človeškega duha« in ne v smislu trpljenja Judov med vojno.¹⁴⁶ Naslednji prelomni dogodek v ameriških medijih pomeni radijski prenos sojenja Adolfu Eichmannu, ki je sprožil mešane občutke tako v širši javnosti kot v judovski skupnosti sami.¹⁴⁷ Leta 1978 pride na spored mini serija z naslovom *Holocaust*, ki je kot prva pritegnila množično pozornost ameriške javnosti na to temo.¹⁴⁸ Do leta 1993 se tema vedno pogosteje pojavlja v javnosti in po tem letu, ko se zgodi tudi otvoritev *U.S. Holocaust Memorial Museum*,¹⁴⁹ pride do izjemnega porasta zanimanja za holokavst tako v medijih kot tudi ostalih javnostih, še posebej v judovski skupnosti¹⁵⁰ (Flanzbaum 1999, 1–17).

Iz zapisanega lahko sklepamo, da je holokavst v zavest judovske skupnosti stopil tudi od zunaj in ni izšel zgolj iz skupnosti same. Spomnimo se, da smo zgoraj pisali tudi o večanju etničnega zavedanja, ki je svoj razmah doživljalo ravno v obdobju 70-ih let prejšnjega stoletja, ko je holokavst postal tema širše ameriške javnosti. Dotaknili smo se tudi tega, da so Judje ponotranjili tudi ameriške vrednote, ki so tudi del njihove identitete. Skratka hočemo povedati, da je holokavst postal pomemben del identitete judovstva v ZDA, a hkrati igra tudi veliko vlogo pri Američanih samih in to ne zgolj zaradi vplivov judovske skupnosti, ki pri tem nikakor niso zanemarljivi. Kot pravi Finkelstein, so letne komemoracije holokavsta v ZDA postale nacionalni dogodek. Vseh 50 držav organizira komemoracije, mnogokrat tudi v

¹⁴⁶ Flanzbaum 1999, 3.

¹⁴⁷ Feldstein sicer sojenju Eichmannu pripisuje večji pomen (Feldstein 1998, 71).

¹⁴⁸ Greenspan dokazuje, da je bilo leto 1978 prelomno v zavedanju o holokavstu. Mini serijo je gledalo več kot 120 milijonov ljudi. Tudi v višje politične kroge je prodrlo, ko je bila pod Carterjem oblikovana tudi predsedniška komisija o holokavstu (*President's Commission on the Holocaust*). Po letu 1977 so se začele množiti tudi raziskave in zbirke pričevanj preživelih itd. (Greenspan 1999, 45–67).

¹⁴⁹ V gradnjo tega muzeja je bila vpletena tudi omenjena predsedniška komisija. Gradnja je potekala 15 let. Težave, ki so spremljale gradnjo so bile povezane tudi s tem, da so vidni predstavniki judovske skupnosti ljubosumno branili unikatnost posvečenosti muzeja judovskemu trpljenju napram zahtevam po večji univerzalnosti (Flanzbaum 1999, 5; Finkelstein 2000, 69–73).

¹⁵⁰ O trendu večanja pomena, ki doseže vrhunec ravno z otvoritvijo muzeja, govori tudi Feldstein (Feldstein 1998, 71).

zakonodajnih telesih teh držav. Navede, da je konec 90-ih v ZDA obstajajalo že več kot sto institucij povezanih s holokavstom in 7 večjih muzejev namenjenih tej temi z osrednjim v Washingtonu, ki je financiran s strani države (Finkelstein 2000, 72–3).¹⁵¹

5.2.1.2 IZRAEL

Na ta del identitete je nedvomno vplival tudi Izrael oziroma dogodki povezani z njim. Zgoraj smo že deloma opisali, kašen pomen je igral za judovsko skupnost. Nakazali smo tudi, da si je Izrael sam tudi intenzivno prizadeval najti več posluha v ameriški judovski skupnosti. Čeprav Izrael sprva ni bil deležen velike politične in intelektualne podpore v judovski skupnosti,¹⁵² je bil kljub temu deležen ogromne finančne pomoči s strani ameriške judovske skupnosti takoj po njegovi vzpostavitvi. Tik pred in ob nastanku države je bila ta pomoč ravno tako izjemna. Adelman na primer navaja, da je med leti 1945 in 1948 iz ameriške judovske skupnosti prišlo nekje 400 milijonov takratnih dolarjev, kar bi danes pomenilo več kot 4 milijarde (Adelman 2008, 184). Feldstein zapiše, da sta sojenje Eichmannu in še posebej šestdnevna vojna ter uspehi Izraela v njej pripeljala do tega, da je ponos na Izrael in s tem Izrael sam, postal tudi del judovske identitete v ZDA. Po tej vojni so se recimo judovske federacije začele intenzivneje ukvarjati z nabiranjem dobrodelnih sredstev namenjenih v Izrael in tudi našle večjo samozavest pri podajanju judovske identitete na mlajše generacije preko izobraževalnih ustanov. Mnogo več so namenili za judovske šole, prav tako pa so Judje začeli dajati več sredstev za njih. Prej so jih namreč mnogi znotraj skupnosti smatrali za »neameriške« (Feldstein 1998, 71–2).

Mnogi avtorji so si enotni v prelomnosti leta 1967. Prav tako vlada enotnost glede stalnega poraščanja podpore Izraelu s strani judovske skupnosti še posebej ob vsaki večji krizni situaciji, v kateri se je znašla ta država (Adelman 2008; Feldstein 1998; Finkelstein 2000;

¹⁵¹ Če pogledamo na spletno stran *Association of Holocaust Organizations* (AHO), ki je bila ustanovljena leta 1985, da bi služila kot »mednarodna mreža organizacij in posameznikov za podporo izobraževanju, pomnjenju in raziskovanju holokavsta«, vidimo, da je število takšnih inštitucij v Ameriki še poraslo (AHO 2012). Kjerkoli bomo pogledali, bomo videli, da ZDA daleč prednjačijo pred vsemi državami v številu inštitucij posvečenih holokavstu.

¹⁵² Finkelstein piše tudi, da sta edina vidna intelektualca, ki sta si zelo prizadevala za Izrael, takrat bila Noam Chomsky in Hannah Arendt, nekateri kasnejši intelektualci, ki so postali po tem goreči zagovorniki Izraela, so bili ostri kritiki te države pred tem (Lucy Dawidowicz na primer). Ravno tako so cionistične organizacije izgubljale na članstvu. Finkelstein za to krivi tudi dejavnosti vodstva judovske skupnosti, kot recimo goreče sodelovanje vodilnih v skupnosti v času makartizma (Finkelstein 2000, 18–22).

Goldberg 1990, 1996; Spiegel 1985; Thomas 2007 in še bi lahko naštevali). Vsaj do konca 70-ih let je bilo tako. Takrat so se začele kazati resnejše razpoke znotraj skupnosti zaradi ravnanja Izraela. Politika Izraela na zasedenih ozemljih je bila tista, ki je mnoge Jude odvrnila od brezpogojne podpore tej državi. Konec 70-ih je med največjimi organizacijami (JFNA, AJC, CMAJO) potem nekako prevladal tihi dogovor, da lahko Judje Izrael kritizirajo zasebno, vendar naj mu javno kljub temu dalje nudijo podporo (Goldberg¹⁵³ v Thomas 2007, 22). Ne glede na to, kakšno je bilo razpoloženje glede Izraela, je le-ta od judovske skupnosti še naprej dobival velike vsote denarne pomoči preko njihovih organizacij in tudi preko nakupov izraelskih obveznic ter mu nudila politično podporo. Še leta 2006 na primer, ko je Izrael začel vojno s Hezbollahom v Libanonu, so zbrali 300 milijonov pomoči zanj (Adelman 2008, 181–6).

V 90-ih letih velja še posebej izpostaviti pomoč Izraelu za naselitev emigrantov iz bivše Sovjetske zveze. JFNA je začela zbirati sredstva za *Operation Exodus*, kot so poimenovali to kampanjo. Od leta 1990 do 1997 so judovske federacije po Severni Ameriki nabrale milijardo dolarjev, namenjenih za »rešitev in preselitev več kot enega milijona sovjetskih Judov v Izrael in Severno Ameriko« (JFNA 2010). Kot piše Ribuffo (2002), se je v času mirovnega procesa iz Osla zgodilo tudi to, da so Judje postali odkrito razdeljeni glede vprašanja Izraela. Tudi ta razdor ima svoje korenine v dogodkih po vojni 1967, ko se je začela formirati judovska politična desnica v ZDA. V sredini 70-ih je judovska skupnost še zmoгла enotnost v podpori tako imenovanemu *Jackson-Vanik* amandmaju.¹⁵⁴ Z mirovno pogodbo med Izraelom in Egiptom so se v kritiki Carterjeve diplomacije in détanta nasploh, začeli zbirati nekateri vidni judovski intelektualci pod novo ideologijo, ki je postala znana še posebej na začetku novega tisočletja - neokonzervatizmu. Z večanjem varnosti Izraela je ta postajal vse manj centralen v judovski identiteti. Posledično so se Judje počutili vse manj primorane braniti izraelsko zunanjo politiko. V 90-ih so se nato, kot nadaljuje Ribuffo, razdelili glede mirovnega procesa predvsem po njihovi religioznosti. Konzervativni in reformni Judje so se odzvali pozitivno, ortodoksni pa nasprotno in se povezali z izraelskimi jastrebi (Ribuffo 2002, 389). Podobno povzemata Mearsheimer in Walt (2008), ki dodata, da je vlogo pri tem igrala tudi izraelska

¹⁵³ Goldberg, J.J. 1996. *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*. Reading: Adison-Wesley, 207–8.

¹⁵⁴ Ta amandma je bil uperjen zoper Sovjetsko zvezo, ki je navezoval klavzulo največjih trgovinskih ugodnosti na dovoljenje Sovjetov do večje emigracije Judov. Zelo zaslužen za sprejetje amandmaja je bil prav AIPAC. Več o tem spodaj.

stranka Likud, ki je uspela »kultivirati in okrepiti podporo svojim ostrim pozicijam med najvažnejšimi pro-izraelskimi organizacijami«. Po šestdnevni vojni so se na vodilne pozicije organizacij začeli prerivati ljudje, ki so prihajali iz »krogov ortodoksnih Judov, neokonzervativcev in zagrizenih cionistov« (Mearsheimer in Walt 2008, 126). Kot piše Goldberg (1990, 21–2), je šestdnevna vojna imela integrativni učinek na skupnost, toda takoj po vojni 1973 so se znotraj skupnosti pojavili razdori. Izpostavlja organizacijo Breira, katere člani so si prizadevali za bolj umirjen pristop do Palestincev in za večjo avtonomnost organizacij znotraj judovske skupnosti. Zaradi tega si je nakopala srd cionističnih organizacij, ki jo je začela portretirati kot »nasprotnika Izraela«.

Kakorkoli, velika večina Judov je danes v Ameriki liberalnih in gleda na Izrael bolj iz idealističnega stališča, podpira ustanovitev Palestinske države ter mirovni proces. To jih nekako postavlja nasproti njihovem vodstvu, ki že dalj časa podpira maksimalistični, revizionistični in cionistični program Likuda v Izraelu (Thomas 2007, 12; Mearsheimer in Walt 2008, 126–7).¹⁵⁵ Likud se je tam uveljavil kot »odkrit podpornik velikega Izraela (*Greater Israel*), ki zagovarja brezkompromisna stališča do Arabcev« (Yishai 2001, 143). Vsaj do leta 2008 se na tem ni spremenilo prav nič. Likudov program je takrat, med ostalim, vseboval zaprisege o nedeljivosti Jeruzalema kot večnega glavnega mesta Izraela, reki Jordan kot nekoč stalni zahodni meji Izraela, Izrael ne bo dovolil palestinske države, lahko pa bodo Palestinci imeli neke vrste avtonomni režim in Likud si bo prizadeval za čim več cionizma v izobraževalnem sistemu (Ynetnews 2008).

5.2.1.3 CIONIZEM

Zgoraj smo že večkrat omenili cionizem, ki se ga na tem mestu moramo dotakniti iz najmanj dveh razlogov. Prvi razlog leži na dlani. Kot pravi Benko (2000, 247), ima judovska vera sicer »manjšo mednarodno projekcijo, kar ne velja za cionizem, ki teži za tem, da bi na versko-politični osnovi zbral Žide [sic!] v obnovljeni nacionalni državni in jo ohranil. Vsekakor predstavlja pomemben dejavnik v mednarodnih odnosih.« Drugi razlog je spreminjajoča se

¹⁵⁵ Thomas večkrat poudari, da je Likud navezal tesne stike predvsem z AIPAC-om (Thomas 2007), enako Mearsheimer in Walt (2008), ki pri tem izpostavljata tudi CPMAJO.

vloga cionizma znotraj ameriške judovske skupnosti¹⁵⁶ in cionizma nasploh, glede na to, da je bil leta 1948 dosežen temeljni cilj cionizma z vzpostavitvijo Izraela. Če začnemo z Bursteinom, ki navaja, da je, sodeč po zbranih podatkih leta 1918 v ZDA obstajalo 8 cionističnih nacionalnih organizacij. Leta 1950 je število cionističnih oziroma z Izraelom povezanih organizacij (ki jih je mogoče smatrati kot cionistične) znašalo 50, za leto 2007 pa Burstein našteje 88 takšnih organizacij na nacionalnih ravni (Burstein 2011, 133–6).

Spet moramo biti pazljivi pri kontekstu, v katerem je ta cionizem deloval in še zmeraj deluje. Spiegel najde celo citat Johna Adamsa (drugega predsednika ZDA), ki leta 1818 zapiše, da »si resnično želi Jude v Judeji kot neodvisno nacijo« in navaja tudi pismo iz leta 1891, naslovljeno na predsednika, podpisano s strani 413 »prominentnih Američanov«, ki so predlagali ponovno vzpostavitev judovske prisotnosti v Palestini (Spiegel 1985, 1). Foxman¹⁵⁷ povzema, da je v 19. stoletju tudi v ZDA obstajalo močno, a manj znano gibanje, katerega cilj je bil pomagati Judom ponovno vzpostaviti državo v Palestini - krščanski restavracionizem. Cilji gibanja so bili politične in religiozne narave. Med ostalim si je prizadevalo vplivati na vlado ZDA, da bi bila na čelu mednarodnih naporov, ki bi prepričali Otomansko cesarstvo v to, da se odpove Palestini in omogoči Judom, da tam vzpostavijo svojo državo. Iz česar, pravi Foxman, se je rodila ideja o posebni sorodnosti, ki naj bi obstajala med Izraelom in ZDA, in ki je našla dokaj veliko posluha med intelektualci ter tako vplivala tudi na Wilsonovo podporo Balfourjeve deklaracije (Foxman 2007, 23–4). Iste cilje, vendar temelječ zgolj na religioznih ciljih, je sredi 19. stoletja zasledoval tudi dispencionalizem, ki predstavlja tudi temelje današnjih krščanskih cionistov. Kot pravita Mearsheimer in Walt, ti predstavljajo zelo močnega zaveznika pro-izraelskih skupin v ZDA danes. So del krščanske desnice, ki je tudi precej nagnjena k podpori Izraela, vendar ne v celoti. Dispencionalizem je v ZDA pridobival na popularnosti v 19. in na začetku 20. stoletja. Ustanovitev Izraela je dala njegovim privrženecem nov zagon. Najpomembnejši dogodek za njih predstavlja vojna iz leta 1967, ki so jo voditelji gibanja videli kot »božji čudež« (Mearsheimer in Walt 2008, 132–3). Verjamejo,

¹⁵⁶ Zgoraj omenjeni Brandeis je mogoče lep primer tega. Predstavljal naj bi cionista, rojenega iz ameriškega konteksta, pri katerem je cionizem lahko tudi del etnične identitete. V smislu, da si kot Jud lahko dober Američan le, če si cionist (The Jewish Virtual Library 2012č). Tudi Thomas, ko govori o Brandeisu opozarja, da je sicer igral pomembno vlogo v cionističnem gibanju v ZDA, vendar je cionizem smatral v filantropskem smislu - kot pomoč zatiranim Judom v tujini. Na dan razglasitve Balfourjeve deklaracije je celo izjavil, da bi »judovska državnost« bila »zelo resna grožnja« (Thomas 2007, 20). Kar se njegovega vpliva na Wilsona tiče, velja dodati, da Spiegel (1985, 11) dokazuje, da je tudi sam Wilson, brez tujega vpliva, bil zelo naklonjen ideji judovske Palestine.

¹⁵⁷ Abraham Foxman je sedanji predsedujoči (*Chairman*) ADL.

da je podpora Izraelu nekaj, kar zahteva bog, saj verjamejo, da obstaja sedem obdobj (dispencij), ki jih je mogoče najti v Bibliji, in ki predstavljajo preizkušnje človeške vere v razodetje. Zadnja dispencija se bo zgodila na Armagedonu (gori Megiddo). Tam bo poslednja bitka med dobrim in zlom, kjer bodo pravi verniki odrešeni. Ta zadnji boj pa se ne more zgoditi, dokler Judje ponovno ne zgradijo jeruzalemskega templja. Judje so torej zgolj sredstvo za dosego cilja. Če se na koncu ne bodo spreobrili, bodo pogubljeni¹⁵⁸ (Thomas 2007, 45). Ti krščanski cionisti so zaradi tega še posebej goreči nasprotniki vzpostavitve Palestine kot države ali dajanja kakršnihkoli ozemeljskih koncesij Palestincem in si prizadevajo za vzpostavitev velikega Izraela, ki bi vključeval vsa zasedena ozemlja. Po letu 1977 (takrat prvič na izraelskih volitvah zmaga desnica - Likud) je med njimi in izraelskimi desničarji zaradi tega prišlo do tesnega vzajemnega odnosa. Izraelska vlada je recimo odlikovala nekatere vidnejše voditelje, vzpodbujala in še vzpodbuja izlete teh 'cionistov' v Izrael itd. Koliko zavzeti so pri tem, mogoče ponazarja izjava ene vidnejših osebnosti krščanske desnice Pata Robertsona, v kateri je namignil, da je kap, ki je doletela Ariela Sharona leta 2006 božja kazen za to, da je Gazo prepustil Palestincem. Mnogo krščanskih cionistov sedi tudi v ameriškem kongresu. Seveda so krščanski cionisti problematični tudi za velik del judovske skupnosti, vendar ima ta do njih nekako večinoma pragmatičen odnos zaradi koristi, ki jih ima od nje Izrael kot tak (Mearsheimer in Walt 2008, 132–9).

Cionizem v sami skupnosti, kot smo že omenili zgoraj, ni bil univerzalno sprejet. Nasprotovale so mu celo nekatere največje judovske organizacije. Tudi ideja o vzpostavitvi judovske države je naletela na neodobravanje mnogih. Vsaj do sredine druge svetovne vojne je bilo tako, ko je bil maja 1942 sprejet Biltmorski program (*Biltmore Program*). Takrat se je velika večina ameriških judovskih organizacij prvič poenotila v svoji podpori ideji, ki je izvirala iz Balfourjeve deklaracije - vzpostavitev judovske državne tvorbe v Palestini. Ta program je potem tvoril podlago za politični boj cionističnega gibanja vse do vzpostavitve Izraela (Frank 2007, 699–700). To je vsekakor privedlo tudi do tega, kot piše Adelman (2008, 184), da so ameriški Judje med leti 1945 in 1948 sprožili »enega najbolj intenzivnih in uspešnih lobističnih naporov v ameriški politiki, ki so pripeljali do *de facto* priznanja judovske države [s strani ZDA] 11 minut po njenem rojstvu« 15. maja 1948 s strani predsednika Trumana. Kot zapiše Snetzinger, sta pridobitev ameriške podpore ustanovitvi

¹⁵⁸ Izraelski premier Begin je bil glede tega 'pragmatičen': »Povem Vam, če nas bodo krščanski fundamentalisti podpirali v kongresu danes, jih bom jaz podpiral, ko bo prišel mesija jutri« (Thomas 2007, 47).

Izraela in tesne podpore tej državi, ki je sledila, »verjetno najbolj izjemna primera uspešnosti katerekoli etnične skupine v krojenju usmeritev [ameriške] zunanje politike« (Snetzinger 2002, 293). To je prišlo kot popolno presenečenje za delegacijo ZDA pri OZN, ki je bila takrat vpletena v mirovna pogajanja in ni vedela, da se bo to zgodilo. Enako je veljalo za pretežni del Trumanove administracije, za katero je priznanje prav tako prišlo kot presenečenje. Ameriško *de iure* priznanje pride šele po prvih izraelskih volitvah v januarju leta 1949 (Spiegel 1985, 36–7, 45).

Vendar so trenja znotraj skupnosti ostajala. Takoj po sprejetju programa se je namreč organiziral *American Council for Judaism* - ACJ, ki je bil »edina ameriška judovska organizacija, ki je bila ustanovljena z namenom boja proti cionizmu in vzpostavitvi judovske države«. Tudi za to organizacijo je bila prelomna vojna leta 1967, ko jo je zapustilo mnogo njenih podpornikov.¹⁵⁹ Organizacija nikoli ni postala pretirano množična, vendar obstaja še danes. Zagovarja stališče, da je »judaizem vera splošnih vrednot in ne nacionalnost ... nacionalnost in religija sta ločeni in različni ... Izrael je domovina njegovih državljanov in ne vseh judov« (Sundheim in Berenbaum 2007, 48). Ni edina, ki zagovarja takšna ali podobna stališča. V skupnosti sami danes, tako kot je nekoč, prav tako obstajajo razlike glede tega, kaj cionizem je in kaj komu pomeni. Tudi za to vprašanje, kakor tudi za vprašanja glede Izraela, velja, da obstajajo znotraj skupnosti velike razlike. Nekako velja, kot zapiše Goldberg, da je kritika izraelskih politik znotraj skupnosti sicer dovoljena, vendar se ta toleranca neha takoj, ko se pod vprašaj postavi legitimnost judovske države (Goldberg 1990, 23; Mearsheimer in Walt 2008, 120–6).

5.2.2 JUDOVSKA SKUPNOST KOT POLITIČNI FAKTOR

Na zgornjih primerih etničnih lobijev smo videli, da imajo lahko tudi številčno majhni lobiji disproporcionalno velik vpliv na politiko. Kot zapiše Burstein (2007, 214), so Judje »disproporcionalno pomembna [skupina] v ameriškem ekonomskem, kulturnem in intelektualnem življenju« in dokazuje, da so na ekonomskem¹⁶⁰ in izobrazbenem področju uspešnejši od katerekoli druge etnične, rasne ali religiozne skupine v ZDA. Glede prihodkov

¹⁵⁹ Goldberg zapiše, da je organizacija po vojni bila le še lupina tega, kar je bila pred njo (Goldberg 1990, 21).

¹⁶⁰ Kot zapiše Flanzbaum (1999, 13), je na listi Forbes 400 v 90-ih bila več kot četrtina vseh premožnejšev judovskega porekla.

so uspešnejši od drugih vsaj od konca druge svetovne vojne dalje, glede na stopnjo izobraženosti pa prednjačijo pred drugimi od konca 50-ih let dalje (Burstein 2007 209–14).¹⁶¹

V ZDA naj bi po letu 2010 živelo nekaj čez 6.5 milijona Judov.¹⁶² To je predstavljalo 2.1 odstotka celotne populacije Združenih držav (United States Census Bureau 2012). S tem je judovska diaspora v ZDA še zmeraj večja od judovske populacije v Izraelu samem. Leta 2012 naj bi judovska populacija štela tam približno 5.9 milijona prebivalcev (Central Bureau of Statistics 2012). Zelo pomembna je naselitev judovske populacije širom Amerike. V desetih ameriških državah (New York [NY], California [CA], Florida [FL], New Jersey [NJ], Pennsylvania [PA], Illinois [IL], Massachusetts [MA], Maryland [MD], Ohio [OH] in Texas [TX]) živi okrog 82 odstotkov judovske populacije. V teh državah se nahaja 85 odstotkov religioznih in 89 odstotkov izobraževalnih organizacij skupnosti. Državi z največjima populacijama sta New York (25) in Kalifornija z 19 odstotki populacije. V njih se nahaja 55 odstotkov religioznih in izobraževalnih organizacij (Burstein 2011, 143).

Teh deset držav si velja zapomniti zaradi volilne matematike predsedniških volitev v ZDA, saj imajo mnoge od njih veliko elektorskih glasov.¹⁶³ V spodnji tabeli (tabela 5.1) bomo navedli odstotek judovske populacije v teh državah (United States Census Bureau 2012) in jih primerjali z razporeditvijo elektorskih glasov, kot je veljala do leta 2010 po uradnih podatkih (Federal Election Commission 2003).

¹⁶¹ Burstein v članku predvsem poskuša najti razloge za to in povzema raziskave, ki so bile narejene glede tega. Te razlage so temeljile na človeškem kapitalu (kompetencah, znanju, socialnih in osebnih lastnosti), marginalnosti (ujetost med dva svetova - na eni tradicionalna skupnost in na drugi pogosta odrinjenost iz družbe gostiteljice) ter judovski posebnosti (*Jewish particularity* - kot npr. prepričanja in vzorci obnašanja, ki bi jih lahko smatrali kot judovske). Predlaga, da bi veljalo to uspešnost raziskati, temelječ na razlagah socialnega kapitala. Torej zmožnosti, ki zagotavlja ugodnosti in podporo preko članstva v socialnih omrežjih ter drugih socialnih strukturah.

¹⁶² Podatki so iz ameriškega cenzusa. Podatke je prispevala judovska skupnost sama. Poudarjajo, da to število sestoji iz ljudi, ki se smatrajo za pripadnike religije in tudi tistih, ki se kot taki smatrajo na kulturnih ali etničnih temeljih. Zapišejo tudi, da se resnično število giblje verjetno med 6 in 6.4 milijona, ker jih mnogo živi v več kot eni državi. V Floridi na primer jih 76.000 preživi manj kot 8 mesecev na leto (United States Census Bureau 2012).

¹⁶³ Velja zgolj obrazložiti, da v ZDA predsednika ne izbirajo neposredno, ampak preko elektorjev. Ljudje po državah pravzaprav volijo za elektorje, ki zastopajo predsedniškega kandidata. Vsaka država ima toliko elektorjev, kot znaša število njenih predstavnikov v kongresu. Skupaj torej 100 (število senatorjev) plus 435 (članov spodnjega doma). Trije elektorji pri predsedniških volitvah pripadajo tudi okraju Columbia, zato skupno število elektorjev znaša 538. Za zmago je potrebnih 270.

Tabela 5.1: Države z veliko elektorskimi glasovi in judovska populacija v njih

država	odstotek populacije	elektorski glasovi
New York	8,4	31
California	3,3	55
Florida	3,3	27
New Jersey	5,7	15
Pennsylvania	2,3	21
Illinois	2,2	21
Massachusetts	4,3	12
Maryland	4,3	10
Ohio	1,3	20
Texas	0,5	34
Nevada	2,8	5
Connecticut	3,3	7

Vir: United States Census Bureau (2012) in Federal Election Commission (2003).

Nevado in Connecticut smo dodali, ker je odstotek tam živečih Judov napram populaciji dokaj velik. Če seštejemo elektorske glasove, vidimo, da omenjenih deset držav, ki imajo največje judovske populacije predstavlja 246 elektorjev. Če dodamo še preostali dve državi, število zraste na 258 elektorjev. Seveda s tem ne nameravamo trditi, da judovski glas odloča v vseh od njih, je pa lahko odločilen in rezultati volitev so po državah pogosto precej izenačeni.¹⁶⁴ K temu gre dodati, da večinoma volijo za demokrate. Od leta 1924 dalje ni šlo nikoli več kot 40 odstotkov judovskega glasu za republikanskega predsedniškega kandidata. Podpora demokratskim kandidatom je kar nekajkrat dosegla celo 90, od leta 1992 pa ni padla pod 75 odstotkov. Po drugi svetovni vojni med demokratskimi kandidati izstopa zgolj Jimmy Carter, ki mu je podpora iz 71 odstotkov na volitvah 1976, padla na 'pičlih' 45 leta 1980, ko se je potegoval za ponovno izvolitev (The Jewish Virtual Library 2012c).¹⁶⁵ Kot pravi Goldberg, se je zgolj na predsedniških volitvah leta 1920 in 1980 zgodilo, da večina Judov ni volila za kandidata demokratske stranke. Vendar večinoma potem niso volili za republikanskega, ampak za tretjega, liberalnega kandidata (Goldberg¹⁶⁶ v Thomas 2007, 22).

¹⁶⁴ Leta 1992 so Judje v petih od omenjenih držav predstavljali 75 ali več odstotkov števila glasov, ki so Clintonu prinesli zmago v njih (Thomas 2007, 159).

¹⁶⁵ Glede tega gre opozoriti, da ni nujno, da je to bila posledica njegove politike do Bližnjega Vzhoda, ki je bila precej uravnotežena. Konec mandata se je ponesrečil poskus rešitve talcev iz ameriške ambasade v Iranu, Amerika je precej trpela zaradi energetske krize in splošne recesije.

¹⁶⁶ Goldberg, J.J. 1996. *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*. Reading: Adison-Wesley, 33–5.

Zgoraj smo že omenili vloge, ki so jih Judje igrali v družbenih gibanjih. Dodajmo, da so bili vodilni ljudje v NAACP od 1915 do 1975 in se s črnskimi voditelji poleg boja za državljanske pravice združevali tudi v boju za delavske pravice.¹⁶⁷ Bili so med prvimi predsedniki *American Federation of Labor* - AFL in pomembno vlogo igrali tudi pri organizacijah za pravice žensk. Prva in edina dva socialistična člana kongresa sta bila judovskega porekla, bili so tudi med ustanovitelji najglasnejših organizacij, ki so nasprotovale vietnamski vojni. Skratka, kot povzema Thomas, tudi liberalizem¹⁶⁸ jih definira kot Jude in Američane (Thomas 2007, 21). Prav tako je pomembno vedeti, da so Judje bolj radodarni kot katerakoli druga skupina ameriške družbe, ko gre za politične donacije (Watanabe 1984, 68). Demokratska stranka in njeni predsedniški kandidati naj bi od Judov dobivali med 20 in 50 odstotkov vseh donacij (Mearsheimer in Walt 2008, 163). Podobno opaža tudi Spiegel, ki k radodarnosti pri političnih donacijah prišteje še izražanje večjega zanimanja in (so)delovanja v političnih procesih, večjo prisotnost na volitvah in kot smo zapisali zgoraj, zastopanost v državah, ki so pomembne za nacionalne volitve. Zato le malokateri resni predsedniški kandidat izpusti predvolilna srečanja z najpomembnejšimi judovskimi voditelji ali rad izpostavlja svoje judovske podpornike. Posledično imajo potem skoraj vsi predsedniki tudi posebnega pomočnika za ohranitev in negovanje kontaktov pri judovski skupnosti (Spiegel 1985, 7).

5.2.3 NAKLONJENOST JAVNEGA MNENJA

Nobenih dvomov ni, da so kot skupnost Judje v ZDA popolnoma sprejeti. Glede Izraela smo videli, da so predvsem judovske organizacije tiste, ki mu zagotavljajo podporo. Velja si podrobneje pogledati naklonjenost širše ameriške javnosti tej državi. Ta je bila Izraelu zmeraj od njegove vzpostavitve dalje precej naklonjena. Gilboa je primerjal naklonjenost Izraelu in Arabcem med leti 1947 in 1988. V celotnem obdobju Izrael v naklonjenosti izrazito prednjači pred Arabci, zgolj leta 1982 je naklonjenost približno izenačena (Gilboa¹⁶⁹ v Goldberg 1990, 27). Če nadaljujemo z Gallupovo raziskavo javnega mnenja, ki je Američane med ostalim

¹⁶⁷ Spet je prelomno leto 1967, ko so nekateri črnski voditelji začeli smatrati početje Izraela za fašistično, militaristično in rasistično (Goldberg 1990, 24).

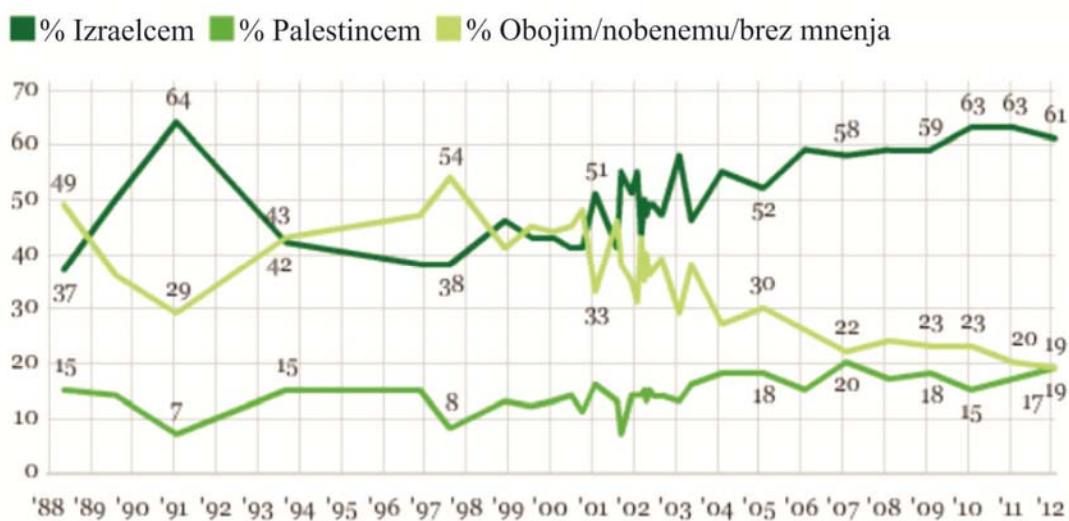
¹⁶⁸ Liberalnost in konzervativnost sta dva pojma specifična za ameriški politični prostor. Za naše potrebe bo dovolj, če povzamemo, kar pravi na to Sniegoski (2008, 25): »Liberalci v ameriškem kontekstu pomenijo zmerno levico.«

¹⁶⁹ Gilboa, Eytan. 1989. Israel's Image in American Public Opinion. *Middle East Review* 21 (3): 25–37.

spraševala tudi po naklonjenosti Izraelcem ali Palestincem od leta 1988 dalje, ta jasno pokaže, da je podpora Izraelcem izrazito porasla na začetku 90-ih, zatem rahlo padla in se v novem tisočletju spet začela dvigovati ter v zadnjih letih skoraj dosegla podporo iz začetka 90-ih. Palestinski strani podpora sicer raste, vendar skorajda zanemarljivo. Gallupova raziskava je pokazala tudi, da je podpora Izraelcem mnogo višja pri privrženih republikancev (Gallup 2012).

Graf 5.1: Naklonjenost ameriške javnosti Izraelu

Ali ste v bližnjevzhodnem konfliktu bolj naklonjeni Izraelcem ali Palestincem?

Vir: Gallup (2012).

Vprašati se gre tudi, od kod ta podpora izvira. Goldberg povzema več razlag. Ena je občutek krščanske krivde glede holokavsta. Druga je slika izraelskega Davida proti arabskemu Goliatu. Tretja je podobnost pionirskega duha in religiozne dediščine Izraela z ameriški predstavami graditve lastne države. Sledi občutek povezanosti s »sestrsko demokracijo« in prepričanje v to, da je Izrael strateški zaveznik ZDA pri branjenju varnostnih interesov Amerike in celotnega zahodnega sveta v regiji (Goldberg 1990, 24). Tudi Thomas v veliki meri našteva enake argumente (Thomas 2007, 1). Podobne razloge navaja tudi Foxman in med ostalim smatra, da je Izrael strateška pridobitev za ZDA, saj se je »izkazal kot edini in največji vir stabilnosti v regiji« (Foxman 2007, 105). Skoraj enake argumente uporabljata tudi Mearsheimer in Walt (2008). Omembe vreden pri tem je tudi način, kako se v ameriški javnosti govori o Palestincih - izraelski moralni superiornosti nasproti stoji njihova agresivnost (terorizem) in stalno zavračanje širokogrudnih izraelskih ponudb. Ne gre pozabiti tudi na argument, ki smo ga že

opisali zgoraj, da je podpora Izraelu božja volja (Mearsheimer in Walt 2008, 78–108). Argument zavračanja ponudb in aluzije na Arabce, ki si ne želijo nič drugega kot še en holokavst, so tudi pogosta tema Foxmanove knjige (Foxman 2007).

Vsakega teh argumentov je mogoče zavrniti. Krivda glede holokavsta je pri Američanih relativna. Je tudi težko izbrisljiva s podpiranjem krivice, ki se dogaja ljudstvu, ki s tem ni imelo nobene zveze. Zgodba o Davidu in Goliatu je prej obratna. Splošno znana dejstva so, da je vzpostavitev Izraela zahtevala izselitev velikega števila tamkajšnjih prebivalcev. Priznanje teritorialnih pridobitev z vojno, kot je to storila mednarodna skupnost v primeru Izraela po vojni 1948, je redko viden dogodek v moderni zgodovini mednarodne skupnosti. Leta 1956 je Izrael skupaj z Veliko Britanijo in Francijo napadel Egipt. Izrael je Egipt napadel tudi leta 1967 in pridobil ogromno teritorija na njegov račun. Napadel je tudi Sirijo in hkrati izrinil Jordanijo iz Zahodnega Brega in Vzhodnega Jeruzalema. Po treh letih svaril egiptovskega predsednika Sadata je Egipt s Sirijo leta 1973 napadel Izrael, vendar obe državi skupaj nista bili kos izraelskemu vojaškemu stroju, ki je obe vojski z izdatno ameriško pomočjo zadržal na ozemljih, ki jih je zasedel v vojni 1967 in celo prodril na egiptovski teritorij. Leta 1978, 1982 in 2006 je Izrael napadel Libanon. Leta 1981 je Izrael napadel še Irak in uničil jedrski reaktor, ki ga je ta gradil. Leta 2007 je podobno storil še z reaktorjem v Siriji. Po vsem tem lahko, sicer s skepso, razumemo, zakaj bi lahko bil strateški zaveznik ZDA, a vsekakor je trditev, da je ta država vir stabilnosti na Bližnjem Vzhodu skregana z 'zdravo' pametjo. Zadržanost Palestincev glede ponudb postane razumljiva že ob pogledu na zemljevide¹⁷⁰ in tudi primere iz zgodovine, kjer okupacijska sila ni prej ali slej postala 'žrtev terorizma', je zelo težko najti. Objava tako imenovanih *The Palestine Papers* je pokazala, da so palestinski pogajalci bili pripravljeni iti zelo daleč v njihovih koncesijah Izraelu. Glede sestrške demokracije velja dodati, da po politični ureditvi, Izrael nikoli ni bil niti najmanj podoben ZDA. Kot piše Yishai ga je zaznamovala predvsem visoka centraliziranost, kjer je država igrala izjemno vlogo na vseh področjih¹⁷¹ in kjer so proračuni redno presejali 70 odstotkov bruto domačega proizvoda. Bil je »tipična ideološka družba«, kjer so bile deviacije od cionizma le stežka tolerirane in »neliberalna« (*nonliberal*) demokracija, ker je bila »participacija v politiki določena z inštitucionalnim okoljem, ki je definiralo družbeno in politično realnost« in ne s strani

¹⁷⁰ Glej prilogo D.

¹⁷¹ V nasprotju z *Federal Reserve Bank* v ZDA je bila centralna banka Izraela pod neposrednim vladnim nadzorom (Yishai 2011, 141). To se spremeni šele s sprejemom novega zakona glede centralne banke leta 2010 (Israel Ministry of Foreign Affairs 2012e).

motivov ali volje posameznikov ali manipulacij elite (Yishai 2001, 141–2). Ostane nam še en argument, a z božjo voljo se ne gre prerekati. Vprašanje, zakaj so ostali argumenti tako zasidrani v glavah povprečnega Američana, je vsekakor legitimno. Dejavnikov je nedvoumno veliko. Enega od teh bo obravnavalo tudi naslednje poglavje, a preden nadaljujemo, moramo vseeno zapisati še nekaj o neokonzervatizmu, ki smo ga omenili zgoraj.

5.2.4 NEOKONZERVATIZEM

»[Č]e obstaja v Ameriki kakšno intelektualno gibanje, katerega iznajdbo si lahko lastijo edino Judje, je to prav gotovo neokonzervatizem«, zapiše Beckerman (Beckerman¹⁷² v Sniegoski 2008, 26). Neokonzervativno gibanje je bilo pomemben del ameriškega intelektualnega in političnega življenja od 70-ih let dalje. Največje pozornosti so bili deležni med vladavino Busha mlajšega, kjer so pomembno prispevali k unilateralni zunanji politiki njegove administracije. Kot dokazujeta Mearsheimer in Walt, so bili med najbolj vnetimi propagandisti vojne v Iraku (2008, 128–9). Kot glavne krivce za vojno v Iraku¹⁷³ jih označuje tudi Sniegoski (Sniegoski 2008). Sam pojem naj bi skoval Michael Harrington, in sicer z namenom zasmehovanja levičarjev in liberalcev, ki so se začeli nagibati k desnici (Sniegoski 2008, 25). Večina prvih neokonzervativcev je bila sekularnih Judov z vzdnoevropskim poreklom, ki so gojili zamere do Sovjetske zveze predvsem zaradi antisemitizma v nekdanji caristični Rusiji. Nekaj je bilo tudi katolikov. Večinoma so bili liberalni, mnogi dejavni v gibanju za državljanske pravice in mnogi po letu 1967 postanejo cionisti, ko jih prevzame prepričanje, da je Sovjetska zveza zakrivila vojni ('67 in '73), zatirala lastne državljane judovskega porekla in bila glavni vir nestabilnosti v svetu. Za njih so dogajanja v Tretjem svetu in nastajajoč črnski nacionalizem v ZDA pomenili napad na demokratične vrednote (Thomas 2007, 43). Kot povzema Sniegoski, so tisti, ki so kasneje postali neokonzervativci uvideli, da so se liberalci in levica poistovetili z vprašanji, ki bi lahko škodila kolektivnemu interesu judovstva in še posebej seveda Izraelu. Mnogi od njih so bili akademiki in so se distancirali od študentskih nemirov, nove levice, emancipacije črncev, posledic zgrešenih

¹⁷² Beckerman, Gal. 2006. The Neoconservative Persuasion. *Forward* 6. januar.

¹⁷³ Sniegoski piše, da so neokonzervativci pripomogli tudi k prvi vojni v Zlivi iz začetka leta 1991. Bush starejši ni bil zagret za vojno, tudi James Baker, takratni sekretar za zunanje zadeve in Colin Powell, takratni predsedujoči združenega štaba oboroženih sil ZDA ne. Mogoče je tudi takratna premierka Velike Britanije Margaret Thatcher pripomogla k temu, da je postal odločnejši. Na srečanju v Aspenu v avgustu 1990, naj bi namreč na Bushu »opravila uspešno transplantacijo hrbtenice«, ko mu je zaradi njegove neodločnosti glede posredovanja v Iraku zapretila: »Don't go wobbling on me George« (Sniegoski 2008, 75).

poskusov socialnih reform, rastoče nenaklonjenosti Izraelu in slabljenju nasprotovanja komunizmu v 60-ih letih. Predvsem Izrael in frustracije z demokrasko stranko, s katero so se sprva identificirali, so jih začele nagibati v desno.

Demokraska stranka se je konec 60-ih kazala kot nenaklonjena amerišskemu vojaškemu intervencionizmu (kar bi zmanjšalo verjetnost podpore Izraelu) in militarizmu uperjenemu zoper Sovjetsko zvezo (kar bi jo lahko naredilo močnejšo na Bližnjem Vzhodu in zmanjšalo vojaški proračun) in navdušena nad nekaterimi gibanji Tretjega sveta (Palestincem). Poskušali so se upirati tem tokovom v stranki in poskušali delovati znotraj nje, ker kot Judje »sebe nikakor niso zmogli smatrati za konzervativce, kaj šele republikance«. ¹⁷⁴ Poskušali so spremeniti ameriški liberalizem. Nasprotovali so konzervativizmu republikancev in jasno tudi Kissingerjevimi poskusom otoplitve odnosov s Sovjeti - njihovim sovražnikom številka ena tudi zaradi kršitev človekovih pravic. Človekove pravice so za njih pomenile pri tem bolj ali manj pravico Judov emigrirati iz Sovjetske zveze. Prej omenjeni *Jackson-Vanik* amandma je uspešno spodkopal politiko *détanta* Kissingerja in Nixona. Pri snovanju amandmaja je bil dejaven tudi eden bolj znanih neokonzervativcev Richard Perle, ¹⁷⁵ ki je takrat delal za senatorja Jacksona. Ostali so zvesti demokrati in z velikimi upi sprejeli Izvolitev Carterja leta 1976. Njegov uravnotežen odnos Bližnjega Vzhoda je potem pri njih naletel na izjemen odpor. Zato so se naslonili na zavzeto proti-komunistično krilo republikanske stranke in se z izvolitvijo Reagana tudi poistovetili s to stranko.

Republikanci so jih toplo sprejeli. Med ostalim tudi zato, ker so si neokonzervativci do tedaj uspeli ustvariti visoko stopnjo kredibilnosti in spoštovanja - tudi preko lastnih prepletenih omrežij, ki so jih ustvarili. Hkrati so ohranili auro liberalnosti in s tem uspešno preprečevali, da bi se Reagana portretiralo kot »bebastega desničarskega vojnega hujskača«. ¹⁷⁶ Tako so nemudoma zasedli tudi nekatere vidnejše pozicije v Reaganovih administracijah. Med znanimi imeni takrat so bili Perle, Paul Wolfowitz, Elliot Abrams, Jeane Kirkpatrick, Richard Pipes, Michael Ledeen, Frank Gafney in Douglas Feith. Velika večina teh je igrala tudi pomembne vloge v administraciji Busha mlajšega. Neokonzervativci so takrat poskušali uveljavljati bolj agresivno politiko do Sovjetov. Namesto zadrževanja (*containment*)

¹⁷⁴ Neuchterlein, James. 1996. Neoconservative Redux. *First Things*, 66 (oktober 1996), v Sniegoski (2008, 33).

¹⁷⁵ Na amandma je imel velik vpliv tudi AIPAC in eden njegovih vodilnih mož - Morris Amitay (Thomas 2007, 25).

¹⁷⁶ Sniegoski (2008, 37). Težko se je izogniti vlečenju vzporednic z obdobjem 2000–2008 ...

sovražnika, so si prizadevali za aktivno destabilizacijo Sovjetske zveze in njenih zaveznic npr. v Afganistanu. Ravno neokonzervativci so takrat najbolj goreče zagovarjali zvečanje pomoči afganistanskim 'borcem za svobodo' (*freedom fighters*).¹⁷⁷ Šele z drugim mandatom so jih kritiki znotraj administracije uspeli preglasiti do te mere, da so lahko lahko začeli z zbliževanjem s Sovjeti. Mnogi, še najbolj pa neokonzervativci sami, so si zato pripisovali zasluge za zaton komunizma. Eden od začetnikov neokonzervativizma Norman Podhoretz, ki je 35 let do leta 1995 urejal tudi zgoraj omenjeni *Commentary* (najpomembnejši časopis neokonzervativizma), je bil za svoje intelektualno delo, med ostalim tudi intelektualnega boja proti komunizmu, odlikovan z najvišjim civilnim ameriškim odlikovanjem - predsedniško medaljo svobode (*Presidential Medal of Freedom*). V obdobju Reagana je prav tako skokovito porasla podpora Izraelu. Leta 1981 je prišlo do prvega formalnega vojaškega pakta med ZDA in Izraelom (*Strategic Cooperation Agreement*). V času Reagana je prav tako prvič prišlo do večih odkritih in prikritih sodelovanj med državama na obveščevalnem, vojaškem, političnem in ekonomskem področju. Izrael v Reaganovem obdobju postane tudi uradno »strateška pridobitev« (*strategic asset*) za ZDA (Sniegoski 2008 25–44).

Gibanje je še vedno daleč od tega, da bi bilo množično, je pa zraslo iz zelo majhnega števila posameznikov v 60-ih letih na več sto ljudi leta 2005. Kar jim ni uspelo z liberalizmom, jim je uspelo s konzervativizmom. Do konca 90-ih so prevzeli ali ustanovili skoraj vse glavne ideološke inštitucije desnice v ZDA. Prav tako so v zadnjih dveh dekadah postali intelektualna elita republikancev. Spremenili so konzervativizem v ZDA oziroma mu ustvarili alternativo. Ločnice med neokonzervativizmom in konzervativizmom so očitne tako v zunanji kot tudi v notranji politiki. V notranji politiki so se neokonzervativci od konzervativcev razlikovali predvsem po podpiranju socialne države in levičarskih politikah Roosevelta in Johnsona, čeprav niso naklonjeni multikulturalizmu in so skeptični glede imigracije. Kot vodilna figura neokonzervativcev na notranjepolitičnem področju se je uveljavil Irving Kristol, ki si je med ostalim prislužil tudi nadimek botra neokonzervativizma. Uveljavil se je kot zagovornik konzervativne socialne države.¹⁷⁸ Konzervativna stališča glede notranje politike

¹⁷⁷ »For The Times, They Are A-Changin'«, je pel Bob Dylan. Pri prekvalifikaciji borcev za svobodo v sovražne bojevnike (*enemy combatants*) je glavno vlogo med leti 2001 in 2003 igral John Yoo. Še vedno (junij 2012) je gostujoč učenjak pri AEI (AEI 2012). AEI se pogosto naslavlja kot 'glavno postajo neokonzervativcev' (*Neocentral*).

¹⁷⁸ Bernstein povzema tudi, da so ga poimenovali za »arhitekta neokonzervativizma«. Bil je imigrant iz Vzhodne Evrope. Tudi on je šel skozi preobrazbo, ki ga je iz socialista spremenila v »protikomunističnega hladno-vojnega bojevnika« in »vietnamskega jastreba«. Prispeval je k popularizaciji vere v to, da lahko nižanje davkov in

so predvsem čim bolj omejena centralna oblast, čim več pravic držav in posameznika in čim manj omejen kapitalizem ter čim manj socialne oskrbe s strani države.

Najbolj pride do izraza razlika v zunanji politiki, ki jo zagovarjajo neokonzervativci in je v središču njihovih prizadevanj. Zagovarjajo hegemonijo ZDA, še posebej vojaško. Vojaško moč po eni strani vidijo kot dejavnik ustrahovanja potencialnih rivalov. Ta moč mora biti tolikšna, da tem potencialnim rivalom odvzame tudi najmanjšo voljo do tekmovanja z ZDA. Po drugi strani mora biti ta moč usmerjena tudi v širjenje demokracije in gradnje nacij (*nation building*). Tudi to vidijo kot sredstvo za ohranjanje hegemonije ZDA, ki jo smatrajo za najboljši garant miru. Skeptični so do mednarodnih organizacij, ker omejujejo ameriško moč in še posebej do OZN, ki jo smatrajo za proti-izraelsko. Podpora Izraelu je sploh glavna značilnost, ki jih definira kot neokonzervativce, kar jim je pogosto prineslo tudi očitke o nelojalnosti ZDA. Vendar jim uspeva ohranjati prepričanje, da kar je dobro za Izrael, je dobro tudi za Ameriko. Konzervativci niso nikoli bili pretirani podporniki Izraela in nikoli niso zagovarjali vloge ZDA kot svetovnega policista ter bili nagnjeni k izolacionizmu. Njihov pro-militarizem in proti-komunizem je bil omejen na zadrževanje in omejevanje nasprotnika (Sovjetov), ne pa njegovo destabilizacijo (Sniegoski 2008 39–44; Mearsheimer in Walt 2008, 129–30).

Eden izmed razlogov njihovega vpliva je tudi njihova izjemna medsebojna povezanost in prepletenost inštitucij, ki so jih ali ustanovili ali prevzeli. Prav gotovo jih je odlikovala tudi sposobnost sklepanja koalicij s podobno mislečimi (krščanskimi cionisti in fundamentalisti, desnico v Izraelu, desnico med republikanci). Medsebojno so se uspeli podpirati pri zasedanju vplivnih pozicij znotraj in zunaj krogov odločanja. Preko svojih delno zaprtih omrežij so uspeli prodreti v vplivne inštitucije in v njih uspeli marginalizirati ostale igralce. Mnogi med njimi so povezani tudi preko družinskih vezi. Kako se to manifestira v praksi? V javnosti so si uspeli z medsebojno podporo ustvariti avro kredibilnosti. Mnogi med njimi so kot akademiki ustanovili ali delali za spoštovane inštitucije (mnogi izmed njih so člani večih). To jim je

manjšanje reguliranosti trgov prineseta večjo splošno prosperiteto, vendar je po drugi strani zagovarjal tudi ohranjanje programov socialne varnosti in zdravniške oskrbe in svaril pred večanjem deficitov. Motili so ga predvsem državni programi prerazporejanja bogastva. Nekoč je zapisal, da je »zgodovinska naloga neokonzervativizma /.../ preobraziti republikansko stranko in ameriški konzervativizem proti njuni volji, v novo obliko konzervativne politike, primerne za vodenje moderne demokracije«. Okoljevarstvenike in branitelje javnega interesa je označeval za »zlonamerne sile« (*malevolent forces*) v ameriški družbi. Tudi on je svojčas urejal *Commentary*. Rad je gledal kavbojske filme in policijske nanizanke. Umrl je 2009 za pljučnim rakom (Bernstein 2009).

prineslo tudi visoke položaje znotraj krogov odločanja. V teh so imeli podporo inštitucij, za katere so delovali pred tem in tudi podporo mnenjskih strani publikacij, do katerih so prav tako imeli dostop zaradi svoje kredibilnosti, ki so si jo uspeli ustvariti drugje. Ta kredibilnost in sposobnost za nudenje dela na njihovih inštitucijah in publikacijah so jih naredile zanimive za zunanje igralce, ki so preko njih lahko nabirali kredibilnost in pospeševali svoje kariere na področjih, ki jih neokonzervativci niso imeli pod 'nadzorom' - v vladnih, akademskih, medijskih, literarnih in drugih krogih. Nikakor ne skrito pred javnostjo, nasprotno - zelo javno, so uspeli vzpostaviti mrežo *think-tankov*, odborov, fondacij, publikacij in posameznikov, preko katerih širijo svoje ideje.

Med omembe vredne inštitucije, ki so jih ali ustanovili ali prevzeli oziroma pridobili odločujoč vpliv v njih, sodijo *American Enterprise Institute - AEI*, *Center for Security Policy (CSP)*, *Hudson Institute*, *Foundation for Defence of Democracies (FDD)*, *Jewish Institute for National Security Affairs (JINSA)*,¹⁷⁹ *Middle East Forum (MEF)*, *Washington Institute for Near East Policy (WINEP)*¹⁸⁰ in *Saban Center for Middle East Policy* pri *Brookings Institution*¹⁸¹ in na koncu še *Project for a New American Century (PNAC)*, katerega osnovni cilj je promocija globalne dominacije Amerike. PNAC je postal znan predvsem po vojnihujskaških pismih naslovljenih na Clintona in Busha mlajšega. Med znane publikacije, kjer veliko vlogo igrajo tudi neokonzervativci, sodijo *The New York Post*, *The New York Sun*, mnenjska stran *Wall Street Journal*, *Commentary* in *Weekly Standard* (ureja ga Kristolov sin), ki je iz mesta glavne neokonzervativne publikacije izrinil *Commentary*. K naštetemu velja dodati tudi delo, ki so ga nekateri neokonzervativci opravili v izraelskem *think-tanku The Institute for Advanced Strategic and Political Studies*, kjer so se povezali z desničarskimi silami v tej državi, in sicer študijo poimenovano *A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm* (Perle je vodil študijsko skupino, sodeloval je tudi Feith in mnogo drugih). Že v 90-ih so bili neokonzervativci precej odkriti glede ciljev na Bližnjem Vzhodu. Njihov glavni cilj je bil destabilizirati vse večje nasprotnike Izraela. V tej študiji, ki je bila namenjena novoizvoljenemu premieru Netanyahuju, je bilo izraženo prepričanje, da mora Izrael opustiti mirovni proces in uporabiti vsa sredstva za strmoglavljenje neprijateljskih

¹⁷⁹ Članica CPMAJO.

¹⁸⁰ Soustanovitelji so leta 1985 bili bivši predsednik AIPAC-a, Larry Weinberg, njegova žena Barbi, ki je bila bivša podpredsednica AIPAC-a in Martin Indyk iz raziskovalnega oddelka AIPAC-a (Mearsheimer in Walt 2008, 175).

¹⁸¹ Kot smo omenili zgoraj, AEI in Brookings sodita med najbolj vplivne *think-tanke* v ZDA.

režimov na Bližnjem Vzhodu in s tem preseči (*transcend*) arabsko-izraelski konflikt (Sniegoski 2008, 28–30, 89–90; Mearsheimer in Walt 2008, 129–31).

Našteto je zgolj kratek povzetek ogromne količine organizacij povezanih z njimi in nešteti idej, ki so jih uspeli v svojem dokaj kratkem obstoju izdati in promovirati. Vlogo pri njihovem vplivu so vsekakor igrali tudi njihovi financerji oziroma ljudje, ki financirajo ideje glede Izraela, ki jih zastopajo neokonzervativci. Te je mogoče najti tudi med nekaterimi judovskimi milijarderji, ki so jim blizu ideje izraelske desnice, in ki se trenutno (2012) izpostavljajo tudi v zvezi z ameriškimi predsedniškimi volitvami. Haim Saban, kot povzemata Mearsheimer in Walt, je vnet cionist in eden izmed boljše politično povezanih mogulov Hollywooda. Sam se opisuje kot človek z eno samo stvarjo v mislih - Izraelom (*I'm a one-issue guy, and my issue is Israel*). Center pri Brookings je bil ustanovljen z njegovim denarjem in je pristojen za analize te inštitucije glede Bližnjega Vzhoda (Mearsheimer in Walt 2008, 177–8). Če povzamemo prispevke *The Real News* in *Blumethal*, je Haim Saban obogatel z znano otroško televizijsko nanizanko o najstnikih z nadnaravnimi močmi - *Mighty Morphin' Power Rangers*. Je zavzet financer demokratske stranke. Bil je največji posamezni donator Billa Clintona in verjetno ga lahko kot takega šteje tudi Barack Obama. Je tudi med večjimi financerji ameriške (!) organizacije *Friends of the Israeli Defense Forces*, ki nudi raznovrstno podporo pripadnikom izraelskih oboroženih sil in finančno pomoč družinam ranjenih ali ubitih izraelskih vojakov. Naslednji, ki ga bomo omenili je Mel Sembler. Nepremičninski mogul iz Floride je dolgoletni podpornik republikancev in eden največjih financerjev trenutnega republikanskega kandidata Mitta Romneyja (predvsem njegovega Super PAC-a *Restore our Future*), ki ga je osebno odpeljal na izlet v Izrael in skupaj z njim nabiral denar in podporo po Floridi. Romneyjev politični štab je poln neokonzervativcev. Tudi Sembler je eden tistih, za katere je Izrael na prvem mestu pri njihovih političnih prizadevanjih. Skupaj s prijateljem Sheldonom Adelsonom naj bi si tudi aktivno prizadevala pri drugih republikanskih financerjih med milijarderji iskati podpornike Izraela oziroma poskušala Izrael ohranjati na republikanski agendi. Adelson je mogul iz Las Vegasa in lastnik kazinoja, *The Venetian*. Je med večjimi financerji cionističnih organizacij v ZDA. Sicer je že dalj časa med financerji republikancev, vendar se je izpostavil javnosti šele v trenutnem volilnem ciklu (2010–2012). Sam trdi, da bi lahko v aktualne predsedniške volitve vložil tudi več kot 100 (!) milijonov dolarjev. Vsaj tretjino tega denarja je že porabil. Predvsem za financiranje Newt Gingricha in njegove predsedniške kampanje. Tudi Gingrich je zelo

povezan z neokonzervativnim establišmentom. Adelson svojega denarja ne deli zgolj v ZDA. V Izraelu financira *think-tanke*, ki so naklonjeni enemu njegovih največjih prijateljev - Benjaminu Netanyahuju. Je eden njegovih največjih finančnih in političnih podpornikov. Denar namenja za njegovo stranko (Likud¹⁸²) in tudi za njega samega. Adelson je ustanovitelj in lastnik izraelskega časnika s precej veliko naklado *Israel Hayom*, ki ga tam 'ljubkovalno' imenujejo *Bibiton*,¹⁸³ in ki ga je ustanovil z namenom podpore izraelskim desničarjem. Netanyahu naj bi bil eden izmed bolj aktivnih izraelskih politikov, ki se vmešavajo v notranjepolitične procese ZDA. Obtožuje se ga, da si je že v 90-ih vneto prizadeval za to, da Clinton ne bi bil ponovno izvoljen in enako sedaj velja tudi za Obama. Zelo tesno je povezan z republikanskim establišmentom (med ostalimi naj bi navezal tudi tesne stike z Romneyjem). Njegovo vmešavanje prihaja predvsem v obliki poskusa vnašanja vprašanja Izraela v politični diskurz v Ameriki. Ponavadi to izgleda tako, da se ob pravih trenutkih (v volilnih kampanjah recimo) pojavi v ZDA in pove kaj kritičnega glede ravnanja politikov in kako njihovo početje ogroža varnost Izraela. To potem s pridom uporabljajo pro-likudovske organizacije v ZDA, kot sta npr. *Republican Jewish Coalition*, ki jo v veliki meri financira tudi Adelson (Semler ji je nekoč tudi predsedoval) in *Emergency Committee for Israel* (ECI je Super PAC) za politične oglase. Ti se trenutno ukvarjajo predvsem s silovitimi pritiski, ki naj bi jih Obama izvajal na Izrael in ga portretirajo kot izdajalca Izraela. Soustanovitelj ECI-ja je William Kristol (sin Irvinga Kristola), financira ga tudi skupina judovskih menedžerjev hedge skladov, ki so leta 2008 bili financerji Obame. Spet velja poudariti, da ti ljudje nikakor ne zastopajo mnenja velike večine Judov v ZDA, ki nikakor niso vneti privrženci republikancev, in ki ne podpirajo ideje o velikem Izraelu. Ravno tako je značilno za večino judovskih organizacij, da finančno podpirajo obe stranki hkrati (The Real News 2012b, Blumenthal 2012).

Na tem mestu zaključujemo kratko predstavitev judovske skupnosti v ZDA, kjer smo poskušali predstaviti najpomembnejše igralce v njej ter prikazati njeno organizacijsko strukturo. Zelo pomembna je tudi naslednja organizacija, ki bi jo lahko imenovali za lobistično krilo te skupnosti. Zaradi njene pomembnosti si zasluži posebno poglavje, ki sledi.

¹⁸² V ZDA obstaja tudi organizacija z imenom *American Friends of Likud* (AFL je članica CPMAJO), ki je preko let »razvila poseben odnos z voditelji, dostojanstveniki, novinarji [in drugimi izraelskimi pomembneži], ki temelji na skupni veri v desničarsko Likudovo filozofijo« in omogoča njenim članom »smiselno vzajemno delovati z izraelskimi voditelji in poskušati vplivati na razprave o Izraelu« (AFL 2012).

¹⁸³ Bibi je Netanyahujev nadimek v Izraelu in Bibiton je mišljen kot Bibijevo glasilo.

6 AIPAC

»[T]he most important organization affecting America's relationship with Israel«

Tako *American Israel Public Affairs Committee* - AIPAC s ponosom povzema New York Times na njihovi spletni strani, hkrati pa obiskovalca te strani levo zgoraj stalno spremlja napis »pro-izraelski lobi Amerike« (AIPAC 2012a). A to nista edina razloga, zakaj smo izbrali AIPAC kot organizacijo, ki se ji bomo v tem poglavju podrobneje posvetili. Čeprav smo na zgornjih primerih videli, da so vse našteje organizacije nekako vplete v lobiranje, se AIPAC od njih razlikuje v tem, da je edina organizacija, ki deluje kot lobi za judovsko skupnost kot celoto. Mandat za to prihaja iz krovne nacionalne organizacije CPMAJO. Zgoraj smo videli, da CPMAJO povezuje 51 največjih judovskih organizacij. Med njimi sta tudi JFNA (ki povezuje lokalne skupnosti in federacije) in AIPAC. CPMAJO deluje na podlagi konsenza vseh članskih organizacij, vsi predsedniki organizacij so neposredno tudi člani izvršnega odbora AIPAC-a in mnogi od njih igrajo tudi večje vloge v upravi AIPAC-a, kar bomo podrobneje razložili spodaj. Zato lahko trdimo, da je AIPAC organizacija, ki lobira v imenu 'celotne' judovske skupnosti.

Kot pravi Bowles, je bila politika ZDA do Izraela pod stalnim vplivom skupin, ki predstavljajo interese judovske skupnosti v ZDA. Še posebej močne so te skupine v New Yorku in na severovzhodu države. So tudi disproporcionalno zastopani med akademskimi, profesionalnimi, finančnimi in političnimi elitami države. Vseskozi so si judovski lobiji vztrajno prizadevali za varnost Izraela in njegovo prosperiteto, vendar med njihovimi lobiji dominira AIPAC (Bowles 1998, 244). Zgoraj smo prav tako videli, da ni edini, ki lobira v korist Izraela. Obstaja kopica ohlapno povezanih posameznikov in organizacij judovskih in nejudovskih, ki tvorijo, kar Mearsheimer in Walt imenujeta, »izraelski lobi« (Mearsheimer in Walt 2008). AIPAC je vsekakor najbolj dejaven v tem 'lobiju' in uspešen pri svojem delu. Celo tako, pravi Snetzinger, da je zaradi svoje izjemne uspešnosti postal »simbol učinkovitosti lobiranja zunanje politike« (Snetzinger 2002, 294). AIPAC je organizacija, ki se »pogosto smatra za sinonim - če ne celo utelešnje - 'judovskega lobija'« (Rubin 2007, 50).

V tem poglavju si bomo najprej ogledali nastanek te organizacije in njene cionistične korenine. Zatem bomo preleteli njeno organizacijsko strukturo, ki ne bo v celoti odslivala njene sedanje podobe, saj so dostopni viri, ki jih bomo uporabili precej stari in nepopolni. Vendar nam kljub temu omogočajo vpogled v njeno današnjo strukturo. Zatem si bomo na kratko predložili njeno zgodovino lobiranja in delovanja, vendar nas bodo bolj zanimali načini njenega delovanja. Zato bomo vzeli pogoje za uspešnost delovanja etničnih lobijev, ki smo jih našli in pregledali, koliko metod lobiranja uporabljajo in katere pogoje vpliva izpolnjujejo. S tem bomo poskušali ponazoriti, zakaj AIPAC lahko smatramo za simbol učinkovitosti lobiranja.

6.1 IZVOR AIPAC-a

Uradno je bil AIPAC kot samostojna organizacija ustanovljen leta 1963 (IRMEP 2012a). Toda svoje ime nosi že od leta 1959. Njegov nastanek je povezan z imenom enega človeka, ene države in malodane nepregledne množice organizacij, ki so bile v določeni meri koordinirane in financirane tudi s strani Izraela. Kot piše Terryjeva, se je namreč Izrael že ob samem nastanku države zavedal pomembnosti lobijev in interesnih skupin znotraj ameriškega političnega sistema ter namenjal znatna sredstva in napore v proučevanje njihove vloge v njem, kar še vedno počne. Izraelski premieri in vlade so deležne rednega svetovanja glede procesov in dogajanj v ZDA in še posebej glede dogajanj v zvezi z Bližnjim Vzhodom. Izraelska predstavništva v ZDA redno organizirajo informacijske kampanje in gostijo srečanja za učitelje, aktiviste, študente, politike ter sponzorirajo potovanja v Izrael za novinarje, cerkvene voditelje in druge. Razpošiljajo tudi raznovrstno informacijsko gradivo judovskim organizacijam in ostalim. Spremljajo akademske konference in razprave glede Bližnjega Vzhoda in tja pošiljajo tudi svoje predstavnike. Pogosto Izrael tudi koordinira lobistična prizadevanja ameriških skupin (Terry 2005, 68–9). Večkrat na koordinacijo namigujeta tudi Mearsheimer in Walt (2008), eksplicitno to zapiše tudi Bowles (1998, 244). Enako so počeli tudi v času, ko se je formiral AIPAC. To bo postalo jasno razvidno, ko bomo pogledali v ideološke korenine te organizacije.

Goldberg (1996) vidi nastanek AIPAC-a v sklopu cionističnih prizadevanj znotraj ZDA in ga opisuje kot »zadnjega in najvztrajnejšega izmed poskusov ameriških Judov, da bi koordinirali aktivnosti v podporo cionizmu in Izraelu«. Njegove začetke postavi v leto 1939, ko ameriški

cionisti zaradi antisemitizma v Evropi organizirajo *American Emergency Committee for Zionist Affairs* - ECZA. Ta se leta 1943 reorganizira v *Emergency Zionist Council* - EZC, ki ga nasledi *American Zionist Council* (AZC) kot nacionalna krovna organizacija ameriškega cionizma.¹⁸⁴ Goldberg nadaljuje, da so ameriški cionisti zaradi »nujne potrebe zagotavljanja ameriške ekonomske pomoči« spoznali, da morajo organizirati uradni in stalni pro-izraelski lobi. Zato leta 1954 vzpostavijo od AZC-ja 'neodvisni' (glej spodaj) *American Zionist Committee for Public Affairs* - AZCPA, ki se leta 1959 preimenuje v AIPAC. Ta je bil, v imenu ameriškega cionističnega gibanja, zadolžen za koordinacijo in usmerjanje javnih aktivnosti z namenom izboljšanja in ohranjanja odnosov med Izraelom in ZDA (Goldberg 1990, 16). Spomnimo, da takrat nekatere večje organizacije niso bile naklonjene cionistični ideji. Goldberg med njih šteje tudi CPMAJO, ki jo opiše tudi kot »mogočnega inštitucionalnega« tekmeča AZCPA oziroma AIPAC. Odnosi med njima naj bi se izboljšali šele s prelomnim letom 1967 (Goldberg 1990, 17).

Zanimivejši nastanek AIPAC-a postane, če se poglobimo v povezave ameriških cionističnih organizacij z Izraelom takrat, ki v veliki meri veljajo tudi danes. Proučevanje cionistične mreže v ZDA s strani Nelsonove, namreč postavlja nastanek AIPAC-a v zanimiv kontekst. Predvsem pri financiranju začetkov lobiranja je igrala najpomembnejšo vlogo *Jewish Agency for Israel* (JAFI). Ustanovljena je bila kot *Jewish Agency for Palestine* (JAP) v Švici leta 1929. Preimenovala se je z ustanovitvijo Izraela in ima sedež v Jeruzalemu. Takrat naj bi tudi prenehala s političnimi aktivnostmi in postala nevladno telo za ponovno naselitev (*rehabilitate*) in preselitev beguncev v Izrael. JAFI je odprla svoje predstavništvo v ZDA leta 1944 (kot *Jewish Agency for Palestine*). Leta 1948 je tam ustanovila svojo ameriško podružnico *Jewish Agency for Israel Inc.* (JAFI Inc.) s sedežem v New Yorku. Do leta 1960 je bila registrirana kot agent tujca za JAFI. Delovala je kot finančni posrednik ter izvajala izobraževalne in informacijske (*informational*) aktivnosti v ZDA (Nelson 1980, 81, 85–8).

¹⁸⁴ V Encyclopaedia Judaica EZC ni omenjen, je pa AZC omenjen v nizu organizacij, ki so nasledile prejšnje ali se zaradi zunanjih okoliščin niso združevale in sedaj tvorijo *American Zionist Movement* (AZM). Najprej leta 1939 *Zionist Organization of America* (ZOA) ustanovi *American Zionist Emergency Council* (AZEC). Nasledi ga AZC leta 1949, ki ga leta 1970 nasledi *American Zionist Federation* (AZF). To leta 1993 nasledi AZM, ki je zajemala 21 cionističnih organizacij in agencij. AZM je članica WZO-ja, ki združuje članice pod principi Jeruzalemskega programa (*Jerusalem Program*), sprejetega leta 1951 (Skolnik 2007a, 65). Glavni cilji programa so: konsolidacija Izraela kot države in centra judovskega življenja, emigracija Judov v Izrael, razvijanje in ohranjanje posebnosti judovstva ter njegove enotnosti (Zwergbaum 2007a, 203). Kot zanimivost velja dodati, da je 'Bibijev' oče Bezion Netanyahu bil med leti 1940 in 1948 eden dejavnejših cionistov v ZDA. Dejaven je bil na področjih tiska in diplomacije in bil član AZEC-ja. Rojen je bil v Varšavi in se leta 1920 preselil v Tel-Aviv. Tekom svoje kariere je večkrat za dalj časa ostal v ZDA (Cohen 2007, 91).

6.1.1 ŠIRŠI CIONISTIČNI KONTEKST

Preden nadaljujemo z opisom povezav JAFI-ja v ZDA, se bomo na kratko posvetili njenim povezavam s cionizmom. JAFI (oziroma JAP) je bila ustanovljena s strani *World Zionist Organization* (WZO), ki je nastala na prvem cionističnem kongresu leta 1897 kot krovna cionistična organizacija. Pri Društvu narodov je bila JAFI uradna predstavnicca Judov po svetu in si tam prizadevala za vzpostavitev Izraela. Bila je tudi *de facto* oblast na ozemlju pred vzpostavitvijo države in po njej prenesla svoje politične funkcije na prehodno vlado.¹⁸⁵ Njena vloga po priznanju države je bila organizacija in financiranje imigracije ter naselitve priseljencev. JAFI je še zmeraj zelo vplivna v izraelski politični sferi in pri ohranjanju izraelsko-ameriških odnosov. Njen nadzorni svet sestavljajo člani WZO-ja in judovske diaspore. Do leta 1999 je bila glavni prejemnik sredstev iz UIA, UJA in CJF, ki so se takrat združili v *United Jewish Communities*, sedajšnji JFNA. Precejšen delež nabranih sredstev, ki sedaj letno znašajo okrog 3 milijarde dolarjev, kot smo zapisali zgoraj, pride preko JAFI-ja in *American Jewish Joint Distribution Committee* (JDC) tudi v Izrael (Bubis 2007, 256-7). Vloga JAFI-ja kot zastopnice judovstva po svetu je bila priznana s strani izraelske vlade in zapisana v sporazumu iz leta 1954. Ob tem velja dodati, da je izraelska vlada s posebnim zakonom od leta 1952 dalje smatrala JAFI in WZO za identični (Stock 2007, 258).¹⁸⁶

V teh dveh dokumentih so začrtane funkcije JAFI-ja in WZO-ja na eni ter izraelske vlade na drugi. Prvi dve sta se obvezali, da bosta skrbeli (*took upon themselves all matters relating to*) za imigracijo oziroma za *aliyah*,¹⁸⁷ absorbcijo imigrantov ter poselitev dežele (*settlement on the land*).¹⁸⁸ Izrael, na drugi strani, se je obvezal skrbeti za varnost, finance, trgovino, zaposlitev, ipd. (Friedman 2007, 619). Izrael se je odločil deliti nekatere suverene pravice z WZO-jem. Obe organizaciji in Izrael so še danes povezani tudi preko cionističnega kongresa (*Zionist Congress*) - najvišjega telesa (*supreme body*) WZO, ki se sreča vsakih 4 do 5 let. V

¹⁸⁵ Vodilni člani JAFI, med njimi tudi prvi in drugi premier Izraela David Ben-Gurion ter Moshe Sharet, so nato tvorili prvo vlado nove države (Stock 2007, 258).

¹⁸⁶ Čeprav naj bi po letu 1971 bili spet dvoje različnih teles (Zwergbaum 2007b, 580).

¹⁸⁷ *Aliyah* splošno pomeni prihod Judov v Deželo Izrael z namenom stalne naselitve, a pomeni več kot le-to. Je glavni ideal cionizma in sredstvo za njegovo realizacijo. Implicira osebno participacijo pri graditvi judovske domovine in povzdiguje posameznika na višjo raven samoizpolnitve (*self-fulfilment*) kot člana ponovno oživljene (*renascent*) nacije (Louvish in Skolnik 2007, 660). Dežela Izrael oziroma *Eretz Yisrael* ima biblični izvor in zajema bistveno več ozemlja kot današnji Izrael v njegovih mednarodno priznanih mejah iz leta 1949.

¹⁸⁸ Precizneje: Izrael je opolnomočil (*authorized*) WZO kot agencijo, ki bo v državi skrbela za »/.../razvoj in poselitev države, absorbcijo imigrantov iz diaspore ter koordinirala aktivnosti institucij in organizacij aktivnih na teh področjih v Izraelu.« Deloma je te pristojnosti WZO ohranila tudi po letu 1968, ko je Izrael ustanovil ministrstvo za absorbcijo - *Ministry for Absorption* (Zwergbaum 2007b, 580).

njem si preko 500 sedežev delijo po sledečem ključu. Izraelu pripada 38 odstotkov sedežev. Te si proporcionalno razdelijo cionistične stranke zastopane v izraelskem parlamentu (knesetu). Predstavnikom diaspore iz ZDA pripada 29 odstotkov sedežev in 33 odstotkov jih pripada predstavnikom diaspore iz drugih držav. Cionistični kongres izvoli splošni cionistični svet (*General Zionist Council*) in cionistično vodstvo (*Zionist Executive*). Predsedujoči cionističnega vodstva (*Chairman*), torej WZO, je hkrati tudi predsedujoči JAFI-ja. Enako velja za zakladnika (*treasurer*) WZO-ja, ki je hkrati zakladnik JAFI-ja (Friedman 2007, 619).¹⁸⁹

6.1.2 FINANCIRANJE

Glede povezav JAFI-ja Nelsonova (1980) nadaljuje, da se je ta financirala zgolj iz donacij, ki prihajajo iz celotnega sveta. Iz ZDA je leta 1980 prihajalo 40 odstotkov donacij, in sicer preko *United Jewish Appeal* - UJA ter nakupa izraelskih obveznic.¹⁹⁰ Oboje je v ZDA bilo mogoče odbiti od davkov (*tax deductible*). UJA je bil leta 1938 ustanovljen z namenom zbiranja donacij za *United Israel Appeal Inc.* (UIA) in za JDC,¹⁹¹ pri čemer je UIA bil med ustanovitelji UJA. UIA je kot *United Palestine Appeal* (preimenuje se leta 1948) nastal leta 1925 z združitvijo *Palestine Foundation Fund*¹⁹² in *Jewish National Fund* - JNF (Nelson 1980, 81–2; Bubis 2007, 257). JNF je leta 1901 ustanovila WZO na petem cionističnem kongresu v Baslu s ciljem nakupovanja zemljišč v Palestini in Siriji. Po vzpostavitvi Izraela je sredstva namenjala predvsem za razvoj zemljišč. Avgusta leta 1960 je prišlo do dogovora med JNF in izraelsko vlado, kjer so ustanovili skupno zemljiško oblast (*Israel Land Authority*). Namenjena je upravljanju zemljišč izraelske vlade in JNF. Danes je to kvazi-vladna organizacija, ki denar še vedno nabira po več kot 40 državah sveta. Ne gre prezreti tudi dejstva, da je JNF prevzemal in odkupoval zemljišča tudi na zasedenih ozemljih (Tsur 2007, 308–9). Pomembnost JNF je v tem, da je bila organizacija globoko vpletena v izraelske procese odkupovanja in prevzemanja zemlje, ki je bila pred tem v lasti Arabcev. Sama sebi je

¹⁸⁹ Po Nelsonovi to postane znano širši ameriški javnosti šele leta 1969 (Nelson 1980, 89).

¹⁹⁰ Izraelske obveznice po svetu prodaja *Development Corporation for Israel* oziroma *Israel bonds*. Do danes naj bi prodali preko 34 milijard obveznic, z »brezhibno«¹⁹² zgodovino odplačevanja (Israel Bonds 2012). K temu so zelo verjetno prispevala tudi ameriška zagotovila za izraelsko najemanje kreditov. Organizacija je članica CPMAJO.

¹⁹¹ UIA dobiva približno dve tretjini teh sredstev.

¹⁹² Sestavljale so ga štiri sionistične organizacije: *The Zionist Organization of America* - ZOA, *Hadassah* (*The Women's Zionist Organization of America*), *The Labour Zionist Organization of America* ter *The Mizrahi Organization* (Nelson 1980, 82). Slednja se sedaj imenuje *Religious Zionists of America* in je skupaj z ZOA-jem ter Hadassahom članica CPMAJO.

v lastnem statutu prepovedala prodajo zemlje in je danes soupraviteljica 92 odstotkov izraelskega ozemlja iz mej po letu 1949 (Forman in Kedar 2004, 823, 826).

Nelsonova (1980) zatem povzema tok denarja in odločanje o tem komu bo namenjen takole: UJA je preko donacij zbirala denar. Dobri dve tretjini nabranih sredstev je šlo naprej do UIA, ki je ta sredstva posredovala naprej do JAFI-ja Inc. Ker je ta bila neposredno nadzorovana s strani JAFI-ja, je nato JAFI odločala o tem, koliko sredstev bo šlo v Izrael in koliko jih bo ostalo v ZDA. Sredstva, ki so ostala v ZDA, so med ostalim financirala tudi AZC, ki je pravzaprav bila krovna organizacija osmih drugih organizacij.¹⁹³ Pri slednjem je v osmih letih pred 1963 ostalo približno 5 milijonov dolarjev, kar bi danes znašalo okrog 40 milijonov.¹⁹⁴ Kot se je izkazalo v preiskavah ameriškega senata (*Senate Foreign Relations Committee Hearings 1963*), so bila sredstva namenjena za AZC in organizacije, ki so jo sestavljale (še posebej ZOA, ki je bila članica WZO-ja, ki je ustanovila JAFI) neposredno odobrena s strani JAFI-ja v Jeruzalemu (Nelson 1980, 81–2,85; IRMEP 2012e). Še več. Od leta 1953 se JAFI ni financirala zgolj iz donacij, ampak je sredstva občasno prispeval tudi Izrael (IRMEP 2012b).

Še nekaj zanimivih ugotovitev Nelsonove velja povzeti. Veliko število omenjenih organizacij je imelo svoj sedež v New Yorku v isti zgradbi. Ta se je nahajala na naslovu Park Avenue 515 (Nelson 1980, 88). Sodeč po *American Jewish Yearbook* iz leta 1963, so se tam nahajale *Jewish Teachers' Seminary and People's University, Theodor Herzl Foundation, American Committee for the Weizman Institute of Science Inc., AZC, Youth department of AZC, American Zionist Youth Council, JAFI, JAFI Inc., Palestine Foundation Fund, Student Zionist Organization, UIA Inc.*, in *Zionist Archives and Library of Palestine Foundation Fund* (*American Jewish Yearbook 1963*). Sodeč po TILA, je takrat tam imela pisarno tudi *American Christian Association for Israel* (IRMEP 2012c). Nelsonova omenja, da je tudi CPMAJO svoj čas tam imela izpostavo (Nelson 1980, 88).¹⁹⁵ Zgradba je bila v lasti JAFI-ja Inc. Leta 1960 se JAFI Inc. odjavi kot agent tujca ter obstaja še naprej. Kot zastopnica JAFI-ja se istočasno prijavi novoustanovljena *Jewish Agency - American Section Inc.* (JA-AS) prav tako s sedežem

¹⁹³ Med njimi tudi že omenjenih *Hadassah, Religious Zionists of America* in ZOA.

¹⁹⁴ Izračunano za leto 1958 na spletnih straneh ameriškega ministrstva za delo (*United States Department of Labor*). Kalkulator primerja kupno moč vnešene vsote dolarjev za vnešena leta (Bureau of Labor Statistics 2012).

¹⁹⁵ »Trideset let cionistične zgodovine je bilo konec« avgusta leta 1990, ko je Jewish Agency - American Section Inc. morala prodati zgradbo zaradi dolgov (Nussbaum 1990).

v isti zgradbi. To reorganizacijo so izvedli prav zaradi težav z omenjenimi preiskavami. Vendar je bila zgolj navidezna. Dve tretjini nadzornega odbora JAFI Inc. je predstavljala UIA Inc., preostalo tretjino pa JA-AS. Tako naj bi tedaj JAFI Inc. izvajala nadzor nad JAFI-jem, JAFI pa naj bi imela nadzor nad JA-AS-jem. Skratka - dokazati so morali, da je JAFI Inc. ameriška organizacija, ki razpolaga z ameriškim denarjem, saj so se za njih spet začele zanimati ameriško oblasti, ker sredstva, ki so jih dobivali kot dobrodelne organizacije, niso bila obdavčena (Nelson 1980, 85–7). Kot nadaljuje Nelsonova, so naprej obstajali dokazi, da temu ni bilo tako. JA-AS je na primer izdajala časopis *Israel Digest*. Polovico vseh izdaj je kupoval izraelski konzulat v ZDA. Prav tako je JA-AS sodelovala z *Israel Office of Information* (IOI), ki je bila »del izraelske vlade zadolžen za informiranje javnosti in skrb za izraelske študente na ameriških univerzah«¹⁹⁶ (Nelson 1980, 87). Za izraelsko zunanje ministrstvo je na izraelski ambasadi IOI vzpostavil Isaiah Kenen, ki je tudi ustanovitelj AIPAC-a (IRMEP 2012č). IOI in JA-AS sta tudi finančno sodelovali z AJCon-om. JA-AS je pokrivala tudi več kot polovico proračuna CPMAJO in ji seveda tudi dajala na razpolago prostore v svoji zgradbi v New Yorku. CPMAJO je svojčas veljala za »del judovskega lobija, ki je imel največji dostop do Bele hiše«. JA-AS je delno financirala tudi domnevno neodvisno tiskovno agencijo *Jewish Telegraphic Agency* - JTA, v kateri je imela glasovalne pravice tudi JAFI Inc. Preko AZC-ja, ki je moral JA-AS-u poročati o porabi denarja, je JA-AS financirala tudi AIPAC. To je počela tudi preko naročnin časopisa *Near East Report* (NER) pri AZC-ju. Časopis od leta 1957 naprej vsaka dva tedna izdaja AIPAC, Kenen pa je bil njegov dolgoletni urednik. Vsi člani kongresa so ga (Nelson 1980, 84, 87–8) in ga še vedno dobivajo brezplačno. Kot piše v *Encyclopaedia Judaica*, je postal »obvezno branje v pisarnah kongresa« (Rubin 2007, 50).

Nelsonova omenja še eno reorganizacijo, ki se je zgodila konec oktobra 1971. Takrat je JA-AS obvestila ameriško pravosodno ministrstvo, da ne opravlja več aktivnosti, ki bi jo silile v to, da je prijavljena kot agent tujca. Zamenjava zanjo naj bi bila *World Zionist Organization-American Section Inc.* (WZO-AS),¹⁹⁷ ki se je mesec dni pred tem prijavila kot agent tujca za

¹⁹⁶ Pravzaprav je založnik *Israel Digesta* bila *Israel Office of Information*.

¹⁹⁷ Pri pravosodnem ministrstvu je registrirana kot agent tujca in je v obdobju od začetka januarja do junija leta 2011 za svoje aktivnosti (delavnice, seminarji, konference ...) porabila več kot 4,5 milijona dolarjev. Njene aktivnosti naj bi povečevale podporo izobraževalnim, kulturnim in religioznim ciljem tujega predstojnika, torej WZO-ju. Za to obdobje so bile kot agent tujca (Izrael) prijavljene še štiri odvetniške pisarne. Ena je delovala za *Plasan Sasa Ltd.* - izraelsko podjetje, ki izdeluje oklepna vozila, druga je za izraelsko ministrstvo za turizem

Executive of the World Zionist Organization,¹⁹⁸ torej WZO. Nelsonova tudi obrazloži, zakaj naj bi bilo tako. Isti ljudje ostanejo v istih pisarnah na istem mestu in izdajajo isto publikacijo - *Israel Digest*. Zaključuje, da obstajajo dokazi, da je »cionistični establišment ohranil kohezivno in izjemno organizirano ogrodje, preko katerega prevaja želje Izraela v ameriško javnost in med odločevalce« (*policy-makers*) znotraj ZDA (Nelson 1980, 90–1). Povzema ugotovitve, da je »mnogostopenjska strukturna piramida, ki povezuje posamezne Jude z lokalnimi skupnostmi in te s centraliziranimi vodilnimi nacionalnimi zunanjepolitičnimi organizacijami (*national foreign policy leadership groups*) v Washingtonu in New Yorku glavni razlog za zmožnost pro-izraelskega gibanja, da se ob pomembnih zunanjepolitičnih vprašanjih hitro in koordinirano mobilizira na nacionalni ravni«. Tako sta AIPAC in CPMAJO zmožni »hitro prenesti svoje želje na celotno organizirano skupnost preko birokratskih mehanizmov zgrajenih s strani glavnih Judovskih organizacij po ZDA« (Nelson 1980, 92–3).

6.1.3 ZAČETKI LOBIRANJA

Pri financiranju AZC-ja je tako ali drugače sodeloval tudi Izrael in AZC je »z Izraelovo spodbudo /.../ začel projekt lobiranja kongresa leta 1951 za ameriško pomoč pri ponovni naselitvi (*to resettle*) judovskih beguncev v Izraelu« (Rubin 2007, 50). AIPAC-ove korenine tako dejansko segajo v leto 1951, ko je ustanovljen poseben oddelek znotraj AZC-ja namenjen za lobiranje. Ta leta 1954 postane 'neodvisni' AZCPA, ki se leta 1959 preimenuje v AIPAC (Nelson 1980, 84). Prav tako, se je takrat tudi reorganiziral in razširil svojo vodstveno strukturo tako, da je vključeval predstavnike nacionalnih in lokalnih organizacij (Rubin 2007, 50), kar je ohranil do danes (glej spodaj). AZC se je v ZDA ukvarjal z več aktivnostmi, vsaka od teh je bila koordinirana s strani specializiranega odbora (Nelson 1980, 82).

Eden izmed zanimivejših za našo obravnavo je bil *American Zionist Council Committee on Information and Public Relations*, ki je bil sestavljen iz več pododborov in je preko sodelovanja s strokovnjaki poskušal »interpretirati Izrael širši ameriški javnosti«, kar je med

izvajala PR, ena je lobirala neposredno za izraelsko vlado in ena za izraelsko ambasado. (U.S. Department of Justice 2011, 104–5).

¹⁹⁸ *World Zionist Executive*, US je članica CPMAJO.

leti 1962 in 63 izgledalo takole (US Congress, Senate Committee on Foreign Relations¹⁹⁹ v Nelson 1980, 82–4; podobno tudi IRMEP 2012e):

- 1.) **Časopisi:** *kultivacija (cultivation) urednikov; vzpodbujanje in umeščanje primernih člankov v glavnih časopisih; ponatis in distribucija naklonjenih člankov, ki se pojavljajo v le-teh; vzpodbujanje člankov v gospodarskih in specializiranih revijah; povezovanje s pisci v Izraelu za pridobivanje idej in umeščanja.*
- 2.) **TV, radio, filmi:** *priprava govorov in intervjujev na radijih, televizijah ter servisiranje zahtevkov po filmskem materialu; kultivacija glavnih vodilnih osebnosti v teh medijih; spodbujanje medijev, da ustvarjajo prispevke o Izraelu.*
- 3.) **Krščanske religiozne skupine:** *kultivacija ključnih religioznih voditeljev ter skupin; organizacija seminarjev o Izraelu za krščanski kler; stimuliranje pozitivnih prispevkov v protestantskem in krščanskem tisku; ukrepanje zoper negativne prispevke (counteraction of hostile material) v le-teh; ponatis in distribucija naklonjenega gradiva; stimulacija primernih člankov v časopisih/revijah (journals) judovskih religioznih skupin.*
- 4.) **Akademski krogi:** *Podpora American Association for Middle East Studies; podpora Inter-University Committee on Israel; kultivacija voditeljev v akademski skupnosti; vzpodbujanje dneva Izraela (stimulation of Israel Day) na kampusih kolidžev, sodelovanje s kolidži in univerzami pri vzpostavljanju seminarjev o Bližnjem vzhodu; monitoring in protireakcija na gradiva v tisku kampusov; stimulacija člankov v akademskih revijah; pomoč (guidance) cionističnim in ostalim judovskim študentom pri arabsko-izraelskih vprašanjih (issues); ukrepanje zoper negativno nastrojeno učno osebje in arabske študente (counteraction of hostile faculty and Arab students); priprava gradiva za osnovnošolsko in srednješolsko učno osebje (elementary and high school faculty).*
- 5.) **Dnevni tisk:** *kultivacija urednikov; stimulacija pozitivnega gradiva preko širše publiciranih (syndicated)²⁰⁰ piscev, kolumnistov ipd.; protiukrepi negativnemu (hostile) gradivu; ponatis in distribucija naklonjenega gradiva.*

¹⁹⁹ US Congress, Senate Committee on Foreign Relations, *Activities of nondiplomatic Representatives of Foreign Principals in the United States*, 88th Congress, 1st session, May 23, 1963, Part 9 (Washington US Printing Office 1963), p. 1339–40.

²⁰⁰ Ti avtorji so hkrati objavljeni v več publikacijah. Publikacijam kolumne avtorja prodaja sindikat, katerega član je avtor in si z njim deli dobiček.

- 6.) **Knjige:** pomoč založnikom pri promociji primernih knjig; promocija/vzpodbujanje (promotion) recenzij naklonjenih knjig; distribucija knjig javnim knjižnicam ter knjižnicam kolidžev.
- 7.) **Govorniki:** Izkoriščanje (to utilize) Izraelcev, ameriških kristjanov ter ameriških Judov kot govorcev v akademskih, religioznih, državljanskih (civic) ter drugih javnih sferah (platforms) po državi za pozitivne predstavitve Izraela.
- 8.) **Sodelovanje/povezovanje (liaison) z organizacijami** na nacionalni in lokalni ravni, posebej s tistimi, ki imajo programe za mednarodne odnose; posebno razmerje (special liaison) s črnsko skupnostjo.
- 9.) **Projekti in sporna vprašanja (issues):** izdajanje posebnih gradiv in smernic glede kontroverznih vprašanj (controversial issues,) kot so arabski begunci, sirsko-izraelska situacija ipd.; pripravljanje programa za posebne priložnosti, kot je na primer izraelski dan neodvisnosti (Yom Ha'atzmaut) itd.
- 10.) **Obiskovalci Izraela:** subvencioniranje potovanj v Izrael posameznim oblikovalcem javnega mnenja (public opinion moulders) in jim priskrbeti doživetje v Izraelu; plačan študijski izlet meduniverzitetnemu odboru; organizacija ostalih potovanj po Izraelu, v katerih bodo sodelovali oblikovalci javnega mnenja; zagotoviti primerne ukrepe (suitable arrangements) v Izraelu za postopanje z (for handling of) ameriški obiskovalci.
- 11.) **Ukrepanje zoper opozicijo (counteracting opposition):** nadzorovanje (monitoring) in nasprotovanje (counteraction) vsem aktivnostim (all activities), ki jih v ZDA izvajajo Arabci, American Friends of the Middle East, ali druge nenaklonjene (hostile) skupine.
- 12.) **Splošno:** odgovarjati na zahteve po informacijah in priskrba (providing) primerne literature za tisoče letnih zahtevkov.

AZC je bil torej tudi več kot očitno vpleten v izraelsko propagando. Kot del AZC-ja pa seveda tudi AZCPA-ja. Oba sta bila tudi udeležena v denarnih tokovih, ki so najprej vodili 'iz' ZDA in se potem 'vračali' v državo na istem naslovu, po tem ko je o njihovi razporeditvi v precejšnji meri odločal tudi Izrael. To je AZC pravzaprav naredilo za agenta tujca, kar bi pomenilo, da ne bi mogli več delovati kot dobrodelna organizacija z neobdavčenimi prihodki in tudi donacije za njih bi bile večje breme za njihove donatorje. Spomnimo, da tudi lobirati kot dobrodelna organizacija ni smel. Temu so se izmikali tudi tako, da so ustanavljali 'neodvisne' organizacije, kot je bil AZCPA in kasneje AIPAC. Kot smo že nakazali zgoraj, je

veliko vez z Izraelom predstavljal tudi **Isaiah Leo Kenen**, ki je bil na »čelu [lobističnih prizadevanj] od samega začetka. »Umirjen in nevpadljiv« je bil hkrati tudi »strasten zagovornik, domiseln strateg in sposoben analitik«, ki se je zavedal prioritete ameriškega zunanjepolitičnega establišmenta takrat - dostopa do bližnjevzhodne nafte. Zato je lobistična prizadevanja, za katera je smatral, da morajo temeljiti na obojestranskarstvu, usmerjal predvsem v kongres (Rubin 2007, 50). Oziroma kot Kenenove besede povzema Thomas, naj bi bil AIPAC-ov cilj takrat »lobirati kongres, da bi ta prepričal predsednika v to, da preglasi zunanje ministrstvo« (Thomas 2007, 94). Pri tem je argumente za pomoč Izraelu vedno pazljivo oblikoval tako, da so bili ti skladni z ameriškimi nacionalnimi interesi.

Primer tega so njegova prizadevanja iz leta 1951. Prizadeval si je za večjo pomoč arabskim državam, da bi te, tako kot Izrael, lahko imele na razpolago več sredstev za namestitve beguncev.²⁰¹ Pod Kenenovim vodstvom in pomočjo mnogih nacionalnih organizacij je AIPAC-u potem uspelo pridobiti tudi prvo dejansko ekonomsko pomoč ZDA Izraelu, pri čemer si je Kenen vztrajno prizadeval organizacijo ohraniti izven pozornosti javnosti (Rubin 2007, 50). Kenen je bil dolgoletni član ZOA-ja in JAP-a, kjer je bil njen direktor za informiranje v New Yorku med 1947 in 1948, bil je izvršni sekretar (*executive secretary*) *American Jewish Conference*²⁰² od 1943 do 1948 in član Izraelske misije pri OZN (IRMEP 2012e). Kot rečeno, je potem za Izraelsko ambasado oziroma izraelsko zunanje ministrstvo soustanovil tudi IOI. Cilji Izraelskega urada so bili nuditi natančne in ažurne informacije v ZDA glede vseh aspektov Izraela, vključno s političnimi, ekonomskimi, kulturnimi, socialnimi in drugimi aktivnostmi. Financiran je bil urad v celoti iz proračuna izraelske ambasade (IRMEP 2012f). Najbolj dejaven za IOI v dajanju izjav in govorov v imenu ministrstva ali IOI, je bil prav Kenen (IRMEP 2012g). Kenen je zapustil IOI leta 1951, ko je odšel k AZC-ju, a kljub temu ostal povezan z izraelskim zunanjim ministrstvom (IRMEP 2012č).

²⁰¹ Tistih, ki so zbežali iz Palestine/Izraela namreč ...

²⁰² Ustanovljena je bila leta 1943 in obstajala do leta 1949. V njej so bile zastopane vse večje judovske organizacije in predstavniki lokalnih skupnosti, razen AJC, ki je iz nje izstopil. Prizadevala si je doseči pro-cionistično deklaracijo ameriške judovske skupnosti kot celote. Taka deklaracija je bila sprejeta (ni *Biltmore Program*) z veliko večino in zato AJC iz nje izstopi. Organizacija je do njene razpustitve izdala več pro-cionističnih izjav in vodila PR kampanjo (Skolnik 2007b, 56).

Sodeč po Thomasu, je bil Kenen v izraelski misiji pri OZN pomočnik Abba Ebana,²⁰³ ki je tudi vztrajno nagovarjal judovsko skupnost v ZDA k večji enotnosti in delovanju v korist Izraela. Eban je tudi vztrajno gradil stike s člani kongresa in to delo potem prepusti Kenenu, ki je bil pri tem že od samih začetkov zelo uspešen. Ko so Izraelci dobili, za kar so si prizadevali - lobistično sekcijo pri AZC-ju, so se skupaj z AZC-jem odločili, da se AZC ne bo prijavil kot agent tujca, piše Thomas. Primarna naloga Kenena, ki je začel svoje delo v majhni pisarni s petimi zaposlenimi,²⁰⁴ je bila med leti 1951 in 1967 predvsem ekonomska pomoč Izraelu. Skupaj je AIPAC v tem obdobju uspel nabrati 1,1 milijarde pomoči, od tega skoraj 370 milijonov neposredne pomoči (*grants*), ostalo je prišlo v obliki ugodnih posojil. Kenen je vodilni mož AIPAC-a ostal do leta 1974 (Thomas 2007, 23–5). Preden bomo nadaljevali s pregledom delovanja organizacije, si bomo ogledali njeno organizacijsko strukturo.

6.2 STRUKTURA AIPAC-a

Tukaj si bomo predočili, kako je organizacija vodena in kako je organizirana. Ob tem velja opozoriti, da bo ta opis temeljil na virih, ki so javno dostopni, vendar ne odražajo nujno trenutnega stanja v organizaciji, saj je sekundarni vir star približno 20 let (Morris 1993), primarni (IRMEP 2012h) pa je iz leta 2003 in ni popoln.

Najprej pogledajmo, kaj organizacija definira kot cilje svojega obstoja. Sodeč po statutu AIPAC-a prevzema nase obvezo delovati na »primerne načine, ki bodo gojili in pospeševali odnose med ZDA in Izraelom ter krepili in promovirali skupne ideale in interese obeh nacij v skladu s prepričanji njegovih članov«. Pri tem bo AIPAC kot organizacija »predstavljal zgolj poglede ameriških državljanov in ne bo dobival navodil ali finančnih sredstev s strani Izraela ali katerekoli druge vlade«. AIPAC ni PAC in ne bo »zbiral sredstev ali jih namenjal za politične kandidate ali stranke« (IRMEP 2012h,1).

²⁰³ Eban je bil od leta 1948 do 1959 predstavnik Izraela pri OZN in od leta 1950 do 1959 hkrati tudi izraelski ambasador v ZDA (The Jewish Virtual Library 2012d).

²⁰⁴ Kenenova plača (13.000 dolarjev) je takrat znašala 20 odstotkov letnega proračuna AIPAC-a (Morris 1993, 14).

6.2.1 FUNKCIONARJI

Da bomo bolje razumeli preostanek statuta bomo najprej pogledali **funkcionarje** (*Officers*) AIPAC-a. Funkcionarje na priporočilo **odbora za nominacijo** (*Nominating Committee*) potrjuje **uprava** (*Board of Directors*) na letnih **konferencah za pregled politik** (*Policy Conference*). Njihovi mandati trajajo približno dve leti in jih lahko dvakrat ponovijo (z nekaterimi izjemami). Funkcionarji AIPAC-a so:

- 1) **Predsednik** (*President*) - ki ga nominira odbor za nominacijo. Izvoli ga **uprava**. Je najvišji izvršni funkcionar organizacije. Predseduje sejam uprave, izvaja funkcije predsednika in naloge, ki mu jih občasno določi uprava. Izmed članov uprave določi **predsednika izvršnega odbora** (*Chairperson of the Executive Committee*). Izmed članov **izvršnega odbora** izbere **podpredsednika izvršnega odbora** (*Vice Chairperson of the Executive Committee*). Imenuje tudi **predsednike stalnih odborov** (*Chairpersons of the Standing Committees*), ki jih mora potrditi uprava (IRMEP 2012h, 6–8). Pri tem dodajmo, da Morris poudarja, da je pozicija predsednika zgolj titularna. Najpomembnejša pozicija pri AIPAC-u je pozicija **izvršnega direktorja** (*Executive Director*), ki je glavni administrativni uradnik (ni funkcionar!) in je odgovoren za dnevno delovanje lobija (Morris 1993, 15).
- 2) **Prejšnji predsednik** (*Past President*) - postane vsak predsednik AIPAC-a. So dosmrtni funkcionarji, če to želijo, s polnimi glasovalnimi pravicami.
- 3) **Predsedujoči uprave** (*Chairperson of the Board*) - nominira ga odbor za nominacijo. Med prejšnjimi predsedniki ga izvoli uprava. Izvaja vse funkcije, ki mu jih naloži predsednik. Nadomešča predsednika, če še ni **izvoljenega predsednika**.
- 4) **Izvoljeni predsednik** (*President-Elect*) - nominiran s strani odbora za nominacijo je izvoljen s strani uprave v zadnjem letu mandata trenutnega predsednika. V odsotnosti predsednika lahko opravlja vse funkcije predsednika in funkcije, ki mu jih naloži predsednik.
- 5) **Podpredsedniki** (*Vice Presidents*) - vsi predsedniki stalnih odborov uprave so hkrati tudi podpredsedniki organizacije.
- 6) **Sekretar/zakladnik** (*Secretary/Treasurer*) - ima nadzor nad finančnimi zadevami in zadevami, ki mu jih določi predsednik (IRMEP 2012h, 8–9).

6.2.2 ČLANSTVO

Sedaj si oglejmo **članstvo**. Član ni nujno vsakdo, ki to hoče biti, saj mora biti članstvo odobreno. Dodaten pogoj je tudi denarni prispevek, ki ga je treba plačati vsako leto znova, za ohranitev članstva. Višino prispevka določa uprava, ki določa tudi kategorije članstva in višino prispevkov za te kategorije (opisane spodaj). Oba pogoja ne veljata za predsedujoče organizacije (*Chief Lay Officers*) članic CPMAJO. Če to hočejo, postanejo člani samodejno in so hkrati oproščeni letnega prispevka. Vsi člani organizacije lahko ob plačilu prijavnine²⁰⁵ sodelujejo na letni **konferenci za pregled politik** (KZPP). Tisti člani, ki imajo do organizacije poravnane vse obveznosti (*members in good standing*)²⁰⁶ tri mesece pred to konferenco, na njej tvorijo **nacionalno skupščino** (*National Assembly*), če se je udeležijo (IRMEP 2012h, 1–2). Skupščina izvoli enega člana uprave, ki ga nominira odbor za nominacije. Ta odobri tudi listo **regionalnih nominirancev** (*regional nominees*), iz katere člani skupščine izvolijo 150 članov izvršnega odbora (IRMEP 2012h, 3, 10–11).

Vsi člani AIPAC-a so upravičeni do rednega obveščanja o tem, kako so glasovali člani ameriškega kongresa glede vprašanj pomembnih za AIPAC (IRMEP 2012h, 2). Kategorije članstva so odvisne od letnih prispevkov organizaciji. Poleg osnovnega članstva obstaja še šest tako imenovanih klubov, ki dajejo »pro-izraelskim aktivistom možnost sodelovanja v imenitnih dogodkih v Washingtonu in po državi, možnost srečevanja z najvišjimi ameriškimi političnimi voditelji, potovanja po svetu in še mnogo več«. Klubov je šest in vsak odpira, poleg ugodnosti prejšnjega, nove in imenitnejše možnosti:

- 1) Najosnovnejši je **The Washington Club**. Za najmanj 1.500 dolarjev letne članarine je »izvrstna začetna točka za ljudi, ki si želijo napraviti naslednji korak v njihovem pro-izraelskem aktivizmu«. Omogoča sodelovanje pri dogodkih posebej namenjenih za člane kluba in pri posebnih programih na KZPP, kjer nastopajo vidnejše osebnosti iz ameriškega političnega življenja. Omogoča konferenčne klice z izvršnim direktorjem.
- 2) Naslednji je **The Capitol Club**, ki za minimalno 3.600 dolarjev letno lahko »poglobijo njihovo politično vpletenost« s tem, da imajo možnost sodelovati pri **vrhu AIPAC-a** (*AIPAC National Summit*). Na tem dogodku, ki vsako jesen poteka drugje, nastopajo

²⁰⁵ Prijavnina znaša 499 dolarjev, pri čemer si nastanitev v Washingtonu plačajo sami. Člani AIPAC klubov imajo pri tem 100 dolarjev popusta (AIPAC 2012f).

²⁰⁶ Člani uprave, vseh odborov, funkcionarji, predsedujoči po državah (*State Chairpersons*), predsedujoči po regijah (*Regional Chairpersons*) in člani regionalnih svetov (*Regional Council members*) se smatrajo za člane s poravnanimi obveznostmi (IRMEP 2012h, 2).

vodilni člani ameriškega kongresa, drugi tvorci politik, ključni izraelski diplomati in vrhunski politični izvedenci (*pundits*). Tam poteka tudi gala večerja, ki članom kluba daje možnost, da se pomešajo med njih. Članstvo jim omogoča tudi konferenčne klice s člani kongresa (!).

- 3) ***The Senate Club*** za minimalno 10.000 dolarjev člane vsake dve leti popelje na »misije« v Izrael, ki »so več kot le potovanja - so izkušnja, ki spremeni življenje«, saj sodelujočim »razkrije stran Izraela, ki jo redkokdo kdajkoli vidi«. Podučijo se o varnostnem zidu na sprehodu ob njem, srečujejo se s pripadniki oboroženih sil Izraela, člani kneseta, najpomembnejšimi novinarji in imajo celo možnost pogovora z voditelji Izraela. S tem članstvom pridobijo posebne sedeže na KZPP, kjer so deležni tudi posebnih predavanj poznavalcev. Poleg posebne večerje na vrhu AIPAC-a, lahko sodelujejo tudi na drugih posebnih priložnostih npr. večerje na domovih ameriških voditeljev (*in the homes of our nation's leaders*). Imajo seveda tudi vse ugodnosti iz *Capitol Cluba*.
- 4) ***The President's Cabinet*** zahteva najmanj 25.000 dolarjev letnih prispevkov. Z vsemi ugodnostmi *Senate Cluba* imajo njegovi člani možnost »osebno raziskati zunanjepolitična vprašanja, s katerimi se soočata Izrael in Amerika«, in sicer s potovanji po državah sveta, organizirani vsake dve leti, kjer se pogovarjajo z ljudmi odgovornimi za tvorjenje politik do Bližnjega Vzhoda. Misije začnejo pri najvišjih uradnikih v Izraelu in jih nadaljujejo v najmanj eno drugo državo. Za njih so organizirani tudi posebni dogodki na KZPP.
- 5) ***The Chairman's Council*** - letna članarina v njem znaša 36.000 dolarjev. Omogoča vse ugodnosti *President's Cabinet*a in še globlje vpoglede za kulise svetovnega dogajanja ter srečanja na štiri oči z oblikovalci svetovne politike.
- 6) ***The Minyan***²⁰⁷ - članarina: 100.000 ameriških dolarjev in vse ugodnosti *Chairman's Council*. Je »elitni krog več sto AIPAC-ovih najbolj predanih članov«. Člani spoznavajo osebnosti, ki stojijo za politikami (*behind the politics*). Med »edinstvenimi dogodki«, kot je misija *AIPAC Minyan Mission* v Washington, člani pridejo v neposreden stik z vodilnimi odločevalci v ZDA. Primeri preteklih misij: zasebna

²⁰⁷ Minjan (število) pomeni kvorum desetih Judov nad 13. letom potreben za javne molitve in branje sefer tоре (celotnega hebrejskega rokopisa peteroknjižja). Kadar je kvorum težko zbrati, kot deseti šteje tudi nedorasel deček s hebrejsko Biblijo v roki. Molitev v minjanu je bolj zaželjena od zasebne zaradi božje navzočnosti in navzočnosti angelov. Razosebljanje človeških bitij v številke ni dovoljeno, preštevanje bi lahko pritegnilo tudi hudobno silo, zato se minjan prešteje s kakšno »vrstico, ki ima deset besed ali z navideznim zanikanjem: ne eden, ne dva ...« (Unterman 2001, 181).

večerja s podpredsednikom Cheneyjem, zaprti sestanki (*briefings*) z najvišjimi predsednikovimi svetovalci za zunanjo politiko v Beli hiši in zajtrki s predsedujočimi kongresnih odborov. Seveda se srečujejo tudi z Izraelskimi politikami. Na KZPP imajo posebne sedeže in osebni servis ter posebne dogodke samo za njih. S predsednikom in izvršnim direktorjem AIPAC-a lahko osebno sestankujejo. Pri slednjem imajo zagotovljene tudi zasebne konferenčne klice (AIPAC 2012o).

- 7) Od leta 2011 obstaja še en klub - **Congressional Club**. Članstvo v njem je odprto članom zgornjih klubov, če donirajo poleg članarine za klube še vsaj 2.500 dolarjev letno za politične kampanje (več o tem spodaj).

6.2.3 UPRAVA

Nadaljujmo z **upravo** (*Board of Directors*). Odgovorna je za tvorjenje politik organizacije, vodenje poslovnih zadev, upravljanje lastnine AIPAC-a ter za izvolitev (*selection*) **izvršnega direktorja** (*Executive Director*). **Število** njenih članov si določa uprava sama. Znašalo naj ne bi manj kot 25 in **ne več kot 40**. Med temi imajo zagotovljena mesta funkcionarji AIPAC-a (predsednik, izvoljeni predsednik, predsedujoči uprave, podpredsedniki, tajnik/zakladnik, prejšnji predsedniki ter osebe občasno določene s strani uprave). **Predsednik Near East Report - NER, predsednik American Israel Education Foundation - AIEF**, predsedujoči CPMAJO (*Chairperson of the CPMAJO*) ter izvršni direktor AIPAC-a; vsi naštetih so člani uprave po uradni dolžnosti (*ex officio*). Tisti člani uprave, ki jih nominira odbor za nominacije, so potrjeni s strani večine članov uprave, ki so navzoči in glasujejo. Pri tem morajo upoštevati politične aktivnosti nominirancev, njihovo podporo AIPAC-u, vodstvene sposobnosti, v obzir morajo vzeti tudi enakost glede geografske in spolne zastopanosti ipd. Vsak **regionalni svet** (*Regional Council*) nominira svojega kandidata za upravo. Odbor za nominacije ga potem mora odobriti in uprava potrditi. Kot rečeno, postavlja enega člana tudi nacionalna skupščina. Dva člana uprave izvoli tudi izvršni odbor. Člani uprave so izvoljeni za približno dve leti z možnostjo dveh ponovnih zaporednih izvolitev (spet lahko potem kandidirajo po enoletni odsotnosti), vendar obstajajo velike razlike. Mandati predsedujočemu CPMAJO niso številčno omejeni (dokler je predsedujoči CPMAJO, je član uprave). Člani uprave, ki so hkrati tudi funkcionarji organizacije, lahko služijo več zaporednih mandatov. Člana uprave, ki sta bila izvoljena s strani izvršnega odbora in član, ki je bil izvoljen na nacionalni skupščini, praviloma služijo zgolj en mandat. Mandati vseh se začnejo in končajo po letni konferenci.

Člane uprave potrjuje uprava sama. Izvoli svojega predsedujočega (*Chairperson of the Board*), prav tako izvoli predsednika AIPAC-a in izmed svojih članov določi predsedujočega izvršnega odbora. Potrjujejo tudi predsedujoče odborov, ki jih predlaga predsednik. Uprava se sestane vsaj šestkrat letno z možnostjo posebnih sestankov, ki jih skličeta ali predsednik ali predsedujoči uprave. Za sklepčnost, razen za spremembe statuta in podobno, je potrebna navzočnost vsaj 40 odstotkov uprave, kjer se predlogi sprejemajo z navadno večino (IRMEP 2012h, 3–6).

6.2.4 IZVRŠNI IN UPRAVNI ODBOR

Izvršni odbor je svetovalno telo AIPAC-a. Pomaga pri delu na terenu in izvaja funkcije, ki mu jih občasno naloži predsednik. Ta izvoli dva člana uprave. Potrjuje letno programsko poročilo (*AIPAC Annual Policy Statement*) in tudi spremembe statuta organizacije, ki jih pripravi uprava. Predsednik in izvršni direktor (na vsakem sestanku uprave), pa tudi predsedniki stalnih odborov AIPAC-a (vsaj enkrat letno) poročajo izvršnemu odboru glede dela organizacije. Izvršni odbor »lahko temeljito naslavlja strateška vprašanja, ki so relevantna za pospeševanje ameriško-izraelskih odnosov« in katerega »presoje je uprava dolžna obravnavati s sposebno skrbnostjo«. ²⁰⁸ Članstvo izvršnega odbora je precej številno. V njega so povabljeni vsi predsedujoči **51** članskih organizacij CPMAJO, ki lahko imenujejo v izvršni odbor tudi svojega zastopnika. Vseh **25 do 40** članov uprave je tudi zastopanih v njem. Vanj lahko predsednik AIPAC-a imenuje **do 4** študentske predstavnike. Prav tako v njem sedi **do 300** dodatnih članov, ki morajo biti najprej odobreni s strani odbora za nominacijo. Polovico teh potrdi uprava. V drugi polovici so regionalni nominiranci, ki jih izvoli nacionalna skupščina. Vsaj dva nominiranca v vsaki regiji morata prihajati iz **skupine mladih voditeljev** (*Young Leadership Group*). **Skupaj** ima izvršni odbor lahko tudi **do 395** članov. Člani izvršnega odbora ne morejo služiti več kot pet zaporednih mandatov (mandat člana izvršnega odbora traja približno eno leto). Lahko so spet člani po enoletnem premoru. To določilo ne velja za predsedujoče organizacij članic CPMAJO in člane uprave AIPAC-a. Izvršni odbor se srečuje najmanj trikrat letno. Predsedujoči uprave in predsednik organizacije lahko skličeta tudi izredne sestanke. Za sklepčnost je potrebna 10 odstotna prisotnost, odločitve se sprejemajo z navadno večino (IRMEP 2012h, 9–13).

²⁰⁸ »The Executive Committee may properly address those strategic issues relevant to the enhancement of the American Israel relationship. The Board of Directors shall give special consideration to those opinions enunciated« (IRMEP 2012h, 10).

Kot zadnjega, ki ga lahko opišemo glede na razpoložljivost virov, je **upravni odbor** (*Steering Committee*). Odborov je sicer več, med njimi tudi *ad hoc* odbori, vendar ta sodi med stalne. Predsedniki odborov so tudi podpredsedniki organizacije in jih postavlja predsednik, uprava pa jih potrjuje. Upravni odbor AIPAC-a vodi predsednik AIPAC-a. Sestavljajo ga **funkcionarji** AIPAC-a, **predsednik izvršnega odbora** in **izvršni direktor** AIPAC-a. Ali Predsednik ali predsedujoči uprave lahko ob izjemnih dogodkih skličeta izredno sejo upravnega odbora, ki je pooblaščen do sestanka uprave na primeren način delovati (IRMEP 2012h, 13). Na tem mestu se dokument konča.

Zanimivo bi bilo videti, kateri odbori vse obstajajo in kakšne funkcije opravljajo. Tudi regionalni sveti so pogrešani. Pri njih bi bilo posebej zanimivo videti, kakšno vlogo igrajo v povezavi z lokalnimi judovskimi skupnostmi in federacijami kot tudi drugimi. AIPAC ima namreč »strokovnjake«, ki delujejo s sinagogami in cerkvami pri promociji pro-izraelskega aktivizma. Negujejo tudi stike z voditelji nekaterih drugih etničnih skupin črnškega in latinskoameriškega porekla (AIPAC 2012p). In kot povzema Goldberg, AIPAC namenja posebno veliko pozornosti lokalnim federacijam in ne deluje zgolj na področjih z gosto poselitvijo Judov (Goldberg 1990, 17, 19). Še posebej zanimivo bi bilo izvedeti kaj več o nominacijskem odboru, ki očitno igra precej veliko vlogo, glede na to, da je primernost večine uprave in članov izvršnega odbora podvržena njegovi presoji. Med najbolj pogrešanimi podatki, so seveda tudi podrobnosti o izvršnem direktorju, ki je smatran za najpomembnejšega uradnika AIPAC-a. Ne glede na to, kar smo prikazali zgoraj, pojasnjuje, zakaj Goldberg vodstvo organizacije označuje kot »nagibajoče se k samoohranjevanju in samodoločanju (*self-perpetuating and self-selecting*)«. Prav tako postane jasno, zakaj zapiše, da je vodstvo sestavljeno iz »najpremožnejših in najvplivnejših med aktivisti judovske skupnosti, ki gravitirajo k AIPAC-u zaradi 'poltenosti' visoke politike (*sexiness of high politics*)«, in ki večinoma prihajajo iz drugih povezanih organizacij. Dostikrat zato tudi prihaja do napetosti med vodstvom, ki so voditelji in financerji organizacije in strokovnim osebjem, ki opravlja specializirane funkcije (Goldberg 1990, 18). Pri tem dodajmo še, kar pravi o financiranju Morris - v začetku 90-ih se je AIPAC financiral iz prispevkov 55.000 članov (najmanjši znesek članarine je takrat znašal 50 dolarjev) in prispevkov judovskih posameznikov ter organizacij. Teh prispevkov zaradi 501 (c) (4) statusa seveda ni bilo mogoče odbiti od davkov. Največji del proračuna so predstavljali prihodki iz članarin v takratnih treh AIPAC-ovih klubih (*Capitol* - 3.600, *Senate* - 10.000 in *President's Club* -

25.000). Takrat je proračun organizacije znašal okrog 15 milijonov dolarjev (Morris 1993, 6, 15). Danes se ponaša z več kot 100.000 člani (AIPAC 2012a) in je leta 2010 imela več kot 67 milijonov dolarjev prijavljenih prihodkov (IRMEP 2012i). Mnogo teh je vsekakor prihajalo tudi iz omenjenih klubov, a so našli tudi druge zanimive načine financiranja. AIPAC recimo sprejema tudi darila v obliki delnic in podobnih vrednostnih papirjev. Donatorji se lahko na ta način izognejo plačilu davka na kapitalski dobiček (AIPAC 2012b). Še zanimivejši je program *AIPAC Tomorrow Campaign*, ki je namenjen vsem, ki želijo posmrtno (preko zapuščine, zavarovalnine ...) darovati svoje premoženje za AIPAC in Izrael (AIPAC 2012c).

6.3 DELOVANJE AIPAC-a

AIPAC je danes upravljan iz centrale v Washingtonu. V novo sedem nadstropno zgradbo, z več kot 6000 kvadratnimi metri površine za pisarne, se je vselil leta 2007. Iz njihove strešne terase je viden *Capitol Hill* - ameriški kongres (Quadrangle 2012).²⁰⁹ Za varnost zgradbe skrbi med ostalim tudi poseben sistem za zaščito pred eksplozijami (Icon Exterior Building Solutions 2012). Že pred tem so temeljito skrbeli za varnost. Morris namreč prejšnjo centralo AIPAC-a opisuje kot nevpadljivo, srednje visoko zgradbo, ki jo varujejo uniformirani uslužbenci in ima posebej varovane vhode. V tej centrali je v začetku 90-ih bilo zaposleno **laično osebje** (*non-sectarian staff*). Število osebja je znašalo okrog 140 ljudi. Dobra tretjina je bila administrativnega osebja, preostali dve tretjini je bilo strokovnjakov, ki so se delili v štiri glavne oddelke (Morris 1993, 6):

- 1) **Oddelek za izvršno vejo** je bil vzpostavljen po volitvah leta 1988. Pred njimi AIPAC ni lobiral izvršne veje, vendar so že pred tem z njenimi uradniki »izmenjevali informacije«. To delo je takrat opravljalo 7 ljudi z namenom »vplivanja na politike (*policies*) pri njihovem snovanju«. S tem so hoteli prevzeti več iniciative, ker so prej pogosto morali reagirati na vprašanja v kongresu, ki so vanj prispela iz izvršne veje. Morris povzema, da so s tem imeli majhen vpliv, ki je bil odvisen predvsem od prepričanj in naklonjenosti uradnikov v izvršni veji, a so s tem vsaj lahko merili razpoloženje v njej (Morris 1993, 7–8).
- 2) **Oddelek za zakonodajno vejo** je imel zaposleno »pomembno število« ljudi in je bil osrednji oddelek za lobiranje Izraelu naklonjene zakonodaje. Po epizodah v 80-ih, ko

²⁰⁹ Večina lobističnih podjetij ima svoje prostore na *K Streetu* v Washingtonu. Zato je tudi pogosto slišati »*K Street*« kot sinonim za lobistično industrijo. Naslov AIPAC: 251 H Street NW, Washington, DC 20001. Kar jih postavlja precej bližje kongresu, kot so ostali.

je načrtno deloval proti izvolitvi nekaterih članov kongresa, naj bi se takrat vrnil k osnovnim Kenenovim načelom lobiranja. In sicer, da je potrebno stati za zakonodajo in ne pred njo, da je potrebno lobirati kongres naj pritiska na predsednika, da je potrebno zagotoviti obojestransko podporo in razviti prijateljske odnose v obeh strankah. Celoten oddelek je imel zgolj en cilj - zagotavljanje podpore Izraelu. To so, med drugim, argumentirali tudi takole: močan Izrael je v nacionalnem interesu ZDA, državi delita iste vrednote, Izrael je dom za preživele holokavsta, pomoč Izraelu ustvarja delovna mesta v ZDA, uporabljali so tudi argument ponovne izvolitve in spominjali člane kongresa na politično aktivnost Judov in podporo Izraelu med krščanskimi skupinami. In kot je Morris povzel Morrisa Amitaya (izvršnega direktorja, ki je nasledil Kenena), je vsak predlog AIPAC-a v kongresu takrat »začel z čvrsto, zanesljivo bazo 200 članov spodnjega doma in 40 do 50 senatorjev« (Morris 1993, 8–11).

- 3) **Raziskovalni oddelek** je takrat obsegal 10 ljudi. Dnevno je nadzoroval delo kongresa s preverjanjem glasovanja članov kongresa glede Izraela, njihovih govorov, kakšne formalne in neformalne izjave so dajali ter celo kakšna pisma so dobivali. Pozornost so usmerjali predvsem v odbore in zaslišanja, ki so imela neposreden vpliv na Izrael. Oddelek je redno in ažurno dostavljal članom kongresa poglobljena stališča (*in-depth policy papers*) AIPAC-a, ki so v kongresu veljali kot kredibilen vir informacij (Morris 1993, 11–2).
- 4) **Oddelek za politični razvoj** (*political development*) je v istem obdobju obsegal 15 ljudi. Morris ga opisuje kot »največji oddelek« (sic!) AIPAC-a takrat. Člane kongresa in njihove izzivalce je informiral o vprašanih povezanih z Izraelom in jim svetoval glede morebitnih odzivov judovske skupnosti ter se ukvarjal z *grassroots* lobiranjem. To je vključevalo mobilizacijo volivcev, vzpodbujanje donacij, izobraževanje, in dejavnosti po ameriških kolidžih s posebnim programom za razvoj bodočih političnih voditeljev (*political leadership development program*) s poudarkom na pro-izraelski drži (Morris 1993, 12–3).

V namen zblíževanja s podporniki in člani so v osemdesetih letih začeli ustanavljati tudi **regionalne centre**. Ti so »igrali ključno vlogo pri kultivaciji *grassroots*« preko izobraževanja glede vprašanj povezanih z Izraelom in vzpodbujanjem političnega aktivizma na lokalni in nacionalni ravni. Na začetku devetdesetih so imeli 7 regionalnih pisarn na Floridi [FL], v New

Yorku [NY], v Chicagu [IL], v Atlanti (država Georgia [GA]),²¹⁰ San Franciscu [CA], Los Angelesu [CA] in v Austinu [TX], svojo izpostavo so v začetku 90-ih vzpostavili tudi v Jeruzalemu (Morris 1993, 14). Danes imajo 10 regionalnih pisarn in 7 pomožnih pisarn po ZDA. Sodelujejo tudi z judovskimi in krščanskimi kongregacijami kot tudi s črnskimi in latino voditelji ter delujejo na kampusih več stotih kolidžev in srednjih šol (*high schools*) (AIPAC 2012č).

6.3.1 VRH AIPAC-a

Kot smo že omenili, je to letni jesenski dogodek AIPAC-a, na katerega lahko pridejo člani, ki letno odštejejo najmanj 3.600 dolarjev na leto (*Capitol Club* ali višje). Govorci na teh prireditvah so bili Bill Clinton, bivši izraelski premier in trenutni (2012) obrambni minister Ehud Barak, bivša sekretarja za zunanje zadeve Condoleezza Rice in George Schultz, vidni senatorji kot Arlen Specter in Chris Dodd ter mnogi drugi »najvišji ameriški voditelji, učenjaki in tvorci javnega mnenja (*opinion-makers*) (AIPAC 2012d). Na oktobrskem srečanju leta 2011 v Arizoni je zbranim Janet Napolitano (sekretarka za domovinsko varnost) predavala o stanju izraelsko-ameriškega sodelovanja na področjih varnosti, protiterorizma in naravnih nesreč, kjer je med drugim zatrdila tudi, da je »močen in varen Izrael v nacionalnem interesu ZDA«. Izraelski veleposlanik pri OZN, Ron Prossor, je govoril o izzivih, s katerimi se Izrael sooča v mednarodnih telesih, kjer je »vztrajno edina tarča kritik« (*constantly singled out for criticism*) in jim predstavil, kako si izraelska diplomacija prizadeva izboljšati podobo države v svetu. Za njegovim govorom je sledila okrogla miza, na kateri so sodelovali Howard Berman - takratni drugi najpomembnejši član (*ranking member*) odbora za zunanjo politiko spodnjega doma ameriškega kongresa, Avi Dichter - član kneset in bivši izraelski minister za javno varnost (*minister of public security*) ter Elliott Abrams, »raziskovalni svetnik (*senior fellow*) za bližnjevzhodne študije« pri *Council on Foreign Relations*. Beseda je tekla o arabski pomladi in kaj ta pomeni za ameriške in izraelske interese. O tem je na slavnostnem banketu, kjer so pozdravili člane kongresa in jih nagradili/jim izkazali naklonjenost (*honored*) za njihovo podporo ameriško-izraelskim odnosom, govoril tudi senator John McCain. Takrat je bil drugi najpomembnejši član (*ranking member*) senatnega odbora za oborožene sile (*Senate Armed Services Committee*). Naslednji dan je senatorka Claire McCaskill, ki je predsedovala

²¹⁰ V tej državi je leta 2010 živel 127.670 Judov, ki je predstavljalo 1,3 odstotka populacije (United States Census Bureau 2012).

senatnemu odboru za domovinsko varnost (*Senate Committee on Homeland Security*) ter pododboru za nadzor vladnih programov (*Government Affairs Subcommittee on Contracting Oversight*) in bila članica senatnega odbora za oborožene sile, zagotavljala, da je odnos med državama »odločilen (*crucial*) za [ameriško] varnost in za prihodnost našega sveta«, pri čemer je »zaščita in poglobljanje tega odnosa /.../ mora ostati najvišja prednostna naloga (*highest priority*) [Amerike]«. Istega dne je bil na vrhu prisoten tudi bivši veleposlanik ZDA pri OZN John Bolton. Zgodila se je tudi okrogla miza na temo prihajajočih volitev leta 2012, kjer so sodelovali Bill Kristol, Paul Begala (liberalni komentator pri CNN) in analitik iz televizijske hiše NBC Mike Murphy.²¹¹ Predavanje je imel tudi David Cohen (*Acting Under Secretary for Terrorism and Financial Crimes*) iz ministrstvu za finance. Opisoval je napore administracije pri omejevanju iranskega nuklearnega programa²¹² preko ekonomskih sankcij. Predaval je tudi rabin Harold Kushner o duhovnosti v cionizmu sedanjega časa ter se posvetil tudi skupnim izraelsko-ameriškim vrednotam. Udeležencem so predstavljali tudi najnovešje izraelske tehnološke dosežke na področju pomoči invalidom. Nagradili so tudi AIPAC-ove študentske aktiviste za njihovo delo v Arizoni.

Na tem vrhu so tudi uradno uvedli novi klub - ***Congressional Club***, ki daje članom možnost »povečati stopnjo političnega aktivizma z nagrajevanjem (*by recognizing*) tistih, ki podpirajo pro-izraelske kandidate [v ali za] kongres« (NER 2011). Kot rečeno, je predpogoj za članstvo v tem klubu članstvo v enem izmed preostalih šestih. Člani morajo donirati najmanj 2.500 dolarjev na leto oziroma najmanj 5.000 na volilni cikel (2 leti) v »jasnem pro-izraelskem kontekstu« za politične kampanje kandidatov, ki se potegujejo za mesta v kongresu. Člani imajo zagotovljen vstop na *Congressional Club Summit* (julij 2012) in povabila na lokalne dogodke in izobraževalne programe kluba. Za njih je na KZPP pripravljen ekskluziven

²¹¹ Mike Murphy je »blebetav« (*garrulous*) republikanski strateg, ki je svetoval McCainu, 'guvernerju' Schwartzeneggerju in leta 2002 guvernerju Mittu Romneyju. Prijateljuje s Kristolom in je soustanovitelj vplivnega lobističnega podjetja *Navigators Global* (Malcolm 2008).

²¹² Pogodba o neširjenju jedrskega orožja (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons - NPT*), ki »pomeni lep uspeh« pri prizadevanjih za omejevanje jedrskega orožja, je možnosti oboroževanja »močno zmanjšala«. Poleg »legitimnih nuklearnih sil (pet članic Varnostnega sveta) imajo danes jedrsko orožje samo še tri države (Izrael, Indija in Pakistan)« ter zelo verjetno tudi Severna Koreja. Ko je bila sprejeta, je veljala za določen čas, vendar je bila leta 1995 podaljšana za nedoločen čas. Obstajajo sumi glede jedrskega programa te države, »kar kažejo tudi sankcije, ki jih je zoper Iran uvedel Varnostni svet z resolucijo 1737 (2006)«, kot pravi Türk (2007, 538–9). Izrael ni niti med pristopnicami NPT-ja. Iran jo je ratificiral leta 1970 (United Nations Office for Disarmament Affairs 2012). NPT »dopušča (1. odstavek X. člena), da pogodbeni stranka odpove pogodbam primeru 'izrednih dogodkov, v zvezi s predmetom pogodbe, ki so ogrozili najvišje interese države'. V takem primeru je dolžna pogodbo odpovedati tri mesece vnaprej in v odpovedi tudi pojasniti razloge« (Türk 2007, 272). Glede stalnih groženj Izraela in ZDA so razlogi za odpoved pogodbe s strani Irana, če bo to storil, vsekakor podani ...

program. Vsako četrletje imajo konferenčne klice s političnimi zvezdami (*political luminaries*) in imajo zagotovljeno naročnino pri spletnem političnem časopisu *AIPAC Insider* (AIPAC 2012e), ki je dostopen samo z geslom in uporabniškim imenom.

6.3.2 LETNA KONFERENCA ZA PREGLED POLITIK

Letni shod je za AIPAC zelo pomemben in velik dogodek. Morris leta 1993 zapiše, da je cilj teh shodov bil predvsem izobraževanje članov glede političnih vprašanj povezanih z Izraelom in njihovo vključevanje v aktivno lobiranje. Vsako pomlad, nadaljuje, je prišlo v Washington približno 2.000 članov, ki so na delavnicah pridobivali različna znanja. Primeri, ki jih navede so obravnavali tudi delavnice na temo medijev. Na njih so znani novinarji in opazovalci medijev razlagali, kako prepoznati proti-izraelske predsodke in kako se na njih proaktivno odzvati. Dalje so bile na programu delavnice, ki so se ukvarjale z delovanjem zoper proti-izraelske aktivnosti ter delavnice, ki so se ubadale s povezovanjem z drugimi skupinami, ki so si prizadevale za ameriško pomoč. AIPAC je hkrati organiziral tudi srečanja udeležencev konference s predstavniki senata in spodnjega doma. Pred tem je udeležence pripravljaj na ta srečanja tako, da jim je pripravil skupno strategijo nastopa in jih opremil s specifičnimi napotki, kako delovati glede vsake pozicije, ki jih je zastopal AIPAC (Morris 1993, 24). To je lep primer tega kar Zetter poimenuje kot *fly-in*, kar smo tudi opisali zgoraj. To je bilo leta 1993. Poleg več kot 12.000 študentskih aktivistov in aktivistov judovske skupnosti je prišla še več kot polovica senata, tretjina spodnjega doma, številčni izraelski in ameriški odločevalci ter misleci (AIPAC 2012f). Trajala je tri dni. Začela se je 4. Marca.

Konferenca 2012, ki je bila 53. po vrsti, je bila v mnogih pogledih edinstvena. Konferenco sta nagovorila tako predsednik ZDA kot tudi sekretar za obrambo. Konferenca je gostila izraelskega premiera in predsednika hkrati, ki sta seveda tudi nagovorila navzoče. Pričakovali so več kot 13.000 delegatov in je bila največja do sedaj. Prvič so postavili tudi AIPAC Vas (*AIPAC Village*), ki je zavzemala približno 2 ulična bloka prostora v *Washington Convention Center* (karé - *city block*) (AIPAC 2012g). Na 'Vasi' so imeli posebne družabne prostore za člane klubov (*Congressional, Senate in Minyan*) in poseben prostor za *AIPAC Tomorrow Campaign*. Razkazovali so inovacije na področju obrambne industrije, imeli posebne odre, kjer so lahko obiskovalci govorili neposredno z nekaterimi govorniki na konferenci. Imeli so

knjigarno ter poseben oddelek za pomoč pri lobiranju. Celo lastno televizijo so imeli (AIPAC 2012h). Tisti, ki so želeli lobirati, so se morali posebej prijaviti. AIPAC je »kontaktiral vsako kongresno pisarno pred konferenco in jim dostavil spisek delegatov za sestanke«. Preden so delegati konference šli lobirat v kongres, so imeli na voljo različne možnosti priprav na lobiranje. V »lobističnih laboratorijih« so lahko delegati »brusili« svoje lobistične veščine. Imeli so tudi posebne sestanke za voditelje skupin, ki so delegate vodili do kongresnih pisarn ter jih oskrbeli s poglobljenimi informacijami o AIPAC-ovi zakonodajni agendi itd. (AIPAC 2012i). Potem se je »tisoč« aktivistov iz vseh 50 držav ZDA zadnji dan konference »povzpelo« na *Capitol Hill* in izvedlo »več kot 500 lobističnih sestankov s člani kongresa in njihovimi zaposlenimi«. Glavni cilji lobiranja 2012 so bili več sankcij proti Iranu²¹³ in podpora Izraelu. Ta je po eni strani vsebovala podporo izpopolnjenemu varnostnemu sporazumu med državama (*United States-Israel Enhanced Security Cooperation Act of 2012*), ki so ga nekateri člani kongresa nameravali predstaviti po konferenci in podporo za 3.1 milijarde vreden paket vojaške pomoči za Izrael, ki je bil Izraelu zagotovljen s sporazumom leta 2007 (*United States-Israel Memorandum of Understanding*) in velja od leta 2009 za naslednjih deset let (AIPAC 2012j). Izrael naj bi v vsakem letu od teh dobil 3 milijarde pomoči, da ne bo nesporazuma.

Na konferenci so govorili Obama, Netanyahu, Shimon Peres, Leon Panetta, voditelj republikancev v senatu Mitch McConnell, voditeljica demokratov v spodnjem domu Nancy Pelosi, Newt Gingrich in Mitt Romney (republikanska kandidata v predsedniški bitki), dalje, Johnny Isakson, ki je tudi član senatnega odbora za zunanjo politiko (*Senate Committee on Foreign Relations*), Carl Levin, ki je med ostalim tudi predsedujoči senatnega odbora za oborožene sile (*Senate Armed Services Committee*) in član odbora za obveščevalno dejavnost (*United States Senate Select Committee on Intelligence - SSCI*), ki nadzira celotno ameriško obveščevalno skupnost. Med njimi je bil tudi Joseph Lieberman,²¹⁴ ki je član senatnega odbora za zunanjo politiko in med drugim tudi član odbora za domovinsko varnost (*Committee on Homeland Security and Governmental Affairs*). Na konferenci so govorili tudi Kristol, Begala in Murphy in še bi lahko naštevali (AIPAC 2012k). Na konferenco so prišli

²¹³ Lobirali so senat, in sicer za podporo *Iran Sanctions, Accountability, and Human Rights Act of 2012 (S. 2101)*, ki je nadaljevanje *Iran Threat Reduction Act (H.R.1905)* ter resolucijam v spodnjem domu in kongresu, ki zagotavljajo ameriško nasprotovanje iranskemu nuklearnemu programu (AIPAC 2012j).

²¹⁴ Je eden izmed 13. senatorjev judovskega porekla v senatu, kar pomeni 13 odstotkov senata. V spodnjem domu je sedelo 27 predstavnikov judovskega porekla, kar je pomenilo 6,2 odstotka spodnjega doma (Bush 2011).

tudi predstavniki latino skupnosti in črnske skupnosti, prav tako je prisostvovalo tudi »73 pastorej in cerkvenih voditeljev«. V diskusiji naslovljeni »prijatelji vere (*friends of faith*)« so proučevali korenine krščanskega cionizma in raziskovali kako lahko bolje sodelujejo na področju varnosti Izraela (AIPAC 2012l). Na konferenco je prišlo 1.600 študentov iz 530 kampusov in vseh 50 držav, med njimi je bilo 400 srednješolcev. Najbolj uspešne mlade aktiviste, tudi vsako leto nagradijo na konferenci²¹⁵ (AIPAC 2012m). Med navzočimi na slavnostni prireditvi (*Gala*), ki jo je odprl govor Netanyahuja nekaj ur za njegovim pogovorom z Obamo, je bila zraven »več kot polovica« [sic!] celotnega kongresa in predstavniki 51 držav (AIPAC 2012n). Na konferenci je prav tako začel svoj mandat novi predsednik AIPAC-a - Michael Kassen (AIPAC 2012s).

6.3.3 AMERICAN ISRAEL EDUCATION FOUNDATION

AIEF, ki je ne gre zamenjati z *American International Education Foundation*, je »dobrodelna [503 (c) (3)] organizacija, pridružena (*affiliated*) k AIPAC-u«. Ustanovljena je bila leta 1990 in daje denar AIPAC-u (*makes annual grants*). Namenja sredstva za njegove izobraževalne programe, vključujoč bližnjevzhodne študije, zagotavlja izobraževalni material in organizira konference ter izvaja voditeljske programe (*leadership programs*) za univerzitetne študente za AIPAC. Financira tudi »izobraževalne seminarje« v Izraelu za člane kongresa in »druge politično vplivne ljudi (*political influentials*)«, ki »pomagajo [te ljudi] izobraževati o pomembnosti ameriško-izraelskih odnosov preko neposrednih izkušenj v Izraelu, sestankov (*briefings*) s strokovnjaki glede Bližnjega Vzhoda in srečanj z izraelsko politično elito« (AIEF 2012). Seminarji so plačana potovanja, ki jih je AIEF organiziral »na stotine« (AIPAC 2012o). Nahaja se na istem naslovu kot AIPAC in je v letu 2009–2010 imela preko 26 milijonov prihodkov (Charity Navigator 2012).

AIPAC ima v kongresu osebje, ki nudi članom kongresa informacije o zakonodaji (trenutni in prihodnji) ter ponuja analize glede bližnjega vzhoda (AIPAC 2012o). H koristnosti za člane kongresa prispeva tudi ažurnost AIPAC-a. Kot pravi Slany, naj bi bil AIPAC celo hitrejši pri dostavljanju informacij v kongres od zunanjega ministrstva, dostikrat pa tudi vedo kakšne

²¹⁵ V državi Utah je mladim aktivistom z lobiranjem uspelo skozi državno zakonodajno telo spraviti zakon o tesnejših ekonomskih stikih med Utahom in Izraelom - brez glasu proti. Drugi so delali na pridobivanju podpore *Iran Threat Reduction Act (H.R.1905)*, ki je bil sprejet v spodnjem domu kongresa (NER 2012). Akt zastruje ameriške sankcije zoper Iran in je bil sprejet z 410 glasovi ZA in 11 PROTI (Govtrack 2012).

načrte kujejo v izvršni veji (Slany 2002, 494). Ko se pojavijo vprašanja v zvezi z Izraelom, se člani in njihovo osebje raje obrnejo na AIPAC kot na kongresno raziskovalno službo (*Congressional Research Service*), kongresno knjižnico, osebje odborov ali strokovnjake iz administracije, pišeta Mearsheimer in Walt (2008). Še več, AIPAC jim pogosto pripravlja govore, dela namesto njih na zakonodaji, svetuje glede taktike, za njih raziskuje in namesto njih pridobiva ostale glasove v kongresu. AIPAC se »zelo pogosto neposredno vključuje v zakonodajne postopke in postopke tvorjenja politik« (Mearsheimer in Walt 2008, 161). Kar ni težko, če vzamemo v obzir dejstvo, da naj bi skoraj vso pomembno osebje AIPAC-a pred tem delalo v pomembnih odborih (kot na primer *Foreign Relations Committee*) ali delalo za člane kongresa, ki so sedeli v njih (Thomas 2007, 49). K prepričljivosti AIPAC-a prispeva tudi informativna dejavnost AIEF, ki redno organizira sestanke (*briefings*) s kongresnim osebjem, kjer jih o bistvenih vprašanjih povezanih z izraelsko-ameriškimi odnosi informirajo »vodilni politični strokovnjaki« (*leading policy experts*) (AIPAC 2012o). Kot pišeta Mearsheimer in Walt, potovanja v Izrael, ki jih financira AIEF, »loščijo (*burnish*) pro-izraelsko uspešnost (*credentials*) članov kongresa in olajšujejo (*facilitate*) nabiranje sredstev za politične kampanje (*fund-raising*)«. Seveda jih s tem tudi neposredno izpostavljajo svetovnim nazorom izraelskih voditeljev. Nadaljujeta, da je delež potovanj članov kongresa v Izrael nekaj let nazaj znašal desetino vseh kongresnih potovanj. Zato se ne gre čuditi, zakaj so bile judovske skupine in AIPAC zelo dejavne pri lobiranju proti novim etičnim pravilom sredi prve dekade novega tisočletja. In bile uspešne pri tem. Med 2000 in 2005 naj bi AIEF za ta potovanja namenil dober milijon dolarjev (Mearsheimer in Walt 2008, 161).

Kot piše Merkelsonova (2012), naj bi ti izdatki za leto 2011 znašali nekaj čez dva milijona. V Izraelu naj bi bili zelo pozorni pri izbiri palestinskih sogovornikov za te obiskovalce in nobeno od teh potovanj ni vsebovalo daljših obiskov Zahodnega brega, še manj ali nič pa ni bilo obiskov Gaze. Merkelsonova nadaljuje, da so takšna potovanja lahko »neverjetno vplivna«. Sama je leta 2010 šla na eno izmed podobnih potovanj, ki jih organizira *Taglit-Birthright Israel* (TBI). Kot piše, je na potovanje šla z že izdelanim mnenjem o izraelsko-palestinskem konfliktu. Deset dnevni program je bil podoben programu kongresnikov, čeprav z manj srečanji na visoki ravni in več »petja«. Srečevali so se z vojaki in nagovoril jih je tudi sam Netanyahu. Pri sebi je opazila, da je postala mnogo bolj naklonjena »sokolskim pogledom« izraelske politike do Palestincev. To se je hitro spremenilo, ko je sama šla in se srečala še s Palestinci. Dosti denarja za TBI prihaja tudi s strani AIPAC-ove uprave in

AIPAC-ovih simpatizerjev, še pravi (Merkelson 2012). TBI je bila ustanovljena leta 2000 in ponuja »dar desetdnevnega potovanja v Izrael za odrasle Jude med osemnajstim in šestindvajsetim letom starosti«. V Izrael jih je od takrat prišlo skoraj 300.000 iz »54 držav sveta, vseh 50 držav ZDA, vseh kanadskih provinc in skoraj tisoč severnoameriških kolidžev in univerz. TBI je partnerstvo med izraelsko vlado in judovskimi skupnostmi po svetu, sofinancirala ga je tudi *Conference on Jewish Material Claims Against Germany*²¹⁶ (TBI 2012). Od njenega nastanka dalje je organizacija potrošila več kot 600 milijonov dolarjev za ta potovanja. Med glavnimi donatorji so bili Sheldon Adelson (okrog 100 milijonov), izraelska vlada je že dala 100 milijonov v prvih desetih letih in je najavila še dodatnih 100. Potovanja TBI-ja so načrtovana tako, da so potujoči »obsuti z informacijami« s ciljem proizvesti »silno emocionalno doživetje«, kjer so sodelujoči pogosto tudi ganjeni »do solz«²¹⁷. Kot je v videu za TBI leta 2008 povedal Netanyahu: »Za vedno bom spremenil vaše življenje« (Feldman 2011).

Od leta 2000 dalje je AIEF porabil vsaj 7 milijonov za financiranje vsaj 714 potovanj v Izrael članom kongresa (Legistorm 2012). AIEF izvaja svoja študijska potovanja vsako leto v avgustu in trajajo en teden. V letu 2011 se je v Izrael na stroške AIEF-a prišlo izobraževati 55 republikanskih in 26 demokratskih članov spodnjega doma kongresa. Več kot polovica (81) uka željnih (47) je bila prvič izvoljena v kongres. Steny Hoyer (*House Democratic Whip*) je bil na čelu demokratske delegacije in na čelu republikanske je bil Eric Cantor (*House Majority Leader*). Delegacije so obiskale Izrael in Zahodni breg ter se sestale s Peresom, Netanyahujem in predsednikom palestinske oblasti Mahmoudom Abbasom (Keinon 2011).

²¹⁶ Kot omenjeno, piše o aktivnostih te organizacije tudi Finkelstein (2000). Konferenca je, kot krovna organizacija 23 nacionalnih in mednarodnih judovskih organizacij, bila ustanovljena leta 1951 na pobudo Izraela. Izraelska vlada in organizacija sta formalno začeli pogovore z Nemčijo leta 1952. Pogajanja so pripeljala do sprejetja treh zakonov v Nemčiji med leti 1953 in 1965 znanimi pod imenom *Bundesentschädigungsgesetze, BEG*. Sprva so bili zakoni mišljeni kot odškodnine za tiste, ki so preživeli zločine, vendar so na pritiske judovske skupnosti razširili področja upravičenosti. Do leta 2000 je Zvezna republika Nemčija plačala več kot 100 milijard mark. Nemška podjetja so na začetku tisočletja plačala še dobrih 10 milijard mark. Konferenca naj bi od leta 1952 dosegla okrog 25 dogovorov z evropskimi državami in industrijo. Iz podatkov, ki jih navaja Henry, je mogoče razbrati, da je več kot polovica tega denarja šla v Izrael (Henry 2007, 143–5). Kako je bil tam porabljen, je težko sklepati.

²¹⁷ Izraelski režiser Yoav Shamir je leta 2009 posnel dokumentarni film z naslovom *Defamation*. Med ostalim v njem spremlja tudi skupino izraelskih srednješolskih otrok, ki se odpravijo na organizirano potovanje v Poljsko, kjer obiščejo koncentracijska taborišča. V filmu sicer ne izvemo, kdo organizira ta potovanja, vendar je zaskrbljujoče videti, kaj ta potovanja so. Pranje možganov. Na njem otrokom vcepljajo v glavo, da jih sovraži cel svet. Samo zato, ker so Judje. Konec je pričakovan. Emocionalno pretreseni otroci. Več kot 30.000 izraelskih otrok hodi vsako leto na takšna potovanja.

6.3.4 ODBORI ZA POLITIČNO DELOVANJE (PAC-i)

Glede na gosto mrežo judovskih organizacij in organizacijskih sposobnosti AIPAC-a, ni težko razumeti, zakaj Bowles zapiše, da je AIPAC koordiniral PAC-e po državi. Zapiše, da je bil največji med njimi *National Political Action Committee* (National PAC) in da je takrat obstajalo vsaj še 9 drugih. Mnogi od njih regionalni (Bowles 1998, 244). Za volitve leta 1986 je bilo organiziranih vsaj 80 pro-izraelskih PAC-ov. Od teh jih je 51 bilo nadzorovanih s strani funkcionarjev AIPAC-a, članov uprave ali članov izvršnega odbora (Thomas 2007, 100; Mearsheimer in Walt 2008, 156). Mearsheimer in Walt pišeta, da je AIPAC s pridom izkoristil možnosti, ki mu jih je ponudila sprememba zakonodaje v 70-ih, ki je omogočila organiziranje PAC-ov. Leta 2006 je preko 30 PAC-ov prispevalo približno 3 milijone dolarjev za kongresne kandidate. Mnogo jih je bilo tako imenovanih »*Stealth PAC-ov*« (PAC-ov, katerih ime ni razkrivalo pro-izraelske orientacije). Med večjimi donatorji za pro-izraelske PAC-e so bili prav člani uprave AIPAC-a. Med letoma 1997 in 2001 so člani uprave donirali precej več kot 3 milijone dolarjev za politične kampanje. PAC-ov AIPAC-u ni potrebno koordinirati neposredno. Kot smo videli zgoraj, zbira podatke o članih kongresa in jih potem zgolj daje na razpolago. Pozitivne odzive politikov pohvalijo in jih na široko publicirajo, negativni pa govorijo sami zase (Mearsheimer in Walt 2008, 117, 120, 154; Morris 1993, 21–2).

Navedeta več primerov, ko je denar iz PAC-ov pomagal premagati kandidate, ki niso bili dovolj 'pro-izraelski' ali je primogel k temu, da so korenito spremenili svoja stališča in pazili na to, kaj govorijo in s kom se dobivajo (Mearsheimer in Walt 154–9). Dovolj primerov za to navede tudi Thomas, ki izpostavlja tudi dva primera senatorjev iz 80-ih, ki sta bila označena za poraz in poražena s strani AIPAC-a zaradi njunih stališč. Dolgoletni predstavnik spodnjega doma Findley in senator Percy sta bila vidna člana odborov v kongresu, ki so se ukvarjali z zunanjo politiko (Thomas 2007, 14, 99–101).²¹⁸ Tudi Findley navede več primerov iz 80-ih (Findley 1989, 1–49). Kot zapišeta Mearsheimer in Walt, je osnovno sporočilo jasno: »Vsak senator ali predstavnik spodnjega doma, ki izda/zavede/prekriža (*who crosses*) AIPAC, se igra z ognjem« (Mearsheimer in Walt 2008, 160). In pomembno vlogo pri tem igra tudi denar, ki prihaja iz PAC-ov.

²¹⁸ Omenita ju tudi Mearsheimer in Walt (2008, 157–8)

Zgoraj smo že omenili financiranje Super PAC-ov kandidatov s strani nekaterih premožnih ljudi v ameriški Judovski skupnosti. Oglejmo si še podatke o pro-izrael PAC-ih za leto 2012. Center for responsive politics jih navaja skoraj 30. Pogosto nimajo imena povezanega z Izraelom ali judovstvom. Zgolj 5 od navedenih je, sodeč po imenu, jasno povezan z enim ali z drugim. Občutno več dajejo ti PAC-i v skupnem seštevku demokratom (v razmerju 2:1). Vendar je iz podatkov težko sklepati na ideološka stališča, ki jih zastopajo. Ta so vsekakor jasna pri *Republican Jewish Coalition PAC*, ki je vedno prispeval zgolj za republikanske kandidate. Tudi pri *J Street PAC*, ki je sredstva zbiral skoraj izključno za demokrate, je ideološka orientacija jasna. Do junija 2012 so vsi pro-izraelski PAC-i zbrali skupaj več kot 1,6 milijona dolarjev. Od leta 2004 dalje so v vsaki volilni cikel razdelili okrog 3 milijone dolarjev (Center for responsive politics 2012f).

6.4 KONKURENČNI LOBIJI

6.4.1 KONKURENCA IZ JUDOVSKE SKUPNOSTI

Obstaja še ena lobistična organizacija judovske skupnosti, ki je do sedaj še nismo omenili in se smatra za »alternativo AIPAC-ovim sokolskim pogledom« (Merkelson 2012). Imenuje se **J Street**. Od svojega nastanka dalje leta 2008, se poskuša, kot piše Millerjeva, etablirati kot »miroljubna alternativa« AIPAC-u. Na njegovo prvo letno konferenco je v Washington prišlo vidno število pomembnejših ameriških politikov in Izraelskih levičarjev, vendar je manjkal takratni izraelski ambasador v ZDA, Michael Oren, ki nadaljuje, da je status J Street kot alternative AIPAC-u, odvisna od tega, ali »so ameriški Judje v resnici naveličani neskončnih pogajanj in konfliktov med Izraelci in Palestinci ter vedno trše držje, ki prihaja iz Jeruzalema« (Miller 2009). Hersh piše, da je J Street leta 2011 »imel težave nabrati več ko 500« ljudi. On in nekateri obiskovalci KZPP AIPAC-a vidijo razlog za to v njihovem »izkrivljenem pogledu na mirovni proces«. Med izkrivljena stališča Hersh šteje stališče, da mora Izrael brezpogojno zapustiti zasedena ozemlja, kar seveda »nikoli ne bi prineslo miru« (Hersh 2012). Tudi J Street organizira podobna izobraževalna potovanja kot AIEF. Za razliko od AIEF-a so ta

vključevala tudi daljša srečanja s palestinskimi in izraelskimi človekoljubnimi organizacijami, vendar je v prejšnjem letu za njih porabila približno 46.000 dolarjev (Merkelson 2012).

Poglejmo še, kaj J Street pravi o sebi. Soustanovitelj in predsedujoči J Street Jeremy Ben-Ami v prvem letnem poročilu J Street zapiše, da »neokonzervativci, krščanski cionisti ali desničarski ameriški Judje« niso nikoli govorili v njihovem imenu. In nadaljuje, »večina ni več tiho /.../ spregovorili smo zoper podpihovanje strahu in verbalnim napadom znotraj judovske skupnosti (*race-baiting*) pod pretvezo podpore Izraelu /.../ predstavljamo veliko število Američanov - Judov in nejudov - ki verjamejo, da je vzpostavitev dveh držav in celovit arabsko-izraelski mir prvobitnega pomena (*essential*) za varnost Izraela«. Pravi, da so v nekaj mesecih uspeli nabrati skoraj 100.000 podpornikov na spletu (J Street 2008, 1). *J Street Education Fund* (JSEF) in J Street sta prvo leto zbrala nekaj čez milijon dolarjev sredstev. Leta 2011 so ta sredstva dosegla 7 milijonov (J Street 2011, 12). Zapišejo, da je na letno konferenco prišlo preko 2000 ljudi. Preko 180.000 podpornikov je doniralo sredstva. Prisotni so na 29-ih kampusih kolidžev ter imajo 40 lokalnih izpostav po ZDA (J Street 2011, 1). Leta 2010 je njihov *J Street PAC* podprl 61 političnih kandidatov (45 jih je zmagalo na volitvah) in jih podprl skupno z 1,5 milijona dolarjev prispevkov (J Street 2011, 12). Vprašanje ostaja, koliko so ti politiki uslišani v kongresu in koliko so ostali zvesti svojim stališčem, glede na to, da je NER leta 2010 poročal: »Kljub mnogim spremembam, ki so se zgodile na teh volitvah, se pričakuje, da bo prihajajoč 112. kongres najbolj pro-izraelski kongres vseh časov« (NER 2010).

6.4.2 ARABSKI LOBI

Najprej si oglejmo konkurenco AIPAC-u med etničnimi lobiji. Terryjeva zapiše, da arabske vlade v Washingtonu vsekakor poskušajo vplivati na ameriško zunanjo politiko, vendar je predvsem pomanjkanje koordiniranega lobiranja zmanjšalo njihovo uspešnost. Nadaljuje, da arabski voditelji niso zmeraj razumeli dinamike ameriškega političnega sistema. V dekadah po drugi svetovni vojni so mnogi celo mislili, da je lobiranje nezakonito in so vztrajali pri tem, da se vsi naporji usmerijo v diplomatske kanale. Smatrali so, da je pristop do predsednika najbolj učinkovit način, kako vplivati na zunanjo politiko. Še več. Egipčanski voditelj Nasser naj bi v 50-ih letih celo vprašal pomočnika, ki je nekaj časa preživel v ZDA »kaj je lobi?« in Egipt je šele v 70-ih zaposlil prvega profesionalnega lobista v Washingtonu. Saudska kraljeva

družina je prav tako šele v 70-ih vzpostavila osebne odnose z nekaterimi najvišjimi uradniki in predsedniki.²¹⁹ Arabska liga kot celota je šele v drugi polovici 80-ih uspela nekako koordinirati svoja prizadevanja, ki jih je močno načela prva Zalivska vojna. Tudi PLO ima svojega stalnega zastopnika v Washingtonu, vendar jim ni uspelo svojih prizadevanj formulirati tako, da bi našli posluh v ameriški javnosti (Terry 2005, 50–3).

»Arabski lobi« je že od samih začetkov bil mnogo manj uspešen pri volitvah in bil tudi mnogo slabše organiziran. Sicer obstaja precejšnje število skupin, vendar imajo težave dobivati denar in podpornike. Arabski Američani prav tako prihajajo iz mnogih držav in vključujejo tako kristjane kot tudi muslimane,²²⁰ zato le težka zmorejo govoriti v en glas. In če so Izraelci v ameriški javnosti pogosto videni kot sorodni Američanom, to nikakor ne velja za Arabce, ki prej veljajo za del tuje »celo sovražne« civilizacije (Mearsheimer in Walt 2008, 141–2). To še posebej velja za obdobje po 11. septembru. A tudi pred tem so imeli težave s svojo podobo v javnosti. Tudi Findley omenja trdovratne stereotipe glede Arabcev/muslimanov pri Američanih in nakazuje na to, da je deloma za to kriv tudi izraelski lobi (Findley 1989, 322, 327). Terryjeva gre pri tem dlje. »Cionistični lobi« vztrajno dela na tem, da bi »ohranil popularne zgodovinske mite in kolikor se da, omejil bolj uravnoteženo poročanje o Bližnjem vzhodu, muslimanih in Arabcih« (Terry 2005, 12). V zaključku gre še dlje in zapiše, da »cionistični zbor [cionistični lobisti in interesne skupine] utaplja vse ostale glasove« in igra na prevladajoče negativne kulturne vzorce (*attitudes*) »s petjem refrenov o protiarabskih/muslimanskih stereotipih« (Terry 2005, 125). Nikakor ne zgolj zaradi tega, a vendar tudi zato ostaja sovražnost do Arabcev in muslimanov »globoko vtisnjena« v ameriško psiho (Terry 2005, 27).

Pro-izraelskemu/cionističnemu lobiju pri tem vsekakor gredo na roko tudi politične realnosti na Bližnjem Vzhodu. Čeprav arabski Američani predstavljajo opazno manjšino v ZDA, niso toliko premožni,²²¹ dobro organizirani, politično aktivni, uspešni pri doseganju vplivnih pozicij v akademski sferi, ekonomiji, medijih in politiki, kot so to ameriški Judje. Tudi zaradi tega, ker so mnogi od njih v ZDA emigrirali šele pred kratkim (Mearsheimer in Walt 2008,

²¹⁹ Najbolj znane so povezave z družino Bush.

²²⁰ Leta 2005 naj bi bilo 63 odstotkov kristjanov (!) in 24 odstotkov muslimanov (Economist 2005). Verjetno k temu prispeva tudi to, da je po podatkih, *Arab American Institute*, tretjina arabskih Američanov iz Libanona (Arab American Institute).

²²¹ Čeprav povprečno zaslužijo več od ameriškega povprečja (Arab American Institute 2012).

141). Njihovo število naj bi leta 2009 znašalo nekje med 1,7 milijona in 5,1 milijona prebivalcev ZDA (Arab American Institute 2012). Torej jih je tudi po številu manj. Predvsem pri denarju so razlike očitne. Pri *The Economist* so ugotovili, da so med letoma 1990 in 2004 pro-izraelske skupine prispevale skoraj 57 milijonov dolarjev za politične stranke in kandidate. PAC-i arabskih Američanov in muslimanov so prispevali nekaj pod 800.000 dolarji (Economist 2005).²²² Terryjeva zapiše, da so pro-arabski PAC-i leta 1984 nabrali 17.350 dolarjev, pro-izraelski istega leta skoraj 3,8 milijona. Leta 1996 je razmerje znašalo 20.600 proti 2,8 milijona (Terry 2005, 66). V kongresu so sedeli tudi nekateri Američani arabskega porekla, ki so si tudi dejavno prizadevali za uravnoteženje politike ZDA do Bližnjega Vzhoda (Terry 2005, 54). Vsaj eden od njih, James Abourezk, je bil očiten trn v peti AIPAC-u in ADL-ju (Findley 1989, 35, 98–9). Mnogi bivši karierni diplomati so ustanovili *think tank* *The Middle East Institute* z istimi cilji kot prej omenjeni politiki. Enako si prizadeva tudi *American Educational Trust* (ustanovita upokojena diplomata), ki izdaja *Washington Report on Middle East*. Terryjeva govori še o *The National Council on U.S. Arab Relations* in *Middle East Policy Council* ter o *think tanku*, ki je tudi vir primarnih virov, ki smo jih uporabili zgoraj *Institute for Research: Middle Eastern Policy* (IRMEP). Nekaj je/je bilo tudi akademikov (recimo Edward Said in Rashid Khalidi) ter centrov za bližnjevzhodne študije pri različnih univerzah, zraven Terryjeva šteje tudi človekoljubne organizacije (Terry 2005, 55–8).

V akademskih sferah tem 'nasproti' stojijo zgoraj omenjeni neokonzervativci in judovske organizacije, ki delujejo na ameriških kampusih in univerzah. En izmed njih je *Campus Watch*. Neokonzervativni Daniel Pipes, ki je tudi ustanovitelj pro-izraelskega *think-tank* *Middle East Forum* (MEF), ga je vzpostavil leta 2002 in začel s pomočjo študentov sestavljati spiske učnega osebja, ki so bili kritični do Izraela. Skupaj z drugimi, tudi AIPAC-om, je lobiral kongres z namenom, da bi zakonsko omejili ali vsaj močno nadzirali bližnjevzhodne študije na večjih univerzah. Ukrep je bil dvakrat sprejet v spodnjem domu, vendar ni bil sprejet v senatu (Mearsheimer in Walt 2008, 117, 179–80; Terry 2005, 56). *Israel on Campus Coalition* (ICC) je organizacija, ki povezuje več drugih organizacij, med drugim tudi ADL in AIPAC. Leta 2006 je ena izmed sodelujočih organizacij pri ICC-ju organizirala več dogodkov, kjer so govorili predstavniki *Breaking the Silence* - organizacije bivših izraelskih vojakov, ki so kritični do operacij izraelskih oboroženih sil na zasedenih ozemljih. Več skupin znotraj

²²² Economist omenja, da je leta 2005 prišlo na KZPP AIPAC več kot 6000 aktivistov (prav tam).

ICC-ja jo je hotelo izključiti iz organizacije in vmešalo se je celo izraelsko zunanje ministrstvo, ki je izrazilo zaskrbljenost nad tem, da so *Breaking the Silence* omogočili nastope v ZDA (Mearsheimer in Walt 2008, 125–6). ICC je organizacija, ki je nastala leta 2002 kot rezultat sodelovanja *Charles and Lynn Schusterman Family Foundation* (CLSFF) in *Hillel: Foundation for Jewish Campus Life* (ICC 2007).

Razlog za nastanek je bil »val proti-izraelskih incidentov na kolidžih in univerzah po ZDA povezanih z drugo Intifado«. Na mnogih kampusih v tem obdobju je »prihajalo do dnevnih proti-izraelskih protestov /.../, proti-izraelska retorika med učnim osebjem v učilnicah in izven njih se je povečala« in »administrativno osebje je bilo neučinkovito in plašno v njihovih reakcijah na te vznemirjajoče trende« (ICC 2012). Njenih »33 članskih organizacij je skupaj delovalo v pomoč študentom pri pridobivanju podpore Izraelu na kampusih«. Med njimi so bile AIPAC, *American Israeli Cooperative Enterprise* (AICE), AJC, ADL, CAMERA, CPMAJO, JCPA, JNF, OU in ZOA (ICC 2007). ICC pravzaprav deluje kot krovna organizacija za delo z njo povezanih organizacij na kampusih in univerzah, kjer skupaj z vodstvi kolidžev in univerz poskušajo »ustvariti pozitivne spremembe« v prid Izraela (ICC 2012). CLSFF se prav tako ukvarja s pomočjo judovskim študentom ter učencem in je tudi med donatorji sredstev za AIEF (CLSFF 2012a), med drugim sodeluje tudi z organizacijo - AICE preko programa za izmenjavo profesorjev. Iz Izraela jih pride poučevati na ameriške univerze letno okrog 20 (CLSFF 2012b).²²³

Hillel ima svoje korenine v letu 1923 in je bil sprva namenjen predvsem duhovni oskrbi na kampusih. Povezan je bil tudi z *B'nai B'rith*. Večje spremembe so se začele dogajati v 60-ih, ko so judovske federacije začele več pozornosti namenjati izobraževanju in so začele v večji meri financirati tudi *Hillel*. Konec 80-ih se je temeljito preobrazila in opustila dotedanji model kot sinagoge na kampusih. Predvsem z vizijo, da bi skupnosti na kampusih začele »podpirati širok spekter judovskih organizacij in interesnih skupin«. Organizacija se je ločila od *B'nai B'rith* in se tesno povezala s sistemom judovskih federacij. Po Kanadi in ZDA služi organizacija kot center za študente na več kot 500 kampusih in preko tretjina judovskih dodiplomskih študentov (*undergraduate students*) sodeluje v njenih aktivnostih. Letni

²²³ Hči Schustermanovih, Stacey Schusterman, je leta 2011 sedela v upravi in izvršnem odboru AIPAC-a. Prav tako takrat je bila med vodilnimi pri *Hillel* in pri skupini BBYO (*B'nai B'rith Youth Organization*), ki sponzorira potovanja TBI (Resnick-Ault 2011).

proračun znaša več kot 60 milijonov dolarjev (Rubin 2007, 111–2). Primeri, ko je oteževala uravnovežen diskurz o Palestini/Izraelu, se najdejo tudi za to organizacijo (Mearsheimer in Walt 2008, 125, 183).

AICE je organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1993 z namenom »okrepiti ameriško-izraelske odnose s poudarjanjem temeljev zavezništva - vrednot, ki jih [te dve državi] delita. Njen izvršni direktor je Mitchell G. Bard, ki je tja prišel iz pozicije urednika NER in leta 1988 delal kot analist pri predsedniški kampanji Busha starejšega. V njenem častnem odboru sedita, poleg mnogih senatorjev in predstavnikov spodnjega doma, tudi Douglas Feith in Daniel Pipes. Organizacija, med drugim sponzorira tudi raziskave, konference in dokumentarne filme in naj bi služila kot osrednja organizacija za zbiranje informacij (*clearinghouse*) o skupnih ameriško-izraelskih aktivnostih. Organizacija vzdržuje tudi spletno enciklopedijo *The Jewish Virtual Library* (prav tako uporabljeni kot eden izmed virov tega dela), ki naj bi bila »najbolj celovita judovska spletna enciklopedija na svetu« (AICE 2012).

V zvezi z arabskimi Američani se pri omenjenih avtorjih uporabljata predvsem imeni dveh organizacij: *American-Arab Anti-Discrimination Committee* (ADC) in *National Association of Arab Americans* (NAAA) (Findley 1989; Bowles 1998; Mearsheimer in Walt 2008, Terry 2005; Slany 2002). *The Economist* omenja *Arab American Institute* in *Council on American Islamic Relations* - CAIR, za katera pravi, da sta marginalna (Economist 2005). Spiegel pravi, da naj bi ADC poskušal posnemati ADL in NAAA naj bi si prizadeval posnemati AIPAC (Spiegel 1985, 7). Tudi Slany in Bowles vidita v NAAA-ju, ki je bila ustanovljena leta 1972, kot konkurenco AIPAC-u v kongresu (Slany 2002, 494; Bowles 1998, 244). A kot piše Morris, je imel arabski lobi zmeraj zelo majhno kredibilnost v kongresu, kjer je veljalo prepričanje, da so informacije, ki jih posredujejo v nasprotju z AIPAC-ovimi preveč pristranske (Morris 1993, 12). Terryjeva zapiše, da je bil več kot 50 let kongres vedno premočno poln podpornikov Izraela in da, če že, je v kongresu sedela zgolj peščica ljudi, naklonjenih Arabcem (Terry 2005, 74). Če se je v senatu slučajno zgodilo, da so bili izzvani interesi Izraela, je AIPAC nemudoma organiziral resolucijo senata, sponzorirano s strani pro-izraelskega senatorja in ponavadi pridobil vsaj dvotretjinsko podporo senata (Morris 1993, 18).

Marca leta 1975 je predsednik Ford naveličan izraelskega izogibanja mirovnim pogovorom z Egiptom, ki se je v Fordovih in Kissingerjevih očeh »na vse pretege trudil« (*bend over backwards*) popuščati Izraelcem, medtem ko ti niso odstopali od svojih stališč, napisal telegram takratnemu premieru Yitzhaku Rabinu, kjer je izrazil globoko razočaranje nad odnosom Izraela in da je ukazal »ponovno oceniti« (*reassessment*) politiko ZDA do regije. To je sporočil tudi kongresu. Maja ga 76 senatorjev pozove k temu, da prekliče svojo odločitev in omogoči prodajo večjih količin orožja Izraelu (Spiegel 293–6). AIPAC je spisal to pismo (Findley 1989, 100; Mearsheimer in Walt 2008, 158). Junija 1975 predsednik Ford postane sploh prvi ameriški predsednik, ki je sprejel uradno delegacijo arabskih Američanov (Spiegel 1985, 221). Pri čemer gre del zasluge za to prav NAAA-ju (Terry 2005, 63). Podobno julija leta 1980, ko je spet šlo za prodajo orožja, tokrat Saudovi Arabiji. Predsednik Carterja naslovi 68 senatorjev in v posebnem pismu senatorju iz *Foreign Relations Committee* in še nekaj pisem, ki nasprotujejo prodaji. Spet za njimi stoji AIPAC (Thomas 2007, 73–80). Pismo 93 (!) senatorjev spiše AIPAC Clintonu, ki je zahtevalo od njega, da naj odobri premestitev Ameriške ambasade v Jeruzalem leta 1995 in proti temu protestira celo Rabin (Thomas 2007, 182) in še bi lahko naštevali. Kot smo zapisali zgoraj - lobirati zakonodajno vejo, da ta izvršni pove, kaj naj dela ali ne, in kot Mearsheimer in Walt povzemata enega izmed senatorjev (Daniel Inouye), ki so podpisali pismo Fordu: »Lažje je podpisati eno pismo, kot pa odgovarjati na 5000 pisem« (Mearsheimer in Walt 2008, 162). Sposobnost AIPAC-a zbirati podporo članov kongresa je neverjetna.

Leta 1985 se je AIPAC dokopal do tajnega poročila namenjenega za Urad trgovinskega predstavnika ZDA (*Trade Representative*) v času, ko so tekla pogajanja za vzpostavitev prostotrgovinskega sporazuma²²⁴ med ZDA in Izraelom. Sporazumu je nasprotovalo »76 velikih industrijskih in trgovinskih skupin«. V spodnjem domu kongresa je bil sprejet z 422 glasovi za in nobenim proti. AIPAC naj bi na podlagi teh podatkov lobiral v interesu nekaterih izraelskih industrijskih sektorjev. Posledica tega naj bi bil tudi trgovinski primanjkljaj ZDA z Izraelom (IRMEP 2012j, 42–59). Vse to se je dogajalo v času, ko je bil aretiran tudi Jonathan Pollard, ki je smatran za »najbolj plodnega (*most prolific*) vohuna v ameriški zgodovini«. V dveh letih je namreč nakradel več kot »10 kubičnih metrov (*360 cubic feet*) strogo tajnih dosjejev (*top-secret files*) in jih predal Izraelu (Snetzinger 2002, 294). Leta

²²⁴ *United States - Israel Free Trade Agreement (USIFTA)*.

2008 je bil eden deklariranih ciljev Likuda »delati na pomilostitvi Pollarda« (Ynetnews 2008)²²⁵.

Leta 1992 se je zgodila tudi afera, ki je vključevala predsednika AIPAC-a Davida Steinerja. Posnet je bil pri tem, kako se je hvalil, da je izpogajal večjo pomoč administracije Busha starejšega Izraelu²²⁶ in da se je s prihajajočo Clintonovo administracijo pogajal o namestitvi pro-izraelskega sekretarja za zunanje zadeve. Prav tako je govoril, da so imeli ducat ljudi pri Clintonu in vsi naj bi dobili »velike službe«. Steven Rosen, ki je bil takrat zaposlen pri AIPAC-u naj bi na vprašanje, ali je afera škodila AIPAC-u s »pol-nasmeškom« odvrnil: »Vidite tale prtiček? V 24. urah bi lahko imeli podpise 70-ih senatorjev na njem« (Goldberg 2005).

6.4.3 NEETNIČNI LOBIJI

Nafta je bila »integralni del ameriške zunanje politike« in to ostaja tudi v 21. stoletju (Painter 2002, 1). Painter nadaljuje, da je zaradi tega ameriško nasprotovanje »ekonomskemu nacionalizmu« igralo eno večjih vlog v politiki ZDA do Bližnjega vzhoda in da je konflikt na tem območju »zvišal status glavnih naftnih podjetij kot sredstev za zagotavljanje [ameriških] nacionalnih interesov v regiji«. Vendar so se naftna podjetja s svojo distanco do vladnih politik podpore Izraelu uspela izmakniti arabskim zameram (Painter 2002, 9). Findley pravi, ta dostokrat šteje med arabski lobi, vendar nadaljuje, da razen na področjih, ki zadevajo njihov neposredni interes (stroški energije, uporaba nafte, davki ...), niso bila preveč dejavna. Glede bližnjevzhodnih političnih vprašanj so bila sploh »zelo previdna« (Findley 1989, 323). Tudi Terryjeva se strinja z oceno Findleyja, da so glede vpliva na politiko do Bližnjega vzhoda velika naftna podjetja imela bolj malo vpliva. Mnogo večje uspehe je 'naftni lobi' imel pri zagotavljanju ugodne zakonodaje na notranjepolitične področju. Ameriška politična elita si je

²²⁵ Nekaj o čemer Mordechai Vanunu, človek, ki je svetu razkril obstoj izraelskega nuklearnega programa, lahko verjetno le sanja.

²²⁶ To je po tem, ko je Bush grozil z vetom na odobritev zagotovil za kredite, ki so bili namenjeni za naselitev sovjetskih Judov. Kongres je namreč kljub Bushevim opozorilom nadaljeval z odobravanjem garancij kreditov. Administracija je od Izraela zahtevala zagotovilo, da denarja ne bo porabila za gradnjo naselij na zasedenih ozemljih, kar je Izrael zavračal in pomoč argumentiral tudi s tem, da imajo ZDA »moralno dolžnost poskrbeti za naselitev Judov iz Sovjetske zveze«. Leta 1991 je na zasedenih ozemljih živel 110.000 Judov in gradnje novih naselij so se že začele. Izraelski uradniki so trdili, da bodo te gradnje več kot podvojile to število (Apple 1991). Danes živi v naseljih za Zahodnem bregu in v Vzhodnem Jeruzalemu skoraj 500.000 naseljencev (BBC 2012).

zmeraj prizadevala ohranjati dobra razmerja z režimi glavnih držav proizvajalk nafte. Predvsem s ciljem ohranjati prost pretok nafte po čim nižjih cenah zato, ker so smatrali to za ameriški nacionalni interes in ne zaradi pritiskov naftnega lobija (Terry 2005, 58). Pri tem je, sodeč po Painterju igrala veliko vlogo tudi mobilnost v *American way of life* (Painter 2002, 9).

Podobno pišeta tudi Mearsheimer in Walt, ki povzemata bivšega izvršnega direktorja AIPAC-a Morrisa Amitayja, ki je rekel, da je 99 odstotkov vsega lobiranja s strani naftnega in korporativnega sektorja povezano predvsem z davki in se zelo redko spuščajo na področje zunanje politike, ki ga ima večino časa AIPAC zase. Gresta še dlje in zapišeta celo, da so poskusi bili, ampak jih je postalo strah reakcije judovskih organizacij. Tudi ko lobirajo arabski proizvajalci nafte sami, so vnaprej obsojeni na neuspeh, ker nimajo pravzaprav nobene podpore med Američani. Predvsem jim manjkata javnomnenjska podpora in sposobnost organiziranja *grassroots* (Mearsheimer in Walt 2008, 143–6).

Chomsky med razlogi za 'poseben odnos' med ZDA in Izraelom vidi tudi pritiske judovske skupnosti, vendar jim pripisuje le manjši pomen. Mnogo večjega pripisuje strateškim interesom ZDA na Bližnjem vzhodu in dvomi, da bi lahko katerakoli skupina pritiska ohranjala stalne pritiske na tvorjenje zunanje politike, če njeni cilji niso blizu »eliti z resnično močjo« (Chomsky 1999, 54–60, 61). Elito zanj predstavljajo predvsem korporacije in politična elita povezana z njimi. Zato so prvobitnega pomena za ohranjanje teh vezi predvsem ameriški strateški interesi povezani s strateškim nadzorom nad nafto in z ideološkimi bojem zoper arabske nacionalizme, ki bi lahko ogrozili dostop do nje. Med hladno vojno je vladal tudi strah pred tem, da bi ti nacionalizmi pritegnili več vpliva Sovjetske zveze na Bližnji vzhod. Izrael, se je sodeč po Chomskem, izkazal za več kot učinkovit zaveznik pri tem. Prav tako je bil Izrael za ZDA koristen v boju proti levičarskim gibanjem drugod po svetu, predvsem v Južni Ameriki in Afriki (Chomsky 1999, 61–77).

Ta stališča je ponovil tudi v odgovoru na članek *The Israel Lobby* Mearsheimerja in Walta (Chomsky 2006), ki sta ga avtorja pozneje razširila v knjigo (2008). Tudi Zunes v odgovoru na omenjeni članek zastopa podobna stališča in spominja, da sta avtorja kot realista dolgo časa podpirala katastrofalno politiko ZDA do Bližnjega vzhoda in našla s člankom (knjigo) v 'izraelskem lobiju' dežurnega krivca. Tudi Zunes vidi v lobiju problem, vendar kot mnogo

večjega izpostavlja prav politike, ki jih zastopajo in izvajajo ameriške elite (Zunes 2006; Chomsky 2006). Pri zmanjševanju vplivnosti lobija spominja tudi na to, da mnogi člani kongresa prihajajo iz »varnih okrožij«, kjer zagovarjanje bolj uravnoveženih politik do bližnjevzhodne regije ne bi moglo resneje ogroziti njihove izvolitve. Ob tem spomni tudi, da so bili kongresnik Findley in nekateri drugi verjetno poraženi tudi zaradi agrarnih, feminističnih in drugih interesov.

Našteje tudi primere, ko so bili interesi elit izzvani in lobi poražen. Najprej poda primer iz leta 1956. V Sueški krizi²²⁷ je Eisenhowerjeva administracija med drugim zagrozila tudi, da bodo izraelske obveznice in donacije zanj izgubile status sredstev, ki jih je mogoče odbiti od davkov in s tem dosegla umik Izraela iz Sinanaja (Zunes 2006; Spiegel 1985, 50–93). Leta 1978 je Izrael napadel Libanon in Carter ga je z grožnjo umika dela pomoči prisilil, da se je skoraj v celoti umaknil iz Libanona (Zunes 2006; Goldberg 1990, 60–70), leta 1981 je Reagan uspešno zagovarjal prodajo AWACS-a (letala-radarji) Saudski Arabiji (Zunes 2006; Goldberg 70–79).²²⁸ Bush starejši je 1992 uspešno zavlačeval 10 milijard vredne garancije za izraelske kredite in s tem pripomogel tudi k volilnemu porazu Yitzhaka Shamirja na izraelskih volitvah, ki je bil nasprotnik mirovnega procesa (Zunes 2006; Thomas 2007, 133–62). Na koncu poda tudi primer iz leta 2004, ko je administracija Busha mlajšega, Izrael prisilila v odpoved orožarskih poslov s Kitajsko (Zunes 2006). K temu velja dodati naslednje. Res je, da pri tem AIPAC, ostale judovske organizacije in njihovi zavezniki (v kongresu, ostale interesne skupine ...) niso uspele doseči svojih deklariranih ciljev, a vendar pri prebiranju podrobnosti o teh dogodkih (razen dogodka 2004) bralcu ne more uiti, kolikšne napore so administracije morale vlagati v zagovarjanje svojih stališč in kako srdite 'bitke' so se bile v javnosti in kongresu glede teh odločitev.

Njihov rezultat ni nikakor škodil podobi judovskih organizacij, prej obratno - krepil jih je. Težko je tudi reči, da so pri tem bili kakorkoli ogroženi ali oškodovani interesi Izraela. Rezultat je namreč zmeraj bil enak. Večja vojaška in ekonomska pomoč Izraelu (tudi takrat, ko se je grozilo z manjšanjem te pomoči) in dobave bolj sofisticiranega orožja Izraelu, kot je bilo prodano njegovim 'nasprotnikom'. Taktika AIPAC-a glede tega je znana. Ne prizadeva si doseči stvari, ki jih je nemogoče doseči. Vedno previdno deluje na pridobivanju podpore za

²²⁷ Takrat so Izrael, Velika Britanija in Francija napadli Egipt zaradi nacionalizacije Sueškega prekopa.

²²⁸ Večkrat Carterja in Reagana omeni tudi Thomas (Thomas 2007).

stvari, ki jih lahko doseže (Morris 1993, 18). Zunes nadaljuje, da je resnični lobi, ki ga je potrebno vzeti pod drobnogled vojaško-industrijski kompleks (VIK), ki je raztresen po skoraj vseh državah v ZDA. Za obrambno industrijo je ohranjanje konflikta na Bližnjem vzhodu vsekakor izjemen vir dobička, saj gre mnogo pomoči namenjene Izraelu prav v nakupe orožja pri ameriških dobaviteljih. To se seveda meri v milijardah dolarjev. Tudi režimi arabskih držav so redni kupci orožja prav zaradi nestabilnosti regije (Zunes 2006). Logika za tem je na videz preprosta. *Center for responsive politics* ugotavlja, da posamezniki in PAC-i iz »obrambnega sektorja« dajajo precej manj denarja kandidatom in strankam kot ostali sektorji. Iz podatkov je mogoče sklepati, da zadnja leta prispevajo nekaj čez 10 milijonov letno za kandidate. Isti podatki pokažejo, da je zgolj obrambni sektor zadnje čase letno za lobiranje namenil krepko čez 130 milijonov dolarjev (Center for responsive politics 2012g). Spomnimo, da se za lobiranje v ZDA letno nameni več kot 3 milijarde dolarjev. Vendar se gre vprašati, kako VIK nima nič proti temu, da se z ameriškim davkoplačevalskim denarjem financira njegova konkurenca v Izraelu. Izrael namreč trenutno (2012) dobiva 60 odstotkov vse vojaške pomoči ZDA in je drugi največji prejemnik ameriške pomoči sploh. Največji je Afganistan (Sharp 2012, 3). Izrael lahko do 26,3 odstotke tega denarja (katerega vsota navzgor ni omejena) porabi pri izraelskih dobaviteljih. Letna vojaška pomoč, ki sedaj znaša krepke 3 milijarde dolarjev pomeni od 18 do 22 odstotkov letnega obrambnega proračuna Izraela. Ta sredstva vidijo ZDA (okrog 30 milijard v desetih letih), sodeč po izjavi Nicholasa Burnesa, ki je podpisal sporazum leta 2007 kot »investicijo v mir« (sic!). Sredstva dobiva Izrael izplačana na posebni račun pri *Federal Reserve Bank*, in sicer v celoti na začetku proračunskega leta. Pri drugih prejemnikih pomoči se ta izplačuje skozi celotno leto. Na ta sredstva se nabirajo obresti (sic!), ki jih Izrael porablja za odplačevanje svojega dolga pri ZDA (sic!). Teh obresti Izrael namreč ne sme uporabljati za nakupe orožja pri lastni obrambni industriji. Izraelski dolg pri Američanih je leta 2011 znašal 539 milijonov dolarjev. Denar, ki ga je s preteklo pomočjo s tem dobila in ga še vedno dobiva, je izraelski obrambni industriji omogočil razviti dovolj velike ekonomije obsega, da je lahko začela izdelovati visokotehnološko opremo za nišne trge (*niche markets*). Zaradi majhnosti domačega trga so bila zasebna in poldržavna (sic!) podjetja prisiljena (sic!) iskati trge drugod. Tako morajo (sic!) zaradi tega izraelska podjetja izvoziti preko 75 odstotkov (sic!) svoje proizvodnje, da bi ostala profitabilna. Izrael je bil med leti 2003 in 2010 osmi največji izvoznik orožja (Sharp 2012, 5–7). Letno ostanejo tri četrtine denarja namenjene za nakupe orožja v ZDA.

In kako izgledajo nakupi z *American Express* brez limitov, glede na to, da Findley navaja besede nekega neimenovanega uradnika, ki se mu je dozdevalo, da je »Pentagon *stop-and-shop* Izraela« (Findley 1989, 143)? Admiral Michael Moorer, ki je služil kot predsedujoči združenega štaba oboroženih sil ZDA (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff*), se je spominjal dogodka iz časa jomkipurske vojne leta 1973. K njemu naj bi pristopil takratni vojaški ataše (*defense attaché*) Izraela v ZDA Mordecai Gur in od njega zahteval, da ZDA oskrbijo Izrael z letali in takrat najnovejšimi izstrelki zrak-zemlja imenovanimi *Maverick*. Takrat naj bi ZDA imele zgolj eno eskadriljo (*squadron*) letal oskrbljenih s tem orožjem. Admiral naj bi mu odgovoril, da ne more imeti ne enega ne drugega, ker je ravnokar pričal pred kongresom glede pomembnosti tega dejstva. In Gur naj bi mu odgovoril: »Vi nam priskrbite letala, jaz se bom pobrigal za kongres«. Vsaj tako povzema pogovor Findley in zaključuje z besedami generala, ki naj bi mu glede Gura rekel: »In se je«. Pobrigal, namreč (Findley 1989, 161). Findley zapolni strani 139 do 164 s podobnimi anekdotami (Findley 1989).

Chomsky leta 2008 izreče, da če bi hotel, bi korporativni sektor lahko »zaprl [izraelski] lobi v 30-ih sekundah« (Arabic Hour 2008). Sredstva namenjena za lobiranje v ZDA letno presegajo 3 milijarde dolarjev, kot smo zapisali. Sredstva, čeprav ne majhna, ki jih imajo na voljo pri 'izraelskem lobiju', so v primerjavi s tem manj kot kaplja v morje. Chomsky nadaljuje, da ni mogoče trditi, da velike korporacije s strani lobija nikakor niso oškodovane, zato se tudi ne ukvarjajo z lobijem. Nasprotno. Intenzivno investirajo v Izrael (Arabic Hour 2008). Mogoče se bo to kdaj spremenilo. Ena možnost je kampanja bojkotiranja Izraela po svetu, ki so jo začeli Palestinci (*Campaign of Boycotts, Divestment and Sanctions Against Israel - BDS*). Glede na spletno stran, BDS še ni imela vidnejših uspehov pri ameriških korporacijah. Nekateri uspehi so imeli zgolj drugod po svetu, in sicer predvsem med sindikati, univerzami, nekaterimi krščanskimi in dobroteljnimi organizacijami (BDS 2012). Ob tem velja spomniti, da jih predvsem na ameriških kampusih čaka težko delo prav zaradi ICC-ja, *Campus Watch* in ostalih judovskih organizacij. Ko govorimo o bojkotih, velja spomniti tudi na arabski bojkot Izraela. Kot piše Goldberg, je AIPAC konec 50-ih in začetek 60-ih pridobil dovolj politične podpore, da je lahko začel delovati v kongresu zoper arabski bojkot Izraela. V kongresu so do konca leta 1975 že imeli »več kot ducat predlogov«, amandmajev in pobud, na katerih so lahko gradili podporo. V kampanji, ki je sledila, naj bi se AIPAC sicer držal v ozadju in delal zgolj na *grassroots* podpori in vzpostavljanju kongresnih zavezništev. Glavno delo naj bi prepustil AJC-ju, AJCon-u in ADL-ju (Goldberg 1990, 55, 55–8). Judovske organizacije je

pričakal mogočen nasprotnik. V taboru proti predlogom zakonodaje, ki bi bila usmerjena proti arabskemu bojkotu so se znašli *Emergency Committee for American Trade - ECAT*²²⁹, Ameriška gospodarska zbornica, *Associated General Contractors of America*²³⁰. Aktivno so te organizacije podpirale tudi druge multinacionalke in skupine npr. Caterpillar Tractor Company, Bechtel Corporation, *National Association of Manufacturers* (NAM)²³¹ in članice v Ameriško-Arabski gospodarski zbornici. Predsednik EXXON-a naj bi tekom kampanje vsem članom spodnjega doma ameriškega kongresa razposlal telegrame, ki so jih pozivali k zavrnitvi zakonodaje proti bojkotu (*antiboycott legislation*). Mobil Oil je po časopisih oglašal zoper zakonodajo. Prav tako so se v debato prvič vmešali tudi arabski Američani in pošiljali telegrame predsedniku, podpredsedniku in vsem članom kongresa. Senator Abourezk je vodil kampanjo zoper zakonodajo v kongresu in bil podprt s strani majhne »a vplivne skupine predstavnikov spodnjega doma in senata« (Goldberg 1990, 58–9).

»Izzid debate okrog zakonodaje proti bojkotu med leti 1975–77, je bila nesporna zmaga ameriške cionistične skupnosti«, saj je sprejeta zakonodaja »skoraj v popolnosti« odražala zahteve skupnosti zaključuje Goldberg (Goldberg 1990, 60).

6.5 ZAKLJUČNE MISLI

Z vsem naštetim še zdaleč ni bilo povedanega vsega. Na tem mestu velja omeniti še pritiske, ki se vršijo na ljudi, ki si drznejo biti kritični do Izraela. Findley zapiše, da mu je uspelo izdati svojo knjigo šele po dveh letih iskanja založnika. Preko dvajset založnikov ga je zavrnilo. Med razlogi za zavrnitev sta se znašla tudi argument, da je tema preveč občutljiva in argument, da nočejo biti tarča kritik (Findley 1989, viii). Tudi glede knjig Normana Finkelsteina, ki so zelo kritične do Izraela in do judovskega establišmenta v ZDA, lahko zapišemo podobno. Eden od založnikov, kjer naj bi sprva omogočili izid knjige *Beyond*

²²⁹ ECAT je bil ustanovljen leta 1967 in je danes »organizacija vodilnih ljudi pri transnacionalnih podjetjih s sedežem v ZDA, katerih skupna prodaja presega 2.300 milijard in zaposlujejo preko 6 milijonov ljudi« (ECAT 2012a). Glede na to kar piše ECAT o svoji zgodovini, je mogoče sklepati, da je leta 1975 vseboval precejšnje število predstavnikov velikih podjetij (ECAT 2012b).

²³⁰ Organizacija je bila ustanovljena 1918 in danes je preko 30.000 podjetij včlanjeno v njo (AGC 2012).

²³¹ NAM je bila ustanovljena leta 1895 in bila med prvimi organizacijami, ki so si prizadevale za ustanovitev Ameriške gospodarske zbornice. Sredi 70-ih je v zaprtih televizijskih prenosih »izvedla 4 konference, ki so dosegle do 8.000 vodilnih v podjetjih po državi« in je bila »skozi celotno zgodovino svojega obstoja ena vplivnejših zagovornikov proizvajalcev« v ZDA (NAM 2012).

*Chutzpah*²³²: *On the Misuse of Anti-Semitism and the Abuse of History*, je rekel, da je »atmosfera za publikacijo kritičnega gradiva glede Izraela [v ZDA] zelo zastrašujoča (*intimidating*)«. Pri tem je potrebno dodati, da se zgodba o izzidu te knjige bere skoraj kot telenovela. Finkelstein je knjigo spisal tudi kot kritiko na knjigo Alana M. Dershowitza *The Case for Israel*. Sprva so pri založniku hoteli zgolj počakati nekaj mesecev, da bi se lahko bolje pripravili na plaz kritik, ker je zaradi pisem Dershowitza in vsebine knjige bilo jasno, da se bo to zgodilo. Zaradi česar pa bi knjiga Finkelsteina postala manj aktualna. Jezni Finkelstein je nato odšel do University of California Press, ki je izdala knjigo, vendar ne brez težav, ker je Dershowitz pisal celo guvernerju Schwarzeneggerju, da naj prepreči izzid knjige. Finkelstein v knjigi, med ostalim, dokazuje tudi to, da je Dershowitz plagiator in da je v zgoraj omenjeni knjigi olupševal katastrofalen seznam zločinov Izraela nad Palestinci. Dershowitz je goreč zagovornik cionizma in Izraela, ki je po 11. septembru zagovarjal tudi ameriško mučenje osumljencev in je zelo vidna osebnost v ameriški akademski (profesor na Harwardu) in javni sferi²³³ (Younge 2005).

Ko je Jimmy Carter izdal knjigo *Palestine: Peace Not Apartheid*, je zgoraj omenjena organizacija CAMERA plačala za celostranske oglase v New York Timesu in New York Sunu. Oglasi so kritizirali Carterja in pozivali ljudi naj se pritožijo njegovemu založniku in oglase opremili s telefonskimi številkami založnika (Mearsheimer in Walt 2008, 173). Abraham Foxman iz ADL-je je smatral, da je Carter s tem postal antisemit, Martin Peretz pa je zapisal, da bo Carter odšel v zgodovino kot nekdo, ki sovraži Jude (Mearsheimer in Walt 2008, 193). In to človek, ki je izpogajal mir med Egiptom in Izraelom.

Zgodovinar Tony Judt, ki je pogosto kritiziral politike Izraela, je bil leta 2006 na seznamu govorcev za organizacijo Network 20/20,²³⁴ ki je za ta dogodek najela prostore v Poljskem

²³² Hucpa pomeni drznost ali nesramnost in je »priljubljen izraz, ki v jidišu označuje lastnost ljubeznive drznosti, menda značilne za Jude in zlasti za šnorerja«. Šnorer je beseda za berača. Morda ga najbolje opisuje sledeča anekdota: »Nekdo je pogrjal šnorerja, češ, kaj beračiš, ko pa si zdrav in imaš vse ude cele,« berač pa mu je odvrnil: »Menda ne pričakuješ, da si bom odsekal roko samo zaradi drobiža, ki mi ga boš mogoče dal« (Unterman 2001, 110, 274).

²³³ V Haaretzu ga opisujejo tudi kot »vodilnega pro-izraelskega komentatorja«. Nastopal je tudi na KZZP AIPAC-u leta 2010 in tam »verbalno napadel« (*verbal onslaught*) J Street, da je razdvojuje ameriško judovsko skupnost (Mozgovaya 2010).

²³⁴ Delovanje organizacije je usmerjeno predvsem v podjetniško diplomacijo, čezmejno reševanje problemov in globalno zdržnost (*sustainability*). Organizacija kot enega svojih ciljev navede tudi »bolje razumeti realnosti v državah odločilnega pomena za globalni mir in prosperiteto ter graditi vezi s sogovorniki na drugih kontinentih (*overseas*)« (Network 20/20 2012).

konzulatu v New Yorku. ADL je poklicala konzulat in dogodek je bil odpovedan (Mearsheimer in Walt 2008, 186). Kot zapiše glede tega Abraham Foxman: »Ne moremo preprečiti pristranskih (*biased*) govorov, lahko pa trdo delamo na tem, da zagotovimo, da je uslišana tudi resnica«. Pove, da so večkrat poskušali kontaktirati poljski konzulat in na koncu jim je klic vrnil vicekonzul. V pogovoru je povedal, da konzulat ni sponzor govora in da so zgolj dali na razpolago svoje prostore organizaciji Network 20/20. Nadaljeval je, da je »[Network 20/20] odgovoren za organizacijo dogodka in njegovo vsebino. Mi lahko poveste zakaj je ADL zaskrbljena?« Na to je odgovorni za evropske zadeve pri ADL-ju odgovoril: »Če bi karkoli vedeli o Tonyju Judtu, bi razumeli. Predlagam Vam, da ga poskusite najti na spletu«. Foxman nadaljuje, da se je pogovor tukaj končal. Dve uri zatem so pri ADL-ju dobili klic vice konzula, ki jim je sporočil, da so dogodek odpovedali (Foxman 2007, 149–50). Ni težko razumeti, zakaj Mearsheimer in Walt zaključujeta z besedami »konzula« (glede na opis gre verjetno za isto osebo, ki jo opisuje Foxman), ki je opisoval klice ADL-ja kot »izvajanje tihih (*delicate*) pritiskov /.../ Smo odrasli ljudje in naši inteligenčni kvocienti so dovolj visoki, da smo bili sposobni to razumeti« (Mearsheimer in Walt 2008, 186). Foxman ne vidi nobene krivde pri ADL-ju: »Naredili so neumno stvar«, zapiše glede odpovedi dogodka in si »dobronamerno« reakcijo vicekonzula razlaga s tem, da je verjetno prebral kaj o Judtu in bil »zaskrbljen, mogoče celo zgrožen nad tem kar je prebral« (Foxman 2007, 151). O Tonyju Judtu, ali kaj od njega, si vsekakor velja prebrati.

Že zgoraj smo omenili, da nekatere judovske skupine intenzivno delujejo v prid izraelskim desničarskim politikam do Palestincev v akademski sferi. Findley navede mnoge primere za to iz 80-ih. Navaja tudi primere, ko so na univerzah onemogočali ustanovitve centrov za arabske študije ali programe za štipendiranje študentov arabskega porekla v ZDA (Findley 1989, 180–212). Dovolj primerov za potrditev uvodnega stavka najdeta tudi Mearsheimer in Walt (Mearsheimer in Walt 2008, 178–85). Tudi v medijih so zagovorniki Izraela prisotni v precejšnjem številu. Še posebej glasni so seveda neokonzervativci preko svojih medijev, mnogo jih ima tudi kolumne po drugih velikih nacionalnih časopisih v ZDA. Tudi po medijih, je zaradi bojkotov potrošnikov in kampanj jeznih odgovorov na kritične članke prišlo do zadržanosti glede kritičnega pisanja o Izraelu (Mearsheimer in Walt 2008, 172, 169–75). Kot poudarjata Mearsheimer in Walt, je »razlog zakaj lobi tako trdo dela na tem, da spremlja dogajanje v medijih in poskuša vplivati na to, kaj mediji govorijo o Izraelu, je točno ta, da jih ne nadzira« (Mearsheimer in Walt 2008, 169). Vsekakor je zgoraj omenjeni dokument

preiskovalne komisije senata iz leta 1963 še vedno zelo aktualen. Ne samo glede medijev, govorcev in akademske sfere, tudi glede povezav z drugimi skupnostmi in skrbi za goste v Izraelu.

Če je za zgoraj omenjen vpliv mogoče zasluge pripisovati mnogim judovskim skupinam in organizacijam, pa je vpliv v kongresu, ki prav gotovo tudi obstaja in ni majhen, mogoče pripisati v precejšnji meri prav AIPAC-u. V prilogi A je opisan zakonodajni postopek v obeh domovih kongresa. Vsak predlog, ki bi bil kakorkoli kritičen do Izraela, verjetno sploh ne bi prišel v obravnavo. Če pa že bi, bi se ali izgubil v odborih, ali pa iz njih prišel kot zrcalna slika tega, kar je nameraval doseči v izvorniku. Še posebej zato, ker AIPAC dela intenzivno na vzpostavljanju stikov in odnosov z ljudmi, ki v kongresu odločajo. Tudi zaradi javnega mnenja in zaradi pritiskov, ki jih na kongresnike vršijo *grassroots* aktivnosti AIPAC-a, je težko verjeti, da bi se kdaj kakšen kongresnik opogumil in se postavil nasproti volji AIPAC-a in establišmenta v judovski skupnosti.

Ostane zgolj še izvršna veja oblasti. Primeri iz preteklosti vsekakor obstajajo. Carter, Reagan in Bush starejši so se bili pripravljene postaviti po robu lobiju. Z mešanimi rezultati. In kako deluje človek, ki je zmagal na predsedniških volitvah leta 2008 in s svojo zmago povzročil malodane evforične odzive doma in v svetovni javnosti? Barack Obama je leta 2009 vsekakor dajal vtis, da bi se lahko tudi do bližnjevzhodnega konflikta ZDA začele obnašati v stilu njegovega volilnega gesla »sprememba« (*change*). Pogledati velja, kaj je slabega pol leta po nastopu svojega mandata govoril na univerzi v Kairu. Govor 4. junija 2009 je bil podnaslovljen »na nov začetek« (*on a new beginning*). Najprej je seveda poudaril, da so »močne vezi ZDA z Izraelom splošno znane«. Te vezi so »neuničljive« in temeljijo na »kulturnih in zgodovinskih spojih«. Zatem je spomnil na tragično zgodovino Judov v Evropi in zgolj namigoval na izjave, s katerimi se Iranskega predsednika Ahmadinedžada predstavlja kot zagrizenega antisemita, ki grozi Izraelu z uničenjem. Ni ga eksplicitno omenjal in obsojal. Nadaljeval je, da so Palestinci »več kot 60 let /.../ morali trpeti premestitev (*dislocation*)«, da »dnevno trpijo ponižanja« in da »naj ne bo dvoma: situacija za Palestince je nevzdržna«. Zato »Amerika ne bo obrnila hrbta legitimnim aspiracijam Palestincev po dostojanstvu, priložnostih in lastni državi« in da »ZDA ne priznavajo legitimnosti izraelskih nenehnih gradenj naselij«, zato je »čas, da se gradnja preneha«. Nadaljeval je z Iranom. Govoril je o »vzkipljivem« (*tumultous*) odnosu med državama in priznal (sic!), da so ZDA igrale vlogo pri

strmoglavljenju demokratično izvoljene vlade v Iranu. Izrazil je prepričanje, da je med državama desetletja vladalo nezaupanje, vendar so ZDA »pripravljene nadaljevati brez pogojevanja in na podlagi vzajemnega spoštovanja«. Omenjal je tudi nuklearno orožje in dovolj jasno namignil tudi na Izrael. Rekel je, da »razume tiste, ki protestirajo, da imajo nekatere države nuklearno orožje in druge ne. Nobena nacija ne sme izbirati, katere države ga lahko imajo«. Zato si bo prizadeval za svet brez tega orožja in »vsaka nacija - vključno z Iranom - mora imeti pravico do miroljubne uporabe nuklearne energije« (The White House 2009).

Vsekakor bi lahko rekli, da je bil začetek obetaven. Slabi dve leti kasneje je na KZPP AIPAC-u 22. maja 2011 govoril v precej drugačnem tonu. Najprej se je po standardnih zahvalah mnogim prijateljem, ki jih je imel med zbranimi in poudarjanju neuničljivih vezi med državama, spomnil njegovega obiska v Izraelu. In sicer na globoko spiritualno doživetje pri Zidu žalovanja. Spominjal se je, kako je videl dnevni boj za preživetje v vasi Sderot v očeh dečka, ki je izgubil nogo v Hamasovem napadu. Ko se je sprehajal po Yad Vashemu, je razumel strah Izraelcev pred »modernim diktatorjem, ki se poskuša dokopati do nuklearnega orožja ter grozi, da bo izbrisal Izrael iz /.../ obličja zemlje«. Kljub težkim časom, se je pohvalil, da so Izraelu zvišali »tujo vojaško pomoč na rekordno raven«. Pohvalil se je tudi s tem, da so ZDA zoper Iran uvedle »najstrožje sankcije doslej«. Nadaljeval je z opisovanjem »licemernega« iranskega režima, ki zatira lastne ljudi in podpira teroristične organizacije, kot je Hezbollah, in ni pozabil izpostaviti, da so se ZDA »odločno postavile na stran Izraela in njegove pravice, da se brani«, ko je izšlo poročilo, ki ga je za OZN pripravil bivši južnoafriški sodnik, Richard Goldstone.²³⁵ Posvaril je, da zaradi trenutne situacije na Bližnjem Vzhodu ne gre izgubljati časa pri reševanju konflikta, saj bo hitro rastoče število Palestincev zahodno od reke Jordan »temeljito spremenilo demografske realnosti«. Zato bo »brez mirovnega dogovora vse težje in težje vzdrževati Izrael kot judovsko in demokratično državo«. Izrael se bo tudi težje branil v odsotnosti miru. Zaradi »nove generacije Arabcev«, ki »preobražajo regijo /.../ pravičen in trajen mir« ne bo več dosegljiv »z enim ali dvema arabskima voditeljema«. Prav tako je spomnil, da so zaradi zavlačevanja procesa Palestinci začeli svoja prizadevanja usmerjati v OZN. Zato bodo »mednarodna prizadevanja za izolacijo Izraela ter nagibanja Palestincev k opuščanju pogajanj v odsotnosti kredibilnega mirovnega procesa

²³⁵ Gre za poročilo OZN glede konflikta v Gazi, ki je opisovalo zločine, ki sta jih storili obe strani - Izrael in Hamas.

pridobivala na zagonu«. Da bi lahko ZDA še naprej imele vpliv na Palestince, arabske države in mednarodno skupnost, morajo osnove za pogajanja biti obetavna (*to hold out the prospect of success*). Izpostavil je tri osnove. Kot prvo je postavil obstoj dveh držav. Kot drugo je opisal meje. Te morajo temeljiti na mejah iz leta 1967 z **vzajemno priznanimi izmenjavami ozemlja** (*mutually agreed swaps*), zato da se bodo obe strani imele »možnost prilagoditi spremembam, vključno z demografskimi«, ki so se zgodile od leta 1967 naprej. In kot tretjo osnovo je videl pravico Palestincev do suverene in celovite (*contiguous*) države, vendar bo ta morala ostati po faznem umiku (*phased withdrawal*) izraelskih sil demilitarizirana (*non-militarized*) (The White House 2011).

Govora sta potekala na popolnoma različnih krajih in tudi občinstvo se ne bi moglo bolj razlikovati. A vendar, Obama je govore imel kot predsednik ZDA. In to vsekakor ob dveh priložnostih, ki jih je spremljal precejšen del sveta. Govoril je o Bližnjem Vzhodu. Zato sta govora vsekakor morala biti pripravljena z izjemno skrbnostjo. Govor v Kairu je bil vzpodbuden, ker je bil nekako uravnotežen. V govoru 2011 je mogoče videti jasne odmike v prid Izraela. Še posebej glede zasedenih ozemelj in odkrite sovražnosti do Irana. Nikakor ne gre pri tem iskati razlogov za sovražnost do Irana zgolj v dejanjih Irana, prej obratno.²³⁶ Glede ozemelj si ni privoščil take krilatice, kot je bila tale: »[I]n Jeruzalem bo ostal glavno mesto Izraela in mora ostati nerazdeljen« (The New York Times 2008).²³⁷ Izustil jo je, kje drugje kot na KZPP AIPAC-a leta 2008, ko je bil še predsedniški kandidat. Predvsem je pomembna besedna zveza »z vzajemno priznanimi izmenjavami ozemlja«,²³⁸ saj s tem Izraelu posredno daje zeleno luč do nadaljne gradnje naselij na zasedenih ozemljih, ker je očitno, da tega ZDA v bodoče ne mislijo resno problematizirati (razen v besedah mogoče). Komentatorka Washington Posta je reakcijo AIPAC-a na govor opisala kot »zadržano« (Rubin 2011), kar je bila verjetno posledica Obaminih 'svaril'. Govor je prav gotovo bil klofuta v obraz Palestincem, ki so ga vsekakor slišali, videli ali prebrali. Še posebej zato, ker so ZDA februarja 2011 uporabile veto na resolucijo Varnostnega sveta, ki je obsodila gradnjo naselij na Zasedenih ozemljih. To je bil prvi veto pod Obamo in sploh prvi veto ZDA na resolucijo

²³⁶ Zahodne države imajo zelo malo razlogov za to, da bi gojile zamere do Irana. Iran jih ima do Zahodnih držav zelo mnogo. Iran je od leta 1979 dalje večkrat poskušal normalizirati odnose z Zahodom. Poučen glede tega je lahko dokumentarni film v treh delih *Iran and the West*, ki ga je ustvaril britanski BBC.

²³⁷ Kar je v popolnem nasprotju z resolucijo Varnostnega sveta S/RES/252. Ta v 2. členu smatra vse »zakonodajne in administrativne ukrepe Izraela« v Jeruzalemu za nične.

²³⁸ V nasprotju z resolucijo Varnostnega sveta S/RES/242. Ta v uvodu poudarja »nedopustnost pridobivanja ozemlja z vojno«, vendar v členu 1 (i) zahteva »umik oboroženih sil Izraela iz ozemelj, zasedenih [vojni leta 1967]«. Ne zahteva pa umika iz 'vseh ozemelj'. Na to pogosto opominjajo Izrael in njegovi zagovorniki.

Varnostnega sveta glede ilegalnosti gradenj. Rezultat glasovanja je bil 14 proti 1. Skoraj 'tradicionalno' kot pri večini takšnih resolucij. Komentar veleposlanice ZDA pri OZN Susan Rice: »[Resolucija] bi utrdila (*harden*) pozicije obeh strani« - palestinske in izraelske (The Jewish Virtual Library 2012b; Lynch 2011). Vsekakor sta veto in govor utrdila realnosti, ki jih je Izrael v letih okupacije uspel ustvariti. Zato se tudi ne gre čuditi, zakaj so Palestinci svoj prav leta 2011 začeli intenzivneje iskati pred Generalno skupščino OZN ...

Vsekakor ne gre verjeti, da je Obami potovanje v Izrael 'spremenilo življenje'. Tudi Netanyahu ga ni. Vendar mu ga je precej otežil, kot je mogoče razbrati iz posnetka pogovora med Obamo in francoskim predsednikom Sarkozyjem. Nezavedajoč se dejstva, da so mikrofoni prižgani, naj bi Sarkozy potožil Obami, da ne »more prenašati [Netanyahuja], ker je lažnivec«. Obama naj bi mu odvrnil: » Vi ste se ga naveličali, kaj pa jaz? Jaz se moram z njim ukvarjati vsak dan« (Miller 2011). Kubanski lobi, bi lahko pri tem verjetno služil kot podlaga za razumevanje politikov ZDA, ko gre za odnose z Izraelom, in ko gre za sankcije zoper Iran. Politiki v ZDA od ostre kritike in vedno neumnejših sankcij zoper Iran namreč nimajo prav nobene škode, imajo pa ogromno koristi. Gre za nabiranje političnih točk. Glede Irana tudi ne gre pozabiti besed predsedujočega generalnemu štabu oboroženih sil ZDA Martina Dempseyja, ki je iranski režim leta 2012 označil za »racionalnega igralca« (CNN 2012).

Kar se tiče Benyamina Netanyahuja, velja omeniti še sledeče. Dva dni za govorom Obame na KZPP AIPAC-u je nagovoril zbran ameriški kongres. Izrael je primerjal s sijočo zvezdo svobode med despotizmi Vzhoda. Spomnil je na to, kako militantni islamizem in Iran ogrožata svet, česar seveda ni pozabil povezati s holokavstom. Čestital je Ameriki za nove sankcije zoper Iran, ki v nasprotju z veliko večino mednarodne skupnosti ni tiho, ko Iran poziva k uničenju Izraela. Trdil je, da na zasedenih ozemljih Izrael ni okupator, ker Jude veže 4.000 letna zgodovina z »judovsko deželo« (*Jewish land*) v Judeji in Samariji (Zahodnem bregu). Glede tega je povedal tudi, da »Izrael nima namena, vrniti se na neobranljive meje iz leta 1967«. Tudi Jeruzalem »mora ostati združena prestolnica Izraela«. Glede Jeruzalema je seveda razumel pomisleke Palestincev, vendar je povedal, »da verjame, da je mogoče s kreativnostjo in dobro voljo, najti rešitev« tudi za to. In popolnoma »vitalno za varnost Izraela« je seveda, da bo bodoča palestinska država »demilitarizirana«. Seveda je zato potrebno tudi imeti partnerja pri Palestincih, ki so nedavno »dvakrat zavrnil velikodušne

ponudbe izraelskih premierov«. In to kljub temu, da je Izrael storil toliko dobrega za Palestince: »Odpravili smo na stotine preprek in cestnih blokad, da bi omogočili prost pretok blaga in ljudi /.../ palestinska ekonomija cveti /.../ Palestinska mesta izgledajo popolnoma drugače, kot so izgledala pred nekaj leti. Imajo nakupovalna središča, kinodvorane, restavracije, banke. Celotno e-podjetje imajo. In vse to se dogaja brez miru. Pomislite, kaj bi se zgodilo z mirom« (The Washington Post 2011).

Izrael sodi med države, katerih voditelji so največkrat nagovorili skupno sejo ali sestanek (*joint session, joint meeting*) kongresa. Njegovi politiki so kongres naslovili sedemkrat. To število so dosegli le še predstavniki iz Mehike. Prvi je kongres naslovil leta 1976 Yithzak Rabin, ki je govoril tudi leta 1994. Tudi Netanyahu je kongres naslovil dvakrat. Prvič leta 1996 in drugič leta 2011 (Office of the Clerk 2012). Leta 2011 je govoril pred »mnogimi starimi in novimi prijatelji Izraela« (The Washington Post 2011). V govoru, ki je trajal približno 45 minut je požel 29 stoječih ovacij. Obama jih je na njegovem *State of the Union* nagovoru, ki je trajal nekaj čez eno uro, istega leta dobil 25 (Karl 2011).

7 ZAKLJUČEK

Interesne skupine igrajo v političnem sistemu ZDA izjemno vlogo. Vedno so jo. Pripomogle so tudi k sami politični ureditvi te države, ki skupinam na stežaj odpira vrata do centrov moči v državi. Temeljni dokument, ki omogoča interesnim skupinam naslavljanje oblasti s svojimi zahtevami, je ustava ZDA oziroma prvi člen dela ustave imenovanega *Bill of Rights* (prvih 10 amandmajev k ustavi), dodanega k ustavi leta 1791. Vendar je tudi izvirna ustava, ki je bila sprejeta leta 1787 in začela veljati leta 1789 ter vzpostavila ZDA, izjemnega pomena za vpliv interesnih skupin. Predvsem del, ki ureja razmerja med vejami oblasti. Ustarila je namreč precejšnjo tekmovalnost med izvršno in zakonodajno vejo. Dodatno odpira vrata interesnim skupinam tudi federalna ureditev države, ki daje precej avtonomije državam federacije in dokaj majhno moč osrednji oblasti v Washingtonu. Politična ureditev države daje interesnim skupinam možnost vplivati na celoten potek zakonodajnega procesa od nastanka predloga do njegovega sprejetja. Možnost vplivati na zakonodajalce imajo tudi preko volilnih procesov. V teh zelo veliko vlogo igra tudi denar. Na tem mestu jim prostor odpira tudi relativna šibkost ameriških strank. Možnost imajo vplivati na sestavo birokratskega aparata države. Še posebej ob predsedniških volitvah, ko se z zamenjavo administracij zamenja tudi na tisoče vladnih uslužbencev. Možnost imajo vplivati tudi na predsednika samega. Celo na sestavo nekaterih sodišč po državah lahko vplivajo, ker so nekateri nižji sodniki v ZDA voljeni neposredno in posredno s strani populacije. Zgolj zvezne in vrhovne sodnike postavlja zvezna oblast (predsednik s pomočjo senata). Sodišča tudi redno uporabljajo za oporekanje njim nenaklonjene zakonodaje itd. Vpliv interesnih skupin je mogoče čutiti povsod. Zato se ne gre čuditi, da je sistem interesnih skupin v ZDA verjetno najrazvitejši na svetu. Prav tako je v ZDA najbolj razvita glavna metoda vplivanja oziroma način delovanja interesnih skupin - lobiranje.

Interesna skupina postane lobi, če najame koga, ki v njenem imenu poskuša vplivati na oblast ali centrih moči ali to počne sama. Če ima denar precejšen pomen pri volilnih procesih, je še pomembnejši pri lobiranju. O tem pričajo milijardne vsote, ki se vsako leto namenijo za lobiranje. Za ZDA je mogoče trditi, da lobiranje tam nikakor ni enosmeren proces, ki bi potekal zgolj od interesnih skupin/lobijev proti centrom moči. Nasprotno. Lahko bi rekli, da

vsak lobira pri vsakem - zakonodajna veja lobije, lobiji lobije, izvršna veja lobije itd. Lobirajo seveda tudi tuje vlade, tuje multinacionalne korporacije in tuje interesne skupine.

Včasih se zgodi, da se meje med interesnimi skupinami in oblastjo zabrišejo. To se zgodi v železnih trikotnikih. Vogale teh trikotnikov tvorijo uradi ali agencije pristojni za področje, iz katerega izhaja interesna skupina/lobi, kongresni odbori pristojni za ista področja in seveda interesna skupina/lobi. Tem lobijem je uspeh skorajda zagotovljen. Drugi morajo za to izpolnjevati določene pogoje. Najpomembnejša sta visoka stopnja legitimnosti in javnomnenjska podpora, če je ta potrebna. Tudi sposobnost sankcioniranja odločevalcev, ki so se 'napačno' odločali je pomembna. Velik pomen na vpliv imata tudi stopnja organiziranosti in razpoložljivost denarnih sredstev.

Zaradi etnične sestave države so se oblikovali tudi mnogi etnični lobiji. Za njih načeloma veljajo enaki pogoji vpliva, vendar morajo izpolnjevati še nekatere dodatne, da bi lahko bili pri svojem vplivu opazni ali uspešni. Še posebej sta za etnične lobije pomembna javna naklonjenost in konsistentnost z osnovnimi načeli zunanje politike ZDA. Prav tako je izrednega pomena za njihovo uspešnost delovanje preostalih lobijev, ki bi lahko delovali kot njihova protiutež na etnični ravni, ali če bi njihovo delovanje na kakršenkoli način prebudilo negativen odziv mogočnih neetničnih lobijev. Verjetno največja omejitev etničnih lobijev je njihova številčna omejenost. Zato so primorani kovati zaveznitva med ostalimi lobiji in ohranjati veliko mero kohezivnosti. Velikega pomena za njihovo uspešnost je tudi njihova sposobnost sklepati zaveznitva med odločevalci. Še posebej v ameriškem kongresu. V vsem naštetem izstopa med ostalimi etničnimi lobiji, ameriška judovska skupnost. V njenem dolgem obstoju na ameriškem kontinentu in relativni svobodi pred antisemitizmom, ki je dušil judovske skupnosti v Evropi, je uspela s pridom izkoristiti možnosti, ki jim jih je odpiral ameriški prostor.

Glede na njeno število, ki trenutno predstavlja okrog 2 odstotka celotne populacije ZDA, je disproporcionalno zastopana med gospodarskimi, kulturnimi, intelektualnimi in političnimi elitami te države. Vsekakor je to eden izmed dejavnikov njenega vpliva. Tudi njena izjemna stopnja organiziranosti je prav gotovo eden izmed odločilnih dejavnikov pri njihovi vplivnosti. Povezana je v skoraj nepregledni množici lokalnih in nacionalnih organizacij, ki igrajo

pomembno vlogo pri organizaciji političnega delovanja ameriške judovske skupnosti kot celote. Zelo pomembno vlogo pri tem igrajo vodilni ljudje v nacionalnih organizacijah. Predvsem nacionalne organizacije so namreč tiste, ki igrajo vlogo lobija. Vodilni ljudje v njih so tudi tisti, ki ohranjajo enotnost sporočila, ki ga judovska skupnost pošilja oblastem v ZDA. To se da strniti v štiri besede: ohranjati ameriško podporo Izraelu. Nemalo pomoči pri tem dobivajo tudi iz Izraela samega, vendar ne zgolj iz njega. Skupnost je uspela vzpostaviti močne koalicije z drugimi interesnimi skupinami in trdna zavezištva znotraj ameriškega kongresa. Pri tem prednjači predvsem *American Israel Public Affairs Committee* - AIPAC. A lobiranje ameriške judovske skupnosti ni omejeno samo na zakonodajno vejo. Veliko dostopa si je izborila tudi pri izvršni veji. In tudi drugod po svetu je aktivna. Na primer preko *Anti Defamation League* (ADL) in *American Jewish Committee* (AJC).

Vodstvo ameriške judovske skupnosti je rabilo precej časa, da se je poenotilo v svoji podpori judovski državi. To se je zgodilo nekako v obdobju med drugo svetovno vojno, vendar je šele leto 1967 prineslo resnično poenotenje. Od takrat dalje, je imel Izrael trdnega zaveznika v ZDA. Tako v državi sami kot tudi v ameriški judovski skupnosti v tej državi. Nemalo je tudi povezav vodilnih ljudi te skupnosti z Izraelom. Izrael in judovske organizacije tudi načrtno delujejo na gradnji vezi čim večjega števila Judov s to državo. Včasih tudi z vprašljivimi metodami. Kadarkoli so zato izzvani interesi Izraela, kot jih dojemata Izrael in establišment ameriške judovske skupnosti, se v tek požene ogromen birokratski aparat, ki nemudoma organizira množico ljudi ter organizacij, ki bodo temu glasno nasprotovale. Redkodkaj je prišlo med Izraelom in skupnostjo do resnejših nesoglasij. Teh je dovolj znotraj skupnosti same. Razlog za to je, v veliki meri, prav ravnanje Izraela. Podpora ameriškega judovskega establišmenta desničarskim politikam Izraela, je namreč tista, ki je veliko število ameriških Judov odvrnila od glasnega trobljenja v en rog. Establišment skupnosti tvorijo predvsem posamezni premožni Judje, veliko vlogo v njem pa igrajo tudi neokonzervativci. Večji del skupnosti se zaradi svoje liberalne usmerjenosti, ki izvira tudi iz visoke povprečne izobraženosti, le težka poenoti v podpori politikam Izraela. Ti so dobili svoj glas v organizaciji z imenom *J Street*, ki zaenkrat še ne seže zelo daleč. Koliko bo zares uspela v kongresu in tudi drugje preglasiti AIPAC in ostale velike judovske organizacije, bo pokazal čas.

Vprašanje ostaja tudi, koliko bo v prihodnosti konkurence iz drugih lobijev. Kot njihovega neposrednega etničnega konkurenta se pogosto smatra ameriške Arabce (*Arab Americans*). Že sam izraz je nekako napačen oziroma zavajajoč. Priseljenci prihajajo namreč iz večih držav in imajo različna religiozna ozadja, včasih tudi popolnoma različne interese. Njihove zahteve seveda pogosto nimajo opraviti z nasprotovanjem pomoči judovski državi, ampak lobirajo za lastne države. Poenotijo se lahko pravzaprav le v svoji podpori Palestinski državi. Nasproti jim pri tem vprašanju ne stoji zgolj 'izraelski lobi', temveč tudi ameriško javno mnenje. Za druge neetnične lobije, se dozdeva, da so se nekako sprijaznili s stanjem, kakršno je, ker so se v preteklosti tudi že opekli z nasprotovanjem željam Izraela in ameriškega judovskega establishmenta ter njenih zaveznikov. Vojaško-industrijski kompleks je očitno zadovoljen s polnimi blagajnami, ki jih polnijo konflikti povezani z izraelsko-palestinskim vprašanjem. Enako verjetno velja tudi za naftni lobi. Tudi preostali korporativni sektor v ZDA ne kaže resnejših znakov nezadovoljstva. Verjetno prej nasprotno.

Vpliv Izraela na zunanjo politiko ZDA do Bližnjega Vzhoda je zato, preko establishmenta ameriške judovske skupnosti, izjemen. To samo po sebi ne bi bilo problematično, če bi posebno razmerje, ki ga zaradi tega imata ti dve državi, zadevalo zgolj njiju. Vendar ima to razmerje globalne posledice. Še posebej se to razmerje seveda odraža na Bližnjem Vzhodu in ZDA so s tem razmerjem izgubile vso kredibilnost nepristranskega mirovnega posrednika v tej regiji. Odgovoriti na vprašanje, ki naj bi ga postavil jezni Bill Clinton, v tem primeru ni tako enostavno, kot bi se zdelo na prvi pogled.

Pri tem je seveda potrebno poudariti, da je zagovarjanje in zagotavljanje podpore Izraelu povsem legitimno. Tudi delovanje Izraela v ZDA je legitimno. A ne zmeraj legalno. Več je primerov, ko je Izrael bil ujet pri vohunjenju v ZDA. Niti najmanj legitimno in legalno seveda ni obnašanje Izraela do Palestincev in pogosto to velja tudi za obnašanje te države do sosednjih arabskih držav. Še posebej dvomljive so nekatere metode, ki jih uporablja establishment ameriške judovske skupnosti za utišanje kritik na račun Izraela. Med temi velja izpostaviti malodane histerično metodo obmetavanja kritikov z obtožbami antisemitizma. Kritik Izraela ali kritik cionizma je pogosto avtomatično razglašen za antisemita. Da bi bil absurd še večji, so za antisemite včasih proglašeni tudi Judje sami. Včasih celo potomci ljudi, ki so preživeli holokavst. Takšno banaliziranje antisemitizma kot pojava si vsekakor zasluži več pozornosti, kot razglabljanje o tem, ali imajo ljudje, ki so se izkazali za vse drugo kot

antisemite, resnično kakšne antisemitske sentimente. Prej se gre vprašati, kako to, da establišment ameriške judovske skupnosti z nemalo pomoči Izraela po eni strani poskuša preprečevati kritično misel, po drugi strani pa je zelo težko najti odzive tega establišmenta ali Izraela na obstoj spletne strani (masada2000.org), ki objavlja tako imenovan *SHIT* seznam (*Self-Hating and/or Israel Threatening List*). To je spisek imen, priimkov, včasih celo naslovov in slik Judov (na katere bi bil ponosen sam Fritz Hippler), kritičnih do politik Izraela ali nasilnega cionizma. Sestavljali naj bi jo I(J)udje iz Izraela in ZDA. Mnogo vedo povedati tudi o Arabcih, Palestincih in muslimanih. Mnogo odkrito rasističnega. Kaj je torej to, kar je na tej spletni strani mogoče najti o Judih, Palestincih, muslimanih in Arabcih ... svoboda govora?

LITERATURA

1. ADL. 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.adl.org/about.asp?s=topmenu> (19. junij 2012).
2. Adelman, Jonathan. 2008. *A History of a Revolutionary State*. New York: Routledge.
3. AEI. 2012. *John Yoo, Visiting Scholar*. Dostopno prek: <http://www.aei.org/scholar/john-yoo/> (19. junij 2012).
4. AFL. 2012. *About Us*. Dostopno prek: http://aflikud.org/channels/about_us/index.html (19. junij 2012).
5. AGC. 2012. *About AGC*. Dostopno prek: http://www.agc.org/cs/about_agc (19. junij 2012).
6. AHO. 2012. Dostopno prek: <http://www.ahoinfo.org/home.html> (19. junij 2012).
7. AICE. 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/about/index.shtml> (19. junij 2012).
8. AIEF. 2012. *Mission Statement*. Dostopno prek: <http://www.aiefdn.org/> (19. junij 2012).
9. AIPAC. 2012a. *About AIPAC*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/about-aipac> (19. junij 2012).
10. --- 2012b. *Giving Appreciated Securities*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/giving-appreciated-securities> (19. junij 2012).
11. --- 2012c. *Make Your Legacy Israel's Future*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/planned-giving> (19. junij 2012).
12. --- 2012č. *How We Work*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/about-aipac/how-we-work> (19. junij 2012).
13. --- 2012d. *AIPAC National Summit 2012*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/en/resources/events/event-details?eventid={C90A457C-C974-4A5D-91DB-E8839D1FC88B}> (19. junij 2012).
14. --- 2012e. *Congressional Club*. Dostopno prek: <http://www.aipac.org/hp/congressional-club> (19. junij 2012).
15. --- 2012f. *Policy Conference '13*. Dostopno prek: <https://aipac.secure.force.com/event/EV065310> (19. junij 2012).

16. --- 2012g. *AIPAC Policy Conference 2012 Opens in Washington, D.C.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/en/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/sunday-march-4/story-1> (19. junij 2012).
17. --- 2012h. *AIPAC Village.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/en/get-involved/attend-policy-conference/pc-delegate-guide/policy-conference-delegate-guide/aipac-village> (19. junij 2012).
18. --- 2012i. *Lobbying Congress.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-delegate-guide/policy-conference-delegate-guide/lobbying-congress> (19. junij 2012).
19. --- 2012j. *Congressional Impact.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/tuesday-march-6/congressional-impact> (19. junij 2012).
20. --- 2012k. *Confirmed Speakers.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/en/get-involved/attend-policy-conference/confirmed-speakers> (19. junij 2012).
21. --- 2012l. *Diverse Crowd at Policy Conference.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/sunday-march-4/story-2> (19. junij 2012).
22. --- 2012m. *Unprecedented Student Attendance.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/sunday-march-4/story-3> (19. junij 2012).
23. --- 2012n. *Israeli Prime Minister, Democratic and Republican Leaders to Address Gala.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/monday-march-5/a-bipartisan-celebration> (19. junij 2012).
24. --- 2012o. *Hill Staff.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/hill-staff> (19. junij 2012).
25. --- 2012p. *Join an AIPAC Club.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/join-an-aipac-club> (19. junij 2012).
26. --- 2012r. *AIPAC in Your Community.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/en/get-involved/yourcommunity> (19. junij 2012).
27. --- 2012s. *Meet our New President.* Dostopno prek: <http://www.aipac.org/get-involved/attend-policy-conference/pc-daily/tuesday-march-6/meet-our-new-president> (19. junij 2012).
28. AJC. 2012. *About Us.* Dostopno prek: http://www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.789089/k.D39C/About_Us.htm (19. junij 2012).

29. AJCon. 2009. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.ajcongress.org/site/PageServer?pagename=about> (19. junij 2012).
30. ALL. 2012. *Code of Ethics*. Dostopno prek: <http://www.alldc.org/ethicscode.cfm> (19. junij 2012).
31. American Jewish Yearbook. 1963. *Directories, Lists, Necrology*. Dostopno prek: http://www.ajcarchives.org/AJC_DATA/Files/1963_15_DirectoriesLists.pdf (19. junij 2012).
32. Ames, Michael. 2012. Newt Gingrich calls for universal right to bear arms at NRA forum. *The Daily Beast*, 13. april. Dostopno prek: <http://www.thedailybeast.com/articles/2012/04/13/newt-gingrich-calls-for-universal-right-to-bear-arms-at-nra-forum.html> (19. junij 2012).
33. Apple, R. W. 1991. Bush Urges Delay on Aid for Israel; Threatens Veto. *The New York Times*, 13. september. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1991/09/13/world/bush-urges-delay-on-aid-for-israel-threatens-a-veto.html?pagewanted=all&src=pm> (19. junij 2012).
34. Arab American Institute. 2012. *Demographics*. Dostopno prek: <http://www.aaiusa.org/pages/demographics/> (19. junij 2012).
35. Arabic Hour. 2008. *A special mini debate between Prof. Noam Chomsky and Omar Baddar, the Director of the ADC-MA*. Dostopno prek: http://www.arabic.hour.org/Video/AH_04_12_2008_Baddar_Chomsky/AH_04_12_2008_Chomsky_Baddar.wmv (19. junij 2012).
36. Astroturf. 2012. *About Astroturf*. Dostopno prek: <http://www.astroturfusa.com/AboutAstroTurf.aspx> (19. junij 2012).
37. B'nai B'rith. 2012. *About Us*. Dostopno prek: http://www.bnaibrith.org/about_us/bbi_roots.cfm (19. junij 2012).
38. Baker, Peter in Juliet Eilperin. 1998. Clinton impeached. *The Washington Post*, 20. december. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/impeach122098.htm> (19. junij 2012).
39. Barker, Kim in Marian Wang. 2011. Super-PACs and Dark Money: ProPublica's guide to the new world of campaign finance. *ProPublica*, 11. julij. Dostopno prek: <http://www.propublica.org/blog/item/super-pacs-propublicas-guide-to-the-new-world-of-campaign-finance> (19. junij 2012).

40. Bar-Tal, Daniel in Yaacov Y. I. Vertzberger. 1997. Between Hope and Fear: A Dialogue on the Peace Process in the Middle East and the Polarized Israel Society. *Political Psychology* 18 (3): 667-700.
41. BBC. 1996. *On this day 1950-2005, 1996: France halts nuclear testing*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/29/newsid_4665000/4665676.stm (19. junij 2012).
42. --- 2012. *Israel Profile*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14628835> (19. junij 2012).
43. Benko, Vlado. 1996. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV
44. --- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
45. Berenbaum, Michael. 2007. Jewish Council on Public Affairs (JCPA). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (11): 288. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
46. Berkman, Jacob. 2010. AJCongress shuts quickly, pays debts slowly. *JTA*, 20. julij. Dostopno prek: <http://www.jta.org/news/article/2010/07/20/2740132/ex-ajcongress-employees-put-in-tough-spot> (19. junij 2012).
47. Bernstein, Adam. 2009. Editor Irving Kristol, 89; Architect of Neoconservatism. *The Washington Post*, 19. september. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/18/AR2009091803728.html> (19. junij 2012).
48. BDS. 2012. *News*. Dostopno prek: <http://www.bdsmovement.net/category/news> (19. junij 2012).
49. Black, Ian. 2008. Israel: Power struggle leads to Netanyahu, hard man in a tough neighbourhood. *The Guardian*, 2. avgust. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/aug/02/israelandthepalestinians.middleeast> (19. junij 2012).
50. Blumenthal, Max. 2012. The Bibi Connection. *Alakhbar English*, 12. januar. Dostopno prek: <http://english.al-akhbar.com/content/bibi-connection> (19. junij 2012).
51. Bowles, Nigel. 1998. *Government and politics of the United States*, 2nd edition. Houndmills: Macmillan Press.
52. Branovsky, Yael. 2008. Madoff scandal 'a shot through Jewish heart'. *Ynetnews*, 16. december. Dostopno prek: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3639140,00.html> (19. junij 2012).

53. Bubis, Gerald. 2007. United Jewish Communities. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (20): 256-8. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
54. Bureau of Labor Statistics. 2012. *CPI Inflation Calculator*. Dostopno prek: http://www.bls.gov/data/inflation_calculator.htm (19. junij 2012).
55. Burkholder, Steve. 1993. On the town with Jonas Savimbi - huge U.S. lobbying expenditures by Angola. *Common Cause Magazine* (pomlad). Dostopno prek: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1554/is_n1_v19/ai_13571831/ (19. junij 2012).
56. Burstein, Paul. 2007. Jewish Educational and Economic Success in the United States: A Search for Explanations. *Sociological Perspectives* 50 (2): 209-228.
57. --- 2011. Jewish Nonprofit Organizations in the U.S.: A preliminary survey. *Contemporary Jewry* 31 (2): 129-148.
58. Bush, Lawrence. 2011. Jews in the 112th Congress. *Jewish Current*, 5. januar. Dostopno prek: <http://jewishcurrents.org/the-112th-congress-3476> (19. junij 2012).
59. CAMERA. 2002. *Syndicted columnist Georgie Anne Geyer uses fabricated Sharon quote*. Dostopno prek: http://www.camera.org/index.asp?x_article=34&x_context=2 (19. junij 2012).
60. Center for responsive politics. 2012a. *Lobbying Database*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/lobby/> (19. junij 2012).
61. --- 2012b. *Banking on becoming President*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/pres08/index.php?cycle=> (19. junij 2012).
62. --- 2012c. *Top 50 federally focused organizations*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/527s/527cmtes.php?level=C&cycle=2008> (19. junij 2012).
63. --- 2012č. *Reelection rates over years*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/bigpicture/reelect.php> (19. junij 2012).
64. --- 2012d. *Revolving door*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/revolving/top.php?display=M> (19. junij 2012).
65. --- 2012e. *Types of advocacy groups*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/527s/types.php> (19. junij 2012).
66. --- 2012f. *Pro-Israel*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/pacs/industry.php?txt=Q05&cycle=2012> (19. junij 2012).

67. --- 2012g. *Defense*. Dostopno prek: <http://www.opensecrets.org/industries/indus.php?ind=D> (19. junij 2012).
68. Central Bureau of Statistics. 2012. *64th Independence Day - 7.881 Million Residents in the State of Israel*. Dostopno prek: http://www1.cbs.gov.il/www/hodaot2012n/11_12_106e.pdf (19. junij 2012).
69. Charity Navigator. 2012. *American Israel Education Foundation*. Dostopno prek: <http://www.charitynavigator.org/index.cfm?bay=search.summary&orgid=3265> (19. junij 2012).
70. Chanes, Jerome. 2007a. American Jewish Congress (AJCongress). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2): 56-8. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
71. --- 2007b. Anti-Dafamation League (ADL). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2): 194-5. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
72. --- 2007c. Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations (Presidents Conference). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (5): 140-3. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
73. Chomsky, Noam. 1999. ***Faithfull Triangle, The United States, Israel, and the Palestinians***. London: Pluto Press. Dostopno prek: The Electronic Book Company.
74. --- 2006. *The Israel Lobby?* Dostopno prek: <http://www.zcommunications.org/the-israel-lobby-by-noam-chomsky> (19. junij 2012).
75. CLSFF. 2012a. *Israel (AIEF)*. Dostopno prek: <http://www.schusterman.org/programs/israel/american-israel-education-foundation> (19. junij 2012).
76. --- 2012b. *Israel (AICE)*. Dostopno prek: <http://www.schusterman.org/programs/israel/american-israeli-cooperative-enterprise> (19. junij 2012).
77. CNN. 2012. Watch GPS: Martin Dempsey on Syria, Iran and China, 17. februar. Dostopno prek: <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/02/17/watch-gps-martin-dempsey-on-syria-iran-and-china/> (19. junij 2012).
78. Cohen, Naomi W. 1972. *Not Free To Desist: The American Jewish Committee 1906-1966*. Philadelphia: Jewish Publication Society of America.

79. Cohen, Naomi W. in Jerome Chanes. 2007. American Jewish Committee (AJC). V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2): 54-6. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
80. Cohen, Martin A. 2007. Netanyahu, Benzion. 2007. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (15): 91. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
81. Cohen, Warren I. 2002. The China Lobby. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (1): 185-92. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
82. Commentary. 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.commentarymagazine.com/about/> (19. junij 2012).
83. CongressionalBadBoys. 2012. *Michael Joseph »Ozzie« Myers*. Dostopno prek: <http://www.congressionalbadboys.com/Myers.htm> (19. junij 2012).
84. CPMAJO. 2012. *Member Organizations*. Dostopno prek: <http://www.conferenceofpresidents.org/content.asp?id=55> (19. junij 2012).
85. Curtis, James E., Dougl's E. Baer, Edward G. Grabb. 2001. Nations of Joiners: Explaining voluntary association membership in democratic societies. *American Sociological Review* 18 (6): 783-805.
86. Davidson, Roger H., Walter J. Oleszek in Frances E. Lee. 2008. *Congress and its members*, 11th edition. Washington (D.C.): CQ.
87. Davis, Rowenna. 2011. Bin Laden: The war in his words. *The Guardian*, 2. maj. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/02/bin-laden-war-words-quotes> (19. junij 2012).
88. DEA. 2012. *DEA Office Locations*. Dostopno prek: <http://www.justice.gov/dea/agency/domestic.htm> (19. junij 2012).
89. Democracy NOW! 2003. *A Debate on one of the most frequently cited justifications for the 1991 Persian Gulf war: Did PR firm Hill & Knowlton invent the story of Iraqi soldiers pulling Kuwaiti babies from incubators?* Dostopno prek: http://www.democracynow.org/2003/12/2/a_debate_on_one_of_the (19. junij 2012).
90. DOD. 2012. *Budget Briefing*. Dostopno prek: <http://comptroller.defense.gov/budget.html> (19. junij 2012).

91. DOS. 2012. *Department Organization Chart: March 2012*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/r/pa/ei/rls/dos/99494.htm> (19. junij 2012).
92. ECAT. 2012a. *Home*. Dostopno prek: <http://www.ecattrade.com/#!> (19. junij 2012).
93. --- 2012b. *About ECAT*. Dostopno prek: <http://www.ecattrade.com/#!about-us> (20. junij 2012).
94. *Economist*. 2005. Taming Leviathan, 15. marec. Dostopno prek: <http://www.economist.com/node/8861497> (20. junij 2012).
95. Eggen, Dan. 2011. FEC allows Stephen Colbert to form 'super PAC' for 2012 elections. *The Washington Post*, 30. junij. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/politics/fec-allows-colbert-to-form-super-pac-for-2012-elections/2011/06/30/AGxVGBsH_story.html (20. junij 2012).
96. Foreign Agents Registration Act, 22 U. S. C. §611. Dostopno prek: <http://www.fara.gov/indx-act.html#611b> (20. junij 2012).
97. Federal Election Commission. 2001. *2000 official presidential general election results*. Dostopno prek: <http://www.fec.gov/pubrec/2000presgeresults.htm> (20. junij 2012).
98. --- 2003. *Distribution of Electoral Votes*. Dostopno prek: <http://www.fec.gov/pages/elevote.htm> (20. junij 2012).
99. --- 2008. *SSFs and Nonconnected PACs*. Dostopno prek: <http://www.fec.gov/pages/brochures/ssfvnonconnected.shtml> (20. junij 2012).
100. --- 2009. *Number of federal PACs increases*. Dostopno prek: <http://www.fec.gov/press/press2009/20090309PACcount.shtml> (20. junij 2012).
101. --- 2012. *Summary reports search results - 2007-2008 cycle*. Dostopno prek: http://query.nictusa.com/cgi-bin/cancomsrs/?_08+00+PR (20. junij 2012).
102. Federal Judicial Center. 2012. *How the federal courts are organized*. Dostopno prek: <http://www.fjc.gov/federal/courts.nsf/autoframe?OpenForm&nav=menu3c&page=/federal/courts.nsf/page/A783011AF949B6BF85256B35004AD214?opendocument> (20. junij 2012).
103. Feldman, Keira. 2011. The Romance of Birthright Israel. *The Nation*, 15. junij. Dostopno prek: <http://www.thenation.com/print/article/161460/romance-birthright-israel> (20. junij 2012).

104. Feldstein, Donald. 1998. The Jewish Federation: The First Hundred Years. V *A portrait of the American Jewish community*, ur. Norman Linzer, David J. Schnall in Jerome A. Chanes, 61-77. Westport: Praeger Publishers.
105. Findley, Paul. 1989. *They Dare to Speak Out: Peple and institutions confront Israel's Lobby*. Chicago: Lawrence Hill Books.
106. Finkelstein, Norman G. 2000. *The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering*. London, New York: Verso.
107. --- 2005. *Beyond Chutzpah: On the Misuse of Anti-Semitism and the Abuse of History*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
108. Fink Hafner, Danica. 2007. *Lobiranje in njegova regulacija*. Ljubljana: FDV.
109. Flanzbaum, Hilene. 1999. The Americanization of the Holocaust. V *The Americanization of the Holocaust*, ur. Hilene Flanzbaum, 1-17. Baltimore: John Hopkins University Press.
110. Foundation of Jewish Culture. 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://jewishculture.org/about/> (20. junij 2012).
111. Forman, Jeremy in Alexandre Kedar. 2004. From Arab lab to 'Israel Lands': the legal dispossession of the Palestinians displaced by Israel in the wake of 1948. *Environment and Planning D: Society and Space* 22 (6): 809-830.
112. Foxman, Abraham H. 2007. *The Deadliest Lies: The Israel Lobby and the Myth of Jewish Control*. New York: Palgrave MacMilan.
113. Frank, Moshe Zvi. 2007. Biltmore Program. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (3): 699-700. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
114. Friedman, Isaiah. 2007. Zionist organization - retrospect and prospect. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (21): 616-20. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
115. Gallup. 2012. *Americans Continue to Tilt Pro-Israel*. Dostopno prek: <http://www.gallup.com/poll/153092/americans-continue-tilt-pro-israel.aspx> (20. junij 2012).
116. Generalna skupščina. 1975. *Elimination of all forms of racial discrimination - Odprava vseh oblik rasne diskriminacije*, A/RES/3379 (XXX), sprejeta 10. novembra 1975. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/761C1063530766A7052566A2005B74D1> (20. junij 2012).

117. --- 1991. *Elimination of all forms of racial discrimination* - Odprava vseh oblik rasne diskriminacije, A/RES/46/86, sprejeta 16. decembra 1991. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/9a798adbf322aff38525617b006d88d7/0aea0b9fe5c99b0885256a9b0061300c?OpenDocument> (20. junij 2012).
118. GlobalSecurity. 2012. *US Military Operations*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/index.html> (20. junij 2012).
119. Goldberg, David Howard. 1990. *Foreign Policy and Ethnic Interest Groups: American and Canadian Jews Lobby for Israel*. New York, Westwood, Connecticut, London: Greenwood Press.
120. Goldberg, Jonathan Jeremy. 1996. Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment. *The Washington Post*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/jewishpower.htm> (20. junij 2012).
121. Goldberg, Jeffrey. 2005. Real Insiders, A pro-Israel lobby and an F.B.I. sting. *The New Yorker*, 4. julij. Dostopno prek: http://www.newyorker.com/archive/2005/07/04/050704fa_fact?currentPage=all (20. junij 2012).
122. Goldberg, Samuel P. in Michael Berenbaum. 2007. Council of Jewish Federations and Welfare Funds. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (5): 238-9. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
123. Goldstein Keneth M. 1999. *Interest Groups, Lobbying and Participation in America* Cambridge: University Press.
124. Govtrack. 2012. *H.R. 1905: Iran Threat Reduction Act of 2011*. Dostopno prek: <http://www.govtrack.us/congress/votes/112-2011/h927> (20. junij 2012).
125. Greenspan, Henry. 1999. Imagining Survivors: Testimony and Rise of Holocaust Consciousness. V *The Americanization of the Holocaust*, ur. Hilene Flanzbaum, 45-67. Baltimore: John Hopkins University Press.
126. Gresh, Alain. 1997. The unsolved mystery of a Saudi bomb attack. *Le Monde diplomatique* (september). Dostopno prek: <http://mondediplo.com/1997/09/saudi> (20. junij 2012).
127. Hague, Rod in Martin Harrop. 2007. *Comparative Government and Politics, an introduction*, 7th edition. Houndmills: Palgrave MacMillan.

128. Haskins, Ron. 2011. The Budget Crisis of 2011: The view from 2021. *Brookings*, 22. julij. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/opinions/2011/0722_republican_deal_haskins.aspx (20. junij 2012).
129. Henry, Marilyn. 2007. Conference on Jewish Material Claims Against Germany. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (5): 143-5. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
130. Hersh, Andrew. 2012. J Street's Distorted View of Peace. *The Times of Israel*, 25. marec. Dostopno prek: <http://blogs.timesofisrael.com/j-streets-distorted-view-of-peace/> (20. junij 2012).
131. Hovel, Revital. 2012. Court rules Judaism, not place of birth, is grounds for Israeli citizenship. *Haaretz*, 15. maj. Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/news/national/court-rules-judaism-not-place-of-birth-is-grounds-for-israeli-citizenship-1.430676> (20. junij 2012).
132. Hrebentar, Ronald J. In Morgan B. Bryson. 2009. *Lobbying in America: A Reference Handbook*. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC Clio.
133. Human Rights Watch. 2002. *Erased in a Moment: Suicide Bombing Attacks against Israeli Civilians, 2807*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45d1939b2.html> (20. junij 2012).
134. Hyland, William G. 1999. *Clinton's World: Remaking American Foreign Policy*. Praeger Publishers: Westport.
135. ICC. 2007. *About Us*. Dostopno prek: <http://web.archive.org/web/20110726193542/http://www.israelcc.org/about> (20. junij 2012).
136. --- 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.israelcc.org/home/about-us> (20. junij 2012).
137. Icon Exterior Building Solutions. 2012. *AIPAC Headquarters, Washington, DC*. Dostopno prek: http://iconebs.com/projects/projects_aipac.html (20. junij 2012).
138. Intelligence.gov. 2012. *Seventeen Agencies and Organizations United Under One Goal*. Dostopno prek: <http://www.intelligence.gov/about-the-intelligence-community/> (20. junij 2012).
139. IRMEP. 2012a. *Certificate of Incorporation of American Israel Public Affairs Committee*. Dostopno prek: http://irmep.org/ILA/AIPAC/01021963_AIPAC_Articles_of_Incorporation.pdf (20. junij 2012).

140. --- 2012b. *American Section - Jewish Agency for Israel, Inc. Deregisters as a Foreign Agent after the DOJ orders it to file secret 1953 Covenant Agreement with the Israeli Government*. Dostopno prek: <http://www.irmep.org/ila/ja/> (20. junij 2012).
141. --- 2012c. *Fulbright inquiry to US Treasury*. Dostopno prek: http://irmep.org/ILA/08131963irs_inquiry.pdf (20. junij 2012).
142. --- 2012č. *Isaiah L. Kenen: Foreign Agent to Founder of AIPAC*. Dostopno prek: <http://www.irmep.org/ila/kenen/> (20. junij 2012).
143. --- 2012d. *The AZC's internal 'Information and Public Relations Department' reports*. Dostopno prek: <http://irmep.org/ila/azc/> (20. junij 2012).
144. --- 2012e. *Exhibit A. To Registration and Exemption Statements Under the Foreign Agents Registration Act of 1938, as Amended*. Dostopno prek: <http://irmep.org/ila/Kenen/IOI/KenenFA-1/default.asp> (20. junij 2012).
145. --- 2012f. *Registration Statement*. Dostopno prek: <http://irmep.org/ila/Kenen/IOI/IOIreg/Registration/default.asp> (20. junij 2012).
146. --- 2012g. *Supplemental Registration Statement*. Dostopno prek: http://irmep.org/ila/Kenen/IOI/1950IOI_FARA/default.asp (20. junij 2012).
147. --- 2012h. *Bylaws of the American Israel Public Affairs Committee*. Dostopno prek: www.irmep.org/ila/aipac/2003AIPAC_bylaws.pdf (20. junij 2012).
148. --- 2012i. *Return of Organization Exempt from Income Tax*. Dostopno prek: www.irmep.org/990/2010aipac.pdf (20. junij 2012).
149. --- 2012j. *The Case for Revocation of Tax Exemption*. Dostopno prek: www.irmep.org/IRSAIPAC.pdf (20. junij 2012).
150. IRS. 2011. *Tax-Exempt Status for Your Organization*. Dostopno prek: <http://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p557.pdf> (20. junij 2012).
151. Israel Bonds. 2012. *Israel Bonds*. Dostopno prek: <http://www.israelbonds.com/Learn/Israel-Bonds.aspx> (20. junij 2012).
152. Israel Ministry of Foreign Affairs. 2012a. *The Palestinian National Charter: Resolutions of the Palestine National Council*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/The%20Palestinian%20National%20Charter> (20. junij 2012).
153. --- 20012b. *Suicide and Other Bombing Attacs in Israel Since the Declaration of Principles (Sept 1993)*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/>

- Guide%20to%20the%20Peace%20Process/The%20Palestinian%20National%20Charter (20. junij 2012).
154. --- 2012c. *Elections in Israel May 1996. (final results, statistics, background)* Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Historic+Events/Elections%20in%20Israel%20May%201996> (20. junij 2012).
155. --- 2012č. *The Balfour Declaration.* Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/The%20Balfour%20Declaration> (20. junij 2012).
156. --- 2012d. *260. General Assembly Resolution 46/86, Revocation of Resolution 3379, 16 December 1991, and statement by President Hercog.* Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Foreign%20Relations/Israels%20Foreign%20Relations%20since%201947/1988-1992/260%20General%20Assembly%20Resolution%2046-86-%20Revocation> (20. junij 2012).
157. --- 2012e. *New Bank of Israel Law approved.* Dostopno prek: http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Speeches%20by%20Israeli%20leaders/2010/PM_Netanyahu_approval_BOI_Law_21-Apr-2010.htm (20. junij 2012).
158. JCPA. 2012. *The Mission of the JCPA.* Dostopno prek: http://engage.jewishpublicaffairs.org/p/salsa/web/common/public/content?content_item_KEY=4147 (20. junij 2012).
159. Jerusalem Center for Public Affairs. 2004. *About the Jerusalem Center for Public Affairs.* Dostopno prek: <http://www.jcpa.org/about-jun04.htm> (20. junij 2012).
160. Jewish Voice for Peace. 2012. *The Incredible Shrinking Palestine: a brief history.* Dostopno prek: <http://www.jvpchicago.org/resources/brief-history> (20. junij 2012).
161. JFNA. 2010. *The Jewish Federations of North America Celebrate 20 Years Since Operation Exodus.* Dostopno prek: <http://www.jewishfederations.org/page.aspx?id=222910> (20. junij 2012).
162. --- 2012. *About Us.* Dostopno prek: <http://www.jewishfederations.org/about-us.aspx> (20. junij 2012).
163. Johson, Luke. 2012. Rick Santorum defends interview linking homosexuality to 'man on dog' sex. *The Huffington Post*, 5. januar. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/2012/01/05/rick-santorum-homosexuality-man-on-dog_n_1187103.html (20. junij 2012).

164. J Street 2008. *J Street 2008, Blazing a New Path*. Dostopno prek: http://jstreet.org/uploads/files/Jst_Report_FINAL_PRINT.pdf (20. junij 2012).
165. --- 2011. *Making History Annual Report 2011*. Dostopno prek: <https://s3.amazonaws.com/jstreet-media-website/JSt2011AnnualReport.pdf> (20. junij 2012).
166. JTA. 2009. UJC to change name, 9. junij. Dostopno prek: <http://www.jta.org/news/article/2009/06/09/1005763/ujc-to-get-name-change> (20. junij 2012).
167. Justia. 2012. *Citizens United v. Federal Election Comm'n -08-205 (2010)*. Dostopno prek: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/558/08-205/> (20. junij 2012).
168. Karl, Jonathan. 2011. Israeli Prime Minister Gets 29 standing Ovarions in Congress, Sends Message to White House. *ABC News*, 24. maj. Dostopno prek: <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2011/05/israeli-prime-minister-gets-20-standing-ovations-in-congress-sends-message-to-white-house/> (20. junij 2012).
169. --- 2012. Newt to the Moon. *ABC News*, 25. januar. Dostopno prek: <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2012/01/newt-to-the-moon/> (20. junij 2012).
170. Keinon, Herb. 2011. 81 congressmen to visit Israel in coming weeks. *The Jerusalem Post*, 8. avgust. Dostopno prek: <http://www.jpost.com/DiplomacyAndPolitics/Article.aspx?id=232876> (20. junij 2012).
171. Keinon, Herb in David Horovitz. 2009. Netanyahu, Obama aim to foster trust. *The Jerusalem Post*, 17. maj. Dostopno prek: <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=142475> (20. junij 2012).
172. Kempster, Norman. 1996. Nuclear Powers Vow to Surmount India's Veto of Test Ban. *The Los Angeles Times*, 21. avgust. Dostopno prek: http://articles.latimes.com/1996-08-21/news/mn-36260_1_nuclear-power (20. junij 2012).
173. Kessler, Glenn. 2010. Netanyahu: »America is a thing you can move easily«. *The Washington Post*, 16. julij. Dostopno prek: http://voices.washingtonpost.com/checkpoint-washington/2010/07/netanyahu_america_is_a_thing_y.html (20. junij 2012).
174. Kowitt, Beth. 2009. For Mr.BRIC, nations meeting a milestone. *CCN Money*, 17. junij. Dostopno prek: http://money.cnn.com/2009/06/17/news/economy/goldman_sachs_jim_oneill_interview.fortune/index.htm (20. junij 2012).
175. Legistorm. 2012. *American Israel Education Foundation - Sponsor of Congressional Travel*. Dostopno prek: http://www.legistorm.com/trip/list/by/sponsor/id/4922/name/American_Israel_Education_Foundation/page/1.html (20. junij 2012).

176. Logevall, Fredrik. 2002. Party Politics. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3): 99-112. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
177. Louvish, Misha in Fred Skolnik. 2007. Aliyah. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (1): 660-1. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
178. Lynch, Colum. 2011. U.S. vetoes Security Council resolution denouncing Israeli settlements. *The Washington Post*, 18. februar. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/18/AR2011021805442.html> (20. junij 2012).
179. Malcolm, Andrew. 2008. GOP strategist Mike Murphy chooses NBC over rejoining McCain camp. *Los Angeles Times blog*, 8. julij. Dostopno prek: <http://latimesblogs.latimes.com/washington/2008/07/mike-murphy.html> (20. junij 2012).
180. Martin, Jonathan in David Heath. 2005. Voting by dead people isn't always a scam. *The Seattle Times*, 7. januar. Dostopno prek: http://seattletimes.nwsourc.com/html/localnews/2002144006_deadvoters06m.html (20. junij 2012).
181. Mayer, Laura. 2008. Pie. *Time*, 26. november. Dostopno prek: <http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1862315,00.html> (20. junij 2012).
182. McChesney, Robert W. in John Nichols. 2012. The Bull Market: Political advertising. *Monthly Review* 63 (11).
183. Mearsheimer, John J. in Stephen M. Walt. 2008. *The Israel Lobby And U.S. Foreign Policy*. London, New York: Penguin Books.
184. Mercer for President. 2008. *Reasons for candidacy*. Dostopno prek: <http://www.mercerforpresident2008.com/home.html> (20. junij 2012).
185. Merkelson, Suzanne. 2012. Bending Foreign Policy: Hawkish AIPAC's Education Arm Spent \$2 Million On One-Sided Congressional Trips To Israel In 2011. *Republic Report*, 5. marec. Dostopno prek: <http://www.republicreport.org/2012/bending-foreign-policy-aipacs-education-arm-spent-2-million-on-one-sided-congressional-trips-to-israel-in-2011/> (20. junij 2012).
186. Miller, Aaron David. 2011. What Obama really thinks of Netanyahu. *CNN*, 11. november. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2011/11/10/opinion/miller-obama-netanyahu-open-mike/index.html> (20. junij 2012).

187. Miller, Sara. 2009. J Street convenes in Washington, but can it take on AIPAC? *Haaretz*, 25. oktober. Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/news/j-street-convenes-in-washington-but-can-it-take-on-aipac-1.5467> (20. junij 2012).
188. Morris, Solomon S. 1993. *The Agenda and Political Techniques of the American Israel Public Affairs Committee (AIPAC)*. Washington: The Industrial College of the Armed Forces, National Defense University.
189. Mozgovaya, Natasha. 2010. Dershowitz lays into J Street in AIPAC conference dust-up. *Haaretz*, 22. marec. Dostopno prek: <http://www.haaretz.com/news/dershowitz-lays-into-j-street-in-aipac-conference-dust-up-1.266603> (20. junij 2012).
190. MSNBC. 2012. *Sugar Daddy: Huntsman's father gave \$1.9 million to Super PAC*, 31. januar. Dostopno prek: http://nbcpolitics.msnbc.msn.com/_news/2012/01/31/10280176-sugar-daddy-huntsmans-father-gave-19-million-to-super-pac?lite (20. junij 2012).
191. Munn, Michelle. 2002. Clinton transition left \$15,000 damage, GAO says. *The Los Angeles Times*, 12. junij. Dostopno prek: <http://articles.latimes.com/2002/jun/12/nation/na-clinton12> (20. junij 2012).
192. NAM. 2012. *History*. Dostopno prek: <http://www.nam.org/About-Us/History/Landing-Page.aspx> (20. junij 2012).
193. National Archives and Records Administration. 2012. *The Charters of Freedom*. Dostopno prek: <http://www.archives.gov/exhibits/charters/> (20. junij 2012).
194. National Center for Charitable Statistics. 2012. *Nonprofit organizations by state, 2008*. Dostopno prek: <http://nccsdataweb.urban.org/PubApps/reports.php?rid=2> (20. junij 2012).
195. Nelson, Nancy Jo. 1980. The Zionist Organizational Structure. *Journal of Palestine Studies* 10 (1): 80-93.
196. NER. 2010. *112th Congress Expected to be Most Pro-Israel Ever*. Dostopno prek: http://www.aipac.org/NearEastReport/20101119/112_Congress_ProIsrael.html (20. junij 2012).
197. --- 2011. *AIPAC Holds National Summit in Arizona*. Dostopno prek: http://www.aipac.org/NearEastReport/20111113/NER_AIPAC_Arizona.html (20. junij 2012).
198. --- 2012. *AIPAC's Top Campus Awards Presented at Policy Conference*. Dostopno prek: http://www.aipac.org/NearEastReport/20120326/NER_CampusAwards.html (20. junij 2012).

199. Network 20/20. 2012. *Mission, Engaging in Entrepreneurial Diplomacy, and Creating New Voices in Foreign Policy*. Dostopno prek: <http://network2020.org/about/mission/> (20. junij 2012).
200. Nussbaum, Debra. 1990. Behind the Headlines; Move from 515 Park Ave. Signals End of an Era in American Zionism. *JTA*, 28. avgust. Dostopno prek: <http://archive.jta.org/article/1990/08/29/2873200/behind-the-headlines-move-from-515-park-ave-signals-end-of-an-era-in-american-zionism> (20. junij 2012).
201. ODNI. 2012. *About ODNI*. Dostopno prek: <http://www.dni.gov/mission.htm> (20. junij 2012).
202. Office of the Clerk. 2012. *Art and History - House History*. Dostopno prek: http://artandhistory.house.gov/house_history/foreignleaders.aspx (21. junij 2012).
203. Office of the Iraq Programme Oil-for-Food. 2012. *About the Programme*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/oip/background/index.html> (21. junij 2012).
204. OSCE. 2012. *Head of OSCE election body concerned about U.S. Supreme Court ruling on election spending*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/odihr/elections/51838> (21. junij 2012).
205. Open Congress. 2012. *H.R.5175 - DISCLOSE Act*. Dostopno prek: <http://www.opencongress.org/bill/111-h5175/show> (21. junij 2012).
206. OU. 2012. *About OU*. Dostopno prek: http://www.ou.org/about_us/#.T75E_cU0IYJ (21. junij 2012).
207. Painter, David S. 2002. Oil. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3): 1-20. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
208. Petras, James. 2006. *The Power of Israel in the United States*. Atlanta: Clarity Press.
209. Portero, Ashley. 2011. 30 major U.S. corporations paid more to lobby Congress than income taxes, 2008-2010. *International Business Times*, 9. december. Dostopno prek: <http://www.ibtimes.com/articles/264481/20111209/30-major-u-s-corporations-paid-lobby.htm> (21. junij 2012).
210. Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty Organization 2012. *Status of Signature and Ratification*. Dostopno prek: <http://www.ctbto.org/the-treaty/status-of-signature-and-ratification/> (21. junij 2012).

211. PublicCitizen. 2005. *History of the Lobbying Disclosure Act*. 23. julij. Dostopno prek: <http://www.cleanupwashington.org/lobbying/page.cfm?pageid=38> (21. junij 2012).
212. Quadrangle. 2012. *Office, American Israel Public Affairs Committee Headquarters*. Dostopno prek: http://www.quadrangledevcorp.com/251_H_Street_NW.cfm (21. junij 2012).
213. Quotes.net. 2012. *Will Rogers Quotes*. Dostopno prek: <http://www.quotes.net/quote/3426> (21. junij 2012).
214. Reilly, John Francis in Barbara A. Braig Allen. 2003. *Political Campaign and Lobbying Activities of IRC 501(c)(4), (c)(5), and (c)(6) Organizations*. Dostopno prek: <http://www.irs.gov/pub/irs-tege/eotopicl03.pdf> (21. junij 2012).
215. Resnick-Ault, Jessica. 2011. Schusterman Caps Israel-to-Tulsa Oil Career With KKR Sale. *Bloomberg*, 25. november. Dostopno prek: <http://www.businessweek.com/news/2011-11-25/schusterman-caps-israel-to-tulsa-oil-career-with-kkr-sale.html> (21. junij 2012).
216. Ries, Al. 2008. What Marketers can learn from Obama's campaign. *AdAge Blogs*, 5. november. Dostopno prek: <http://adage.com/article/al-ries/marketers-learn-obama-s-campaign/132237/> (21. junij 2012).
217. Ribuffo, Leo P. 2002. Religion. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3): 371-92. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
218. Rodrik, Dani. 2006. Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A review of the World Bank's »Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform«. *Journal of Economic Literature* 44 (4): 973-987.
219. Rubin, Jennifer. 2011. Reaction to Obama's AIPAC speech. *The Washington Post blog*, 23. junij. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/blogs/right-turn/post/reaction-to-obamas-aipac-speech/2011/03/29/AFNn5K9G_blog.html (21. junij 2012).
220. Rubin, Jay. 2007. Hillel, college-campus organization. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (9): 111-2. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
221. Rubin, Lawrence. 2007. American Israel Public Affairs Committee. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2): 50-2. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

222. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: FDV.
223. Sharp, Jeremy M. 2012. *U.S. Foreign Aid to Israel*. Washington: Congressional Research Service. Dostopno prek: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf> (21. junij 2012).
224. Skolnik, Fred, ur. 2007a. American Zionist Movement. *Encyclopaedia Judaica, Second Edition* (2): 65. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
225. --- 2007b. American Jewish Conference. *Encyclopaedia Judaica, Second Edition* (2): 56. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
226. Sibley, Katherine A. S. 2002. Foreign Aid. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (2): 93-110. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
227. Slaney, William. 2002. Special-Interest Lobbies. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3): 483-500. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
228. Sniegowski, Stephen J. 2008. *The Transparent Cabal: The neoconservative agenda, war in the Middle East, and the national interest of Israel*. Norfolk: Enigma Editions.
229. Snetzinger, John. 2002. Race and Ethnicity. V *Encyclopedia of American Foreign Policy*, ur. Louise B. Ketz (3): 289-310. New York, Detroit, San Diego, San Francisco, Boston, New Haven, Waterville, London, Munich: Charles Scribner's Sons.
230. Spiegel, Steven L. *The other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy from Truman to Reagan*. Chicago, London: Cambridge University Press.
231. Stephens, Sarah. 2010. Cuba and Obama over drinks at Gloria Estefan's. *The Huffington Post*, 15. april. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/sarah-stephens/cuba-and-obama-over-drink_b_538554.html (21. junij 2012).
232. Stock, Ernest. 2007. Jewish Agency. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (11): 256-60. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
233. Sundheim, Frank N. in Michael Berenbaum. 2007. American Council for Judaism. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (2): 48. Detroit, New York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

234. Tagesschau. 2012a. *Einreiseverbot für Grass ist populistisch*. Dostopno prek: <http://tagesschau.de/ausland/grass128.html> (21. junij 2012).
235. --- 2012b. *Sturm der Entrüstung nach Grass' Gedicht*. Dostopno prek: <http://tagesschau.de/inland/grassgedicht106.html> (21. junij 2012).
236. --- 2012c. *Rüstet Israel deutsche U-Boote mit Atomwaffen aus?* Dostopno prek: <http://www.tagesschau.de/inland/uboote110.html> (21. junij 2012).
237. TBI. 2012. *About Us*. Dostopno prek: http://www.birtrightisrael.com/site/PageServer?pagename=about_main (21. junij 2012).
238. Terry, Janice J. 2005. *U.S. Foreign Policy in the Middle East: The Role of Lobbies and Special Interest Groups*. London: Pluto Press.
239. The Associated Press. 2003. Exerpt from Santorum interview. *USA Today*, 23. april. Dostopno prek: http://www.usatoday.com/news/washington/2003-04-23-santorum-excerpt_x.htm (21. junij 2012).
240. --- 2008. Lewinsky and the first lady. *USA Today*, 19. marec. Dostopno prek: http://www.usatoday.com/news/politics/2008-03-19-852575883_x.htm (21. junij 2012).
241. The Jewish Virtual Library. 2012a. *Immigration to Israel from the former Soviet Union (F.S.U.)*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Immigration/FSU.html> (21. junij 2012).
242. --- 2012b. *U.S. Vetoes of UN Resolutions Critical of Israel (1972-2011)*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/usvetoes.html> (21. junij 2012).
243. --- 2012c. *Jewish Voting Record: U.S. Presidential Elections (1916-2008)*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/US-Israel/jewvote.html> (21. junij 2012).
244. --- 2012č. *Louis D. Brandeis*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/Brandeis.html> (21. junij 2012).
245. *The New York Times*. 2008. Transcript: Obama's Remarks at AIPAC, 4. junij. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2008/06/04/us/politics/04text-obama-aipac.html?_r=1&pagewanted=print (21. junij 2012).
246. The Real News Network. 2012a. *The rise of Santorum*. Dostopno prek: http://therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=74&jumival=7970 (21. junij 2012).

247. --- 2012b. *Right Wing Billionaires Push Israel's Agenda in 2012 Elections*. Dostopno prek: http://therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=74&jumival=855 (21. junij 2012).
248. *The Washington Post*. 2011. Transcript: Israeli Prime Minister Binyamin Netanyahu's address to Congress, 24. maj. Dostopno prek: http://www.washingtonpost.com/world/israeli-prime-minister-binyamin-netanyahus-address-to-congress/2011/05/24/AFWY5bAH_story.html (21. junij 2012).
249. The White House. 2009. *Remarks by the President on a new beginning*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> (21. junij 2012).
250. --- 2011. *Remarks by the President at the AIPAC Policy Conference*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/22/remarks-president-aipac-policy-conference-2011> (21. junij 2012).
251. --- 2012. *National Security Council*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/administration/eop/nsc> (21. junij 2012).
252. Thomas, Clive S. 2001. The United States: The paradox of loose party-group ties in the context of American political development. V *Political parties and interest groups: Shaping democratic governance*, ur. Clive S. Thomas, 79-98. Boulder: Lynne Rienner.
253. Thomas, Michael. 2007. *American Policy Towards Israel: The Power and Limits of Beliefs*. New York: Routledge.
254. Thomas, David. 2011. From BRIC to BRICS - 2011 Leaders Summit. *China-US Focus*, 14. april. Dostopno prek: <http://www.chinausfocus.com/uncategorized/from-bric-to-brics-%E2%80%93-2011-leaders-summit/> (21. junij 2012).
255. Tsur, Jacob. 2007. Jewish National Fund. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (11): 308-9. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
256. Türk, Danilo 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba
257. United Nations Office for Disarmament Affairs. 2012 *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*. Dostopno prek: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt> (21. junij 2012).

258. United States Census Bureau. 2012. *Christian Church Adherents and Jewish Population, States*. Dostopno prek: <http://www.census.gov/compendia/statab/2012/tables/12s0077.pdf> (21. junij 2012).
259. Unterman, Alan. 2001. *Judovstvo*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Mali leksikon).
260. URJ. 2012. *About Us - History*. Dostopno prek: <http://urj.org/about/union/history/> (21. junij 2012).
261. USCJ. 2012. *About Us*. Dostopno prek: <http://www.uscj.org/Aboutus/default.aspx> (21. junij 2012).
262. U.S.C. 26 § 527. Dostopno prek: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/527> (21. junij 2012).
263. U.S. Department of Justice. 2011. *Report of the Attorney General to the Congress of the United States on the Administration of the Foreign Agents Registration Act of 1938, as amended, for the six months ending June 30, 2011*. Dostopno prek: http://www.fara.gov/reports/FARA_SAR_063011.pdf (21. junij 2012).
264. U.S. Department of State Archive. 2009. *United States Relations with Russia: Establishment of Relations to World War Two*. Dostopno prek: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/fs/85739.htm> (21. junij 2012).
265. Varnostni svet. 1967. *Resolucija 242, S/RES/242/1967*. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136> (21. junij 2012).
266. --- 1968. *Resolucija 252, S/RES/252/1968*. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/46F2803D78A0488E852560C3006023A8> (21. junij 2012).
267. Ware, Alan. 2006. American exceptionalism. V *Handbook of party politics*, ur. Richard S. Katz in William J. Crotty, 270-8. London: Thousand Oaks; New Delhi: Sage.
268. Watanabe, Paul Y. 1984. *Ethnic groups, Congress and American foreign policy*. Westport: Greenwood Press.
269. Weinger, Mackenzie. 2012. Report: 1.8M dead registered to vote. *Politico*, 14. februar. Dostopno prek: <http://www.politico.com/news/stories/0212/72830.html> (21. junij 2012).
270. Wikipedia. 2012a. *Ron Brown (U.S. politician)*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Ron_Brown_%28U.S._politician%29 (21. junij 2012).
271. --- 2012b. *Ku Klux Klan*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Ku_Klux_Klan (21. junij 2012).

272. *WSJ*. 2009. Madoff's Victims, 6. marec. Dostopno prek: http://s.wsj.net/public/resources/documents/st_madoff_victims_20081215.html (21. junij 2012).
273. Yishai, Yael. 2001. Israel: The End of Integration. V *Political parties and interest groups: Shaping democratic governance*, ur. Clive S. Thomas, 139-55. Boulder: Lynne Rienner.
274. Ynetnews. 2008. Likud. *Ynetnews*, 2. januar. Dostopno prek: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3498238,00.html> (21. junij 2012).
275. Young, James E. 1999. America's Holocaust: Memory and the Politics of Identity v *The Americanization of the Holocaust*, ur. Hilene Flanzbaum, 68-82. Baltimore: John Hopkins University Press.
276. Younge, Gary. 2005. J'accuse. *The Guardian*, 10. avgust. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/education/2005/aug/10/highereducation.internationaleducationnews> (21. junij 2012).
277. Zetter, Lionel. 2008. *Lobbying: The art of political persuasion*. Petersfield: Harriman House.
278. Zunes, Stephen. 2006. *The Israel Lobby: How Powerfull is it Really?* Dostopno prek: <http://www.zcommunications.org/the-israel-lobby-how-powerful-is-it-really-by-stephen-zunes> (21. junij 2012).
279. Zwergbaum, Aharon. 2007a. Basel Program. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (3): 202-3. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.
280. --- 2007b. Zionist Organization. V *Encyclopaedia Judaica, Second Edition*, ur. Fred Skolnik (21): 576-80. Detroit, New, York, San Francisco, New Haven, Waterville, London: Thomson Gale.

PRILOGE

Priloga A: Zakondajni postopek v ameriškem kongresu

Čeprav leži zakonodajna funkcija v ameriškem političnem sistemu v izključni pristojnosti kongresa, lahko predlogi zakonov izvirajo od drugod. Predloge lahko vlagajo predsednik države in člani kongresa, vendar ideje za njih pogosto prihajajo iz *think tankov*, držav (ameriških), korporacij, interesnih skupin, kongresnega osebja ...

1. Prva stopnja nastanka zakona je njegova predstavitev/vložitev v postopek, v katerem od obeh domov. Predlog se nato pošlje na pristojen odbor. **Če odbor sklene, da ga ne bo obravnaval, se postopek konča.**
2. Če odbor sklene, da bo predlog zakona obravnaval naprej, določi urnike za zaslišanja, na katerih pričajo razne priče (strokovnjaki, vladni uradniki, povabljeni laiki ...). **Odbor lahko** nato po svoji volji **amandmira predlog.**
3. Tako spremenjen predlog zakona je nato obravnavan pred dotičnim domom kongresa, **ki ga lahko še spreminja.**
4. Če je predlog sprejet, se pošlje v drugi dom.
5. Ta predlog spet naslovi na pristojni odbor in ga **spet lahko amandmira.**
6. Predlog se potem zopet obravnava pred celotnim domom in se **zopet lahko spreminja.**
7. Če so v tem domu bile sprejete spremembe, se ustvari poseben odbor obeh domov za izgladitev nesoglasij, ki se seveda zopet **lahko spreminja** obravnavan predlog.
8. **Oba domova morata potem sprejeti predlog** zakona v plenarni zasedbi.
9. Če je predlog sprejet, gre naprej do predsednika, ki lahko predlog podpiše ali da nanj veto. Če da **veto**, ga morata oba domova preglasiti z dvotretjinsko večino. Lahko ga tudi ignorira in s tem izrazi tiho nestrinjanje s predlogom zakona.
10. Po poteku določenega roka (10 dni) ali po podpisu, predlog zakona postane zakon oziroma *Act of Congress.*

Zelo pomembno vlogo v tem procesu igrajo v **spodnjem domu** predstavniki, ki sedijo v *House Rules Committee*. Ta odbor lahko odloča, o tem kateri predlogi so dani v razpravo, koliko časa se bo o njih razpravljalo, kdaj se bo razpravljalo in kakšni amandmaji bodo dovoljeni. Pomemben je tudi *Speaker of the House*, ki predseduje spodnjemu domu in ima

velik vpliv na procedure v njem. Odloča o tem, kateri preglogi bodo šli na kateri odbor in igra pomembno vlogo pri določanju predsedujočih odborom, ki imajo veliko vpliva na delo odborov. Odbori in njihovi pododbori uživajo, glede na svoje delo, precejšnjo avtonomijo. Pomembni so še *House Majority Leader*, ki koordinira strankarski program s *Speaker of the House* ter *House Majority Whip*, katerega glavna vloga je v zagotavljanju strankarske podpore predlogom zakonov. Enako pomembna, zaradi *de facto* dvostrankarskega sistema, sta seveda tudi *House Minority Leader* in *House Minority Whip*. Spodnji dom ima veliko bolj dodelana pravila glede procedur kot Senat.

V **senatu** igrata pomembni vlogi *Majority Leader*, ki ima precejšen vpliv na zakonodajo (ponavadi igra vlogo iniciatorja postopka) in imenovanja senatorjev v odbore ter *Majority Whip*, ki igra podobno vlogo kot *House Majority Whip*. Enako velja tudi za *Minority Leader* in *Minority Whip*. Senat, v nasprotju s spodnjim domom, ima precej ohlapna **pravila**, ki **omogočajo skoraj neskončno dolgo debatiranje o predlogih zakonov**. Najdaljši v zgodovini ZDA pri tem je bil senator Strom Thurmond. Da bi preprečil sprejetje *Civil Rights Act*, je neprekinjeno govoril več kot 24 ur. V sedemdesetih so sicer sprejeli pravila, ki zavlačevanje, ti. *filibuster*, lahko preprečijo, vendar mora za prekinitev debate glasovati štiri petine senatorjev (Zetter 2008, 371–82; Bowles 1998, 173–81).

Priloga B: Vojaška in ekonomska pomoč ZDA Izraelu

Tabela pomoči:

Leto	skupaj	vojaška	ekonomska	priseljevanje	ASHA	ostalo
1949-1996	68.030,90	29.014,90	23.122,40	868,90	121,40	14.903,30
1997	3.132,10	1.800,00	1.200,00	80,00	2,10	50,00
1998	3.080,00	1.800,00	1.200,00	80,00		
1999	3.010,00	1.860,00	1.080,00	70,00		
2000	4.131,85	3.120,00	949,10	60,00	2,75	
2001	2.876,05	1.975,60	838,20	60,00	2,25	
2002	2.850,65	2.040,00	720,00	60,00	2,65	28,00
2003	3.745,15	3.086,40	596,10	59,60	3,05	
2004	2.687,25	2.147,30	477,20	49,70	3,15	9,90
2005	2.612,15	2.202,20	357,00	50,00	2,95	
2006	2.534,50	2.257,00	237,00	40,00		0,50
2007	2.503,15	2.340,00	120,00	40,00	2,95	0,20
2008	2.423,90	2.380,00		40,00	3,90	
2009	2.583,90	2.550,00		30,00	3,90	
2010	2.803,80	2.775,00		25,00	3,80	
2011	3.029,23	3.000,00		25,00	4,23	
2012	3.095,00	3.075,00		20,00		
skupaj:	115.129,58	67.423,40	30.897,00	1.658,20	159,08	14.991,90
2013	3.115,00	3.100,00		15,00		

Prirejeno po Sharpu (Sharp 2012, 30).

Vse naštetu so nepovratna sredstva v milijonih dolarjev. Vojaška in ekonomska pomoč ne potrebujeata pojasnila. Pomoč za priseljevanje ZDA dodeljujejo Izraelu od leta 1973 dalje. Ta sredstva ZDA nakazujejo UIA (sic!), ki jih prenakaže na JAFI (Sharp 2012, 20). *American Schools and Hospitals Abroad Program* (ASHA) je del sredstev, ki jih kongres namenja za *United States Agency for International Development* (USAID). USAID namenja sredstva iz ASHA za šole, knjižnice in bolnišnice. Inštitucije v Izraelu dobivajo največ sredstev iz ASHA v celotni bližnjevzhodni regiji (Sharp 2012, 24).

Priloga C: Spisek nekaterih vidnejših neokonzervativcev v ZDA

Navedeni so (bili) člani, ali se jih povezuje (je povezovalo) z naslednjimi inštitucijami ter mediji:

Abrams, Elliott - CSP, Hudson Institute, PNAC. Služil v administracijah Reagana in Busha mlajšega. Družinske vezi ga vežejo z Normanom Podhoretzem.

Bolton, John - AEI, JINSA, PNAC, bil je tudi ameriški veleposlanik pri OZN ter služil tudi v administracijah Busha starejšega in Busha mlajšega.

Decter, Midge - Weekly Standard, Commentary. Žena Normana Podhoretza, mati Johna Podhoretza in žene Elliotta Abramsa.

Feith, Douglas - CSP, JINSA, služil v administracijah Reagana in Busha mlajšega. Sedi v častnem odboru AICE.

Frum, David - AEI, Weekly Standard. Pisal je tudi govore za Busha mlajšega.

Gaffney, Frank - CSP, PNAC, Washington Times. Služil v Reaganovih administracijah. Služil pod Pearlom.

Himmelfarb, Gertrude - Napisala več knjig in člankov. Mati Williama in žena Irvinga Kristola.

Kirkpatrick, Jeane - AEI, Commentary. Veleposlanica ZDA pri OZN (za njo je delal tudi Joshua Muravchik). Svetovalka Reagana za zunanje zadeve, sodelovala v administraciji. Poučevala na Georgetown University.

Krautheimer, Charles - Washington Post, FOX News, Weekly Standard, PNAC, FDD.

Kristol, Irving - AEI, Commentary. Eden začetnikov neokonzervatizma.

Kristol, William - Weekly Standard, PNAC, FDD, MEF, AEI. Sin Irvinga Kristola.

Ledeer, Michael - AIE, JINSA, Wall Street Journal, FOX News. Bil je tudi svetovalec pri različnih administracijah.

Muravchik, Joshua - AEI, JINSA, PNAC, WINEP. Uči na Johns Hopkins University.

Perle, Richard - AEI, CSP, Hudson Institute, JINSA, PNAC, MEF, FDD. Služil v Reaganovih administracijah.

Peretz, Martin - WINEP, dolgoletni urednik časopisa *The New Republic*.

Pipes, Daniel - PNAC, MEF, WINEP. Sedi v častnem odboru AICE in je ustanovitelj Campus Watch.

Pipes, Richard - Commentary. Oče Daniela P. Služil v Reaganovi administraciji, poučeval na Harwardu.

Podhoretz, Norman - Hudson Institute, PNAC, Commentary. Eden začetnikov neokonzervatizma.

Podhoretz John - (sin Normana Podhoretza) Commentary, Weekly Standard, New York Post, FOX News. Bivši pisec govorov za Busha mlajšega in Reagana.

Rubin, Michael - AEI, CSP, MEF. Poučeval je na večih univerzah.

Wolfowitz, Paul - AEI, PNAC, WINEP. Služil v administracijah Reagana in Busha mlajšega in bil predsednik Svetovne banke.

Woolsey, James - CSP, JINSA, PNAC, FDD. Bivši direktor CIA, služil v večih administracijah.

Wurmser, David - AEI, MEF, FDD. Mož Meirav Wurmser

Wurmser, Meirav - Hudson Institute. Učila pri Johns Hopkins University.

Spisek ni celoten in je bil povzet po pisanju Mearsheimerja in Walta (Mearsheimer in Walt 2008) ter Sniegoskega (Sniegoski 2008). Nekaj podatkov je bilo dodanih tudi iz večih virov iz spleta. Večino navedenega je mogoče prebrati tudi na Wikipediji.

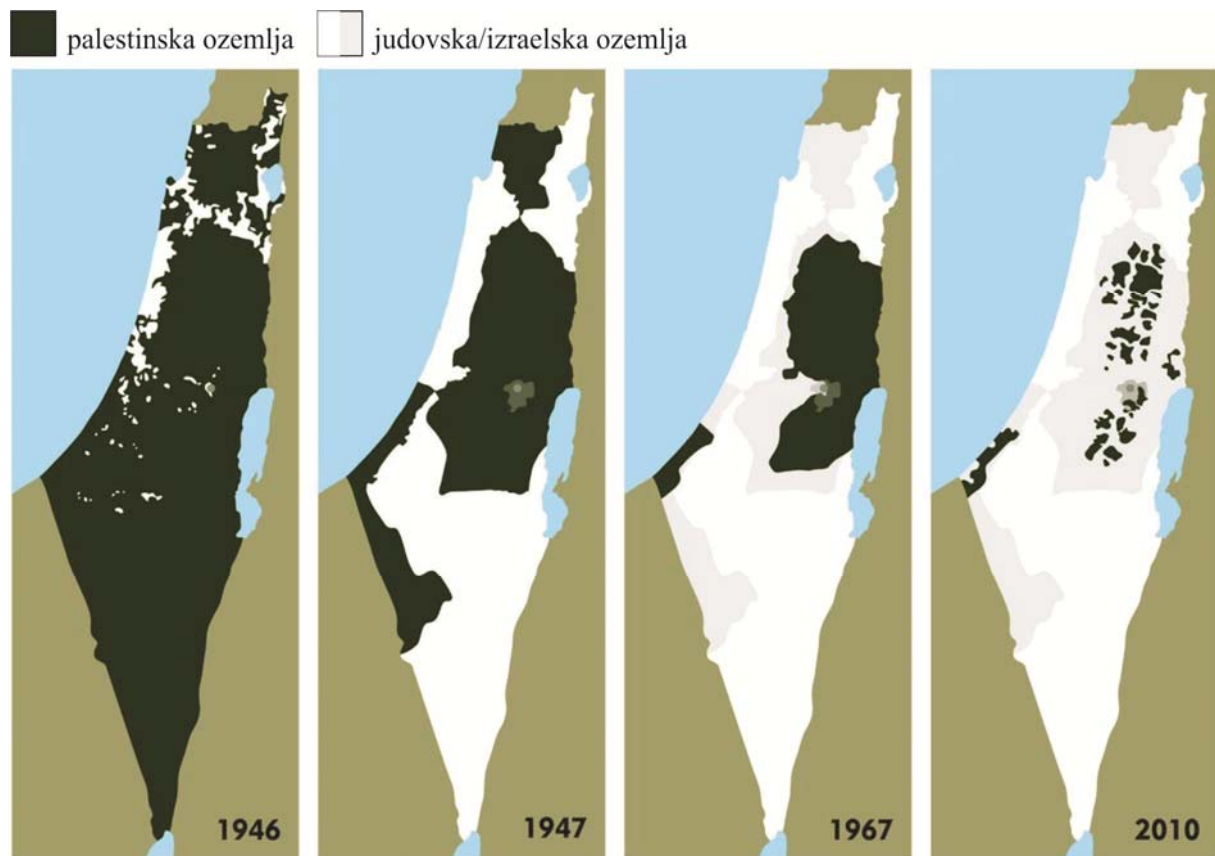
Priloga Č: Spisek članskih organizacij *Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations* (CPMAJO)

Organizacije v debelem tisku so omenjene in podrobneje opisane tudi v besedilu:

1. Ameinu
2. **American Friends of Likud (AFL)**
3. American Gathering/Federation of Jewish Holocaust Survivors
4. America-Israel Friendship League
5. **American Israel Public Affairs Committee (AIPAC)**
6. **American Jewish Committee (AJC)**
7. **American Jewish Congress (AJCon)**
8. **American Jewish Joint Distribution Committee (JDC)**
9. American Sephardi Federation
10. **American Zionist Movement (AZM)**
11. Americans for Peace Now
12. AMIT
13. **Anti-Defamation League (ADL)**
14. Association of Reform Zionists of America
15. **B'nai B'rith International**
16. Bnai Zion
17. Central Conference of American Rabbis
18. **Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America (CAMERA)**
19. **Development Corporation for Israel / State of Israel Bonds**
20. Emunah of America
21. **Friends of Israel Defense Forces**
22. Hadassah, Women's Zionist Organization of America
23. Hebrew Immigrant Aid Society
24. **Hillel: The Foundation for Jewish Campus Life**
25. Jewish Community Centers Association
26. **Jewish Council for Public Affairs (JCPA)**
27. **The Jewish Federations of North America (JFNA)**
28. **Jewish Institute for National Security Affairs (JINSA)**
29. Jewish Labor Committee
30. **Jewish National Fund (JNF)**
31. Jewish Reconstructionist Federation
32. Jewish Women International
33. MERCAZ USA, Zionist Organization of the Conservative Movement
34. NA'AMAT USA
35. NCSJ: Advocates on behalf of Jews in Russia, Ukraine, the Baltic States & Eurasia
36. National Council of Jewish Women
37. National Council of Young Israel
38. ORT America
39. Rabbinical Assembly
40. Rabbinical Council of America
41. Religious Zionists of America
42. Union for Reform Judaism
43. Union of Orthodox Jewish Congregations of America
44. United Synagogue of Conservative Judaism
45. WIZO
46. Women's League for Conservative Judaism
47. Women of Reform Judaism
48. Workmen's Circle
49. World ORT
50. **World Zionist Executive, US**
51. **Zionist Organization of America (ZOA)**

Priloga D: Krčenje palestinskih teritorijev in ekspanzija Izraela

Slika: Krčenje palestinskih teritorijev

Prilagojeno po Jewish Voice for Peace (Jewish Voice for Peace 2012).

Slika stanja iz leta 1946 prikazuje ozemlja v judovski in palestinski lasti. Velja dodati, da ozemlja, ki so na sliki temna, niso bila v celoti v lasti takratnih prebivalcev mandatne Palestine. Nekaj ozemlja je bilo tudi javna last. Predvsem jug države (puščava Negev), ki je bil pretežno v javni lasti v času Otomanskega cesarstva in pozneje pod britansko upravo. Razdelitveni načrt OZN iz leta 1947 je bodoči judovski državi namenil 55 odstotkov ozemlja. V vojni, ki je sledila po razglasitvi države Izrael maja leta 1948, so Izraelci zasedli dodatna ozemlja vključujoč del Jeruzalema. Te ozemeljske pridobitve z vojno je mednarodna skupnost celo priznala, kar je bila poteza, ki išče podobnika v zgodovini mednarodne skupnosti po drugi svetovni vojni. V vojni, ki jo je začel Izrael leta 1967, je bil zaseden še preostanek ozemelj. Na slikah niso vidna ozemlja, ki jih je Izrael odvzel Egiptu (celoten Sinajski polotok do Sueškega prekopa) in Siriji. Izrael je Egiptu ozemlja postopno vrnil po mirovnem sporazumu iz leta 1979, sirsko ozemlje (Golansko planoto) pa je protipravno aneksiral leta

1981. Slika, ki prikazuje stanje iz leta 2010 ne prikazuje številnih majhnih Palestinskih zaselkov, ki so ostali pod Palestinsko oblastjo (*Palestinian Authority*), vendar dovolj nazorno prikazuje stanje, ki se iz dneva v dan slabša zaradi nenehnih izraelskih novogradenj. Natančnejše zemljevide je mogoče najti na spletnih straneh *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* (OCHA) - *Occupied Palestinian Territory* (<http://www.ochaopt.org/>) in na *United Nations Information System on the Question of Palestine* (UNISPAL). Na tej spletni strani (<http://unispal.un.org/unispal.nsf/udc.htm>) je mogoče najti tudi vse resolucije Varnostnega sveta in Generalne skupščine, ki so obravnavale to vprašanje skozi celotno zgodovino OZN.